

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Obor Sociální a kulturní ekologie

Bc. Magdalena Hronová Dis.

Zahrádka jako ekosystém

Ekosystémové služby zahrádek na Ašsku pohledem zahrádkářů Generace X a Y

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Ivan Rynda

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze dne 7.1.2022

Bc. Magdalena Hronová Dis.

Poděkování

Ráda bych poděkovala těm, bez kterých by semínko této diplomové práce nevyklíčilo. Předně vedoucímu práce PhDr. Ivanu Ryndovi za jeho trpělivost, čas a podnětné rady. Děkuji také všem zahrádkářům, kteří se rozhodli mě pozvat do své zahrady, věnovali mi čas a vyprávěli mi o svém vztahu k zahradničení. Děkuji Tomášovi, mamince, sestře, Ondřejovi, Františkovi a Marče za jejich důvěru, podporu a laskavá slova.

OBSAH

1	TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1.1	EKOSYSTÉMOVÉ SLUŽBY	13
1.1.1	Miléniové hodnocení ekosystémů.....	17
1.1.2	Integrované hodnocení ekosystémů	20
1.2	ZAHRADY – JEJICH PODSTATA A VÝVOJ	20
1.2.1	Historie zahrad	22
1.2.1.1	Zahrada jako archetyp ráje.....	23
1.2.1.2	Vznik zahrad v období neolitické revoluce	24
1.2.2	Zahrady starověké (3500 př. n. l. – 6.–7. století n. l.).....	27
1.2.2.1	Egyptská zahrada	27
1.2.2.2	Mezopotámie a její zahrady	30
1.2.2.3	Řecká zahrada – klasická	31
1.2.2.4	Římská zahrada.....	33
1.2.3	Zahrady středověké Evropy (7.–15. století n. l.).....	36
1.2.4	Zahrady novověké Evropy (15. století – současnost)	39
1.2.4.1	Italská renesanční zahrada	39
1.2.4.2	Barokní francouzská zahrada.....	41
1.2.4.3	Anglický, krajinářský park.....	41
1.2.4.4	Zahrady 19. století	43
1.2.4.5	Zahrady 20. století	44
1.2.4.6	Zahrada 21. století – ekologicky šetrná, přírodní, permakulturní.....	45
1.2.5	Zahradní ekosystém – tvorba a péče	46
1.2.5.1	Permakulturní design	47
1.2.5.2	Části zahradního ekosystému a péče o něj.....	49
1.2.5.2.1	Půda	49
1.2.5.2.2	Voda	52
1.2.5.2.3	Rostliny	53
1.2.5.2.4	Obyvatelé zahrady.....	57
1.3	ZAHRADNÍK – JEHO GENERACE A DOMOV	58
1.3.1	Specifické generace X a Y	58
1.3.2	Generace X a Y – charakteristiky a rozdílnosti	60
1.3.3	Domov zahradníka – Ašsko	65
1.3.4	Zahradní terapie	67
2	PRAKTICKÁ ČÁST	70

2.1	METODOLOGIE	70
2.1.1	Výzkumný problém.....	70
2.1.2	Výběr a povaha výzkumného vzorku.....	70
2.1.3	Technika sběru dat	72
2.1.4	Tvorba otázek.....	74
2.1.5	Forma třídění dat a analýzy.....	75
2.2	EMPIRIE	77
2.2.1	Zásobovací služby – poskytování statků.....	77
2.2.1.1	Potrava	77
2.2.1.2	Voda	80
2.2.1.3	Dřevo a vlákna	82
2.2.1.4	Biochemikálie	84
2.2.1.5	Genetické zdroje	86
2.2.2	Kulturní služby – nehmotné přínosy ekosystémů	89
2.2.2.1	Duchovní a náboženské	89
2.2.2.2	Rekreační	91
2.2.2.3	Estetické.....	94
2.2.2.4	Inspirační a spirituální.....	97
2.2.2.5	Vzdělávací.....	101
2.2.2.6	Emoční	104
2.2.2.7	Kulturního dědictví	111
2.2.2.8	Existenční hodnoty.....	114
2.2.3	Regulační služby – výsledky funkce ekosystémů.....	115
2.2.3.1	Regulace místního klimatu	115
2.2.3.2	Choroby.....	117
2.2.3.3	Zdroj vody, cirkulace vody a její čištění.....	119
2.2.3.4	Opylování.....	121
2.2.3.5	Regulace „škůdců“	123
2.2.4	Podpůrné služby	134
2.2.4.1	Tvorba půdy	134
2.2.4.2	Primární produkce.....	138
2.2.4.3	Potravní řetězec.....	141
2.2.4.4	Biodiverzita.....	142
3	DISKUZE	147
4	ZÁVĚR	150

5	LITERATURA.....	153
6	PŘÍLOHY.....	158
7	EXTERNÍ PŘÍLOHY.....	158
8	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	182

Abstrakt

Tato diplomová práce přináší pohled dvou generací zahradníků na Ašsku. V teoretické části se zabývá ekosystémovými službami a jejich dvojitým hodnocením. Dále se věnuje zahradám a jejich vývoji v historii. Popisuje také zahrady jako ekosystém a shrnuje způsoby, jak je možné podpořit či omezit stabilitu tohoto zahradního ekosystému. Věnuje se také popisu Generací X a Y a jejich rozdílností. V praktické části práce jsou představeny hlavní metody výzkumu, který je založený na kvalitativní metodě a sběru dat prostřednictvím polo-strukturovaných rozhovorů a analýze dat prostřednictvím rámcové analýzy. V empirické části jsou představeny interpretace výpovědí zahradníků dvou generací v souvislosti s teoretickým základem a jejich komparace mezi zmíněnými generacemi. Výsledky výzkumu popisují, které ekosystémové služby zahrady zahradníkům na Ašsku poskytují a rozdíly mezi zkoumanými generacemi.

Klíčová slova: zahradničení, zahrady, zahrádkaření, Generace X, Generace Y, ekosystémové služby

Abstract

This thesis presents the view of two generations of gardeners in Aš region. In the theoretical part it deals with ecosystem services and their dual valuation. It also focuses on gardens and their development in history. It moreover describes gardens as an ecosystem and summarizes the ways in which the stability of this garden ecosystem can be promoted or reduced. It also looks at descriptions of Generation X and Y and their differences. The practical part of the thesis presents the main methods of the research, which is based on a qualitative method and data collection through semi-structured interviews and data analysis through framework analysis. In the empirical part, the interpretations of the statements of gardeners of two generations are presented in relation to the theoretical basis and compared. The results of the research describe which ecosystem services gardens provide to gardeners in the Aš region and the differences between the generations studied.

Key words: gardening, gardens, Generation X, Generation Y, ecosystem services

Úvod

Když jsem byla malá, vyrůstala jsem v rodinném domě s bratrancem stejného věku. Jako malé děti jsme spolu objevovali náš dům a všechny jeho zákoutí, z nichž byly nejzajímavější temné skrýše sklepa a půdy. Prozkoumávali jsme také naši zahradu, bezpečný a podnětný prostor. Drobnosti, které byly blízko dětskému oku, nás okouzlovaly. Soška pejska, kterou babička umístila k našemu potěšení do skalky, a která se brzy stala domovem mravenců se spoustou larev. Housenky hýřily rozličnými barvami i tvary. A hlína nabádala k ochutnání, které jednou postačí. Abychom se nemotali babičce okolo sukňe, využívala našeho dětského smyslu pro detail a poslala nás sbírat mandelinky z bramborových rostlin, zalévat rajčata nebo hrabat listí. Vše, co mě na zahradě fascinovalo tehdy, mě fascinuje i dnes. Její detaily, části i celek. To, co pro mě zahrada představovala tehdy, pro mě představuje i dnes – bezpečí, radost a hojnost. Hojnost barev, tvarů, vůní i chutí. Otevřenou náruč přírody.

V Česku zahradníci dvě třetiny obyvatel. Jeden zahradník chce na zahradě obdivovat květy růží, jinému záleží na velikosti kapusty. Zatímco jeden zahradník touží po bohaté zahradě plné potravin i živočichů, pro jiného může hmyz představovat nepřítele, který mu požírá úrodu. Zahrada je osobním prostorem. Je místem, ve kterém mohou zahradníci realizovat své představy a naplnit své potřeby. O podobě i funkci zahrady rozhoduje zahradník. Proto ji vnímám zároveň jako prostor, který může podle vzoru hesla „mysli globálně, jednej lokálně“ představovat lokální zapojení do ochrany životního prostředí. A to například proto, že spotřeba zeleniny i ovoce a cena nakoupených květin v Česku roste.

Motivace zahradníků k zahradničení se jistě liší, stejně tak, jako se liší jejich osobnost. Každý vyrůstal v jiném prostředí a také v jiné době. Proto mě zajímají nejen přínosy zahrady pro jednotlivé zahradníky a způsoby, kterými zahradníčí, ale i rozdíly mezi generacemi zahradníků.

Tato diplomová práce si klade za cíl popsat pohled zahradníků Generace X a Y na Ašsku na to, zda mohou zahrádky plnit ekosystémové služby a zda se tento pohled liší u jednotlivých generací.

V teoretické části se zabývám konceptem ekosystémových služeb. Dále se věnuji zahradám. Nejprve zkoumám jejich vznik, vývoj a podoby v historii. V další části popisuji schopnost zahrad stát se zahradním ekosystémem a zmiňuji také činnosti, které stabilitu tohoto zahradního ekosystému podporují a které nikoliv. V neposlední řadě se věnuji také lidem čili zahradníkům. Prostřednictvím charakteristik dvou generací, ve kterých vyrůstali. Smyslem této části je

formulovat rámec teorie a konceptů pro praktickou část, aby bylo možné zodpovědět výzkumnou otázku.

Hlavními koncepty, které v praktické části používám, jsou ekosystémové služby a rozlišení Generací X a Y.

V praktické části práce se věnuji výzkumnému designu, který je založený na kvalitativním výzkumu. Zmiňuji také metodu sběru dat (polo-strukturované rozhovory) a třídění a vyhodnocování dat (rámcová analýza). Empirická část přinese analýzu výsledků rozhovorů se zahradníky a jejich interpretaci nejen v souvislosti s ekosystémovými službami, ale i s historií zahrad. Zároveň představí komparaci pohledu na ekosystémové služby na zahradě mezi generacemi zahradníků. Výsledky následně shrnu v závěru práce.

1 Teoretická část

Tato práce pojímá zahradu jako místo, kde může člověk trávit volný čas různými činnostmi: odpočinkem aktivním i pasivním; činnostmi praktickou i uměleckou; pěstováním okrasných i užitkových rostlin; chovem zvířat jako domácích mazlíčků i zvířat hospodářských; setkáváním se s blízkými lidmi i ponořením se do sebe sama. Všechny tyto činnosti jsou člověku umožněny díky přírodním službám, které poskytují ekosystémy.

Také zahrada je ekosystém. Je prostorem, základní službou přírody. Zahrada v sobě nese přírodní zdroje. Každá rostlina, kterou zahradník pěstuje nebo zvíře, které chová, je produktem přírody. Dokonce i klima, které zahradu obklopuje, je příroda sama. Zahrada však není dílem pouze přírody. Ba naopak. Zahrada je společným dílem přírody a člověka, je kulturou.

V následující, teoretické části práce, se budu soustředit jak na ekologický rozměr zahrady v podobě konceptu ekosystémových služeb (*1.1 Ekosystémové služby*) a tvorby zahradního ekosystému (*1.2.4 Zahradní ekosystém – tvorba a péče*), tak na její kulturní rozměr (*1.2 Zahrady – jejich podstata a vývoj*) a na zahradníka, jako spolutvůrce a zároveň obyvatele zahrady (*1.3 Zahradník – jeho generace a domov*). Tyto znalosti mi poslouží jako podklad pro praktickou část.

1.1 Ekosystémové služby

„Věc je dobrá, když směřuje k zachování integrity, stability a krásy biotického společenství. Je špatná, když směřuje jinam.“ – Aldo Leopold, ekolog

Ekosystém je „funkční soustava živých i neživých složek životního prostředí, které jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se navzájem ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase.“ (Braniš 1999, s. 13). Prostor a čas charakterizují určité fyzikální a chemické vlastnosti, kterým jsou rostliny a organismy přizpůsobeny. Zároveň, pokud se změní tyto vnější charakteristiky (teplota, srážky, lidská činnost), změní se i dané společenstvo (organismy, rostliny). (Braniš 1997, s. 43–44) Ekosystém může mít jak globální, tak lokální charakter. Může se jednat jak o oceán nebo prales, tak o samotně stojící strom. Životaschopnost každého ekosystému závisí na společenstvu, neživých prvcích (koloběh informací, energie a látek) a jejich vzájemných vztazích. (Hák, Rynda, 2001, s. 92) Přesto, že se

mohou ekosystémy zdát jako relativně ohraničené prostory, dochází přes jejich hranice a mezi nimi k interakcím. Běžnou součástí ekosystémů je samozřejmě i člověk. (Bittner 2013, s. 70–71)

Prostřednictvím ekosystémů příroda poskytuje člověku **přírodní statky a služby**: je zásobárnou zdrojů, je pro nás prostorem, stává se předmětem poznání a zdrojem estetických podnětů a zároveň zajišťuje systémovou podporu, bez které by nemohl existovat život. (Hák, Rynda, 2001, s. 92–93)

Přírodní zdroje dělíme do několika oblastí podle jejich vyčerpatelnosti, obnovitelnosti a možnosti je spotřebovat či nikoliv. Nevyčerpatelnými přírodními zdroji je pouze sluneční energie a voda, vyčerpatelnými přírodními zdroji jsou veškeré ostatní zdroje. Typickými neobnovitelnými zdroji jsou fosilní paliva (např. ropa, uhlí, plyn, rašelina), rudy (např. železo, měď) a další nerostné suroviny (např. písek, jíla). Obnovitelnými zdroji je biomasa (např. dřevo) energie vody, větru, slunce a země. Dále můžeme dělit přírodní zdroje na spotřebovatelné (např. fosilní paliva, rudy, dřevo, biomasa) a nespotřebovatelné (např. půda, biodiverzita, areál ekosystému). (Rynda 2021, s. 108–109)

Aby byl ekosystém funkční (a mohl člověku dále poskytovat statky a služby), je nutné, aby byla zajištěna jeho **stabilita**. „Základní faktory, které určují stabilitu ekosystémů a celých biomů jsou klima a biochemické cykly (...) [a] druhová diverzita. (Braniš 1999, s. 13) Příkladem stabilního ekosystému může být smíšený les, který je jako celek lépe schopen odolávat výskytu škůdce, než les jednodruhový. (Bittner 2013, s. 71) Stabilitu ekosystému může narušit vnější činitel, který spustí pozitivní zpětnou vazbu (tato vazba stabilitu ohrožuje, způsobuje vývoj ekosystému, zapříčiňuje nové struktury a vztahy), nebo negativní zpětnou vazbu (tato vazba stabilitu posiluje, systém vyrovnává a tím posiluje i rovnováhu v ekosystému). (Bittner 2013, s. 72) Rovnovážný stav, při kterém dokáže ekosystém vyrovnávat negativní i pozitivní zpětné vazby, nazýváme homeostáze. (Hauserová 2016, s. 18)

Také zahrada je ekosystém, který člověk tvoří a obstarává pro svůj užitek, tím ho ovlivňuje a zároveň zde může (mimo jiné) i on spouštět pozitivní nebo negativní zpětnou vazbu. V jeho zájmu by však mělo být dosáhnout stavu zahrady, který se co nejvíce blíží homeostázi. (co stabilitu zahrady podporuje a co omezuje více rozepisují v kapitole *1.2.4 Zahradní ekosystém – tvorba a péče*.)

Jedním z faktorů, které zajišťují stabilitu ekosystému, je biodiverzita. **Biodiverzita**, jinak také biologická diverzita, znamená „různorodost a rozmanitost (variabilitu) živých systémů na všech úrovních uspořádání (od chemických struktur, které jsou molekulárním základem dědičnosti, přes vnitrodruhovou variabilitu mezi populacemi jednoho druhu, až po komplexní systémy společenstev, trofických sítí a ekosystémů).“ (Braníš 1999, s. 8)

Dle ekologa Roberta Whittakera rozlišujeme alfa, beta a gama diverzitu. Toto rozdělení pomáhá uchopit jak měřítko, tak vztahy zkoumané diverzity. Zatímco alfa diverzita zaznamenává rozmanitost druhů lokálních společenstev na km², beta diverzita představuje změnu druhového společenství mezi jednotlivými lokalitami a gama diverzitu si je možné představit jako alfa diverzitu pojatou ve velkém, geografickém měřítku. (Divíšek, Culek)

Dále diverzitu dělíme na „čistou“ a „funkční“. Popis takzvané „čisté“ diverzity představuje druhovou objemnost ekosystému (zda je druhově prostý nebo naopak bohatý), zatímco „funkční“ diverzita pomáhá pochopit funkci druhů a jejich vztahů. (Rynda 2021, s. 284)

V zahradě je možné biodiverzitu podporovat tvorbou vhodných podmínek pro zabydlení a rozmnožování živočichů, o tom více píšu v kapitole *1.2.4 Zahradní ekosystém – tvorba a péče*.

Kromě zachování stability ekosystémů je biodiverzita hodnotná v dalších oblastech. Člověku přináší zdroje potravy, léčiva, materiály pro konstrukci obydlí či tvorbu oblečení atd. (prostřednictvím objevených i dosud neobjevených organismů). Stejně tak tyto zdroje využívají také živočichové, kteří jsou pro sebe navzájem hodnotní. Biodiverzita zároveň pomáhá udržovat stabilní klima a vodní režim, čistí vodu a vzduch a podporuje úrodnost půdy. Rozmanitost druhů přináší člověku možnost zažít krásu a v neposlední řadě má vnitřní hodnotu sama o sobě. (Moldan, 2015, s. 177–178)

Podle ekologa Bedřicha Moldana je zvláštním druhem biologické rozmanitosti diverzita kulturních rostlin a hospodářských zvířat, které lidé domestikují do nové podoby. (2015, s. 177) A jsou to právě kulturní rostliny a hospodářská zvířata, která lidé pěstují a chovají na svých zahrádkách.

Racionální, hospodárný způsob využívání přírodních zdrojů, které jsou spotřebovatelné, nazýváme **ekoefektivita**. (Rynda 2021, s. 109, podle Lovins, Weiszsäcker) Zatímco racionální, hospodárný způsob využívání nespotebovatelných zdrojů nazýváme **ekosystémový přístup**, (Rynda 2021, s. 109) který „znamená chovat se k přírodě a hospodařit s ní tak, abychom

uspokojili své hmotné, kulturní i duchovní potřeby při současném zachování plně funkčních a stabilních ekosystémů.“ (Hák, Rynda, 2001, s. 92) Je zakotvený v *Zásadě 7. Deklarace z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji* z roku 1992. Podle této zásady: „Státy musejí spolupracovat v duchu globálního partnerství tak, aby bylo možné uchovávat, **chránit a obnovovat zdraví a integritu ekosystémů na zemi**. Vzhledem k odlišné míře, jíž státy přispívají ke globálnímu zhoršování stavu životního prostředí, mají tyto státy společnou, ale diferencovanou zodpovědnost. Vyspělé země uznávají svou odpovědnost za snahu o **trvale udržitelný rozvoj**, berouce v úvahu důraz, který jejich společnosti kladou na otázky globálního životního prostředí s ohledem na technologické a finanční zdroje, které mají k dispozici.“

Zajistit udržitelný rozvoj životního prostředí bylo zároveň jedním z *Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals)*, které jsou zakotveny v *Miléniové deklaraci (The United Nations Millennium Declaration)* publikované v září roku 2000 při *Summitu tisíciletí pořádaném Organizací Spojených Národů* (dále jen OSN).

Rozdíl mezi ekosystémovým přístupem a trvale udržitelným rozvojem a jejich společné jmenovatele shrnul v průvodci stejnojmenným seminářem *Lidé a ekosystémy*¹ sociální a kulturní ekolog Ivan Rynda: „Zatímco ekosystémový přístup vychází z důsledného přírodovědného rozboru systémových složek přírody a krajiny, trvale udržitelný rozvoj byl od počátku založen spíše přiznaně antropocentricky, jak návrh uspokojení lidských potřeb v místních měřítcích i globálním rozměru. Ekosystémový přístup tedy jaksi „zevnitř“, zdola nahoru zkoumá, vyhodnocuje a kvantifikuje podobu a funkce ekosystémů, vše, co příroda může člověku poskytnout, a to od prvoplánového zjištění základních přímých lidských požadavků až po zajištění globálního fungování přírody. Udržitelný rozvoj se naopak ptá po oprávněnosti těchto požadavků, po distribuci zdrojů a propadů, a to vždy se samozřejmým vstupním předpokladem limitů, na něž při uspokojování potřeb a požadavků člověk v přírodě naráží. Oba se však dokonale doplňují: ekosystémový přístup svým směřováním odzola vzhůru vytváří objektivní základ k pochopení přírodních limitů, na něž může společenský rozměr dobře navázat oceněním statků a služeb, které příroda poskytuje, ať už v rovině hodnot a postojů nebo v pragmatičtější rovině oceňování ekonomického.“ (Hák, Rynda, 2001, s. 92–93)

¹ Tento seminář navazoval na knihu *Světové zdroje 2000–2001 Lidé a ekosystémy – napjaté pletivo života (People and Ecosystems – the Fraying Web of Life)*, vydanou Ústavem pro světové zdroje.

1.1.1 Miléniové hodnocení ekosystémů

Zatímco vědci již dlouho diskutují služby, které nám planetární ekosystémy poskytují, hlouběji se přínosy, které člověku příroda přináší, zabýváme teprve od počátku nového milénia. V roce 2000 se na výše zmíněné konferenci *Summitu tisíciletí* ekosystémovým službám věnoval Kofi Annan, tehdejší generální tajemník OSN, ve své zprávě, kterou nazval: *My lidé: Role Spojených národů v 21. století* (*We the peoples: the role of the United Nations in the 21st century*). Generální tajemník původem z africké Ghany ve zprávě rozebírá **silnou spojitost mezi kondicí ekosystémů na Zemi a lidským blahobytem**. Následně v textu apeluje na světové lídry, aby podpořili takzvané *Miléniové hodnocení ekosystémů* (*Millennium Ecosystem Assessment*), díky kterému by bylo možné nejen znát současný stav ekosystémů, ale zároveň podpořit jejich ochranu. (Annan 2000)

Účelem projektu se mělo stát **zhodnocení vědeckých poznatků o stavu a změnách v regionálních i planetárních ekosystémech a jejich návaznosti na zajištění a kvalitu lidského života**. Při práci se autoři zhodnocení soustředili také na to, čím a jak jsou ekosystémy, které přináší člověku užitek, ovlivňovány a ohrožovány a jak postupovat při jejich managementu. (Ekosystémy a kvalita našeho života 2003, s. 2) Tedy, co dělat na lokální, regionální, národní i světové úrovni pro to, aby byla zachována či obnovena funkčnost ekosystémů pro současné obyvatele planety i jejich nástupce. (Ekosystémy a kvalita našeho života 2003, s. 6)

Podpůrná publikace zvaná *Ekosystémy a kvalita lidského života: Rámec pro hodnocení* (*Ecosystems and Human Well-being: A Framework for Assessment*) vydaná v roce 2003 poskytla oporu pro to, jak ekosystémové hodnocení ve čtyřletém programu uskutečnit. (Ekosystémy a kvalita našeho života 2003, s. 3–6) Dle publikace: „**hodnocení ekosystémů může pomoci kterékoli zemi, regionu nebo společnosti**, protože:

- prohlubuje pochopení vztahů a vazeb mezi ekosystémy a kvalitou života;
- demonstruje schopnost ekosystémů přispívat ke snižování chudoby a obohacovat kvalitu lidského života;
- vyhodnocuje kompatibilitu strategií, které přijaly instituce na různých úrovních;
- integruje ekonomické, environmentální, sociální a kulturní snahy;
- integruje informace, získané přírodními i humanitními vědními obory;

- zjišťuje a vyhodnocuje možná opatření pro trvale udržitelný management ekosystémových služeb a pro jejich harmonizaci s naplňováním lidských potřeb;
- usnadňuje integrovanou péči o ekosystémy.“ (Ekosystémy a kvalita našeho života 2003, s. 6–7)

Zároveň mohou proměny ekosystémů negativně ovlivnit životy lidí a celé společnosti.

Změny v ekosystémech mohou mít vliv na:

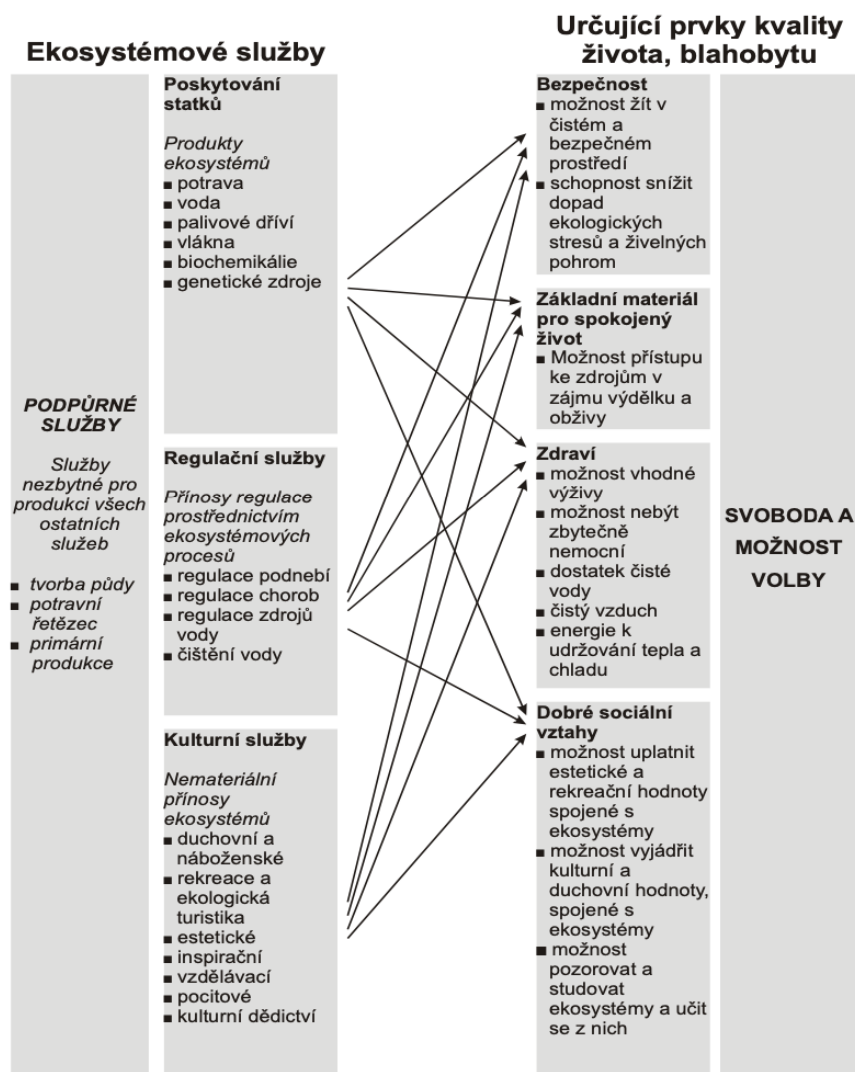
Bezpečnost osob. Může dojít k nespolehlivému plnění zásobovacích služeb, které nám plní například esenciální potřebu potravy. Pokud se problémy prohloubí, může dojít k narušení bezpečnosti z důvodu konfliktů kvůli nedostatku zdrojů (potrava, voda, palivové dřevo, biochemikálie atd.) Změny spojené se službami regulačními mohou zapříčinit rozsáhlé záplavy či naopak sucha, sesuvy půdy a jiné katastrofy spojené s počasím i změnou klimatu. Bezpečnost však může být narušena také co se týče změn v kulturních službách. Ztráta části nebo celého ekosystému může zapříčinit kolaps spirituálních či ceremoniálních funkcí ekosystému a tím způsobit oslabení nebo zřetření vztahů v komunitě.

Zdraví lidí. To je propojeno nejen s produkcí potravin (zásobovací služby), ale i ochranou před šířením nemocí pomocí regulačních služeb. Základním předpokladem pro psychické zdraví je také naplňování duchovních a rekreačních potřeb pomocí kulturních služeb ekosystémů.

Sociální vztahy. Jsou ovlivněny změnami kulturních služeb, díky kterým strádají lidské prožitky a zkušenosti.

Svoboda a možnost volby. Tyto atributy, které patří ke spokojenému lidskému životu, pramení z naplnění jiných složek životní úrovně lidí. A ty jsou zase naplňovány pomocí služeb zásobovacích, regulačních i kulturních, které nám ekosystémy poskytují. (Ekosystémy a kvalita našeho života 2003, s. 20–21)

Miléniové hodnocení ekosystémů rozděluje užitek, který lidé díky ekosystémům mají, do čtyř druhů. Jedná se o **ekosystémové služby: poskytování statků, regulační a kulturní, které jsou umožněny službami podpurnými.** (Ekosystémy a kvalita našeho života 2003, s. 13) Tyto ekosystémové služby mají zásadní vliv na kvalitu lidského života v jeho mnoha odvětvích. Jak, je podrobněji zpracováno v tabulce publikace *Ekosystémy a kvalita našeho života* na straně 14:

Obrázek 1 Ekosystémové služby v souvislosti s prvky kvality lidského života a blahobytem (Ekosystémy a kvalita života, s. 14)

1.1.2 Integrované hodnocení ekosystémů

Po uskutečnění *Miléniového hodnocení ekosystémů* přišla v roce 2014 na svět další metodika nazvaná *Integrované hodnocení ekosystémů*. Ta vznikla jako reakce na *Strategii biodiverzity EU do roku 2020* přijaté Evropskou unií, která ukládá členským státům povinnost zmapovat a posoudit stav ekosystémů a jejich služeb. (Metodologický rámec integrovaného hodnocení ekosystémových služeb v České republice 2014, s. 1-5)

Účelem tohoto hodnocení se mělo stát:

- zviditelnění hodnoty přírody, biologické rozmanitosti a role ekosystémových služeb v ekonomice a každodenním životě člověka celkově;
- začleněné hodnocení ekosystémových služeb do politického i jiného rozhodování;
- snížení rizika plynoucího ze změn v ekosystémech, uplatnění principu předběžné opatrnosti při ochraně ekosystémů;
- podklady v podobě analýzy, které pomohou zachovat pro budoucnost hodnoty plynoucí z ekosystémů; indikátory, které pomohou k lepší správě služeb, které poskytuje příroda. (Metodologický rámec integrovaného hodnocení ekosystémových služeb v České republice 2014, s. 7)

Toto integrované hodnocení ekosystémů tedy zahrnuje ekologický, ekonomický i sociální rozbor se zaměřením na současný stav a budoucí potenciál hodnoceného ekosystému. Rizikem tohoto hodnocení může být fakt, že je antropocentrický, tedy zhodnocuje přínos, který mají ekosystémy pro člověka. (Rynda 2021, s. 116)

Rozdělení ekosystémových služeb je v koncepci *Integrované hodnocení ekosystémů* inspirováno *Miléniovým hodnocením ekosystémů* a v podstatě se s ním shoduje. (Metodologický rámec integrovaného hodnocení ekosystémových služeb v České republice 2014, s. 10)

1.2 Zahrady – jejich podstata a vývoj

„Pěstitelé musejí snášet bouře a roční období a zřídka si odpočinou. Avšak na rozdíl od budovy, zahrada nikdy nepřestává růst. A současně s tím, jak neustále vyžaduje zahradníkovu pozornost, mění se mu také život ve velké dobrodružství. Zahradníci se mezi sebou poznají, neboť vědí, že v historii každé rostliny je růst celé Země.“ — Paulo Coelho, kniha Břida

Český etymologický slovník pomůže objasnit vznik i význam slova **zahrada**. Stejně, jako příbuzné slovo hrad, pochází slovo **zahrada** ze 14. století a popisuje ohrazený prostor.

Podobně je tomu tak i u jiných slovanských jazyků. Polsky se zahrada řekne *ogród* a hrad *gród*, rusky *ogoród* a hrad či ohrazené sídliště výrazem *goród*. Výraznou podobnost je však možné nalézt také u jiných jazyků. Germánské jazyky, němčina a angličtina označují zahradu slovy *garten* a *garden*, (Rejzek 2015, s. 235, s. 800) které pochází ze slova *jardin* a to staré francouzštiny (Onions 1996, s. 389). I slova z dalších jazyků (*yard, jardin, giardino, hortus, paradise, paradiso, park, parc, parquet, court, hof, kurta, town, tun i tuin*) se vztahují ke staro-francouzskému základu a poukazují na **zahradu** jako uzavřený prostor. (Turner 2005, s. 1)

Výklad slova *garden* slovníku *The Oxford Dictionary of English Etymology* do definice zahrady ještě přidává příslovečné určení – zahrada má být ohrazená a obdělávaná půda (doslovně „enclosed cultivated ground“). (Onions 1996, s. 389)

Podobně je dle *Zahradnického slovníku naučného* zahrada „uměle vytvořený útvar zeleně mající dva základní směry využití. **Hospodářský směr sleduje produkční a ostatní hmotné využití, sociální rozvíjí estetické a obytné hodnoty.**“ (Mareček 2001, Ř-Ž, s. 627) S tím souzní také definice zahrady podle *Naučného slovníku zemědělského*, který uvádí, že zahrada „představuje člověkem záměrně využívaný a uspořádaný prostor, zpravidla s úplně nebo částečně omezeným přístupem veřejnosti.“ (Naučný slovník zemědělský 13, s. 41) Publikace dále popisuje vztah člověka k zahradě, který se „projevoval od nepaměti vždy nejen na úrovni potřeb a projevů hospodářských, ale velmi výrazně i na **úrovni sociální.**“ (Naučný slovník zemědělský 13, s. 41)

„Zahradní architekt netvoří přírodu a jeho cílem není se její velikosti a složitosti přiblížit. Stejně jako malíř nebo sochař tvoří umělecké dílo pomocí nejrůznějších prvků. Čerpá je ze světa přírody i člověka a vzájemně je propojuje podle své představy o kráse a účelu.“ (Mičola, Šimečková, 2017, s. 5.) Tvorba zahrad pramení z přesvědčení, že správa soukromé půdy může nejen naplnit potřeby člověka, ale že člověk v zahradě může poupravit nebo vylepšit krásu přírody. Zahrada má dva **účely – užitný a estetický.** Zahradu můžeme vidět jako prostor, ve kterém se schováme před shonem města i jako prostor k obdělávání půdy k růstu potravin. Zahrada se nabízí k naplnění potřeb jak soukromých, tak veřejných. **Díky této dvojakosti se můžeme na zahradu dívat jako na prostor, kde se potkává příroda s kulturou a práce s odpočinkem.** (Teyssot, Mosser 1991, s. 11) „Zahrada je vnějším vyjádřením vnitřního světa, prostředím pro meditaci pod

širým nebem a pro odhalení tajemství těm, kteří si je zaslouží slyšet.“² (Teyssot, Mosser 1991, s. 11)

1.2.1 Historie zahrad

Abych propojila zahradu a výše zmíněné ekosystémové služby, prozkoumala jsem dosavadní historii zahrad. Zajímalo mě, jak vznikly, jak se následně vyvíjely a proměňovaly a zaměřila jsem se především na to, pro jaké funkce je lidé tvořily a co lidem v historii přinášely. Díky tomu budu moci v empirické části této práce propojit svá zjištění z výzkumu s prozkoumanou zahradní historií.

Od vzniku prvních ohrazených prostorů, které bychom mohli nazývat zahradami, na počátku neolitu uplynulo 12 000 let. Tehdejší zahrady se od těch dnešních lišily nejen lokalitou ale i charakterem, přesto mají mnoho společného. V následujících podkapitolách stručně prozkoumám vývoj zahrad za posledních 12 000 let se zaměřením na lokalitu Evropy či zahrady v její blízkosti, které však vývoj evropských zahrad ovlivnily. Pokud v historické epoše dominuje určitý zahradní styl, obvykle spojený s určitou zemí, upřednostňuji ho před dalšími, ne tolik viditelnými styly. Upřednostňuji také vývoj zahrad v zemích, které jsou blízké naší kultuře. Přesto, že jsou historické čínské, japonské i jiné světové zahrady nadmíru zajímavé, rozhodla jsem se jimi z důvodu rozsahu této práce nezabývat. Pokud to bylo možné, věnovala jsem se zároveň zahradám (nebo zahrádkám) u běžných domů. V některých částech historie se mi podařilo o nich získat informace, v jiných informace o běžných zahradách překrývaly charakteristiky okázalých zahrad u panských domů. I tyto zahrady nám však mohou poskytnout zajímavý vhled do historie.

Podíváme-li se na historii zahradního designu jako celku, je možné v ní rozlišit dva typy zahrad: **zahrady formální**, které vykazují pravidelné znaky a **zahrady krajinářské**, jejichž charakteristiky pravidelnost postrádají. Formální zahrady jsou obvykle vystavěny v pravidelném půdorysu okolo jednoho, ústředního bodu. Daly by se nazvat přísnými či slavnostními. Oproti tomu zahrady krajinářské nemají ústřední bod. Jsou stavěny tak, aby bylo možné na ně pohlížet

² Volně přeloženo z anglického originálu: „The garden is external expression of an interior world, a setting for meditation under an open sky and for the revelation of secrets to those worthy of hearing them.“

jako na obraz. Jsou přirozené. Pobyť v nich na člověka zapůsobí uklidňujícím dojmem a vzbudí emoce. (Pacáková-Hošťálková 2004, s. 12)

1.2.1.1 Zahrada jako archetyp ráje

Podle křesťanského pojetí historie člověka do zahrady umístil Bůh. Původní zahrada, čili ráj, ke kterému se křesťanství upíná, byla následně člověku odebrána. Naše křesťanská kultura se však k ráji neustále vztahuje – tam odejde naše duše po smrti. „Člověk zakládající zahradu vyjadřuje svůj vztah k přírodě, vyslovuje sebe sama, směřuje k základům zákonitostí přírody, orientuje se mezi zemí a nebem a hledá svoje kosmologické místo, určení a poslání. Budování zahrady je vlastně hledání ztraceného ráje.“ (Pacáková-Hošťálková 2004, s. 11)

I podle zahradních historiček Penelope Hobhouse a Ambry Edwards (2019, s. 13) je ráj ideou starší než židovská, křesťanská nebo islámská tradice, které ráj „proslavily“. Poprvé se o ní zmiňuje nejstarší dochovaný spis objevený v Mezopotámii, starý více než 5 500 let (pravděpodobně pochází z doby okolo roku 3500 př. n. l.). Ve spisu sumerský bůh vody zvaný Enki přikázal bohu slunce se jménem Utu vytvořit zahradu, ve které voda mění vyprahlou půdu v ráj s ovocnými stromy a zelenými poli. Idea ráje se mění v závislosti na čase a místě, ale obvykle je stále vnímaná jako prostor, kde je bezpečí a neustále jaro. Lidé se tu nemusí od rána do večera lopotit a dřít. Ráj je prostorem, ke kterému se vztahujeme jako k posvátnému místu klidu, odpočinku, kde po smrti pobýváme v klidu jeden s druhým a v harmonickém vztahu se zvířaty a rostlinami. Pro poutníky pouští představuje ráj prostor se stínem a vodou. Pro válečníky zase zahradu hojnosti a míru.

Perské slovo *pairiadeza* značí uzavřený prostor. Slovo postupně převzala i řečtina a dala mu význam nebe (nebes) jako místa, které člověku přináší nejvyšší blaženost. Slovo i s jeho významem následně použilo křesťanství jako výraz pro božskou zahradu. Zde žije Bůh a po smrti se sem dostávají ctnostní lidé. (Turner, 2005, s. 82) „Perský název *pardes* pro park či oboru použil řecký spisovatel Xenofón (430–355 př. n. l.) jako *paradeisos* s rajskou zahradu Eden, kterou založil Hospodin Bůh a postavil do ní člověka, aby ji obdělával a chránil, známe z bible jako ráj hned z první knihy Mojžíšovy Starého zákona.“ (Pacáková-Hošťálková 2004, s. 11)

1.2.1.2 Vznik zahrad v období neolitické revoluce

„Jeskyně napojená na ni (pomyslnou stezku člověka, která vede od obživy k obydlí a k božstvu) posléze přestává být pouhým útvarem přírody, stává se domovem. Stává se prostorem, který zajišťuje člověka a člověk zajišťuje (ochraňuje) ji – domov. A člověk počíná ke své potřebě uspokojovat okolí. Vzniká (zpravidla) hájený, ohrazený prostor – ohrada, posléze zahrada. Upravuje pak dále své okolí, stále více zatlačuje od sebe původní přírodu – krajinu, až ji přepracuje „k obrazu svému“. – Ivan Otruba, krajinářský architekt

Odhlédnu-li nyní od zahrady v podobě ráje, zajímá mě, jak zahrada vlastně vznikla. Její počátek hledám v době, kdy vzniklo zemědělství. Doba přerodu od sběračského do zemědělského způsobu obživy probíhala na různých místech světa v různou dobu a to od roku 10 000 l. př. n. l. do 5 000 př. n. l. (Lewis-Williams, Pearce 2008, s. 7) Například na ostrově Kréta proběhla dříve, než na pevninském Řecku. (Naučný slovník zemědělský 13, s. 41) V *Naučném slovníku zemědělském* se dočítám, že „společnost v nejvýznamnějším centru **počátku zemědělství** dospěla do plného stádia, charakterizovaného usedlostí a přítomností domestikovaných rostlin a zvířat, velmi pozvolna, nenápadně a nezáměrně až v průběhu 9. tisíciletí př. n. l.“ (Naučný slovník zemědělský 13, s. 41)

Co přesně se v období takzvané **neolitické revoluce** odehrálo, aby ke změně způsobu života došlo, je předmětem diskuze. Pravděpodobně se nejednalo o „nezáměrnou“ změnu, jak je popsáno ve výše zmíněném *Naučném slovníku zemědělském*. Naopak ke změně došlo nejen kvůli důvodům *vnějším* (změna klimatu a rostoucí počet obyvatel), ale i *vnitřním*. Člověk byl nejprve na změnu ve způsobu života nejprve mentálně připraven, nemusel se na ni adaptovat.

Dle archeologa a archeobotanika Jaromíra Beneše (2018, s. 258) a archeologů Jamese Lewis-Williamse a Davida Pearce (2008, s. 29–30) to vyplynulo z výzkumů archeologa Jacquese Cauvina. „K úžasu některých archeologů prohlásil (Jacques Cauvin), že změny v základních způsobech obživy (infrastruktura) následovaly po významných změnách v lidském myšlení (nadstavbě): náboženství a symbolismus se změnily předtím, nikoliv proto, že se lidé stali zemědělci.“ (Lewis-Williams, Pearce 2008, s. 29–30)

Beneš píše, že „hybatelem počátků zemědělství nebyla ekonomická stránka procesu, ale změna ideologie a myšlení pravěkých lidí.“ (Beneš 2018, s. 258) Důkazem se staly pozůstatky, které

poukazovaly na **symbolické prožívání života** tehdejších počínajících zemědělců. (Beneš 2018, s. 259)

Toto **symbolické, spirituální, náboženské prožívání** dokazují například reliéfy s motivy divokých zvířat (kanci, gazely, skot, lišky, hadi, ptáci) na pilířích v duchovní stavbě lokalizované mimo vesnici v Nevali Çora. (Lewis-Williams, Pearce 2008, s. 41–42) „(...) V souvislosti s radikální změnou způsobu života jsou v usedlých zemědělských komunitách uměle vytvářeny posvátné kruhové hrazené okrsky, rondely, z nichž nejstarší byly archeology odkryty na jižní Moravě a Podunají.“ (Otruba 2002, s. 2) V nalezišti zvaném Ajn Ghazal byly objeveny hliněné sochy, figurky zvířat a malby s různými motivy, které byly podle výzkumnice Denisy Schmandtové-Beseratové pravděpodobně prvkem nově vznikající ideologie, která vznikala ve stejné době jako vznikalo a rozvíjelo se zemědělství. (Lewis-Williams, Pearce 2008, s. 93–96)

Dalším z příkladů symbolického prožívání může být vztah člověka ke psu, který se v období před neolitickou revolucí rozvinul. Přesto, že byl **pes** zcela domestikován až v období 12 000 let př. n. l., přátelský vztah se znaky vzájemné potřeby a výhodnosti se začal formovat již v mladém paleolitu. Že se jednalo o vztah nejen praktický, ale i **emočně nabitý**, dokazuje například nález muže pohřbeného se štěnětem. Podobně blízký vztah si člověk vytvořil také s **kočkou**, což zase dokládá nález kočky pohřbené v blízkosti člověka. (Beneš, 2018 s. 99–101)

Pokud bychom však chtěli rozlišovat raně neolitický vztah člověka ke zvířatům jako k těm, které jsou „domácí“ a těm, které jsou „divoké“, byli bychom patrně na omylu. Pojmy „**divoký & domácí**“ jsou dle Lewis-Williamse s Pearcem (2008, s. 164–165), kteří se odkazují na bádání vědce Ian Hoddera, produktem čili důsledkem sociálních procesů ve společnosti. Jedná se o uměle vytvoření konstrukty.

Lewis-Williams s Pearcem (2008, s. 165–166) mluví o domestikaci zvířat jako o **mechanismu kontroly nad společností**. Podmanění divokých zvířat při lovu nebo domestikaci pravděpodobně znamenalo podrobení divoké přírody a bylo součástí spirituálních rituálů a šamanismu. Aby mohli šamani komunikovat s božskou mocí a světem duchů, musí si podrobit určitá zvířata, která tuto moc mají. Tehdy tedy lov neznamenal pouze prostředek jak získat potravu, ale i rituál. Díky tomuto rituálu se lovec dostane do kontaktu s nadpřirozenou mocí. Vzhledem k tomu, že lidé vnímali živá divoká zvířata ve spojitosti s jejich duchovními archetypálními protějšky, stával se lov zároveň kontaktem s duchy, s kosmem.

Dle Lewis-Williamse s Pearcem (2008, s. 167–168) představovala domestikace a zemědělský způsob života zjednodušení produkce a obstarání potravy, mléka nebo i textilu. Toto obohacení se stalo až důsledkem, vedlejším produktem domestikace zvířat způsobené z důvodů spirituálních. „Jsme přesvědčeni o existenci tvůrčí, dynamické souhry mezi kosmologií a metaforikou neolitu, sociálními jevy, které provázely, a domestikací zvířat.“ (Lewis-Williams, Pearce 2008, s. 168)

Co se **vztahu člověka k rostlinám** týče, archeologické zdroje nám bohužel nepomohou. Přesto však víme, že spirituální život člověka a jeho rituály obsahovaly rostliny stejně tak, jako zvířata. (Beneš 2018, s. 102)

V popisu zahrad v předešlé kapitole jsem definovala zahrady jako prostor obdělávaný a ohrazený plotem. Přestože přesně nevíme, jak první zahrady z této doby vypadaly, podle krajinného architekta Toma Turnera (2015, s. 1) k jejich vzniku došlo asi 10 000 let před naším letopočtem právě v době neolitické revoluce a právě díky **oplocení** kusu země z praktického důvodu.

Zatímco někteří autoři, jako například Turner, oplocení země zmiňují, Beneš o něm nemluví. Na otázku: Jak tedy takový **domácí prostor** člověka z dob počátku neolitu vypadal, může odpovědět následující citace: „pole obklopovala obytný areál a volně přecházela (časově, sezónně i funkčně) do pasteveckých ploch, které kontinuálně přecházely do okolního rozvolněného lesa.“ (Beneš 2018, s. 250)

I když tedy Beneš nemluví o ohradách pro ochranu rostlin a domácího prostoru, říká, že z doby počátků zemědělství existují důkazy o **tvorbě pastí pro lov divoké zvěře ve formě různých druhů ohrad**. (Beneš, 2018 s. 112–114) Dále se Beneš zmiňuje o zahradničení a pastevectví jako předvoj zemědělství. Vědec Lewis Binford v roce 2001 publikoval rozsáhlý výzkum, ve kterém se zabýval předpoklady lovců a sběračů pro vznik zemědělství. Dle Beneše (2018, s. 69) ve výzkumu Binford shrnuje, že za předpokladu určité hustoty populace a diverzity zdrojů se zvětšuje pravděpodobnost společnosti ke **vzniku zahradničení a starým formám pastevectví**. Zároveň pokud se k těmto předpokladům ještě přidaly klimatické změny, byly vnější podmínky pro vznik zemědělství naplněny a společnost se k němu uchýlila naplno. Podle Beneše (2018, s. 117) je hortikultura neboli zahradničení, pastevectví a vzdálené řízení stád elementy/prvky zemědělství.

1.2.2 Zahrady starověké (3500 př. n. l. – 6.–7. století n. l.)

„Ve starověku věřili, že ten, kdo sází stromy, prodlužuje si život a sledovali tajemství klíčení, růstu i uvadání a zániku, ale také pozorovali vytvoření plodů, semen a pokračování života v novém zrození a růstu.“ – Božena Pacáková-Hošťálková, zahradní architektka

Starověké zahrady bychom mohli rozdělit do několika druhů podle kultury, která je tvořila. Egypťské zahrady byly symetrické, malé a obklopené zdí. V Mezopotámii a v Asýrii lidé tvořili zahrady spíše ve formě parků k lovu a krajinářských zahrad. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 13) Podobné zahradám egypťským se staly ty Římské, jejichž podobu dobře známe díky zachování sopkou Vesuv, a Řecká zahrada prošla vývojem, který nám není vždy jasný.

1.2.2.1 Egypťská zahrada

Prostředí okolo řeky Nilu bylo ve starověké době pohostinné. Údolí podél řeky, obklopeno pouštěmi, se zelenalo. Každý rok do údolí přišly záplavy, které zatopily pobřeží i vzdálenější okolí řeky a přinesly lidem vodu a úrodné bahno. Nehostinná poušť chránila obyvatele údolí před nepřáteli. Tyto dobré podmínky pomohly k rozvoji egypťské civilizace 3 000 let př. n. l. a trvala do 4. století n. l. (Turner 2015, s. 23–24)

Egypťané se dívali na svět skrze bohaté náboženství s množstvím bohů, kteří veleli různým oblastem života a zároveň i přírodě. (Turner 2015, s. 24) Spojení mezi božským a pozemským životem zajišťoval král Egypťanů, takzvaný faraon, který měl zajistit vzkvétání a štěstí svého národa. (Verner 2007, s. 262) Stejně, jako faraon procházel smrtí z jedné inkarnace do další, vnímali Egypťané přechod země z jedné do další fáze roku prostřednictvím **každoročních záplav**. Když voda, která zaplavila údolí Nilu, dosáhla své výše a následně opadla, údolí bylo nejen zavlaženo, ale i pokryto úrodnou vrstvou bahna. Při změně ročního období byly pořádány slavnosti. (Turner 2015, s. 33–34)

Povinnosti faraona nekončily smrtí vzhledem k tomu, že měl žít i posmrtně a to miliony let. Proto se kladl velký důraz na posmrtnou hrobku, která definovala jeho posmrtný život. Vše, co měl mít faraon v posmrtném životě u sebe, bylo potřeba v hrobce ztělesnit. Její součástí byly i **vyobrazení zahrady**, ve které měl trávit svůj posmrtný čas. (Turner 2015, s. 24) Právě díky vyobrazením zahrad v posmrtných hrobkách faraonů a také archeologickým vykopávkám si můžeme dnes poměrně dobře představit, **jak egypťské zahrady vypadaly**. (Verner 2007, s. 504)

A to i přesto, že porozumět těmto vyobrazením není jednoduché. Důvodem je fakt, že tehdejší umělci do maleb zahrnovali nejen prostor, ale i čas. To souvisí s tehdejším vnímáním světa. Umělec zaznamenal objekty tak, jak je „vnímá“ a ne tak, jak je „vidí“. (Turner 2015, s. 24) Egypťané si svět představovali složený ze tří rovin. Z roviny pozemské, nebeské a podsvětní, přičemž osu těchto světů tvořila řeka Nil. Čas vnímali jako kombinaci času lineárního a cyklického s tím, že na cyklický prvek času poukazovaly například právě každoroční, životadárné záplavy. (Verner 2007, s. 55) Tyto každoroční záplavy vnímali Egypťané jako dar života a projev boží lásky. (Turner 2015, s. 24)

Důležitost zahrady v posmrtném životě faraona je pouze logický **důsledek významnosti zahrad v běžném životě** Egypťanů. Zahrady, které stavěli a obývali, bychom mohli rozdělit na: zahrady s ovocem a zeleninou; malé zahrady u domů; palácové zahrady; zahrady u chrámů a rostlinné a zvířecí zahrady. (Turner 2015, s. 24)

Egyptské zahrady formovala právě existence každoročních záplav. Po celý rok bylo možné pěstovat rostliny jen tam, kam se záplavy nedostaly. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 19) Proto byly zahrady spolu s domem obklopeny **zdi**. Jejich půdorys byl velmi pravidelný, geometricky laděný. Jednalo se tedy o zahrady *formálního typu*. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 12)

Stromy s hlubokými kořeny na tom byly dobře, ostatní rostliny bylo potřeba zavlažovat. **Vodu** Egypťané museli v zahradách zadržovat ve složitém vodním systému, který obsahoval vodní kanály, přehradu a stavidla a bazény. Bohatší občané měli studny a jiné rezervoáry na vodu. Existoval také důmyslný zavlažovací systém, který přivedl do zahrad vodu z každoročních záplav. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 25) Zavlažování v zahradách probíhalo například pomocí **šadúfu**, což byl jednoduchý vynález dovezený pravděpodobně z Mezopotámie. Jednalo se o páku s nádobou na vodu na jedné straně a závažím na druhé, kterou se nabírala voda z řeky (Verner 2007, s. 458) či ze zavlažovacích kanálů (Verner 2007, s. 506) a dalších vodních nádrží. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 25)

Velikost zahrady i jezírka se odvíjela od bohatství majitele. Například v palácových zahradách bylo dokonce možné se na jezírku plavit na lodičkách. (Verner 2007, s. 504) Domy i zdi zahrady obyčejných lidí byly stavěné pomocí cihel z bláta, které neměly dlouhého trvání. Přeci jen, Egypťané je potřebovali pouze po dobu svého života, ne na posmrtnou věčnost, ke které se vztahovali. Proto se nám nedochovalo příliš mnoho obydlí, natož měst. Také díky freskám

z hrobek víme, že dům měl alespoň jednu místnost a dvorek obklopený zdí. Na zahradu se vcházelo dveřmi z ulice. Dvorek přiléhal k severní stěně domu, díky tomu byl po celý den zahalen stínem. (Turner 2015, s. 26–27)

V **drobných domácnostech** byl dvorek vymezen pro přípravu jídla a spala zde i domácí zvířata. **Bohatší domy** mohly mít dvorků více a byly určeny pro jiné účely – někde byl bazén obklopený mnoha rostlinami, jinde žila domestikovaná zvířata (například kočky, osli a krávy). Prostor, který obývali majitelé domu, byl zastíněn vinnou révou nebo rohožemi. Voda sem byla přiváděna za účelem zalévání, některé domy mohly mít i studny. (Turner 2015, s. 28)

Na **palácových zahradách** bychom našli rovné **aleje** cypřišů, cedrů, datlovníků i palem a platanů a sykomor, které se obvykle táhly podél **vodní nádrže**. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 12) Jezírka se na zahradách nebudovala pouze pro účely estetické, ale i praktické. Voda zavlažovala rostliny a díky evaporaci ochlazovala vzduch. Ve vodě žily ryby, které se staly nejen zábavou pro návštěvníky zahrady. Poskytovaly také domu potravu a navíc žraly larvy otravného hmyzu. (Turner 2015, s. 28) Zahrady s vodními prvky zároveň obývali vodní ptáci. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 19)

Co se **chrámových zahrad** týče, tak ty obklopovaly chrám. Skládaly se z takzvaných produktivních zahrad se sady, vinicemi, květinovými i zeleninovými záhony a vodními nádržemi. Okrasné, ornamentální zahrady byly budovány u procesních cest. V zahradách byla chována zvířata, která měla symbolický význam: lvi, tygři, žirafy, opice,... I rostliny byly opředeny symbolikou. Například egyptský lotos byl rostlinou zasvěcenou bohyni Isis. Jeho květy se staly součástí hodovních tabulí, ženy si je zaplétaly do vlasů nebo je obětovaly bohům. (Turner 2015, s. 40–41)

Egyptané pěstovali a využívali plody palem dum a argun. Věřili, že stromy sykomory představují bohyně Hathoru a Nutu. V zahradách pěstovali také hroznové víno a jabloně či granátová jablka. (Verner 2007, s. 489–490) Dalším rostlinám se v egyptské zahradě dařilo v přenosných nádobách, které byly symetricky rozmístěny podél cest nebo jezírka. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 12)

Dále existovaly **speciální zeleninové zahrady**, ve kterých se zelenina pěstovala vyspělým způsobem. (Verner 2007, s. 490) Egyptané znali činnosti jako je zalévání i vytrhávání plevelu.

Zahradničení se totiž začali věnovat již v raných časech civilizace a to v 25. století př. n. l. Tehdy pěstovali například salát. (Turner 2015, s. 24)

Zelenina se v Egyptě stala významnou částí jídelníčku. Znali cibuloviny, česnek, okurky, melouny, šachor jedlý, luštěniny (bob, cizrnu, vlčí bob, čočku a později také hrách). S největší pravděpodobností pěstovali také ředkev, celer, petržel, zelí a řeřichu. (Verner 2007, s. 490)

Jako první rostlinu Egyptané pravděpodobně kultivovali vinnou révu. Na vyobrazeních v hrobkách se dokonce objevuje častěji, než datle nebo palma duma. Zprvu tuto popínavou rostlinu Egyptané nechali růst po lanech napnutých mezi stromy. Později však přistoupili k praktičtějšímu pěstování a víno nechali se pnout po pergolách. Díky tomu jim rostlina poskytla nejen šťavnaté plody, ale i **stín**. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 13) Podobně plnily kromě okrasné a užité funkce ochranu před paprsky i sykomory. Stín tehdy tvořily také jakési slunečníky. Stín vnímaly Egyptané nejen jako ochranu před sluncem, ale v přeneseném významu slova také jako ochranu poskytnutou od panovníka nebo boha. (Verner 2007, s. 490)

Egyptané nepěstovali rostliny pouze pro jídlo nebo ochranné účely. Měli rádi také květiny pro jejich **estetickou hodnotu** a tvořili z nich kytice a věnce. Pěstovali také rostliny k účelům **medicínským**. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 18)

Některé rostliny plnily účely **rituální a náboženské**. Životní cyklus lotosu, který v zimě zmizel pod hladinou a na jaře se zase objevil, pro ně představoval symbol vzkříšení. Salát a datle byly zasvěceny bohu Min. Salátu přisuzovali atributy plodnosti. Datle, palma duma, sykomory a tamaryšek byly rostlinami, které obklopovaly chrámové budovy a hrály roli při rituálech okolo smrti. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 18)

Od Archaické doby (cca 3150–2700 př. n. l.) v Egyptě existovaly **zoologické zahrady**. Nejprve čistě pro potěšení z exotických zvířat, které měli lidé v oblibě. Jednalo se o lvy, gepardy a nebo také opice. Vznikly také zahrady se zvířaty místními, které zde lidé shromažďovali proto, aby je následně bylo možné lovit. Tyto zahrady náležely převážně ke královským palácům. (Verner 2007, s. 512)

1.2.2.2 Mezopotámie a její zahrady

Asyřané ve 14. století př. n. l. stavěli na severu svého území, kde bylo vhodné klima, rozsáhlé **parky pro lov zvěře**. Tyto parky osázeli různými vzácnými druhy rostlin a nechali v nich žít

mimořádná zvířata. Asyrský král později nechal park pro lov zvěře vystavět i u břehu řeky Tigris a rostliny nechal zavlažovat vodou z řeky. Tyto velkolepé parky se později staly předlohou Alexandru Velikému i Římanům a inspirovaly i tvorbu královských středověkých parků v Evropě. Právě z těchto zahrad se vyvinuly ikonické *krajinářské parky* 18. století. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 13)

Pacáková-Hošťálková píše (2004, s. 14), že oproti plochým egyptským zahradám vybudovaným v nížinách byly zahrady babylonské stavěné spíše k nebi na návrších či do více pater nad sebou. Podle Hobhouse a Edwards (2019, s. 13) je to však nepravděpodobné. I když se dlouho věřilo, že byly terasy staveb (takzvaných zikkurat) zároveň osázené rostlinami a tím poskytly předlohu pro slavné Semiramidiny zahrady, pravděpodobně tomu tak nebylo. Zavlažování rostlin by totiž narušilo stavbu z cihel vyrobených z bahna. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 13)

Co však víme je, že ve městě Ur se pěstovala zelenina a ovoce uprostřed opevnění. Součástí města Mari (1800 př. n. l.) se staly sady s palmami. V těchto zahradách dále rostly borovice, cipřiše, rákos, réva a egyptská palma. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 13)

Nejnámější babylonskou zahradou se staly **Visuté zahrady Semiramidiny**. Má se zato, že tyto zahrady nechal postavit pro svou milenkou kolem roku 605 př. n. l. Nabukadnezar II., král Babylonské říše. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 14–15) Tyto velkolepé zahrady stále patří mezi takzvaných Sedm divů světa, tedy sedm nejvýznamnějších staveb starověkého světa. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 16)

1.2.2.3 Řecká zahrada – klasická

Hobhouse a Edwards použily pro popis starověkého Řecka ve spojitosti s tvorbou zahrad slovo, které mě zaujalo. Řecko bylo dle autorek „neozahraditelné“ („ungardanable“), čili nebylo možné zde díky vyprahlé půdě a hornatosti snadno tvořit zahrady. (2019, s. 30–31) Turner zase píše, že víme více o zahradách Egyptských, než těch Řeckých a jako důvod udává, že byla řecká města mnohokrát přestavována a proto se nedochovalo o zahradách příliš mnoho archeologických důkazů. (2015, s. 76)

Řecká zahrada nejprve odpovídala stylu zahrady perské. V Persii se stavěly takzvané *formální*, tedy velmi geometricky laděné zahrady. Některé jejich části však představovaly prostor pro lov a tak volně přecházely ke *krajinářskému* stylu zahrady. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 14-15)

Ve starověkém Řecku žili lidé kvůli bezpečí **ve městech obestavěných zdí**. Odtud se vypravovali skrz brány města do krajiny zemědělci, kteří pro město pěstovali potraviny. (Turner 2015, s. 49) Dále víme, že Minojané na Krétě pěstovali rostliny v nádobách podobně, jako to děláme dneska. Dochovali se totiž květináče vyrobené z terakoty. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 32) O pěstování rostlin v nádobách se nám dochovaly důkazy díky slavení kultu Adonise. Řekové si vytvořili **symboly náboženství** z přírodních subjektů a procesů, rostlin a zvířat. Svátek, který symbolizoval cyklus života a smrti a zároveň cyklus roku, slavili každý rok. V době slavení svátku dívky sázely semínka do květináčů a sledovaly, jak rostou. Jedná se o první dochovanou zmínku o pěstování rostlin v městském prostoru. (Turner 2015, s. 49)

Alespoň z předmětů nalezených na Krétě víme, že Řekové **měli květiny rádi**. Již okolo roku 2 000 př. n. l. byli obklopeni kosatci, mořskými narcisy, růžemi (z nichž některé pocházely z Egypta a Makedonie), datlemi a papyrusem (také z Egypta) liliemi a krokusy (původem z Iránu). Tvořili věnce z břechťanu a rostlinnými motivy byla vyzdobena také architektura. Z této doby se nám však nedochovaly žádné důkazy o stavbě zahrad jako takových a to i přesto, že na Krétě pro ně musely být poměrně dobré podmínky. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 32)

Přes nesnadné klimatické podmínky a nedochované archeologické důkazy však musely zahrady starověkém Řecku existovat. A víme to například díky dílu *Odysea* z Homérova pera. Obsahovaly ovocné stromy, které poskytovaly nejen obživu ale i stín. Záhony se zeleninou, vinnou révu a kanály s vodou. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 31) Homérovo dílo celkově o zahradách referuje a rozděluje je do několika druhů: **dvory, zahrady a svaté háje**. (Turner 2015, s. 77) V nich rostly jabloně, hrušně, granátová jablka a fíkovníky i réva. Jako okrasný prvek ve svých zahradách starověcí Řekové neopomněli pěstovat fialky, hyacinty, narcisy, lilie, mák, růže, šafrán, myrthu, zimoztráz a vavřín. Od 5. století n. l. v Athénách lidé využívali skleníky. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 18)

Díky Řekům máme první **bylinkáře**. Řečtí badatelé také přispěli k poznání **botaniky**. Publikace *De materia medica* psaná Dioscoderem v prvním století našeho letopočtu byla vážená až do 16. století. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 30)

Řekové také k různým účelům stavěli takzvané **svaté háje**, nebo **svatyně** (sacret groves and sanctuaries). Byly obklopeny městem nebo zemědělskými usedlostmi, a tak poskytovaly bezpečí. Svatyně byly osázené záhony v ornamentálním, *formálním stylu*. Ve svatyni v Athénách byly

vybudované zavlažovací kanály. Pořádaly se zde různé ceremonie včetně obětování zvířat. Mohli se zde například setkávat obchodníci a vůdci. (Turner 2015, s. 50–51) Stály zde sochy a altány. Zvláštní váhu Řekové přisuzovali jeskyním a potůčkům, protože se díky nim mohli svlažit. Některé svatyně sloužily jako prostor ke gymnastice a odpočinku. Filozofové a studenti zde objevovali přírodu a učili se jejímu koloběhu. Inspiraci k tvorbě těchto svatyní získali Řekové díky náboženským místům v Egyptě a Mezopotámii. (Turner 2015, s. 82–83)

Velký důraz kladli Řekové na přírodní i tvořené **jeskyně neboli grotty** (grottoes), prvky zahrad, které pro ně představovaly *symbol stvoření* a kde mohli *obětovat bohům*. Jeskyně se také mohly stát vchodem do podsvětí nebo prostorem pro pohřbívání. (Turner 2015, s. 82–83)

Za doby Helenistické 3. století př. n. l. se Řecké zahradní umění velmi rozmohlo. (Turner 2015, s. 89) Řekové se inspirovali zahradami a parky v západní Asii a začali stavět velkolepé zahrady u paláců také doma, a to vně zdí, které ochraňovaly město. (Turner 2015, s. 49) Stavitelé tehdejších zahrad se inspirovali terasovými zahradami, mezi které patřily také Visuté zahrady Semiramidiny. Ty byly v helénistické době zakládány u paláců mimo město. Kromě rostlin obsahovaly množství fontán, soch, pergoly i již zmíněné umělé jeskyně (grotty). (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 19)

1.2.2.4 Římská zahrada

Zatímco Řekové si kulturu zahradničení nevyvinuli, Římané ano. Zahrady byly součástí každodenní římské **kultury** již od počátku. Byly součástí skoro každého domu, obklopovaly chrámy a hrobky i se stávaly oblíbeným prostorem hospod, kde je možné v klidu ve stínu spočinout a najíst se či napít. Římané prý vměstnali zahradu nebo alespoň malý osázený záhonek všude, kde to bylo jen trochu možné. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 38) Římské zahrady byly *zahradami formálními*. (Pacáková-Hošťálková, 2004)

Římské zahrady se zprvu nelišily od tržních zahrad Řeckých. Také v nich rostly ovocné stromy, zelenina a byliny. Později však zahrady „opustily“ takzvaný zelený pás a spíše se stavěly právě u domu. Nebo lépe řečeno – uprostřed domu. Díky tomu se z nich staly rodinné zahrady, které poskytovaly potěšení a prostor k odpočinku. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 38)

Díky erupci sopky Vesuv roku 79 n. l. došlo na území Itálie k dochování antického města Pompeje a jeho městských ovocných sadů a zahrad. Sopka velmi obratně zachovala město i zahrady. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 38) Od 19. století zde probíhaly různé výzkumy, které

nám poskytují poměrně detailní představu o římských zahradách starověku. (Jørgensen, 1991, s. 9) Výzkumy proběhlé od 50. let 19. století využívaly nové techniky, které poodhalily další informace. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 42)

Půdorys domovní zahrady byl **pravidelný a symetrický**, jednalo se o zahradu *formálního typu*. Římská zahrada se nacházela uprostřed domu, jednalo se tedy o jakýsi dvorek či atrium obehnané zdmi, sloupy a stříškou. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s.19–20) Ze vstupního prostoru domu bylo do zahrady dobře vidět. Pohled byl obvykle prohlouben malbami na zdech zahrady, které ji obklopovaly. Sloupy se stříškou tvořily takzvaný peristyle³, podle kterého se nyní tento druh zahrad nazývá. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 38–39)

Další informace o římských zahradách díky archeologickým vykopávkám přinesla výzkumnice pompejských zahrad Wilhelmina Jashemski. V oblasti zachované erupcí sopky Vesuv začala pracovat v roce 1955 a našla zde zachovalé právě peristyle zahrady. Co se rostlin v těchto domovních zahradách týče, výzkumnice obvykle objevila **pár velkých stromů a více menších, které byly doplněny o keře**. V jedné ze zkoumaných zahrad, Zahrady Herkulese (Garden of Hercules), objevila členění záhonů do různých pater. Nejvyšší patra záhonů byla na severu, nejnižší na jihu. Okolo těchto záhonů byly zároveň vybudované vodní kanály, které bylo možné naplnit vodou shromážděnou ze střechy. V zahradě rostl olivovník a pár menších stromů. Nález dřev po kůlech v půdě poukazyvaly na to, že v záhonech rostly jednoleté rostliny. Kůly poskytl podporu látce, která následně ochraňovala před nepřízní počasí drobné rostliny zeleniny nebo bylin. (Jørgensen, 1991, s. 9–12 – Wilhelmina F. Jashemski)

Jeden z dalších výzkumů v Pompejích vedený archeologem A. Varonem v domě zvaném Chaste Lovers potvrdil informace o římských starověkých zahradách, které jeho předchůdci vyčetli z fresek a nástěnných maleb. V domě Chaste Lovers se nacházely **záhony geometricky plánované** a v nich byly symetricky zasazené rostliny k účelu jak **estetickému**, tak **praktickému**. Rostliny s šedo-zelenými listy: *pelyněk*, *kohoutek* a *rožec* doplnily třeba sytě *zelený jalovec* a kvetoucí, krásně barevné *ruže*. Rostliny byly používány také pro medicínské účely a v kuchyni – například jako koření. (Jørgensen, 1991, s. 9–12)

³ Pozn.: slovo peristyle by se dalo přeložit asi jako sloupořadí, ale obvykle se v češtině nepřekládá.

Zahrada byla pro Římany představovala nedílnou součástí každodenního života. Byla vlastně takovým dalším pokojem v domě, který hojně obývali. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 38–39)

Neobvyklé nebylo ani pěstování rostlin v **květináčích**. Pravděpodobně se jednalo o sazeničky. Při přesazení rostliny do země bylo nutné květináč rozbít. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 42) Na stromech některých zahrad mohla viset nebo opodál stát okrasná klíčka s ptáčky. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s.20)

Kromě zahrad u běžných městských domů existovali římské **zahrady u vil** za městskými hradbami. Původně byly vybudované jako zahrady u venkovských domů. Postupem času však došlo k roztahování města, až se tyto venkovské statky staly velkorysími zahradami u vil ve městě. A tak zde odpočívala řada známých osobností, myslitelů a umělců. Tyto okázalé zahrady měly mnoho vodních prvků v podobě různých bazénů, vodních proudů a vodotrysků. U těch nejbohatších římských domů se nacházela ještě zvláštní část zahrady nazvaná *paradisus*. Jednalo se o obzvlášť divokou část zahrady, kde dokonce pobíhala zvěř obvykle určená k lovu. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 20) Tyto divoké části zahrady zvané *paradisus* začali Římané stavět díky inspiraci perskými parky. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 39)

Římané na zahradách pěstovali například citrusy, olivy, fíky, rajská jablka, kdoule, bobkový vavřík, myrtu, platany, třešně, hrušky a jablka. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 42–43)

Jednou z neopomenutelných římských zahradních památek z prvních století našeho letopočtu je takzvaná Hadriánova vila, vybudovaná mezi lety 118–131 n. l. Byla nedesignována pro císaře Hadriana a její prvky korespondovaly s událostmi z jeho života. Poměrně rozlehlá zahrada obsahuje řadu vodních prvků v podobě symetrických bazénů, kanálů a fontán. Stejně důležité jsou v této velkolepé zahradě také další stavební prvky, jako jsou otevřené sloupové haly, galerie, sochy a další. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 20–21) Také stavba Hadrianovy vily byla inspirovaná výjezdy do Persie a Egypta. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 39)

Jedním z důležitých prvků tehdejších zahrad a dokonce i vnitřních pokojů domů byly malované zdi. Na nich se obvykle nacházely imaginární zahrady s bohatými rostlinnými motivy, exotickými ptáky a stromy a keři. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 21) Bohaté malby měly někdy velkou, jindy však poměrně malou, drobnou zahradu opticky zvětšit, rozšířit a dozdobit. Zahrady měly namalované na zdech i pokoje v některých domech. (Jørgensen, 1991, s. 9–12 – Wilhelmina F. Jashemski)

Za dob starověkého Říma byla poměrně ceněna práce zahradníka. Zároveň existovala role vodohospodáře, který se staral o vodní systém vil a zahrad. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 21)

Římané zahradničit uměli. Některé techniky převzali od jiných kultur, další vyvinuli. Například uměli dobře hospodařit s vodou. Vyvinuli akvadukty, kterými dodávali vodu městu a umožnili tak výstavbu bazénů a fontán, ale i pěstování rostlin. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 44–45) Vodu dále sbírali ze střechy domu a zalévali s ní rostliny. V zahradě však byly také okrasné vodní prvky – bazény se sochami a vodotrysky. Dvorek oživoval kromě vody také trávník, různé květiny a keře. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s.19–20)

Zajímavý je **chov včel**, který Římané provozovali nejenom kvůli medu, ale i opylování. Věděli, kam umístit roj a pro zdraví včel vysazovali rozmarýn a jetel. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 51)

1.2.3 Zahrady středověké Evropy (7.–15. století n. l.)

Středověk bývá nazýván dobou temna, a to například proto, že se historikům dochovalo málo záznamů o událostech této doby. (Turner 2015, s. 109) Od pádu Římské říše po počátek renesance máme málo záznamů i o středověkých zahradách Evropy. Evropské zahradní umění spíše stagnovalo a mnoho z něj upadlo v zapomnění právě v období středověku. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 101) O středověkých zahradách se dozvídáme ze **psaných záznamů a křesťanských vyobrazení** (modlitebních knížek, obrázků doplňujících básně a další texty). Nedochovala se totiž žádná kompletní zahrada, a to ani v archeologických vykopávkách. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 101–103)

Vnímání přírody bylo ovlivněno křesťanskou vírou. Příroda byla podle ní domovem řeckých bohů a zlých duchů, kteří mohou člověka svést na scestí od Boha k Satanovi. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 104) Peklo bylo líčeno jako místo nekonečného utrpení. (Turner 2015, s. 109–110) Až počátek renesančního myšlení otočil pohled člověka zpět směrem k přírodě a jejím krásám. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 104)

Na druhou stranu byla **zahrada symbolem ráje** a díky filosofii se i rostliny staly symboly, prostřednictvím kterých s lidmi Bůh komunikuje. Byliny se jevíly jako krásné díky jejich zelené barvě, bílá růže představovala panenství a červená zase Kristovu krev. (Turner 2015, s. 111) Křesťanská víra tedy podobu zahrad nejen zobrazila, ale i ovlivnila. Tehdejší vnímání křesťanské víry nepodporovalo pokrok (ten se spíše stal hříchem). Lidé se vztahovali právě k ráji, který byl nadřazený životu na zemi. (Turner 2015, s. 109) Symbolické se staly nejen projevy přírody, ale i

čísla a matematika. Obdélníky a čtverce představovaly čtyři roční období, proto měly středověké zahrady pravidelný, čtvercový nebo obdélníkový půdorys. (Turner 2015, s. 112) Také podle Pacákové-Hošťákové (2004, s. 24) měly tehdejší zahrady symbolický a alegorický význam. Do obliby přišly dokonale střížené živé ploty, ze kterých zahradníci mohli stvořit také dle antického mýtu o Theseovi a Ariadně labyrinty.

Existovalo několik druhů zahrad: poměrně malé, uzavřené prostory uprostřed budovy (například zámku nebo kláštera); dvorky osázené ovocnými stromy; velkorysé parky určené k lovu zvěře. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 103) Středověká zahrada byla *zahradou formální*. (Pacáková-Hošťáková, 2004, s. 23)

Zahrady byly obvykle obehnané zdí, která poskytovala soukromí a podél které vedly zahradní cesty. Fontána byla pravděpodobně umístěna uprostřed. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 106) Jednotlivé části zahrad oddělovaly mřížoví a různé druhy plůtků. V zahradách se tvořilo herbárium, kde rostly rostliny s léčivými účinky; pomerium osázené stromy ovocnými; gardium s rostlinami určenými k užitku v kuchyni a viridarium, tedy okrasná část zahrady. (Pacáková-Hošťáková, 2004, s. 24)

Zahradou typickou pro období středověku se stala **zahrada klášterní**. Tyto zahrady poskytovaly prostor pro růst bylin a rostlin určených k léčení. Mniši zde zároveň tvořili záhony pro růst okrasných rostlin, kterými následně zdobili oltáře. Těmto částem zahrady nepřekvapivě říkali „ráj“. K užitku pěstovali zeleninu – celer, petržel a cibuli, a to na záhonech ve tvaru obdélníku. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 103) Práci na zahradě mniši vnímali jako službu, a to právě díky připodobnění zahrady k biblickému ráji. (Turner 2015, s. 123)

Mniši v zahradách také odpočívali a cvičili. Věřili, že pobyt v zahradě je prospěšný jak pro tělo, tak ducha a mysl. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 116) Vnímali zahrady jako funkční prostor, který zároveň sloužil pro **kontemplaci**, nikdy se zde nepořádaly ceremoniály. (Turner 2015, s. 122)

Mniši se při práci na zahradě pravděpodobně inspirovali římskými příručkami, díky kterým se schopnosti zahradničení učili. Zprvu nehráli klášterní zahrady roli při **léčení lidí**, to se však změnilo v průběhu 12. století. Tehdy tuto roli klášterů započala abatiše Hildegarda z Bingenu tím, že začala rostliny popisovat a třídit je podle účinku na zdraví. Svě vědomosti předala dál a díky tomu se kláštery staly centrem medicínského učení. Později to byli právě mniši, kdo

zdokonaloval techniky souvislé ke správě vody, půdy, kultivaci stromů a dalších zahradních technik. Mniši byli obvykle v produkci ovoce a zeleniny soběstační. Mívali také mlýn, pec na pečené chleba, chovali včely a ryby. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 116) Turner (2015, s. 125) dokonce tvrdí, že se mniši stali nejlepšími zahradníky, sedláky i řemeslníky své doby.

Kromě klášterních zahrad existovaly také zahrady zasvěcené víře, které se nazývají *Hortus Conclusus*. Kromě záhonů s květinami, které obklopovaly středově umístěnou fontánu bychom zde našli symboly křesťanství. Každá taková zahrada byla obehnána zdí a představovala ráj. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 114–115)

V rozsáhlejších **parcích pro lov zvěře** bychom našli sady ale i menší usedlosti nebo produkční lesy. Tyto parky byly určené pro lov zvěře. Byly obehnané ploty, aby odtud neutekla vysoká, která sem byla nahnána z volné přírody. Žil tu také divoký dobytek – například ovce a kanci. Samozřejmě byly také budovy určené pro ustájení koní, sokolů nebo psů a poddané, kteří se o zvěř starali. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 112) Turner (2015, s. 120–121) parky nazývá také **dřevěné parky pro potěšení** (wooded pleasure parks). Ženy zde odpočívaly v pavilonech a sledovaly muže jak loví zvěř, rybaří nebo se oddávají klání.

Ze středověké zahrady nám zůstal zvyk nechat pnout růže po oporách, zastříhávat byliny a umísťovat posezení pod altány, které poskytovaly stín. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 103) Dalšími prvky tehdejších zahrady byly aleje či drobnější tunely vytvořené z ovocných stromů, pnoucích rostlin nebo růží, uprostřed kterých bylo příjemné se ve stínu procházet. Dřevěné skulptury porostlé popínavými rostlinami (estrade), fontány, květinové louky, pavilony s ubytováním (gloriette), vyvýšené záhony, mříže vyrobené z proutků vrb nebo lískových keřů použité jako plůtky nebo altánky popnuté například růžemi, drnové lavičky nebo bylinami a sady stromů užitkových i okrasných (viridarium). (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 107) V zahradních sadech se pěstovaly jablka, hrušky, moruše, mišpule, třešně, švestky, fíky, ořechy, mandle a kdoule. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 111) Drnové lavičky určené k odpočinku bývaly obklopené popínavými rostlinami, růžemi nebo liliemi, nebo byly dokonce kryty loubím. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 23)

Zatímco Hubhouse a Edwars (2019) se o zahradách ve městech nezmiňují, Turner (2015, s. 128–129) ano. Každá byla jiná, stejně jako bylo každé středověké město jiné. Jednalo se zase o uzavřený prostor uzavřený plotem či půdním břehem (earth banks), živým plotem, příkopem

nebo zdí. V obdélníkových záhoncích, na které dosáhli z pěšinky, lidé pěstovali zeleninu – kapustu, pórek, petržel, pastinák, hrášek a fazole. Rádi zde však vysázeli také rostliny pro potěšení oka.

Z dobových textů víme, že lidé nacházeli potěšení z práce i pobytu v zahradě jako takové. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 104) Kromě trávení času na zahradě různým způsobem (šitím, poslechem hudby, posezení na lavičích osetých trávou, ...) se zámecké paní věnovaly také zahradničení a pěstování bylin. (Turner 2015, s. 117) Zahrada se mohla rozšířit také do hradního příkopu. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 23)

1.2.4 Zahrady novověké Evropy (15. století – současnost)

1.2.4.1 Italská renesanční zahrada

Typická renesanční zahrada, která se rozšířila ve více podobách po celé Evropě, podle Turnera (2015, s. 141) obsahovala tyto prvky: střížené živé ploty a obdélníkový půdorys, který přesně geometricky navazoval na budovu. Podle Pacákové-Hošťákové (2004, s. 25) byla renesanční zahrada pravidelná, vyvážená a s jasnou osou. Jednalo se o *zahradu formální*.

V 15. a 16. století se v Itálii odehrál významný rozvoj kultury, který nazýváme renesancí. Změny se dotkly samozřejmě také zahradního umění. Zde renesanční zahrada vznikla. Do této doby se stavěly přísně obezděné zahrady, v nichž vše směřovalo pozornost dovnitř. Renesanční architektura však **obrátila pozornost ven**, na svět okolo zahrady, která začala být součástí krajiny. Zahradní architekti se inspirovali jak starými, tak novými prvky – antickou mytologií, matematikou a geometrií, lineární perspektivou a symetrií. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 126)

Vztah, který měl půdorys zahrady vůči budově, byl neopomenutelný. Zahrada na budovu přímo navazovala. Hlavní linka zahrady (hlavní osa) vedla ze středu budovy dál od ní a byla pravidelně rozdělena do dalších křížových os. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 126) Viditelnost os zesílily také dokonale střížené živé plůtky a živé stěny. (Pacáková-Hošťáková, 2004, s. 23) Díky tomu vzniklo několik zahradních částí za sebou. Ústřední, linií daný půdorys, se dále vyvíjel i v průběhu Baroka. Hlavní byla symetrie, harmonie a balanc zahrady vůči hlavní budově, ke které náleží. (Hobhouse, Edwardse 2019, s. 126) „Dům se zahradou spojovaly sloupové galerie, které vedly od sala terreny, místnosti v přízemí domu nebo paláce, obvykle otevřené přímo do zahrady. Při domu se rozkládal plochý **květinový** parter, působící jako barevný koberec. Pěstovalo se obrovské množství různých rostlin a ještě byly dováženy cizokrajné výpěstky. Ze středního

východu zasílal cibule a hlízy vyslanec Busbecq (...)“ (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 26)

V zahradách nechyběla ani sbírka rostlin určených k **vědeckým nebo medicínám účelům**, které byly rovněž geometricky rozmístěny po půdorysu zahrady. (Turner 2015, s. 140)

Samozřejmostí byly také **sady** s ovocnými stromy – třešněmi, višněmi, broskvoněmi, švestkami, mišpulemi, kdoulí, slivoněmi a dalšími stromy. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 27)

Jedním z prvků italské zahrady se od poloviny 16. století stala takzvaná **uzlová zahrada** (knot garden), tvořená záhony nebo rostlinami a cestičkami uzpůsobenými v čtvercovém půdorysu do složitých uzlových tvarů, které berou v potaz jak geometrii, tak ladnost. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 155)

Zahrada se stala prostorem pro **rozšíření domu, život venku, sociální kontakty a filosofické debaty**. Různé části zahrady sloužily jako **galerie nebo muzeum** či jako prostor k obdivování živých zvířat a exotických rostlin. Lidé si zde četli, poslouchali hudbu nebo vedly hovory. Tyto prostory byly rozděleny pomocí zídek, pergol nebo plotů a propojené cestami či alejemi stromů. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 126–127) V renesančních zahradách se rozjímal a inspiraci zde hledali také filosofové a aby bylo zajištěno soukromí, tvořily se takzvané oddělené zahrady (giardini segreti). V nich bylo útulno. Našli bychom zde růžová loubí, posezení u stolů s mozaikou. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 26)

Italská zahrada je také spojována s tvorbou teras, schodů, nádrží a fontány s vodou. (Turner 2015, s. 140) Nechyběly zde ani pergoly, různé kamenné prvky, olivové háje, vinohrady a vodní kanály. Inspirováni řeckou kulturou v zahradách architekti tvořili sloupové průchody, sochy, pavilony, grotty a umělé jeskyně. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 126–127) „Zvláštní část zahrady tvořil bosket, hustě vysázený lesík (bosco) stromů, poskytující stín. Oblíbené bylo i loubí, kde se uplatnil břechťan a vinná réva. Podél cest byly rozestavěny dřevěné kbelce či kamenné nebo keramické nádoby s rostlinami, které přes zimní období byly přechovávány ve sklenících, fíkovnících, oranžeriích, jež spolu s pavilony, voliérami, loggiemi, altány, kasiny tvořily součást zahradní architektury.“ (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 26)

Jako v mnoha zahradách před zahradami renesančními, ani v této nesměl chybět **vodní prvek**. Někdy se jednalo o kašnu nebo fontánu, jindy o bazény či dokonce vodu hnanou dolů přes kaskádové zděné prvky. Voda byla často spojovaná s výše zmíněnými umělými jeskyněmi a grotty. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 26)

1.2.4.2 Barokní francouzská zahrada

Francouzská barokní zahrada byla postavena na stejných základech, jako ta italská: ctíla geometrii, rovný půdorys směřovaný od hlavní budovy i dokonale zastřižené živé ploty. Dle Hobhouse a Edwardse (2019, s. 158) má tento styl jasné poslání – **manifestovat francouzský racionalismus** (čili pohled na svět, při kterém se bere v potaz rozum jako hlavní zdroj pravdy či poznání). Síla církve v té době slábla díky čím dál tím většímu přijetí vědy. Matematici a filosofové přispěli k pochopení vesmíru. (Turner 2015, s. 165) Zahradní design ovlivnil mimo jiné také vynález zlatého řezu. (Turner 2015, s. 166) Oproti francouzské zahradě, která byla dělená do jednotlivých částí, však barokní zahrada jednotlivé části spojovala a tvořila díky nim dynamické propojení. Obracela se k představě nekonečného a neomezeného prostoru. Zvětšovala měřítko a tvořila kontrast. Jednalo se o zahradu *formálního typu*. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 29)

Prvky barokní zahrady dávaly najevo, že si **člověk podmanil přírodu**. Jednalo se o rozsáhlé vodní plochy, ve kterých se odráželo nebe. Optické iluze a půdorys zahrady měly již tak rozsáhlou zahradu ještě zvětšit a prodloužit. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 158) Právě matematika našla v zahradním designu uplatnění. Tvůrci zahrad pracovali s různě a navzájem se prolínajícími osami a s osami, které pracovaly s vnějším prostředím. Díky tomu vytvářely nejen nové zahradní, ale u krajinářské kompozice. Osy byly tvořeny cestami, alejemi, vodními kanály, živými ploty, stavbami, sochami a dalšími zahradními prvky. (Turner 2015, s. 166) Zajímavé je použití barevných písků s odstíny žluté, bělavé, červené i zelené a černé. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 31)

Od 16. století se do Evropy dostávalo velkým množstvím **exotických rostlin** a další rostliny, které byly pro Evropu běžné, byly popsány. Zdá se, jako by byli lidé rostlinami čím dál více fascinováni – botanici je zkoumali, zahradníci množili a pěstovali, umělci o nich psali nebo je malovali a sběratelé je sbírali. Mnoho rostlin, které jsou pro dnešní zahrady běžné, vyšlo v povědomí právě v 16. století. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 191)

1.2.4.3 Anglický, krajinářský park

Na počátku novověku se anglická zahrada inspirovala zahradou italskou a francouzskou – zahradníci začali vytvářet u panských domů geometricky laděné *formální zahrady* s takzvanými **uzly** (knot) tvořenými výsadbou květin a keřů. Uzlové záhony se navzájem propojovaly a

vytvářely symetricky laděnou zahradu, pěšinky byly vysypané pískem a zahrada byla ohrazena plotem. Záhony byly osázené buď kvetoucími rostlinami, nebo bylinami či keři. Ve formální zahradě trávili panovníci čas zdravotními procházkami, kochali se rostlinami nebo se věnovali společenským rozhovorům. (Quest-Ritson, 2001, s. 63–115)

Na panském pozemku, u zahrady formální se ještě obvykle tvořila *zahrada kuchyňská*. Tam se **pěstovala zelenina, byliny a ovoce** do místní kuchyně. Angličané byli schopní v pěstování jablek a hrušek. Později se pustili i do pěstování švestek a dalšího ovoce. Pěstování exotického ovoce z tropů (například ananasů) ve vytápěných sklenících (conservatories) se stalo symbolem společenského postavení. Vzhledem k jejímu obezdění typickými červenými cihlami, které tvořilo ochranný i funkční prvek, se jí později začalo přezdívát *zděná zahrada* (walled garden). (Quest-Ritson, 2001)

Až na konci 17. století začali Angličané **podstupovat od strohých zahrad** francouzského a italského stylu a na počátku 18. století si začali tvořit svůj vlastní, více svobodný zahradní design. Zahrady u panských domů postupně více a více ctily charakter krajiny, upouštěly od formálních prvků a více se přibližovaly k podstatě přírody. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 230–232) Podle Hubhouse a Edwardse (2019, s. 233) i Turnera (2015, s. 186–201) by se **vývoj anglické zahrady** dal zjednodušit do tří vývojových fází. **Anglická krajinářská zahrada** se vyvíjela směrem od pravidelnosti k nepravidelnosti, od vnímání rozumem (racionalismus) ke zkušenosti (empiricismus), od formální k neformální. (Turner 2015, s. 194) První zahradní designy se inspirovaly antikou a jejími prvky (sochami, grotty, chrámy a zastřešenými mosty). Dále se zahrada vyvíjela od antických prvků k inspiraci přírodním charakterem krajiny, lesy a jezery. V zahradách byly použity vlnité či zakulacené řady stromů, přírodní vodní plochy a rozsáhlé zatravněné plochy. Další fáze vývoje se opírá o přírodu jako takovou se všemi jejími krásami. Jednalo se o přírodní scenérii bez zkrášlujících stavebních prvků. (Turner 2015, s. 321) K dovršení vývoje došlo zhruba v polovině 18. století, kdy došlo k tomu, že se „změkčení geometrických obrysů vyvinulo v nový ideál, z něhož byla vyhnána veškerá formálnost a symetrie. Ideál „vylepšené“ přírody byl tak pečlivě dodržován, že v mnoha případech byly velké

nové krajinné zahrady prakticky k nerozeznání od přírodních scenérií.“⁴ (Hobhouse, Edwards 2019, s. 238) Pacáková-Hošťálková (2004, s. 36–37) však píše: „*krajinářský park* (...) jen zdánlivě respektuje reliéf krajiny, její vodní plochy, lesní porosty atd., poněvadž přitom i tyto části nákladně a pracně upravuje a zřizuje smyšlené představy. Také architektonizuje krajinu, ale se zavržením souměrnosti a geometrizace. Podtrhuje a vytváří malebnost a půvabnost, komponuje barevné skupiny keřů a stromů, počítá s jejich jarní a podzimní barevnou změnou.“

Styl anglické zahrady se dostal do celé Evropy, kde se zahrady stavěly až do 19. století. Anglická zahrada zároveň inspirovala tvorbu parků a dalších veřejných prostranstvích ve velkých městech, kde mohou lidé trávit čas. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 238)

1.2.4.4 Zahrady 19. století

Podle Turnera (2015, s. 353) i Hobhouse a Edwards (2019, s. 265) bylo 19. století v zahradním designu velmi různorodé a těžko uchopitelné. Hobhouse a Edwards (2019) píše, že mnoho zahrad bylo v této době přetvořeno, málo výrazných však vzniklo. Turner (2015, s. 354–355) zmiňuje, že bylo na zahradách 19. století viditelné dilema, kterého historického tématu se chopit při jakých příležitostech. Často se tedy stávalo, že zahradní designéři historická témata kombinovali, a to tak, aby pospolu tvořila něco nového. Proto se zahradám 19. století říká **zahrady eklektické** (od řeckého slova *eklektikos*, které znamená „vybrat si“).

V 19. století v našich největších městech (Praze, Olomouci, ...) vznikaly **městské sady a veřejné parky**. Významnou činnost tvořily spolky, v Praze například Zalesňovací a okrašlovací spolek, který za 40 let svého působení nechal vysadit milion stromů a keřů. Obdobný spolek v Brně vysadil od první do druhé světové války stromů a keřů dva miliony. (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 37–38)

Během 19. století se do Evropy dovezlo mnoho **exotických rostlin** z Ameriky i Asie. Některé se staly běžnou součástí současných zahrádek – z mnohých zmíním nejznámější rododendrony, magnolie, zimolez a mnoho různých druhů dřevin. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 293–294)

⁴ Volně přeloženo z anglického originálu: „By the middle of the 18th century, the softening of geometric outlines had evolved into a new ideal from which all formality and symmetry were banished. The ideal of nature "improved" was so carefully followed that in many cases the great new landscape gardens were virtually indistinguishable from natural scenes.“

Bez vynálezu **zahradní sekačky** by bylo dnešní zahrádkaření zcela jiné. Ta byla vynalezena v roce 1832 a následně zdokonalována. Díky ní se na zahradu dostali také urození páni a majitelé pozemků a od té doby se sekání trávy stalo jejich oblíbenou činností. Před jejím vynalezením museli trávu zahradníci sekat kosou. (Quest-Ritson 2001, s. 187–188) V podobné době bylo zároveň vynalezeno tabulové sklo, které umožnilo tvořit větší a trvanlivější zahradní skleníky. (Quest-Ritson 2001, s. 189)

1.2.4.5 Zahrady 20. století

Na začátku století začaly v Evropě vznikat takzvaná **zahradní města**. „Dům se zahrádkou se stal ideálem střední vrstvy a v českých a moravských městech začaly vznikat úřednické čtvrti typu pražské Ořechovky, Zahradního města atp. za podpory předních architektů (...).“ (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 41)

V období druhé světové války se v Anglii staly **zahrádky prostorem pro produkci potravin**. K pěstování potravin tehdy občany vyzvalo Ministerstvo pro informace pomocí plakátů. Ty vyzývaly zapojit se do boje proti nacistickému Německu slogany: Ryjte za vítězství (Dig for victory), Ryjte pro hojnost (Dig for plenty), Zahrada jde do války (The Garden Goes to War) a nebo Pařeniště versus Hitler (Cloches versus Hitler). (Quest-Ritson, 2001, s. 239)

V 50.–60. letech se stalo oblíbeným pomocníkem na zahradách DDT vzhledem k tomu, že se úhlavním nepřítelem všech zahradníků staly škůdci. Nedokonalosti již nebyly akceptovány. Trávník musel být bez mechu, růže nesměly mít žádné pokřivené listy ani černé tečky. Lidé si vypomohli použitím pesticidů raději, než by nechali plody ovocných stromů a zeleninu sežrat housenky, červy a další škůdce. (Quest-Ritson, 2001, s. 251–252) Podle Quest-Ritsona (tamtéž) se jednalo o touhu mít zahradní prostředí **pod kontrolou**. Tato touha vznikla údajně kvůli zážitkům z druhé světové války. Když se později zjistilo, jaké účinky skutečně DDT na potravní řetězec má, došlo k rozšíření myšlenky o bio potravinách.

Na nebezpečné následky používání systémového pesticidu DDT upozornila ekoložka Rachel Carsonová v 70. letech prostřednictvím knihy *Mlčící jaro*, která se následně stala jednou ze zakládajících knih environmentálního hnutí. (Moldan 2015, s. 76)

Kuchyňské zahrady se v Anglii dostaly do oblíby znovu v 80. letech 20. století jako reakce na **limitovanou nabídku odrůd zeleniny v obchodě**. Kuchyňské zahrady se zároveň staly symbolem statusu. (Quest-Ritson, 2001, s. 249)

Poválečné období přineslo spoustu změn i pro Československo. Objem volného času rostl, například i díky zavedení pětidenního pracovního týdne (namísto šestidenního) a s ním i rozvoj volnočasových aktivit. V kombinaci s rozvojem motorizace začala růst i obliba dojíždění na **chatu nebo chalupu**. (Knapík 2011, s. 64–65) „Přilehlé zahrádky mohly významně **obohacovat** nejen poměrně chudý jídelníček v období lístkového hospodářství, ale i skladbu potravin v pozdějších dobách, kdy sortiment ovoce a zeleniny zůstával na velmi nevyhovující úrovni.“ (Knapík 2011, 375)

1.2.4.6 Zahrada 21. století – ekologicky šetrná, přírodní, permakulturní

Další změnu, které poválečné období přineslo, byla změna tvorby zahrad. Zdevastovaný svět přestal budovat ohromné zahrady a mnoho z nich bylo zničeno. Od té doby se staví spíše malé zahrady u domů. (Hobhouse, Edwards 2019, s. 447). Zároveň se již od počátku 20. století Evropou začal pozvolna šířit styl zahrad, které by se daly nazvat **přírodními**, ve kterých se nepěstují cizokrajné, ale naopak lokální rostliny a zahrady jsou součástí krajiny. (Hobhouse, Edwards 2019, 418–419)

Z výše popsané historie zahrad a jejich vývoje vyplývá, že zahrady byly člověkem stvořeny oplocením prostoru kvůli ochraně rostlin (a živočichů), ze kterých měl užitek. Dále se vyvíjely zároveň k uspokojení estetických potřeb a následně se staly poměrně běžnou součástí obydlí, kde slouží jak k estetickému, tak užitnému účelu. Z popsaného také vyplývá, že se donedávna při designování zahrad dbalo na užitek a vizuální požitek. V posledním století se však k těmto dvěma rozměrům zahradního designu spolu s rozvojem ekologického hnutí přidal také **rozměr ekologický**.

Zahrady se stávají **součástí lokální ochrany životního prostředí**. „Návrat ke kořenům a obživě z vlastního pozemku znamená, že s budete spoluvytvářet krajinu naší země, podílet se a managementu jejích přírodních ekosystémů. Stejně jako naši předkové se totiž z přírody a krajiny svou činností nevydělujeme, ale propojujeme se s nimi a v konečných důsledcích jsme na nich závislí.“ (Hauserová 2018, s. 21)

Ekologicky šetrným zahradám říkáme **ekozařady, biozařady, přírodní zařady nebo zařady permakulturní**. Přisuzujeme jim přívlastky: zdravé, živé či ekologické. Společný mají všechny tyto zařady právě ekologický rozměr – neboli touhu zařadničit spolu s přírodou, spolupracovat s ní, namísto s ní bojovat nebo ji potlačovat. Dle slov Heleny Vlašínové, která svůj

osobní i pracovní život zasvětila přírodnímu zahradničení, je totiž prvním nutným krokem ke zdravé zahradě **změna našeho myšlení**. (Vlašínová 2014, s. 1)

Pro potřeby této práce se zaměřím na popis **zahrady permakulturní**, která se nejvíce přibližuje přirozenému ekosystému. Ta se od ostatních zahrad, které ctí ekologické principy, vyčleňuje propracovaným designem, jejich myšlenky však obsahuje taktéž.

Slovo permakultura znamená *přetrvávající* neboli *trvalou kulturu*. (Hemenway 2019, s. 19) Přírodovědec Bruce Charles Mollison (známý jako Bill Mollison) a environmentální designér David Holmgren v 70. letech 20. století permakulturu založili, když vymezili takzvaný permakulturní design. Napsali, že je to „uvědomělá přeměna krajiny napodobující přirozené vztahy a vzorce, která poskytuje dostatek potravy, rostlinného materiálu a energie k uspokojení místních potřeb.“ (Hauserová 2018, s. 69)

Podle Patricka Whitefielda, permakulturního designéra (1996, s. 12–13), je základní myšlenkou permakultury **jedlý ekosystém**. Inspiruje se tradičními rolnickými metodami, moderní vědou i nejnovějšími technologiemi. Unikátní je právě tím, že dokáže projekty zahrad modelovat podle vzoru přírodních ekosystémů a zahrnout do sebe přirozená společenstva rostlin a zvířat. Inspiruje se loukou, močály i lesy. Takové systémy totiž mohou být produktivní (v nejvyšší formě také soběstačné) a díky různorodosti a bohatosti zároveň stabilní. K dobru přispívá nejen druhová bohatost, ale množství vazeb mezi organismy. Tak, jako tomu je v přírodním ekosystému. Namísto rivality by měla nastoupit spolupráce.

Dle Hemenwaye (2019, s. 20–21) je permakultura „soubor metod a principů k projektování dlouhodobě udržitelných lidských sídel.“ Myšlenky permakultury a zákonitosti jejího designu se totiž dají aplikovat jak na tvorbu zahrady, tak na tvorbu domu nebo i dalších lidských počinů.

1.2.5 Zahradní ekosystém – tvorba a péče

„Zde jsou nejdůležitější rysy přírodní krajiny, které je třeba zahrnout do ekologické zahrady: hluboká půda bohatá živinami a organickou hmotou; rostliny, které vytahují živiny z hlubokých vrstev země, ze vzduchu a z dešťové vody; více pater vegetace tvořící různé niky pro ostatní rostliny a živočichy; důraz na vytrvalé rostliny; vzájemně prospěšné vztahy mezi rostlinami, hmyzem, ptáky, mikroby, savci a ostatními obyvateli včetně lidí; cykly, které jsou stále uzavřenější; to znamená, že během času by zahrada měla potřebovat stále méně vstupů zvnějšku,

protože by měla produkovat většinu potřebného hnojiva, mulče, osiva, sazenic atd. Kromě sklizně nedochází ke ztrátám živin, eroze a vyplavování je minimální a všechno se recykluje.“ – Toby Hemenway, *Zahrada Gaii*

Činnost člověka na zahradě přímo udává její směřování. Zahradu z nějakého důvodu zakládáme a z dalšího jí udržujeme. Jaké ekosystémové služby zahrada přináší zahradníkům generace X a Y na Ašsku přinese empirická část této práce. Následující kapitola ve stručnosti shrne, jak je možné **zahradní ekosystém vybudovat podle permakulturních principů a jak ho podpořit** (či jakými činnostmi a zásahy je naopak jeho stabilita potlačována).

V kapitole *1.1 Ekosystémové služby* jsem charakterizovala ekosystém, jeho stabilitu a přínosy pro člověka. Zmínila jsem, že čím bohatší ekosystém je (čím větší je jeho druhová diverzita), tím je zároveň také stabilnější. Tím se řídí i **permakulturní design**, který v textu následující podkapitoly s názvem *1.2.5.1 Permakulturní design* přiblížím. Druhá podkapitola *1.2.5.2 Části zahradního ekosystému a péče o něj* ve stručnosti zmíní základní **prvky zahrady a činnosti zahradníka**, které ovlivňují biodiverzitu, pozitivní a negativní zpětnou vazbu a tím mají přímý vliv na stabilitu ekosystému.

1.2.5.1 Permakulturní design

Dle Hauserové (2016, s. 69) je při designování permakulturní zahrady vzorem přírodní ekosystém. Není třeba napodobovat vnější formu ekosystémů, ale jeho principy a vzájemně prospěšné vztahy. Permakulturní designér Toby Hemenway (2019, s. 20–21) v knize *Zahrada Gaii* popisuje permakulturní principy, kterých je čtrnáct a které jsou rozděleny do dvou skupin: **základní principy ekologického designu** a **principy založené na postojích**. Mezi takzvané **základní principy ekologického designu** podle Hemenwaye (2019, s. 20–21) patří:

1. Pozoruj. Používej dlouhé a hloubavé pozorování raději než zdlouhavou a bezmyšlenkovitou akci. Pozoruj pozemek a jeho prvky v každé roční době. Vytvářej design pro konkrétní místa, klienty a kultury.

2. Propojuj. Používej relativní umístění, to znamená, umíst'uj prvky designu způsobem, který vytváří užitečné vztahy a spojení šetřící čas mezi všemi částmi. Zdravý rozmanitý ekosystém nevytváří určitý počet prvků, ale určitý počet spojení mezi nimi.

3. Schraňuj a uskladňuj energii a materiály. Najdi, zachyť a udržuj užitečné toky. Každý cyklus je příležitostí ke sklizni, každý gradient (teploty, svahu, ceny a podobně) může produkovat

energii. Opakované investování prostředků vytváří kapacitu na shromažďování ještě více prostředků.

4. Každý prvek zastává více funkcí. Vyber a umísti každý prvek designu tak, aby plnil co nejvíce funkcí. Prospěšná spojení mezi různými prvky vytvářejí stabilní celek. Vrstvi prvky v prostoru i čase.

5. Každou funkci plní více prvků. K zajištění důležitých funkcí a k vytváření synergií používej víceroch metod. Nadbytečnost je ochranou pro případ, že jeden z prvků selže.

6. Dělej co nejmenší změny pro co největší efekt. Porozuměj systému, s nímž pracuješ, natolik, abys našel jeho citlivé body a abys zasáhl tam, kde nejméně práce způsobí největší změnu.

7. Používej intenzivní systémy v malém měřítku. Začni u dveří svého domu s nejmenším systémem, který bude fungovat a na němž začneš budovat své úspěchy. Pěstuj po „soustech“, to znamená, udělej malé opatření nebo vytvoř malý systém, který bude fungovat, a s obměnami ho pak opakuj.

8. Optimalizuj okraje. Okraj – průnik dvou různých prostředí – je nejrozmanitějším místem v systému, kde se hromadí nebo proměňují energie a materiály. Zvětšuj nebo zmenšuj okraje podle potřeby.

9. Spolupracuj se sukcesí. Živé systémy se obvykle vyvíjejí od nezralosti ke zralosti, a pokud tento trend přijmeme a design mu přizpůsobíme, místo abychom proti němu bojovali, ušetříme si práci a energii. Dospělé ekosystémy jsou rozmanitější a produktivnější než mladé.

10. Využívej biologické prostředky a obnovitelné zdroje. Obnovitelné zdroje (obvykle živé bytosti a jejich produkty) se časem reprodukují a přibývají, šetří energii, zlepšují výnosy a reagují s ostatními prvky. Dávej jim přednost před neobnovitelnými zdroji.“

Z druhé skupiny principů založených na *postojích*, Hemenway (2019, s. 20–21) jmenuje následující:

„11. Proměňuj problémy v řešení. Různá omezení mohou inspirovat kreativní design, a většina problémů v sobě obsahuje nejen zárodky vlastního řešení, ale také inspiraci pro souběžné řešení dalších problémů. „Jsme konfrontováni s nepřekonatelnými příležitostmi.“ – připisováno Pogovi (Waltu Kellymu).

12. Sklizejte. Projektujte pro bezprostřední i dlouhodobou návratnost vložené energie:

„Nemůžete pracovat s prázdným žaludkem.“ Vytvářejte smyčky pozitivních zpětných vazeb, abyste budovali systém a dostávali zpět své investice.

13. Největší limit pro hojnost představuje kreativita. Designérova představivost a šikovnost obvykle omezují produktivitu a rozmanitost dřív, než je dosaženo limitů fyzických.

14. Chyby jsou nástroje učení. Vyhodnoťte své zkoušky. Chyby znamenají, že se snažíte dělat věci lépe. Postih za chyby je obvykle malý, když se z nich poučíte.“

Tyto principy se následně při permakulturním designu na zahradě uplatňují různě podle konkrétní zahrady i účelu. Poskytují však vodítko, které zahradníkovi pomáhá dělat dlouhodobá řešení.

1.2.5.2 Části zahradního ekosystému a péče o něj

Z jakých částí a vztahů je zahradní ekosystém složen? Základem zahrady je půda, která díky slunečním paprskům, vodě, vzduchu a genetickým zdrojům dává život rostlinám a živočichům. Zatímco činnost slunce zahradník ovlivnit nemůže (je potřeba ho jen šikovně využít ve svůj prospěch), půdu spoluvytváří, rostliny seje a sází, obstarává jim vodu a obhospodařuje je a díky tomu na svou zahradu láká všemožné živočichy. V následující kapitole se tedy zaměřím na ty prvky zahrady, které zahradník svou činností přímo ovlivňuje.

I když bych ráda obsáhla všechny zákonitosti života na zahradě a popsala všechny způsoby, kterým lze zahradní ekosystém podpořit v jeho stabilitě a které považuji za fascinující, není to v rozsahu této diplomové práce možné. Proto se budu soustředit pouze na to hlavní a nejdůležitější, čím zahradník spoluvytváří zahradní ekosystém a co zároveň ovlivňuje ekosystémové služby.

1.2.5.2.1 Půda

Půda je složená z horninového podloží, organických zbytků těl rostlin a živočichů. Dále tvoří nezbytnou součást půdy voda, vzduch a půdní organismy. Přesto, že se může půda zdát jako nezajímavá, neměnná, hnědá hmota, je naopak dynamická a plná života. Jedná se o systém, který zajišťuje a reguluje koloběh látek (živin), umožňuje existenci všech společenstev, a to jak přirozených, tak umělých (mezi které patří například i zahrada). (Hauserová 2016, s. 24–25)

Soubor organismů žijících v půdě nazýváme edafon: „Rozeznáváme bakteriální edafon, rostlinný a živočišný edafon. (...) Edafon přispívá k provzdušnění půdy, k tvorbě humusu, ke zrychlení mineralizace organické hmoty a ke zlepšení infiltrace vody do půdy.“ (Braníš 1999, s. 12)

Základní prvky (dusík, fosfor, uhlík), které vznikají z rozložené organické hmoty, podporují život rostlin. (Hauserová 2016, s. 29–34) Z toho vyplývá, že **na kondici půdního edafonu přímo**

závisí úrodnost půdy a dle Hauserové (2016, s. 35) je funkce edafonu nezastupitelná. „Pochody probíhají buď uvnitř těl těchto organismů, nebo působením enzymů mimo jejich těla. Dále edafon mění strukturu půdy tvorbou chodeb, tmelením částic a promícháváním půdy. Patří do něj mikroorganismy (...), houby, řasy, prvoci, mnoho skupin drobných živočichů (...) i savci (krtek). Zejména v počátečním stádiu rozkladu organické hmoty hrají nezastupitelnou roli žížaly, neboť dokážou konzumovat velké množství organických zbytků. Průchodem zažívacím traktem žížal jsou akcelerovány humifikační procesy, vznikají drobtý, ve kterých jsou ideálním způsobem poutány živiny. Žížaly svými výměšky a mrtvými těly obohatí půdu až o 100 kg dusíku na hektar na rok. Na zahradu je přiláká dostatek organického materiálu.“ (Hauserová 2016, s. 36)

Při zahradničení může půdě hrozit nejen vyčerpání živin, ale i **eroze**, což je „proces, při kterém dochází k odnosu geologického materiálu (částiček půdy a horniny) ze zemského povrchu působením vody, větru, mrazu a dalších fyzikálních činitelů prostředí. (...) Proces je urychlován řadou lidských činností, například odlesňováním, špatnými agrotechnickými postupy, pastvou, těžbou atd.“ (Braníš 1999, s. 14) Vhodnými postupy při péči o půdu však lze naopak erozi předejít.

Čeho se při péči o půdu na zahradě vyvarovat?

Používání pesticidů, herbicidů a průmyslových hnojiv poškozuje půdní organismy a tím půda degraduje. Přidáváním dusíkatých hnojiv do půdy dochází k potlačení života symbiotických bakterií, které poutají dusík u kořenů rostlin. Rostliny následně čerpají k životu umělé prvky dodané pomocí hnojiva a tím omezí procesy, které by běžně půdu dále obohacovaly. Tento proces proměňuje půdu na neživou hmotu.

Zalévání rostlin vodou z hadice, která je napojená na vodovodní řad, narušuje půdu a organismům, které v ní žijí, škodí.

Rytí půdy, při kterém dojde k obrácení půdní hmoty „vzhůru nohama“, poškozuje život v půdě. Na jedné straně rytí krátkodobě pomáhá urychlit proces rozkladu organické hmoty v půdě a tím tvoří půdu rychleji úrodnou. Na straně druhé však dochází k vyčerpání půdy z dlouhodobého hlediska a tedy ke ztrátě úrodnosti v dlouhodobém horizontu.

Při **zanechání půdy holé, bez vegetace**, dochází k oslunění organismů v půdě slunečními paprsky. Tyto organismy však nejsou na oslunění zvyklé a tím hynou. Holá půdy je zároveň

náchylná vůči větru a vodě, které její drobné částičky mohou odnášet pryč. Půda tak znovu ztrácí život a tím i úrodnost. (Hauserová 2016, s. 39–40)

Jak na zahradě zdraví a úrodnost půdy naopak podpořit?

Pro úrodnost půdy je potřeba do ní přidávat organickou hmotu. Tuto organickou hmotu na zahradě obvykle představuje **kompost**. Kompostování je „kombinace aerobních a anaerobních biologických procesů, jejichž účelem je odbourat organické látky v odpadu a převést je na stabilní humusové látky, prospěšné rostlinám. (Braniš 1999, s. 20) Při kompostování zahradník zpracovává zbytky rostlin, které v jeho půdě vyrostly a tím vrátí organický materiál opět do půdy, aby jí zúrodnil.

Další metodou, jak půdu zúrodnit, je **zelené hnojení**. Při zeleném hnojení se vyseje (obvykle od července) vhodná plodina, která rychle roste, aby bylo možné ji následně celou zapravit do půdy (obvykle na podzim nebo na jaře). Zelené hnojení tvoří živiny, obohacuje a kypří půdu a také zabraňuje půdní erozi. (Vlašínová 2014, s. 24)

Mulčování představuje další vhodný způsob péče o půdu. (Hauserová 2016, s. 43–45) Holá půda se v přírodě nevyskytuje. O své místo na slunci hned zabíjejí jednoduché jednoleté rostliny a mechy, aby půdu pokryly a započal tak proces sukcese. (Hauserová 2016, s. 19) Při mulčování tedy tuto přirozenou vlastnost přírody na zahradě zastupujeme pomocí pokrytí půdy organickým či neorganickým materiálem, který ji chrání před sluncem, vodou i větrem. Tento materiál zároveň potlačuje růst plevelu, který kýženému růstu námi vysazených rostlin konkuruje. Mulč chová v půdě vláhu a v zimě zabraňuje, aby vláha zamrzla a poskytuje prostor úkrytu pro živočichy. Pokud se jedná o mulčování organickým materiálem, mulč zároveň půdu zúrodnuje.

Vhodným tekutým nebo pevným **organickým hnojivem**, které může zahradník pro zúrodnění do půdy zpracovat, je například drůbeží trus nebo jíchy připravené z bylin. Slepičí trus je potřeba nechat zkvasit a naředit. Při výrobě jíchy se naloží kopřivy, kostival či jiné byliny do vody, aby zkvasily, následně se naředily a použily jako hnojivo. (Hauserová 2016, s. 43–45)

Vzhledem k tomu, že hluboké rytí a vystavení půdy slunci, vodě a větru není pro její prospívání přínosné, některé zahradní postupy doporučují **minimální zpracování půdy**. Při této bezorebné péči o půdu se využívá mulčování a kompost je přidáván na její povrch. Půdu je možné kypřit (namísto rytí), a to například vidlemi, které se zapíchnou do půdy a jejich jemným pohybováním se půda provzdušní, nikoliv však rozruší. Díky tomu dochází k obnovení kvality půdy, která se

stává díky bohatému životu organismů provzdušněnou a kyprou. Do půdy této kvality obvykle není problém set ani sázet rostliny bez použití rytí. (Bruchter 2012, s. 33–34)

Dalším způsobem, jak podpořit úrodnost půdy a vyvarovat se jejímu vyčerpávání, je **využití vztahu mezi rostlinami** (více v dalším oddílu *Rostliny*). Jednoduše řečeno mají rostliny různé požadavky na látky, které se v půdě vyskytují a při svém růstu uvolňují do půdy opět rozličné látky. Těchto rozdílností je možné využít: plodiny pěstovat ve společenstvích (těchto společenství využívá právě například permakultura pomocí tzv. guild a jsou prospěšné například i díky tomu, že lépe čelí napadení rostlinami a škůdci) nebo je na záhonech střídat. (Bruchter 2012, s. 36–38)

Existují také permakulturní **postupy tvorby záhonů**, které zahrnují například vyvýšené záhony, německou kopy, záhon zvaný sluneční past nebo bylinkovou spirálu. Všechny tyto postupy obsahují chytrou tvorbu záhon, ve kterých se různý organický materiál různě dlouho rozkládá a tím poskytuje povolna základní prvky pro růst rostlin. Německá kopa, záhon zvaný sluneční past i bylinková spirála zároveň využívají náklonu vůči slunci a tím zaručí rostlinám delší oslunění (a tím i více energie). Permakulturní záhony mohou být také propojené s dalším ekosystémem, například vodním. (Hauserová 2016, s. 82–86)

1.2.5.2.2 Voda

Voda, unikátní kapalina, pokrývá dvě třetiny zemského povrchu. Naprostá většina je slaná a tvoří oceány a zbytek, pouhá 3 % veškeré vody na Zemi, představují vodu sladkou. Voda na naší planetě je však ve skutečnosti pouze jedna. Je jí omezené množství, které neustále mění skupenství a putuje – ve velkém i malém vodním cyklu, v globálním i lokálním měřítku. Dodává nejen život rostlinám, živočichům a lidem, ale i reguluje klima a udržuje stabilní podnebí. (Hauserová 2016, s. 51–53)

Přimět vodu, aby na zahradě setrvala co nejdéle, by mělo být jednou z hlavních starostí každého zahradníka. Voda dává život rostlinám i živočichům. Klíčové proto je dešťovou vodu nejen shromažďovat v nádobách, prostřednictvím kterých následně zaléváme rostliny, ale i shromažďovat vodu v půdě a ve vegetaci a tím **podpořit funkci malého vodního cyklu**. To přinese rozvoj zahradního ekosystému, podpoří jeho stabilitu, úrodu prostřednictvím nasycené půdy, odolnost vůči škůdcům, ale i zpříjemní místní klima. (Hauserová 2016, s. 53)

Hemenway (2019, s. 117–127) píše, že „v designu založeném na ekologii není voda záležitostí přicházející zvenčí – je součástí projektu, je přirozeně přítomná a přirozeně hojná. V ekologické

zahradě je hojnost vody, nikoliv sucho, voda je nutnou podmínkou.“ Podle něj je klíčem k zahradě bohaté na vodu pět principů: 1) **zadržování vody v půdě** pomocí humusu a organické hmoty; 2) **mulčování půdy**, které v ní udrží vlhkost; 3) **tvarování terénu** k zachycování vody pomocí kopečků a rýh, ve kterých se voda shromáždí a následně vsákne do půdy; 4) **hustá výsadba** 5) **vhodných rostlin**, které s vodou šetrně hospodaří.

Dále je možné tvořit **zahradní jezírka**, která představují jak funkční zahradní biotop, tak jsou v mnoha případech vhodná ke koupání. Zahradní nadšenci, kteří chtějí vyzkoušet nové postupy, mohou ve vodních plochách dokonce pěstovat rostliny pomocí akvaponie. (Hauserová 2016, s. 53–61)

Dešťová voda obsahuje pouze to, co potkala na cestě atmosférou (případně nečistoty spláchnuté ze střechy či z okapu). Zalévání rostlin nashromážděnou dešťovou vodou je pro rostliny přirozené a zároveň ekonomicky výhodné pro domácnost. (Hauserová 2016, s. 53–)

Velmi efektivní jsou také propracované systémy práce s **vodou dešťovou** (svedenou ze střechy do domu k dalšímu využití v domácnosti ke splachování toalety, praní, zalévání zahrady) a **šedou** (která je svedena z umyvadel, sprch a dřezů do nádrže, ze které je čerpaná zpět ke splachování toalety). Při splachování toalety se z šedé vody stává **černá**, která je odvedena do kořenové čističky umístěné na zahradě. Kořenová čistička na pozemku představuje upravenou jámu s přepady, drenáží a umělým mokřadem, prostřednictvím kterého je voda vyčištěna a skrz dočišťovací rybníček se dostává nezávadná zpět do krajiny. (Hauserová 2016, s. 56–58)

1.2.5.2.3 Rostliny

Zahradník obvykle určuje skladbu rostlin na své zahradě. Někdy zahradu převezme a dále mění, jindy ji sám vytváří od základů. Rostlinnou skladbu zahrady ovlivňují zahradnickovy preference – k čemu mu zahrada má sloužit, proč ji vytváří, jaké má znalosti a možnosti a tak dále. Jinak bude vypadat zahrada, která by měla zahradníkovi zajistit obživu v podobě vlastní zeleniny a ovoce (a bude plnit ekosystémovou službu zásobovací), jinak zase zahrada, která je budovaná pro krásu (a bude plnit ekosystémovou službu kulturní). Zároveň i ty zahrady budované pro krásu budou vypadat všechny jinak, vzhledem k tomu, že každý zahradník má jiný vkus.

Se zahradničením tedy souvisí **výběr sazenic a semen**. Vlašínová (2014, s. 32–36) radí:

- *Dát si pozor na hybridní, F1 odrůdy* – jedná se o speciálně vyšlechtěné odrůdy semen s určitými vlastnostmi, které jsou platné pouze v první generaci a do další generace je rostlina ztrácí. To znamená, že s těmito odrůdami se nedá semenářit (pěstovat si vlastní semena).
- *Pěstovat si vlastní semena* – to lze pouze s některými odrůdami semen, které nejsou hybridní. Mezi tyto odrůdy patří také staré, místní nebo krajové odrůdy, které jsou vyšlechtěny přirozeným křížením nebo šlechtěním před staletími. Výhodou pěstování těchto semen je ekonomická stránka věci vzhledem k tomu, že není potřeba si každý rok kupovat semena nová. Vlastní semena zároveň pochází z rostlin, které lépe obstály v místním prostředí (na semenáření se vždy vybírá rostlina s nejlepšími vlastnostmi – nejzdravější s nejlepšími plody). (Dostálek 2010)
- *Dát přednost odrůdám vyšlechtěným na našem území* – ty jsou lépe přizpůsobené našim podmínkám.
- *Pěstovat i méně známé odrůdy* – pro obohacení zahrádky a rozšíření jeho obzorů.
- *Zároveň vsadit na jistotu a nechat si poradit* – pěstovat osvědčené druhy rostlin a osvědčené odrůdy a nechat si poradit od zkušených, místních pěstitelů.
- *Pěstovat různě rané odrůdy a vysévat postupně* – aby bylo stále co sklízet a využilo se celé vegetační období. Díky raným odrůdám je zároveň možné stihnout sklizeň ještě před tím, než nastoupí škůdci a choroby.
- *Vsadit na vyšlechtěné rezistentní odrůdy* – díky kterým jsou rostliny méně náchylné na choroby a obvykle není třeba používat chemické prostředky. (Vlašínová 2014, s. 32–36)

Volbou **bio semen** zvolíme osivo, při jehož produkci nebyly použity pesticidy ani průmyslová hnojiva. Tato semínka zároveň obvykle nebývají **mořena**, čili ošetřena různými preparáty, jejichž součástí může být například i rtuť. Ta chrání osivo před napadením houbovými chorobami či hlodavci. Zároveň je však toxická pro půdní organismy, a to (jak jsem již popsala výše v oddílu *Půda*) není pro udržení stability žádoucí. Mořená semena obecně poznáme podle nezvyklé barvy, jsou například růžová. (Bruchter 2012, s. 40-41)

Součástí rozmluv o přírodní i permakulturní zahradě bývá diskuze o **původních a nepůvodních druzích rostlin**, která se zároveň týká také invazních druhů rostlin (i živočichů) a jejich případné ohrožení ekosystému. Hemenway (2019, s. 27–28) pojem invazní druh nepoužívá a namísto něj mluví o druzích prospěchářských, které se v novém prostředí chovají nežádoucím způsobem jen

pokud jsou pro jeho život nastoleny vhodné podmínky. Podle Homenwaye (tamtéž) potřebují prospěchářské rostliny narušená prostředí a okraje, například záhonů, aby prosperovala. Typicky tedy „napadají“ například obnaženou půdu záhon.

S výběrem rostlin samozřejmě souvisí také péče o ně. Jak již bylo řečeno, příroda na obnažených záhonech (i ve zbytku zahrady) započíná proces sukcese čili postupný **vývoj společenstva**, při kterém probíhá výměna druhového složení zapříčiněna přirozenými přírodními procesy i činností člověka. Pokud společenstvo dosáhne nejvyššího vývojového stádia, stane se stabilním a dovrší takzvaný klimax. (Braníš 1997, s. 50–51) Aby se zahrada stala co nejstabilnějším ekosystémem, zahradník by měl chtít tento proces podpořit vhodnými postupy (které nabízí například permakulturní design, jehož základní zákonitosti jsem popsala v podkapitole *1.2.5.1 Permakulturní design*).

Ve stabilním zahradním ekosystému panuje **funkční potravní řetězec (potravní síť)**, který může zahradníkovi zdánlivě škodit, při dobrém využití však spíše pomáhat překonat obvyklé obtíže, jako je například neustálé trápení se s plevelem, „škůdci“ či suchem. Potravní řetězec (potravní síť) představuje „přesun látek i energie obsažené v chemických vazbách organických látek mezi rostlinami, býložravci, masožravci a rozkladači (bakteriemi, houbami, roztoči a žížalami).“ (Braníš 1997, s. s. 46) Jinými slovy se jedná o proces, při kterém organické zbytky v půdě rozloží destruenti na jednoduché anorganické látky, které slouží jako základ pro tvorbu producentů (rostlin), kteří následně poslouží jako potrava konzumentům (živočichům včetně člověka), kteří se pak následně sami stanou potravou pro vyšší konzumenty (další živočichy včetně člověka). (Braníš 1999, s. 31)

Zahradníkovi obvykle vadí **plevel a škůdci**, které se snaží ze své zahrady vyhnat. Tito r-stratégové z rostlinné i živočišné říše se rychle a objemně množí, finálně však nemají šanci konkurovat kvalitnějším druhům, které nazýváme k-stratégy a kteří jsou ve svém vývoji pomalejší. Výskyt r-stratégu poukazuje na mladý ekosystém, zatímco k-stratégové tvoří zralejší ekosystémy, to je dobře vidět na *Obrázku 2 na následující straně*. Pokud zahradník odolá a nevyužije k ochraně rostlin před r-stratégy (plevelem a škůdci) pesticidy či herbicidy, které představují rychlé řešení, může se dočkat rozvoje přirozených vazeb mezi organismy a tím **dosáhnout zdravého zahradního společenství** v dlouhodobém měřítku. Používání toxických prostředků k hubení plevelu a škůdců totiž škodí i jejich přirozeným predátorům, pro které by

představovaly potravu a tím by byla podpořena dlouhodobá obranyschopnost společenstva. (Braniš 1997, s. 60)

znak	nezralý ekosystém	zralý ekosystém
celková produktivita biomasy	nízká	vysoká
množství organického materiálu	nízké	vysoké
zdroje minerálních živin	neživé (horniny, srážková voda)	biologické (rostliny, živočichové, humus)
cyklus minerálních živin	otevřený (mnoho vstupů)	uzavřený (recyklace)
ztráty živin	vysoké	nízké
úloha dekompozitorů, detritu	nevýznamná	významná
mikroklimata	málo, drsná, utvářena neživými silami	mnoho, mírná, utvářena rostlinami
dominantní rostliny	jednoleté	vytrvalé
podíl biomasy přetrvávající do dalšího roku	nízký	vysoký
počet různých druhů	obvykle nízký	vysoký
rozmanitost vzorů (rostlinná patra, cykly živin atd.)	nízká	vysoká
potravní řetězce	krátké, jednoduché, lineární	složitě, tvořící sítě
specializace na niky	nízká, široká	vysoká, úzká
symbiotické vztahy	málo	hodně
průměrná velikost organismů	malá	velká
životní cykly	krátké, jednoduché	dlouhé, složité
rozmnožovací strategie	mnoho semen, mláďat, málo podporovaných	málo semen, mláďat, silně podporovaných
stabilita (odolnost vůči narušení, prospěchářským rostlinám)	nízká	vysoká
celková složitost a organizovanost	nízká	vysoká

Zdroj: Upraveno podle W. H. Drury a I. C. T. Nisbet, „Succession“, *Journal of the Arnold Arboretum*, 54 (1973): 331–68.

Obrázek 2 Rozdíl mezi zralými a nezralými ekosystémy (Hemenway 2019 podle W. H. Drury a I. C. T. Nisbet)

V permakultuře se vžil pojem **guilda**, který známe také z ekologie. Zatímco permakultura nazývá guildy zahradní společenstva, která představují napodobeniny společenstev přirozených (Hemenway 2019, s. 208), v ekologii znamená pojem soubor různých živočišných druhů, které sdílí určitý zdroj, který používají podobným způsobem. (Ekologie lesních ekosystémů, s. 15) Jinými slovy: v ekologii guilda představuje živočišný druh, který by v případě uvolnění niky mohl nahradit druh jiný, který užívá zdroje podobným způsobem; v permakultuře se guildou označuje umělé společenství, které se chová podobně, jako společenství přírodní. Je to „harmonicky propojená skupina rostlin a živočichů, často soustředěná kolem jednoho hlavního druhu, která prospívá člověku a vytváří životní prostředí (biotop, habitat).“ (Hemenway 2019, s. 208) V permakulturním designu je tvorba těchto permakulturních guild velmi oblíbená.

Nejznámější guildou se stala **guilda tři sester**, čili pěstování kukuřice, po které se nechají pnout fazole a pod kterou zároveň rostou i dýně. Tyto tři druhy rostlin navzájem podporují svůj růst. (Hemenway 2019, s. 209)

1.2.5.2.4 Obyvatelé zahrady

V neposlední řadě je prospěšné na zahradě uvítat živočichy podporou potravního řetězce a tvorby vhodných habitatů. Jak již bylo řečeno, druhová diverzita podporuje stabilitu ekosystému.

Bohatý ekosystém zajišťuje mnoho vzájemných vztahů, které mohou být prospěšné pro zahradníka, a to například v „boji“ proti „škůdcům“. Mezi jejich přirozené nepřátele patří například: „hmyz (střevlíci, pestřenky, parazitické vosičky, slunéčka), obojživelníci (žáby), plazi (užovky), ptáci i savci (ježci).“ (Hauserová 2016, s. 104)

Užitečné druhy organismů může zahradník přilákat právě **tvorbou vhodných stanovišť**. Každý ke svému životu potřebuje něco jiného. Ježek žere hmyz a plže a zabydluje se v hustých keřích nebo hromadě klacků. Netopýr požívá drobný hmyz, například „škůdce“ ovocných stromů (obaleče). Pro netopýra je možné na zahradu umístit budku. Ptáci na zahradě potřebují k životu husté keře, hromady větví a vodu, a to více, než umístění budek. Žáby a další obojživelníci uvítají vodní plochu k rozmnožování a vlhčí prostředí pod kameny nebo listy a žerou slimáky, mouchy i komáry. Také ještěrky a hadi pomáhají zahradníkovi od housenek a dalšího hmyzu. Mají rádi kamenné zídky na slunci. Slepýš si oblíbí kompost nebo hromadu sena. Hadi a užovky se živí hlodavci. Je pro ně dobré připravit takzvaný „hadník“, tedy stavbu z drátěného pletiva a spousty různě velikých větví a klacků. Výskyt brouků je možné podpořit tvorbou hmyzích hotelů, nebo ještě lépe zanecháním zbytků staré vegetace na pozemku – zabydlí se ve spadaném listí či starém dřevu. Právě slunéčka sedmitečná se živí převážně mšicemi a dalšími „škůdci“ (např. sviluškami). Prostor k životu si vytvoří třeba v dutinkách odkvetlých stonků rostlin. (Hauserová 2016, s. 302–309)

Podle Vlašínové (2014, s. 16) by měla každá zahrada mít výše zmíněné vodní prvky, především jezírka a další vodní plochy, které představují nový domov pro mnoho živočichů **obohacujících zahradu o prospěšné vztahy**. Není-li možné na zahradě jezírko vytvořit, základem jsou alespoň drobné vodní prvky (pítka) pro hmyz, ptáky a drobné savce.

Z těchto charakteristik vyplývá, že je možné lidskou činností na zahradě spoluvytvářet zahradní ekosystém a zároveň efektivně využívat zdroje, které zahrada (příroda na zahradě) člověku poskytuje. Vhodnými zásahy můžeme stabilitu ekosystému buď **podpořit** nebo **ohrožit**.

1.3 Zahradník – jeho generace a domov

1.3.1 Specifické generace X a Y

Jak jsem již popsala v kapitolách výše (1.1 Ekosystémové služby a 1.2 Zahrady – jejich podstata a vývoj) člověk je součástí zahradního ekosystému. Svou zahradu tvoří i obstarává „k obrazu svému“. Jistě existuje nespočetné množství způsobů, jakou zahradu stvořit a jak jí obstarávat. Ostatně to je možné vidět díky nahlédnutí do historie zahrad, kterou jsem popsala v kapitole 1.2.1. *Historie zahrad*. To, jakou zahradu a jak zahradník obhospodařuje, závisí na mnoha jeho preferencích a představách. Ty jsou jistě formované dalšími proměnnými, jako je například zahradníková osobnost, vkus a motivace zahradničit. Osobnost člověka je utvářena při socializaci, což je „komplexní proces, v jehož průběhu se člověk jako biologický tvor stává prostřednictvím sociálních interakce a komunikace s druhými sociální bytostí schopnou chovat se jako člen určité skupiny či společnosti. Spočívá v osvojování hodnot, norem a způsobů jednání srozumitelných a platných v dané kultuře či subkultuře. (...) Proces socializace má klíčový význam jak pro formování osobnosti, tak pro reprodukci sociálních vztahů.“ (Petrušek, Maříková, Vodáková 1996, s. 1012)

Tento proces (socializace) je odlišný jak v určitých kulturách, tak mezi různými generacemi lidí. Z etymologického pohledu vzniklo slovo generace z řeckého *genos*, což znamená *rod*.

(Sociologická encyklopedie) Označení generace používáme v různých souvislostech.

Z biologického pohledu je generace „průměrný časový interval, který uplyne mezi narozením rodičů a jejich potomka“. (McCrintle, 2009, s. 1) Sociologie definici rozšiřuje. Podle sociologa Anthony Giddense (2013, s. 980) je **generace**: „kompletní skupina osob narozených a žijících ve stejné době. Generace se rodí do konkrétní společnosti, která zároveň formuje její společné prožitky.“ Lidé jedné generace sdílí totožné historické a kulturní podmínky v době své socializace. Tyto historické a kulturní podmínky jsou stejné u jedné generace, ale odlišné od předchozí či následující generace. (Petrušek, Maříková, Vodáková 1996, s. 339–340)

Německý sociolog Karl Mannheim ke konci 30. let 20. století představil pojednání s názvem *Problém generací* (*The Problem of Generations*), které promlouvalo o **teorii generací**. Tato

teorie spočívá v přesvědčení, že lidé narození do určité generace mají jiný pohled na svět, než generace před nimi (a po nich). Díky tomu je ve společnosti umožněna změna, je umožněn vývoj. (Marshall 1994, s. 199) Podle Mannheimova pojí určitou generaci obdobné názory a postoje, které vznikají jako reakce na shodné sociální prostředí a situace. Vytváří se takzvané generační vědomí a vzniká generační jednotka a s ní i specifický životní styl, který je obvykle odlišný vůči dominantnímu životnímu stylu. (Petrušek, Maříková, Vodáková 1996, s. 339–340)

Na počátku 90. let **generalizovali jednotlivé generace 20. století** až do roku 1981 autoři William Strauss a Neil Howe. Definovali generace narozené v letech: 1901–1924, 1925–1942, 1943–1960 a 1961–1981 a dále nastínili další, příchozí generaci narozenou od roku 1982 zhruba do roku 2003. (Strauss, Howe, 1991) Na tuto práci následně navazovalo množství dalších vědců, kteří rozmezí jednotlivých generací poupravovali. Na vymezení generací tedy existuje množství názorů, není jen jedno obecně přijaté vymezení.

Například autor Elwood Carlson (2008) vymezuje generace následovně: 1909–1928, 1929–1945, 1946–1964, 1965–1982, 1983–2001. Autor Mark McCrindle definuje sedm generací narozených v průběhu 20. století mezi lety: 1901–1924, 1925–1945, 1946–1964, 1965–1979, 1980–1994, 1995–2009 a přidává nejmladší generaci narozenou od roku 2010. (McCrindle, 2009, s. 3–14) A autor Jiří Bejtkovský (2016) pro potřeby svého výzkumu definoval na základě dalších autorů generace v českém prostředí následovně: 1946–1960, 1961–1980, 1981–1994, 1995–2001.

V průběhu definování generací také generace dostaly různá označení, z nichž se dnes nejvíce používá označení pro generace: Boomers (1946–1964), Generace X (1965–1979), Mileniálové nebo Generace Y (1980–1994) a Generace Z (1995–počátek nového milénia).

Pro tuto diplomovou práci jsem použila rozdělení generací podle McCrindla, které jsem pomocí dat Českého statistického úřadu (dále jen ČSU) týkajících se porodnosti na našem území od roku 1900 do roku 2020 uvedla v souvislost, viz *Obrázek 4 Generace 20. století v souvislosti s porodností na Českém území*. Na tomto grafu jsou vidět **změny v porodnosti** při nástupu nové generace po letech 1946 (Baby Boomers), 1965 (Generace X), 1980 (Generace Y), 1995 (Generace Z) a 2010 (Alfa).

1.3.2 Generace X a Y – charakteristiky a rozdílnosti

Jak již bylo řečeno, charakteristiky generací se liší díky událostem, které mladí lidé zažívali za dob své socializace. Zatímco Generace Y již vyrůstala po Sametové revoluci v otevřeném světě, Generace X dospěla v socialistickém Československu.

V našem prostředí nazýváme část generací X a Y Husákovými a posléze Havlovými dětmi podle toho, který prezident byl v čele naší země v době, kdy generace vyrůstala. Tyto dvě označení se s globálními názvoslovími generací prolínají. Husákovy děti vyrůstaly v době, ve které měli jejich rodiče od socialistického státu veškerou podporu pro založení rodiny a tak Husákovy děti neznaly nezaměstnanost, která byla tehdy trestná. Porodnost rostla a tak vznikla silná generace, která vyrůstala s mnoha vrstevníky. (ČSU)

Zatímco Husákovy děti byly v době Sametové revoluce dospělé a otevřel se jim svět možností, Havlovy děti se po sametové revoluci buď teprve narodily, a nebo byly dětského věku.

Nejstaršímu dítěti globálně pojímaní Generace Y bylo v době sametové revoluce 9 let a teprve ho čekala většina povinné školní docházky. Po revoluci došlo ke zrušení podpor pro rodiny, porodnost se snížila a zároveň měli rodiče děti stále později. V našem prostředí od té doby porodnost klesá. Ke stagnaci porodnosti došlo až po roce 1995, který globální pojetí generací považuje za počátek nové Generace Z. (ČSU) *Viz Obrázek 3 Generace 20. století v souvislosti s porodností na Českém území.*

Pro lepší uchopení Generace X a Y v souvislosti s naším prostředím je možné nahlédnout do *Obrázku 2*, do kterého jsem zanesla údaje o porodnosti a označila výměnu generací podle všeobecně pojímaných generací. Díky tomuto propojení je možné vidět změny v porodnosti po výměně generací.

Názvosloví

Obě generace získaly za dobu jejich zkoumání a charakterizování mnoho názvů. Generace X například: The option generation (Generace možností) Post-boomers, Baby busters, MTV generation, X-er a další. (McCrindle, 2009, s. 18–19)

Podle Howa s Strausse (2000) dostala Generace Y jméno po generaci před ní s významem jejího pokračování ve šlépějích předchozí generace. To se však samotným představitelům generace

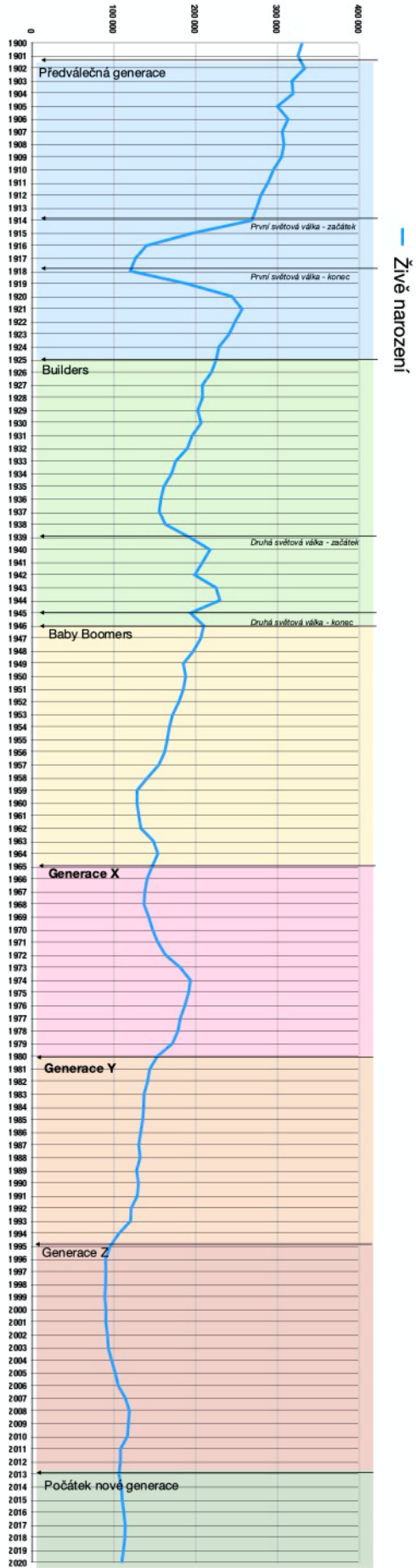
nezamlouvá vzhledem k charakteristikám Generace X. Mladá generace chce vlastní název, který jí lépe reprezentuje a říká si Mileniálové.

Jinak se Generace Y také nazývá Net generation, Echo boomers, iGeneration, Google generation, The digital natives (Digitální domorodci), Generation Why (Generace proč) atd. (McCrandle, 2009, s. 18–19)

Bydlení a založení rodiny

Pro Generaci Y je náročnější získat vlastní bydlení, než pro Generaci X. Jedním z problémů je například fakt, že trh s nemovitostmi roste. K tomu dochází i vzhledem k tomu, že jejich rodiče (obvykle Baby Boomers) jsou zajištěni a vlastní velkou část světového bohatství, které investují právě prostřednictvím nákupu nemovitostí. Méně příslušníku Generace Y bude ve svém životě jednoho dne vlastnit dům, než je tomu u Generace X. Generace Y zároveň dospívala v době, kdy byla velká rozvodovost. Z toho důvodu vstupují do manželství méně a později, než starší Generace X. (McCrandle, 2009, s. 30–45)

Shrnutí: Mladší generace je méně zajištěná a méně často vlastní své bydlení.

Obrázek 3 Generace 20. století v souvislosti s porodností na Českém území.

Volný čas, duchovní a emocionální život

Mladší Generace Y experimentuje s drogami více, než Generace X. Oproti starší Generaci X se mladší Generace Y zároveň méně identifikuje s náboženstvím a je spíše spirituální. Mladší Generace Y sice žije v lépe finančně zajištěném světě, její prožívání však více než starší generaci provází strach – o svůj život ve spojitosti s nemocemi, kriminální činností nebo teroristickými útoky. Generace narozená mezi lety 1980–1994 patří mezi generace, které vyrůstaly v největším blahobytu. Tito lidé během své socializace nezažili válku, velkou ekonomickou krizi ani nezaměstnanost. Díky tomu je tato generace optimističtější než generace před ní, avšak není tak pružná a odolná (resilient). Optimismus mladých lidí však změnil události spojené se zářím 2001 a potom světová ekonomická krize roku 2008. (McCrindle, 2009, s. 44–62) Z mladé generace se stali sebevědomí realisti, kteří se rádi socializují a kteří si potrpí na zábavě. Starší generace X je více skeptická a neformální. S penězi zachází konzervativně, obezřetně a spořivě. (Bejtkovský 2016, podle Cooka, Hammilla a Wassermana)

Generace Y je týmová a zajímá se o komunitní život, umí následovat pravidla a ráda se vzdělává vzhledem k tomu, že se stalo módou být chytrý. Mileniálové sami o sobě věří, že dokážou lépe pomoci životnímu prostředí, než generace před nimi. (Howe, Strauss 2000)

Shrnutí: mladší generace vyrostla jako optimističtější, po světových událostech má však potřebu zajistit si bezpečí. Starší generace je více skeptická nebo se na svět dívá realisticky.

Morální přesvědčení

Zatímco pro Generaci X byl hlavním tématem při socializaci rovný přístup k lidem homosexuální orientace, Generace Y (spolu s mladší Generací Z) se soustředí na uvědomělé využívání přírodních zdrojů (například vody). Generace X je spíše zaměřená na povědomí o kulturní diverzitě, rovnocennosti mezi kulturami a zajímá jí světová chudoba, Generaci Y zajímá klimatická změna a péče o uprchlíky. Zatímco Generace X považuje za nezodpovědné chování nechráněný nezávazný sex vzhledem k šíření nemoci AIDS, Generace Y považuje za nezodpovědné řídit neúsporný vůz poháněný spalovacím motorem. (McCrindle, 2009, s. 68)

Podle Howa a Strausse (2000) se předpokládalo, že Generace Y bude sobecká, nesoustředěná ve veřejném zájmu, hrubá, lehkovážná jak v sexu tak drogách a bude více inklinovat jak ke kriminalitě, tak násilí a celkově dojde ke společenskému úpadku – jinými slovy, že se bude pokračovat v linii toho, co započaly generace před nimi. Je tomu však naopak. Generace Y

započala jistou společenskou revoluci, avšak opačným směrem. „Tato generace se vzbouří tím, že se nebude chovat hůře, ale lépe.“ (Howe, Strauss 2000)

Shrnutí: každá generace pojímá jiná témata jako problémy k řešení; mladší generace chce dokázat svou odlišnost vůči generacím před nimi.

Rodinný život

Byli to právě mladí lidé Generace X, kteří začali v 90. letech odkládat založení rodiny a uzavření manželství. Zatímco pro ženy generace před nimi (Baby Boomers) byla novinkou kombinace péče o rodinu a práce, teprve ženy Generace X se příjmem začaly rovnat příjmu manžela. Aby si lidé Generace Y zajistili dostatečný blahobyt, ochotni odkládat různé životní milníky (založení rodiny, uzavření manželství apod.). (McCrindle, 2009, s. 61–64)

Shrnutí: zatímco starší generace chce trávit více času se svou rodinou, mladší generace její založení dlouho odkládá kvůli potřebě se finančně zajistit.

Pracovní život

Generace X byla první, která se začala vymezovat vůči pracovní době, kterou vymezili generace před ní. Její příslušníci žili život v relativním klidu. Jsou zvyklí spolupracovat a trávit čas s vrstevníky. Jsou adaptivní, nezávislí a materiálně zajištění – obvykle jim chybělo trávit čas s rodiči (kteří hodně pracovali právě proto, aby mohli rodinu materiálně zajistit). Proto se lidé Generace X sami jako rodiče snaží co nejvíce vyrovnávat čas strávený v práci a s rodinou. I když pracují tvrdě, vnímají, že práce je jen jednou ze součástí jejich života. (McCrindle, 2009, s. 60–61) Generace X se při práci dokáže spolehnout sama na sebe, chce však strukturu a cíl. Práci vnímá jako náročnou výzvu. Lidé ze starší generace se často stávají podnikateli, protože svoboda je pro nich významnou hodnotou. Při komunikaci rádi jednají z očí do očí. (Bejtkovský 2016, podle Cooka, Hammilla a Wassermana)

Zatímco pro Generaci Y jsou technologie přirozenou součástí života již od dětství, Generace X si na ně musela zvykat a k jejímu rozvoji došlo až během jejich mladé dospělosti. Proto se Generaci Y (spolu s nadcházející Generací Z) říká „digitální domorodci“ (digital natives) a Generaci X „digitální přizpůsobivci“ (digital adaptives). (Howe, Strauss 2000) V práci je mladší generace houževnatá, podnikavá, tolerantní a cílevědomá. Stává se pro ni prostředkem k dosažení cíle i

naplněním. Rádi se na věcech podílí. Komunikují raději přes email, než osobně. (Bejtkovský 2016, podle Cooka, Hammilla a Wassermana)

Oproti starší Generaci X je mladší Generace Y zaměřená spíše na výsledek, než na proces. Umí schopně vykonávat několik činností najednou a pracovat na více projektech zároveň. (McCrindle, 2009, s. 65) Nesoustředí se na kritiku institucí, které nefungují, ale tvoří instituce nové. (Howe, Strauss 2000)

Shrnutí: zatímco mladší generace je s technologiemi „srostlá“, starší generace si na ně musela zvykat; mladší generace mění pracovní způsoby i prostředí.

1.3.3 Domov zahradníka – Ašsko

Podle Konsolidované vrstvy ekosystémů ČR, která pomáhá rozdělit ekosystémy, se dají zahrady zařadit mezi urbánní ekosystémy nepřirodní, městské zeleně či mezi zemědělské ekosystémy trvalé kultury. (Metodologický rámec integrovaného hodnocení ekosystémových služeb v České republice 2014, s. 13) V Česku zahradničí 73 % obyvatel na zahradách, které tvoří 4 % zemědělského půdního fondu. V Karlovarském kraji, kterého je Aš součástí, tvoří zahrady 1,1 % celkové rozlohy, což je nejvíce v Republice. (Kurková Nožičková 2019, s. 1–9) Ašsko tvoří pět obcí – město Aš a obce Krásná, Podhradí, Hazlov a Hranice. Žije zde podle nejnovější statistiky z prvního dne roku 2021 celkem 17 611 osob. (ČSU, 2021)

Jedná se o nejzápadněji položené město v České republice ze třech stran obklopené Německem. Jméno čítající pouze dvě písmena pramení z německého slova *ascha*, které představuje rybu s českým názvem lipan. Tři lipani jsou dodnes součástí erbu města. Ve městě nejsou rozvinutá místa pro kulturu – chybí zde divadlo, kino i kavárna. Mladí lidé odsud obvykle odchází do větších měst (nebo se živí prací v přilehlém Německu) a tak nejen porodnost, ale i úroveň města stagnuje.

Aš obklopují přírodní parky (Halštrov a Smrčiny) a svým návštěvníkům může prozatím nabídnout především strategické místo pro výlety do přírody.

V nedávné době byl založen projekt vl:aštovka, jehož prostřednictvím může Aš získat finance na rozvoj vzdělanosti, zaměstnanosti, podnikání i cestovního ruchu. Za tímto účelem by měla být zřízena i rozvojová agentura. (Čtvrtletník městské radnice, 2021)

Historie

Město prošlo od 12. století jeho založení dlouhou historií, ve které se kvůli své pozici v pohraničí nacházelo nejednou v nelehké pozici. To jeho vývoj formovalo jak příznivým, tak ochuzujícím směrem. V roce 1331 připadlo město českým zemím a po staletí si ho i s okolní oblastí předávaly šlechtické rody. Od počátku založení se jednalo o tržní osadu, kde se vyráběly jak různé zemědělské, tak řemeslné produkty. V období třicetileté války v 17. století oblast pustla a došlo i k jejímu vylidnění. V podobné době došlo také k násilné rekatolizaci vzhledem k tomu, že se jednalo o evangelickou oblast. Násilná změna náboženství se v historii ještě několikrát opakovala. Lidé tuto změnu však nepřijali, chodili na evangelické mše do přilehlého Německa a brzy se do oblasti (po třicetileté válce) navrátili evangeličtí duchovní. Došlo také k rozvoji řemesel, chovu dobytka (kvůli kůži), ovcí (kvůli vlně) a pěstování lnu. V roce 1724 byla postavena nejstarší ašská památka – kamenný most, a v roce 1749 byl vysvěcen kostel pro 4 000 návštěvníků. O deset let později (roku 1759 za vlády Marie Terezie) Aš zažila válečný střet v jehož důsledku obyvatelé chudli. Až roku 1775 došlo k převodu města pod Čechy a stalo se součástí rakouské monarchie, což mu přineslo značné výhody a započalo jeho rozvoj. Jak výroba, tak počet obyvatel rostl, posílila se také komunikace se sousední zemí prostřednictvím pošty a budování cesty. Na počátku 19. století se muselo město potýkat s řadou nesnází – vznikl obrovský požár, který zachvátil velkou část oblast, došlo k úpadku řemesel a hospodářské krizi a v důsledku i nedostatku potravin. I přesto se však ve 20. letech téhož století začal rozvíjet textilní průmysl, který ovlivnil ráz města až dodnes. V druhé polovině 19. století vznikla železniční trať do německého Hofu a v roce 1872 obdržela Aš statut města s více než 10 000 obyvateli. Město přivítalo mnoho textilních dělníků a dále se rozrůstalo. Později došlo k založení školy, stavbě nemocnice, vybudování plynárny, městských lázní i kanalizace. Na začátku 20. století v Aši a jeho okolí bydlelo více než 21 000 obyvatel. Mezi nejvýznamnější osobnosti Ašska patří Gustav Geipel, který se zasadil o jeho rozvoj. Vznik Československého státu, obsazení jeho pohraničí a převrat roku 1948 – to všechno byly pro Aš další zlomové doby. Po druhé světové válce došlo k odsunu původního německého obyvatelstva. Od té doby město provází spíše úpadek, a to i z rozhodnutí socialistické vlády uvést výběžek do pásma se zvláštním režimem. Došlo k demolici 60 % historických budov a k chátrání prázdných domů. Aš ztratila náměstí i historickou část a v 60. letech přišla i o evangelický kostel kvůli požáru. Historické budovy nahradily panelové domy, které necitlivým způsobem udaly současný ráz města. Po revoluci v roce 1989 přestali být obyvatelé izolovaní polohou města ve chvíli, kdy se otevřel nový hraniční přechod. Textilní i

další výroba upadla a vznikla zde továrna na výrobu plastových obalů pro Německo. Od té doby se i další komerční aktivity obvykle vážou na sousední zemi. Po roce 2005 byla z evropských fondů opravena městská knihovna s muzeem, panelová sídliště revitalizována a vybudována sportoviště a cyklostezky. Od nového tisíciletí nemá Aš svou nemocnici a počet obyvatel 18 000 klesá nebo stagnuje. (Vrbata)

1.3.4 Zahradní terapie

O tom, jak zahradník spoluutváří zahradního ekosystému, kterými činnostmi jeho stabilitu posiluje a co naopak stabilitě škodí, jsem psala v kapitole *1.2.4 Zahradní ekosystém – tvorba a péče*. V následující kapitole stručně shrnu, jaké nemateriální přínosy může zahrada „za odměnu“ poskytnout zahradníkovi. V souvislosti s ekosystémovými službami mluvíme především o kulturní službě emoční, popřípadě rekreační. Jaké účinky na psychiku zahradníka může mít pobyt na zahradě a činnosti, které zde zahradník vykonává?

V kapitole *1.2.1 Historie zahrady* je možné v různých obdobích vidět, že lidé na zahradě mezi rostlinami vždy hledali prostor pro odpočinek. Zahrada byla součástí egyptských, řeckých i římských domů v období starověku, ve středověku se stala součástí klášterů i městských usedlostí, stala se nepostradatelným prostorem panovníků a šlechticů v období raného novověku. Svou roli neztratila ani ve 20. a 21. století, kdy zde lidé opět našli prostor pro odpočinek a rekreaci.

Zároveň byly v Egyptě doporučovány léčebné procházky duševně nemocným členům královské rodiny. V 15. století vznikla nemocnice v Zaragoze, kde probíhala léčba organizovanou prací na poli. Podobně tomu bylo i v dalších kláštorech v 16. století v Německu. Dlouho se zároveň jednalo o zahrady, které institucím poskytovaly potraviny (tedy ekosystémovou službu zásobovací). (Hudcová 2013)

Léčebné role zahrady si na počátku 19. století všiml doktor Benjamin Rush, tehdejší profesor medicíny na Univerzitě v Pensylvánii v USA a na Institutu medicíny a klinické praxe (Institute of Medicine and Clinical Practice). Doktor Rush zjistil, že pacienti, kteří se vyléčili z mánie se od těch, kteří se z ní nevyhlédli, lišili právě tím, že pracovali na zahradě, která byla součástí privátní psychiatrické kliniky. Později zde vznikl skleník, kde docházelo k terapeutickým činnostem. (Rush 1812, podle Kimber, Richardson 2006)

Od té doby se stala zahradní terapie nejen léčebnou činností, ale i studijním oborem. V současné době je aplikována v různých zemích světa při práci s lidmi s tělesným i duševním postižením, s lidmi drogově závislými a dalšími skupinami osob s psychickými, zdravotními nebo sociálními obtížemi. (Hudcová 2013)

Dle *Společnosti pro zahradničení a zahradní terapii (Gesellschaft für Gartenbau und Therapie)* je zahradní terapie: „proces, při kterém dochází k léčbě, terapii a relaxaci prostřednictvím kontaktu s přírodou, reprezentovanou zahradou. Při terapii je třeba spolupracovat s kvalifikovaným odborníkem a jasně vytyčit cíle léčby.“ (Lipka) Z těchto důvodů v našem prostředí v posledních desetiletích vznikají terapeutické komunitní zahrady nebo sociální farmy, pedagogické farmy i školní a smyslové zahrady. (Hudcová 2013)

Podle *Americké asociace zahradní terapie (American Horticultural Therapy Association)* je možné se při zahradní terapii soustředit na: **kognitivní, psychologické, sociální i fyzické obtíže jednotlivců nebo skupin**. Prostřednictvím zahradní terapie je možné zlepšit kognitivní funkce – podpořit koncentraci, stimulovat paměť, zlepšit pozornost. Z psychologických přínosů je možné celkově zlepšit kvalitu života, podpořit sebevědomí a pocit vlastní hodnoty, snížit stres, vylepšit náladu, zmírnit úzkosti a deprese, budovat pocit kontroly nad vlastním životem, vytyčit cestu směřování životem, navodit pocit klidu a relaxace, posílit pocit stability a navodit pocit uspokojení, zvýšit pocit hrdosti a úspěchu. Sociálními přínosy zahradní terapie je sociální integrace a interakce, nastolení zdravých vzorců sociálního fungování a posílené skupinové koheze. V neposlední řadě zahradní terapie může přinést benefity fyzické kondice – posílit imunitní odpověď organismu, snížit stres a tepovou frekvenci a zlepšit jemnou i hrubou motoriku a koordinace rukou a očí.

Vzhledem k tomu, že zahradníci, kteří se stali předmětem této diplomové práce, na své zahradě nespolupracují s kvalifikovaným odborníkem ani nemají vytyčené léčebné cíle, je možné mluvit o zahradní terapii na zahradě pouze v přeneseném slova smyslu a jejími úspěchy se při aktivitách na zahradě inspirovat.

2 Praktická část

V praktické části této práce nejprve popíši metodologii výzkumu, jeho výzkumný problém, výběr a povahu vzorku, tvorbu otázek a techniku sběru i třízení a vyhodnocení dat. V další, empirické části popíši výzkumná zjištění prostřednictvím interpretace dat a komparace dvou po sobě jdoucích generací.

2.1 Metodologie

Následující podkapitola představí metody ve výzkumu využití. Zaměří se jak na popis výzkumného problému a na výběr a charakteristiku výzkumného vzorku, tak na techniky sběru, organizaci a analýzy dat.

2.1.1 Výzkumný problém

Ve výzkumném projektu této diplomové práce jsem formulovala **několik výzkumných otázek:**

- Jak se proměňují způsoby zahradničení mezi generacemi zahradníků v Aši?
- Jak se proměňuje motivace k zahradničení mezi generacemi zahradníků v Aši?
- Do jaké míry plní zkoumané zahrady v Aši jednotlivé ekosystémové služby?

Výzkumné otázky směřovaly k tvorbě **cíle** této diplomové práce, kterým se stalo:

Přinést pohled zahradníků generací X a Y na Ašsku na to, zda mohou zahrádky plnit ekosystémové služby a zda se tento pohled liší u jednotlivých generací.

2.1.2 Výběr a povaha výzkumného vzorku

Vzhledem k tomu, že se výzkumný cíl přímo týká dvou předem stanovených generací zahradníků v předem stanovené lokalitě, **vzorek** (respondenty k rozhovorům) jsem získávala pomocí *úcelového výběru*. (Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019, s. 294)

Co se generací X a Y týče, vybrala jsem je pro výzkum této diplomové práce proto, že v současnosti představují největší skupinu obyvatel, která bude s největší pravděpodobností největší převažující skupinou i v následujících desetiletích. Na konci roku 2020 tyto dvě skupiny čítaly v Česku 4 844 565 žen a mužů. (ČSU)

Jasným kritériem při výběru respondentů byl jejich **věk**. Jak jsem již uvedla, pro výzkum jsem zvolila dvě generace respondentů narozených od roku 1965 do roku 1994, které tvoří nejpočetnější věkovou skupinu současné populace.

Dalším předem daným kritériem bylo zahrádkaření v **lokality** Ašska. Naprostá většina zahrádkářů a zahrádkářek zahrádkaří přímo ve městě Aš. Mezi respondenty je jedna zahradnice z Vernéřova, místní části města Aš. Jedna z respondentek žije ve obci Krásná, která patří do rozšířené působnosti města Aš. Jeden z respondentů žije v jedné z částí obce Hazlov s názvem Výhledy. Obec Hazlov rovněž patří do rozšířené působnosti města Aš. Další respondentka zahradničí v Mokřínách, části Aše.

Co se **povahy vzorku** týče, jedná se o *heterogenní skupiny* respondentů. Ve smyslu dalších než výše zmíněných sociodemografických charakteristik (věk a lokalita) mají rozdílné vzdělání, zaměstnání i pohlaví. Tyto údaje jsem od respondentů získala, ve výzkumu jsem je však nakonec nepoužila. Tyto skupiny však mají podobný vztah ke zkoumanému předmětu a místu – všichni aktivně zahradničí právě na Ašsku. (Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019, s. 298)

Zároveň se jedná o dvě odlišné věkové skupiny, mezi kterými ve výzkumu dochází ke **komparaci**:

- lidé, kteří na Ašsku zahradničí a narodili se mezi lety 1965–1979 (zvaní Generace X)
- lidé, kteří na Ašsku zahradničí a narodili se mezi lety 1980–1994 (zvaní Generace Y)

Přesto, že je skupina co se pohlaví týče *heterogenní*, ve výsledném vzorku respondentů nakonec převažují ženy. Z 10 rozhovorů s respondenty Generace X byl:

- 1 vedený s mužem,
- byly vedené s partnery (mužem a ženou), kteří se o zahradu starají spolu
- a 7 bylo vedeno se ženami.

Ve stejně početné skupině respondentů Generace Y byl:

- taktéž 1 rozhovor vedený s mužem,
- 1 s partnery (mužem a ženou), kteří se o zahradu starají spolu
- a dalších 8 vedeno se ženami.

Aby bylo zajištěno **dostatečné množství dat**, uskutečnila jsem celkem 20 rozhovorů z nichž polovina se týkala zahrádkářů z Generace X a polovina zahrádkářů z Generace Y. Stejně početné

skupiny respondentů umožnily a usnadnily komparaci. Při dovršení tohoto počtu respondentů jsem získala dostatečný počet rozhovorů pro komparaci i množství informací, které jsem pro potřeby tohoto výzkumu vyhodnotila za nasycené. (Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019, s. 307)

Potenciální respondenty jsem oslovovala následujícími způsoby: přímo na zahradách při procházkách ašskými ulicemi; pomocí facebookové stránky Město Aš lidem (která čítá 7 300 členů) a prostřednictvím Domu dětí a mládeže Sluníčko. Při oslovování respondentů jsem dále využila *techniku sněhové koule*, díky které respondenti sami doporučovali další respondenty. (Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019, s. 297)

2.1.3 Technika sběru dat

Jako vstupní data mi poslouží **informace získané od respondentů** prostřednictvím *kvalitativní metody výzkumu, polo-strukturovaných rozhovorů*. Tuto metodu jsem zvolila vzhledem k tomu, že mě zajímal právě hlubší pohled zahrádkářů na schopnost zahradek plnit ekosystémové služby a rozdíl mezi generacemi.

Díky metodě **polo-strukturovaných rozhovorů** a rozdělení ekosystémových služeb podle *výše zmíněných konceptů* jsem vytvořila kostru rozhovoru, která mi poskytla velice jasnou oporu při rozmluvě se zahradníky a zahradnicemi. Zároveň však při rozhovorech zůstává prostor nechat respondenty mluvit a těšit se, co jejich slova přinesou. (Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019, s. 317–318)

Pokud respondenti mluvili přirozeně a sami, nechala jsem je pokračovat. Rozhovor plynul. Během jejich promluvy jsem se však ujišťovala o tom, jaké mé otázky zodpověděli bez toho, aniž bych se na ně ptala a také jsem se případně doptávala na to, co jsem potřebovala vědět nebo co nebylo jasné.

Při rozhovorech jsem kladla důraz na to, aby se respondenti cítili ve svém rozmlouvání v bezpečí. V tom mi pomohl fakt, že nevěděli detaily výzkumu. Mohla jsem tedy získat citlivější informace, které by se jinak respondenti mohli ostýchat sdělit. Když to vypadalo, že se za nějaké techniky na zahradě stydí (např. použití granulí k hubení slimáků, postřik stromů proti mšicím apod.), pomohla jsem jim přitakáním. (Kaufmann 2010)

Při oslovování jsem potenciálním respondentům nesdělovala detailnější popis výzkumu tak, jak radí Kaufmann (2010). Věděli:

- že se jedná o výzkum týkající se zahradničení na Ašsku,
- že mě zajímá motivace a způsob zahradničení spíše, než vědomosti o zahradničení,
- že se zaměřuji na dvě generace respondentů narozené mezi lety 1965–1994,
- že rozhovor potrvá 45–60 minut,
- že rozhovor bude anonymní a
- že k nahrávání rozhovoru dochází proto, abych ho mohla následně přepsat a analyzovat.

Inspirovaná Kaufmannem (2010) jsem nechtěla, aby byl výzkum ovlivněn informací, v rámci jakého studijního oboru dochází k jeho vypracování. Zajímalo mě, zda zahrádkáři sami při zahradničení uvažují o souvislostech, které se na zahradě týkají ekologie (a tedy i ekosystémových služeb). Chtěla jsem vědět, zda respondenti při zahradničení vnímají svou zahradu jako funkční ekosystém či jako součást místního, lokálního ekosystému a zda mají zájem tento ekosystém ochraňovat a podporovat. Zajímalo mě také, zda se motivace zahradničit otiskne do konceptu ekosystémových služeb.

Jinými slovy jsem chtěla vědět, zda můj předpoklad, že zahrádky na Ašsku jsou schopné plnit ekosystémové služby, se naplní prostřednictvím upřímných výpovědí zahrádkářů a zahrádkářek, které nejsou ovlivněné například tím, že výzkum probíhá jako součást studijního programu Sociální a kulturní ekologie.

Pokud jsem si nebyla jistá, jak respondent či respondentka výpověď myslí, podle Kaufmanna (2010) jsem se snažila výpověď shrnout a ujistit se, zda to bylo myšleno tak nebo jinak.

Nahrávání rozhovorů, dostatek času na rozhovor a „nepsané pravidlo“ věnovat se pouze jednomu rozhovoru v jednom dni (které jsem si na začátku výzkumu stanovila) mi přineslo možnost se plně soustředit na rozhovor. Respondenti byli předem seznámeni s okolnostmi, které rozhovor provází, a podepsali *Informovaný souhlas pro rozhovor*, viz příloha č. 1 – *Informovaný souhlas pro rozhovor*.

Na každý rozhovor jsem zároveň přinesla drobnost jako poděkování nejen za čas a informace, které mi respondenti laskavě věnovali, ale také za dovození nahlédnout do jejich intimního prostoru zahrady. Jednalo se o balíček nehybridních odrůd semínek zeleniny.

Nahrání rozhovory jsem **přepsala** pomocí *doslovné transkripce*, aby bylo následně možné tvrzení třídit, porovnávat a vyvodit z nich závěry.

2.1.4 Tvorba otázek

Jako nástroj pro *přípravu otázek* pro rozhovory a následnou analýzu dat mi posloužilo výše zmíněné a popsané **rozdělení ekosystémových služeb** podle *Mileniového hodnocení ekosystémů* v kombinaci s *Integrovaným hodnocením ekosystémů*, které rozděluje ekosystémové služby do čtyř částí:

- *poskytování statků (nebo také zásobovací služby),*
- *kulturní služby,*
- *regulační služby,*
- *podpůrné služby.*

Vycházela jsem z rozdělení ekosystémových služeb podle *Mileniového hodnocení ekosystémů*, které jsem doplnila o některé služby zmíněné v *ekosystémovém hodnocení Integrovaném*. Vznikl tak následující soupis ekosystémových služeb, který sloužil jak pro tvorbu otázek pro rozhovory, tak k následné analýze získaných dat.

1. Zásobovací služby
 - a) potrava
 - b) voda
 - c) dřevo, vlákna
 - d) biochemikálie (domácí lékárna)
 - e) genetické zdroje (semínka, sazenice, domácí zvířata)
2. Kulturní služby
 - f) duchovní a náboženské
 - g) rekreace
 - h) estetické
 - i) inspirační a spirituální
 - j) vzdělávání
 - k) emoční
 - l) kulturní dědictví
 - m) existenční hodnota
3. Regulační služby
 - n) regulace místního klimatu (IHE)

- o) choroby
 - p) zdroj vody, cirkulace vody a její čištění
 - q) opylování
 - r) regulace „škůdců“
4. Podpůrné služby
- s) tvorba půdy
 - t) primární produkce
 - u) potravní řetězec
 - v) biodiverzita

Tento soupis mi sloužil jako podklad pro tvorbu otázek pro rozhovory. Ty jsem tvořila vědomě tak, abych se **nenávodnou otázkou** dozvěděla informaci, kterou potřebuji zjistit. Využila jsem k tomu rámec pro tvorbu otázek, ve kterém jsem si na jedné straně stanovila informaci, kterou se chci dozvědět (**co chci zjistit**) a na druhé straně vepsala otázku, která mě k tomu dovede (**jak se na to zeptám**). Celá seznam otázek je uvedený v příloze, viz *příloha č. 2 – Seznam otázek pro rozhovory*.

2.1.5 Forma třídění dat a analýzy

Rozhovory jsem přepsala formou doslovné transkripce. Dva rozhovory se mi však nepodařilo přepsat celé, vzhledem ke špatné audio kvalitě nahrávky. Tyto rozhovory jsem však zaznamenala pomocí poznámek. Vzhledem k tomu, že přepis jednoho rozhovoru obvykle čítá osm stran, nejsou všechny rozhovory součástí přílohy této práce. V příloze je možné si přečíst jeden rozhovor, a to jako *přílohu č. 3 – Ukázka rozhovoru*. Všechny rozhovory však příkládám k diplomové práci jako *externí přílohu č. 1. – Rozhovory se zahrádkáři Generace X a Y na Ašsku na téma ekosystémových služeb*.

Informace jsem následně **roztřídila** pomocí *rámcové analýzy* do tabulek. Podobně, jako rozhovory, v příloze této diplomové práce uvádím pouze část *rámcové analýzy*, a to jako přílohu viz *příloha č. 4 – Rámcová analýza – část*. Celá *rámcová analýza* však poskytuje množství informací, proto ji celou příkládám k rozhovorům do *externí přílohy č. 2. – Rámcová analýza rozhovorů se zahrádkáři Generace X a Y na Ašsku na téma ekosystémových služeb*.

Rámcovou analýzu jsem zvolila proto, že umožňuje třídit data do předem zvolených kategorií (Hendl, 2016), což odpovídá mé potřebě třídit data do kategorií inspirovaných *ekosystémovými službami*. Tabulky jsem připravila tak, aby odpovídaly soupisu ekosystémových služeb, který mi zároveň sloužil pro tvorbu otázek. (viz podkapitola 2.1.4 *Tvorba otázek*).

Rámcová analýza se tradičně tvoří tak (Hendl, 2016), aby byly do řádků vepsané výpovědi respondentů přiřazené ke kategoriím, které tvoří sloupce. Toto tradiční uspořádání jsem pro potřeby svého výzkumu upravila, respektive vyměnila: výpovědi respondentů jsem zaspala do sloupců, jejichž řádky odpovídají konkrétním ekosystémovým službám. Díky tomuto uspořádání jsem se v tabulce, která nabyla značných rozměrů, lépe orientovala, a to posouváním tabulky svisle dolů.

Zjištěné informace o dvou generacích následně **interpretuji**, každou generaci zvlášť, a **porovnám**. (Novotná, Špaček, Šťovíčková 2019)

2.2 Empirie

V této kapitole se věnuji vyhodnocení nashromážděných dat, které jsem nejprve *roztřídila pomocí rámcové analýzy* a soupisu *ekosystémových služeb*. Respondenty ze dvou skupin (zahrádkáře Generace X a Y) budu v této části anonymizovat pomocí označení písmene X a Y podle toho, do jaké generace patří a dále přidám k označení číslo od 1–10 (respondentů v obou skupinách bylo 10). Nejprve interpretuji jednotlivý pohled generací, které následně porovnám. Tam, kde bude objevím zajímavou spojitost s historií, z ní uvedu u jednotlivých ekosystémových služeb příklad. U některých ekosystémových služeb také použiji grafy, aby byla umožněna lepší komparace generací.

2.2.1 Zásobovací služby – poskytování statků

2.2.1.1 Potrava

Zahradníci a zahradnice Generace X

Z deseti zahradníků Generace X projevil jeden pár, který na zahradě zahradničí aktivně spolu (X5), touhu po **soběstačnosti** co se potravy ze zahrady týče. Toto úsilí se jim dokonce ve velké míře daří plnit a zeleninu ani ovoce si prakticky nemusí kupovat. Pěstují osvědčené druhy a odrůdy zeleniny, zkouší nové druhy i odrůdy a paleta jejich vlastních potravin je široká, viz *příloha č. 3 – Rámcová analýza*. Pro další tři respondenty (X8, X3, X2) je pěstování užitkových rostlin nebo chov užitkových zvířat na zahradě **důležité**. Tito zahradníci rádi pěstují kuchyňské byliny, plody na ovocných stromech a keřích (jablka, švestky, ostružiny, maliny, ...), vybírají si oblíbené a v růstu úspěšné druhy zeleniny (rajčata, cukety, okurky, okrajově kořenovou zeleninu). Další respondentka uvedla (X7), že ona sama se o produkci potravin na zahradě nezajímá, má však ze zahrady užitek v podobě ovčího a rybího masa díky činnostem manžela. Jeden respondent (X2) na zahradě chová slepice pro domácí vejce. Z výpovědí ostatních zahradníků (5) vyplývá, že užitkové rostliny pěstují okrajově, pouze pro obohacení jídelníčku čerstvými potravinami. Jedná se obvykle o bylinky na užití v kuchyni a minimum užitkových ovocných stromů či zeleniny. Jedna respondentka uvedla, že na zahradě pěstují dva ovocné stromy, odrůdu třešní, které pěstují v produkčním sadu v Maďarsku jako zdroj obživy. Tyto stromy mají na zahradě „z výzkumných důvodů“.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Většina (7) respondentů Generace Y zahradničí proto, aby **pěstovali zeleninu a ovoce (potraviny)** (kromě Y3, Y5, Y10). Dvě respondentky (Y4, Y6) jsou v pěstování ovoce a zeleniny **v podstatě soběstačné**. Respondentka Y4 pěstuje převážnou část zeleniny a ovoce, které jako rodina spotřebují. Zároveň s manželem chovají slepice kvůli vejcím, které si díky tomu nemusí pořizovat. Respondentka Y6 o soběstačnost v potravě vyloženě usiluje, je to jeden z jejích životních cílů – svým dětem předat funkční jedlou zahradu. Chová slepice a včely, v produkci vajec a medu je soběstačná. Touží po krávě kvůli mléku. Velkou část zeleniny a ovoce, které jako rodina spotřebují a dokonce i maso, vyprodukuje na zahradě také respondentka Y1, která chová králíky. *(Pro více informací o pěstovaných potravinách doporučuji prostudovat externí přílohu č. 2. – Rámcová analýza rozhovorů se zahrádkáři Generace X a Y na Ašsku na téma ekosystémových služeb, kde je možné si přečíst výčet pěstované zeleniny a ovoce i vyjádřené preference respondentů.)*

Respondenti z manželského páru Y2 se zeleninu a ovoce učí pěstovat a zlepšují se, zároveň se věnují včelaření a plánují potravinovou zahradu rozšiřovat a pořídit si i slepice kvůli vejcím. Obavy však mají akorát z přilehlého lesa kvůli liškám a dalším predátorům, kteří je o chované slepice mohou připravit.

Motivací k pěstování vlastních potravin u tří respondentek (Y1, Y2, Y6) bylo narození dětí (poskytnout jim zdravé, kvalitní potraviny). Respondentka Y9 vyjádřila jako jednu z motivací k pěstování zeleniny fakt, že ráda vaří a chce vařit z kvalitních, lokálních surovin.

Respondentka Y10 by ráda nějakou zeleninu pěstovala, ale její hlavní motivací budování zahrady je tvorba vhodného biotopu pro motýly (a podpora biodiverzity). Pokud je mnoho motýlů, je také velké množství housenek, které se živí na pečlivě obhospodařované zelenině. Respondentka tedy sdělila, že motivace podpořit život hmyzu je v současné době silnější, a proto pěstuje zeleninu pouze ve skleníku, který poskytuje před housenkami ochranu.

Pouze jedna respondentka (Y3) nepěstuje žádnou zeleninu ani ovoce, a to ze dvou důvodů: zajímají ji více okrasné rostlin a zároveň zdůraznila, že žije uprostřed města, a tak nechce ze zahrady kvůli vandalům a znečištění nic konzumovat.

Komparace generací

- soběstačnost v potravě – X5
- důraz na užitkový přínos rostlin – X3, X8
- maso jako užitek z činnosti manžela – X7
- užitkové rostliny pouze „na chuť“ – X1, X4, X6, X9, X10
- důraz na užitkový přínos rostlin + vejce – X2

Obrázek 4 Pohled GX na užitkový přínos zahrady z pohledu potravy

- soběstačnost v potravě – Y4, Y6
- důraz na užitkový přínos rostlin (hlavní motivace zahradničit) – Y2, Y6, Y7, Y8, Y9
- užitkový přínos rostlin v současnosti není prioritou – Y3, Y10
- užitkový přínos rostlin je důležitý – Y5
- důraz na užitkový přínos rostlin (hlavní motivace) + vejce, maso nebo včely – Y1,

Obrázek 5 Pohled GY na užitkový přínos zahrady z pohledu potravy

Pohled Generace X a Y na zahradu jako prostor, který může poskytovat potraviny, se liší. Zatímco respondenti Generace X pěstují zeleninu a ovoce na zahradě spíše pro obohacení jídelníčku, u Generace Y se pěstování potravin stává hlavní prioritou při zahradničení. Zatímco z respondentů Generace X se pouze jedni respondenti považují za takřka soběstačné co se zeleniny a ovoce týče, u Generace Y se tomu přibližují respondentky dvě. Zatímco u Generace X

se vyskytují ovce a ryby na jedné zahradě a slepice na druhé, u Generace Y se o chovu domácích zvířat jako potraviny vyjádřili čtyři respondenti (králíčí maso, dvakrát včely, dvakrát slepice).

Historie

Při mapování historie zahrad jsem zaznamenala roli zahrad při opatrování potravin v době neolitické (1.2.1.2 *Vznik zahrad v období neolitické revoluce*), ve starověku (1.2.2. *Zahrady starověké*) v zahradách Egypťských, Řeckých i Římských i ve středověku v uzavřených zahradách klášterních (1.2.3 *Zahrady středověké Evropy*). Zatímco italská ani barokní zahrada se na produkční funkci zahrady nezaměřovala, součástí zahrad u anglických sídel byla vždy zahrada kuchyňská. (1.2.4.3. *Anglický, krajinářský park*). Zahrady se dále staly prostorem pro pěstování potravin za druhé světové války i možností, jak obohatit jídelníček za dob socialismu v Československu (1.2.4.5 *Zahrady 20. století*). S rozvojem environmentálního hnutí se začali lidé opět více zajímat o pěstování potravin, a to ekologicky šetrně. Od té doby vzniklo několik druhů zahrad, které jsem popsala v kapitole 1.2.4 *Zahradní ekosystém – tvorba a péče*, včetně permakulturního přístupu, jehož hlavním cílem je budovat jedlé zahradní ekosystémy.

Závěr

Ekosystémové služby zásobovací, poskytování potravy, na zahradě více využívá mladší generace, Generace Y. Jako hlavní důvod vidím fakt, že tato generace momentálně pečuje o své děti, kterým chce poskytnout co nejzdravější potraviny. To vyplývá z charakteristiky Generace Y, která se obecně více zajímá o ochranu životního prostředí, se kterou souvisí také ošetření potravin pesticidy. (O tom, jak mladá generace ne/přístupuje k ošetření rostlin na své zahradě je možné se dočíst v kapitolách 2.2.3.2 *Choroby a 2.2.3.5 Regulace „škůdců“*)

2.2.1.2 Voda

Zahradníci a zahradnice Generace X

Všichni zahradníci Generace X na zahradě shromažďují **dešťovou vodu** jako primární zdroj vody pro zalévání. Pro jednu respondentku je dešťová voda jediným zdrojem vody na zahradě (X9). Tři z nich uvedli jako sekundární zdroj vody na zalévání vlastní **studnu**, kterou obvykle užívají v případě, že nestačí voda dešťová (X6, X7, X10). Tři respondenti zalévají v případě potřeby sekundárního zdroje vodou z řadu (X2, X5, X8).

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Z deseti respondentů Generace Y využívá 9 respondentů na zahradě **dešťovou vodu** jako primární nebo jeden z primárních zdrojů vody pro zalévání rostlin. Pouze jeden respondent (Y7) dešťovou vodu nesbírá vůbec a jako primární zdroj k zalévání mu slouží voda ze studny. Více než polovina respondentů (6) přidává k dešťovce jako primárnímu zdroji vody ještě další zdroj – vodu ze studny (Y2, Y6, Y8, Y10), z řadu (Y3) nebo potoku (Y5).

Jedna respondentka (Y9) se vyjádřila o tom, že vodu z řadu opatřenou chlórem vnímá podobně, jako chemické prostředky proti škůdcům. Chce se jí vyhnout, a to z důvodu, že jí nepovažuje za zdravou a přirozenou.

Respondenti se obvykle vyjádřili spíše o přebytku dešťové vody a dostatku vody ze studny. O nedostatku vody na zalévání mluvila respondentka Y8, která v době sucha zalévá pouze rostliny, které to nutně vyžadují.

Historie

Dešťová voda měla v zahradě svou nezastupitelnou roli již u starověkých Římanů, kteří ji sváděli ze střechy domu důmyslnými žlaby přímo do vyvýšených záhonů, jak jsem psala v kapitole *1.2.2.4 Římská zahrada*. Tyto záhony napojené na svod dešťové vody mohou jako inspirace sloužit i dnes. Shromažďovat vodu ze střechy v nádobě nad úrovní záhonů s rozvodem ke kořenům rostlin aby bylo možné ji v případě potřeby samospádem do záhonů pustit a tím si ulehčit práci.

Komparace generací

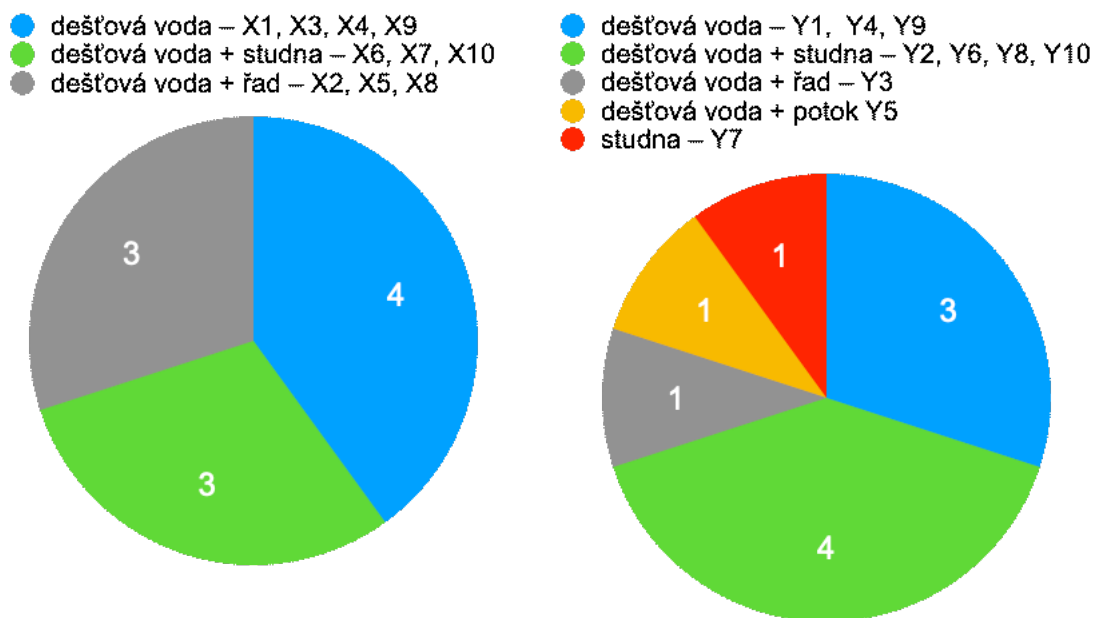
Obě generace používají jako primární zdroj vody k zalévání zahrady vodu dešťovou, kterou doplňují v případě potřeby dalším zdrojem, obvykle ze studny. Starší generace X ještě využívá vodu z řadu, zatímco mladší generace Y vodu z řadu spíše obchází a dešťové vody může mít i přebytek.

Z výpovědí respondentů obou generací vyplývá, že na Ašsku je při zahradničení obvykle možné využívat ekosystémovou službu zdroje vody, což je zároveň nejpřirozenější způsob zavlažování. Zalévání dešťovou vodou má své výhody, které jsem popsala v kapitole *1.2.5.2 Části zahradního ekosystému a péče o něj*. Respondenti tohoto zdroje využívají jak při srážkách samotných v podobě přirozené závlahy přímo při dešti, tak nashromážděného v nádobách pro použití v pozdějších dnech či týdnech.

Pokud k tomu využijí dostatečně velkou plochu k dopadu deště a dostatečně velké nádoby, mívají vody dostatek nebo dokonce přebytek. O přebytku se vyjadřovali spíše zahradníci z Generace Y. Tento fakt může některé vést k nápadu využít dešťovou vodu dalším způsobem, jako to například vyjádřili respondenti z manželského páru Generace Y, kteří v budoucnosti pravděpodobně zavedou dešťovou vodu do domu ke splachování toalety atd.

Závěr

Ekosystémové služby zásobování vodou využívají na Ašsku zahradníci obou generací, mladší generace z ní však dokáže vytěžit více a vody mívá přebytek. Důvodem může být opět fakt, že je tato generace více environmentálně uvědomělá.

Obrázek 6 Pohled GX na primární zdroj vody pro zalévání zahrady

Obrázek 7 Pohled GY na primární zdroj vody pro zalévání zahrady

2.2.1.3 Dřevo a vlákna

Zahradníci a zahradnice Generace X

Pro většinu respondentů nepředstavuje **zahrada zdroj dřeva ani vláken**. Pro jedny respondenty (X3), pár, který zahradníci spolu a na zahradě si dělí jak priority tak činnosti, je důležité diverzifikovat zdroj tepla v jejich domě. Proto na zahradě pěstují stromy jako zdroj dřeva. Stromy zároveň prořezávají a z nasekaných větví získávají mulčovací materiál na záhony. Jedna

respondentka (X7) v budoucnu bude chtít nechat zpracovat vlnu (z každoročního stříhání ovcí) na vlákno a následně nechat vyrobit deku. Do nedávna však nevěděla, zda je to možné, v současnosti je jí již známá i firma, která se tím zabývá. Jedna respondentka (X6) uvedla, že při obnově zahrady využili zbořené kůlny a pokácené stromy jako zdroj dřeva.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Pro zahradníky z Generace Y nepředstavuje zahrada zdroj dřeva ani vláken. Jeden respondent (Y7) chová ovce, ze kterých pravidelně získává vlnu, kterou však prozatím nenechal zpracovat na vlákna, i když o to projevil zájem.

Respondenti z manželského páru Y3 chovají včely, díky jejichž činnosti získávají vosk. Ten schraňují pro výrobu svíček. Vosk jako zdroj pro tvorbu svíček zde zdůrazňují proto, že se jedná o zásobovací službu, která se však netýká potravy, vody, biochemikálií ani genetických zdrojů. Tito respondenti zároveň získávají dřevo (na oheň v krbu či ohništi na zahradě) z přilehlého lesa.

Historie

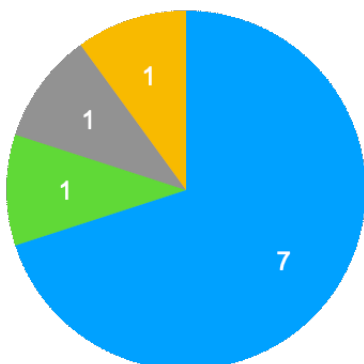
Podobně se o zdroji dřeva či vláken nevyjadřuje historie zahrad, kterou jsem prozkoumala v kapitole *1.2.1 Historie zahrad*. Snad je částečně možné vidět zahrady jako zdroj dřeva (a možná i vláken) díky parkům pro lov zvěře, čili krajinářským zahradám středověké Evropy (*viz kapitola 1.2.3 Zahrady středověké Evropy*), které se obvykle staly součástí panství a hostily nejen produkční lesy, ale i pastviny, kde se proháněl dobytek (včetně ovcí).

Komparace generací

Závěr

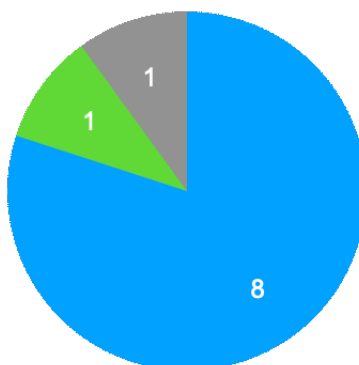
Zahradníci obou generací ekosystémovou službu zásobovací, která spočívá ve zdroji dřeva a vláken, na svých zahrádkách nevyužívají. A to ani ti, kteří by ji mohli alespoň částečně využít. Respondenti, kteří chovají ovce (X7, Y7) by oba chtěli z vlny svých ovcí zpracovat vlákna, ani jeden to však prozatím nedělá. Jeden pár respondentů z Generace X (X3) si uvědomuje výhody rozprostření zdrojů tepla mezi více a svoje činnosti na zahradě k tomu uzpůsobuje – aktivně sází stromy a kácí je ve chvíli, kdy ještě nepodléhají regulím. Respondenti z manželského páru Generace Y (Y2) získávají jako vedlejší produkt chovu včel přírodní vosk na výrobu svíček.

- zdroj dřeva není žádoucí – X1, X2, X4, X5, X8, X9, X10
- dřevo je důležité jako náhradní zdroj tepla + mulč – X3
- dřevo ze staré kůlny a pokácených stromů využito – X6
- potenciální zdroj vláken z ovčí vlny – X7

Obrázek 8 Pohled GX na důležitost zdroje dřeva na zahradě

- zdroj dřeva není žádoucí – Y1, Y2, Y4, Y5, Y6, Y8, Y9, Y10
- zdroj dřeva není žádoucí + potenciální zdroj vláken z ovčí vlny – Y7
- zdroj dřeva není žádoucí + zdroj včelího vosku – Y3

Obrázek 9 Pohled GY na důležitost zdroje dřeva na zahradě

2.2.1.4 Biochemikálie

Pro potřeby této diplomové práce jsem zdroj biochemikálií na zahrádkách pojala jako léčivé byliny, které mohou sloužit jak při prevenci, tak při domácím léčení jako „domácí lékárna“.

Zahradníci a zahradnice Generace X

Jedni respondenti starší generace zahradníků (pár) (X5) uvedli, že na zahradě pěstují množství rostlin a bylin, které používají buď jako **prevenci před vznikem chorob**, nebo **při samotném léčení** zdravotních obtíží. Některé rostliny suší, jiné používají čerstvé, další např. naloží do alkoholu (řebříček na ženské obtíže, jitrocel naložený v cukru na kašel, rakytník jako vitamín C, sléz na kašel a uvolnění, kopřivy na pročištění organismu, mátu, meduňku a heřmánek na čaj, měsíček a lichořeřišnice naložené v rumu jako antibiotikum). Tři respondenti řekli (X3, X7, X8), že na zahradě pěstují rostliny k léčení nebo prevenci chorob spíše okrajově. Ostatní respondenti tyto rostliny na zahradě nepěstují.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Více než polovina (6) respondentů Generace Y se vyjádřila o **léčivých bylinách** ze své zahrady. Tři respondentky (Y6, Y9, Y10) vyjadřují, že se o léčivé byliny přímo zajímají (a zároveň je na své zahradě pěstují). Ku příkladu respondentka Y6 se o žádoucím léčení bylinami vyjádřila jasně: „Zatím neléčím jenom bylinama ale doufám, že k tomu jednou dojdu.“ Respondentka Y9 vnímá

přírodní způsob léčeni jako přirozený (oproti farmaceutickým přípravkům) a o bylinkaření a jeho roli při domácím léčení a prevenci nemocí se vyloženě zajímá. Zároveň vnímá spojitosti mezi chemizací prostředí a zdravím člověka: „*My v týhle společnosti strašně konzumujeme chemii, v jídle i u doktora. Tam do vás narvou jen prášky. A přitom... neříkám, že to 100 % funguje... ale já jsem ten typ, kterej věří víc alternativní medicíně, než že bych si vzala pět prášků a připadla si zdravá... To mi přijde spojený. Mam takovou mentalitu lehce ezoterickou. Přijde mi všechno s přírodou spjatý a myslím si, že jsme od tý přírody utekli a ted' se nám to vrací.*“ Také respondentka Y10 zmínila léčivé byliny jako důležitý prvek zahrady. Dokonce zmínila, že jich pěstuje hodně a že se na ně při pěstování soustředí. Tři respondentky a pár respondentů (Y1, Y3, Y4, Y6) představili konkrétní byliny či konkrétní způsoby jejich použití: řepík jako desinfekční bylinu, šalvěj při péči o ústní dutinu, rýmovník při nachlazení, lichořeřišnici s antibiotickými účinky, yzop, meduňku, sirupy na kašel, měsíčkový olej, černý bez, mátu, mateřídoušku.

Z těchto respondentů se zároveň dva, respondentka Y6 a pár respondentů Y3, vyjádřili o použití propolisu jako vedlejšího produktu z vlastního chovu včel.

Čtyři respondenti mladší generace zahradníků se o léčivých bylinách jako o něčem, co jim poskytuje zahrada, nevyjádřili.

Historie

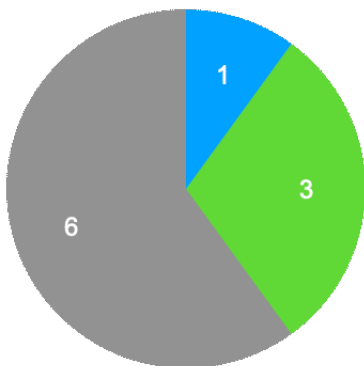
Při pohledu do historie zahrádek můžeme vidět, že zahrady jako zdroj léčiva skutečně sloužily a to v různých obdobích od starověkého Egypta, přes starověké Řecko a Řím až po středověkou Evropu, kde se stala role pěstování medicínálních rostlin významnou a to především díky klášterním zahradám. (*viz kapitoly 1.2.2.1 Egyptská zahrada, 1.2.2.3 Řecká zahrada, 1.2.2.4 Římská zahrada a 1.2.3. Zahrady středověké Evropy*)

Komparace generací

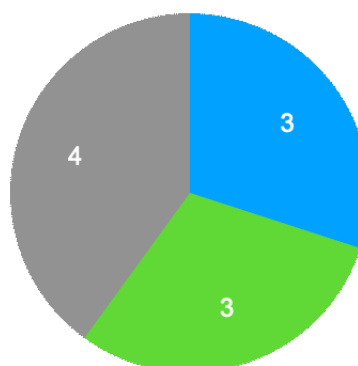
Zatímco respondenti Generace X vnímají roli bylin při léčení nemocí či jejich prevenci jako okrajové a příliš se o nich nevyjadřují, u Generace Y je tomu naopak. Více než polovina respondentů Generace Y o léčebné roli bylin mluvila. Třetina respondentů této mladší generace dokonce vnímá roli bylin při léčení jako důležitou vzhledem k tomu, že se o ní zajímá. Také pouze respondentky z Generace Y se vyjádřily o nevoli vůči běžným lékům a nebo naopak vyjádřily touhu léčit se pouze pomocí bylin. Také pouze respondenti Generace Y poukázali na vedlejší a léčivý produkt jejich chovu včel, tedy propolis.

- pěstujeme množství bylin k prevenci a léčení chorob – X5
- pěstují byliny k prevenci a léčení okrajově – X3, X7, X8
- nepěstují byliny k prevenci a léčení – X1, X2, X4, X6, X9, X10

- pěstují množství bylin k prevenci a léčení chorob – Y6, Y9, Y10
- pěstují byliny k prevenci a léčení okrajově – Y1, Y3, Y4
- nepěstují byliny k prevenci a léčení – Y2, Y5, Y7, Y8

Obrázek 10 Pohled GX na zdroj bylin a rostlin z jejich zahrady k prevenci a léčení chorob

Obrázek 11 Pohled GY na zdroj bylin a rostlin z jejich zahrady k prevenci a léčení chorob

Závěr

Z výpovědí vyplývá, že zahradníci mladší generace oproti té starší vnímají možnost zahrádek plnit ekosystémovou službu zásobovací, která spočívá ve zdroji biochemikálií (čili látek, které můžeme využívat k léčení či prevenci chorob) a této službě také využívají.

2.2.1.5 Genetické zdroje

Pro potřeby této diplomové práce jsem genetické zdroje pojala jako semínka, sazenice a mláďata domácích zvířat.

Zahradníci a zahradnice Generace X

Pět respondentů (X1, X5, X6, X8, X9) uvedlo, že si okrajově **rozmnožuje rostliny** z vlastních rostlin nebo si pěstuje vlastní semínka a následně vlastní sazenice. Jeden respondent z manželského páru (X3) se aktivně věnuje pěstování semenáčků na své zahradě i ve svém lese. Tyto **semenáčky** potom distribuuje svému strýci, jehož les byl postižen kůrovcovou kalamitou. Semenáčky pěstuje různých druhů stromů, aby strýci pomohl vytvořit bohatý, smíšený les. Pěstuje i další sazenice stromů, např. kaštiny, lípy atd., které následně rozdává známým nebo s nimi zamýšlí jiné aktivity – buduje smíšené lesy a tím podporuje primární produkci i biodiverzitu a stabilitu ekosystému. Jedna respondentka (X7) uvádí, že **ovce** na jejich pozemku se dále rozmnožují a zároveň si okrajově rozmnožuje sazenice rostlin.

Dále zahradníci v hojném množství využívají genetické zdroje v podobě semen a sazenic, které neplynou z jejich zahrady. Mnozí (X3, X6, X7, X8, X9) si obstarávají sazenice od známých či rodinných příslušníků. Někteří (X2, X6, X8) dávají přednost lokálním zahradnictvím obvykle

proto, že rostliny jsou přizpůsobeny místnímu lokálnímu klimatu. Jedna respondentka (X1) uvedla, že v místních zahradnictvích nenajde raritní druhy rostlin, o které jí v zahradě jde. Jiní si rostliny pořizují na internetu (X4) nebo v dalekých obchodech kvůli zájmu o raritní rostliny (X10).

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Z deseti respondentů Generace Y se tři (Y6, Y7, Y10) vyjádřili o tom, že dávají přednost semínkům, která se dále mohou množit. Další respondenti kupují semínka nebo sazenice v běžném obchodě a případně si okrajově semínka pěstují. Dva respondenti (Y7, Y8) vlastní sadbu brambor, kterou vysazují rok co rok.

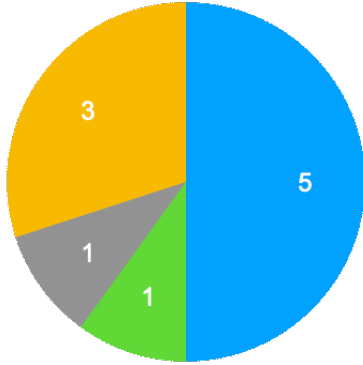
Čtyři respondenti Y3, Y5, Y6, Y8 zdědily (nebo dostaly) některé rostliny po prarodičích: Y3 dostala odkopky od babičky; Y5 na své zahradě vysadila trvalky jako odkopky rostlin z babiččiny zahrady; Y6 pěstuje fazole po dědovi a Y8 má po prarodičích sadbu brambor.

Někteří respondenti chovají hospodářská zvířata nebo včely a tato zvířata se dále rozmnožují – Y1 chová králíky na maso, které pravidelně rozmnožuje; pár respondentů Y2 a Y6 chovají včely, které se dále množí do dalších včelstev; Y4 chová slepice i s kohoutem, které letos vyvedly dvě kuřata; Y5 chová větší množství zvířat pro potěchu, nedávno však nechala připustit kozu a narodily se dvě kozy, které dostal manželský pár respondentů Y2; Y7 chová ovce, které bude dále rozmnožovat a šlechtit.

Komparace generací

Zatímco zahradníci a zahradnice starší generace X rozmnožují rostliny na své zahradě spíše okrajově (7 respondentů) a aktivně se o to snaží pouze jeden pár respondentů, z vyjádření mladší generace je vidět větší zájem o pěstování vlastních semen a rozmnožování hospodářských zvířat nebo včelstev. Ve vyjádřeních mladší generace se zároveň objevují zmínky o sadbě a semenech jako dědictví po prarodičích. Fakt, že se tři respondenti z Generace Y vyjádřili, že dávají přednost semínkům, které se dále mohou množit, znamená, že si uvědomují rozdíl mezi hybridními semeny a semeny získaných starou metodou šlechtění. O těchto rozdílech jsem psala v kapitole *1.2.4.2 Části zahradního ekosystému a péče o něj*.

- vlastní sazenice a semena pěstují okrajově – X1, X5, X6, X8, X9
- sazenice stromů pěstujeme aktivně – X3
- okrajově pěstují sazenice + nové přírůstky ovcí jako výsledek činnosti manžela – X7
- vlastní sazenice ani semena nepěstují nebo o tom nemluví – X2, X4, X10

Obrázek 12 Pohled GX na genetický zdroj rostlin či živočichů z vlastní zahrady

- vlastní semena a sazenice pěstují aktivně – Y10
- vlastní semena a sazenice pěstují aktivně + rozmnožení včelstev – Y6
- předně semena kupují + okrajově pěstují + rozmnožení hospodářských zvířat – Y1, Y4, Y5
- používám semínka F1 i staré odrůdy + sazenice dostanu + rozmnožení včelstev – Y2
- používám semínka F1 i staré odrůdy + sazenice dostanu – Y7
- sazenice kupuji v místním zahradnictví – Y3
- semena osvědčených odrůd kupuji v supermarketu i v zahradnictví – Y8, Y9

Pohled GY na genetický zdroj rostlin či živočichů z vlastní zahrady

Obrázek 13 Pohled GY na genetický zdroj rostlin či živočichů z vlastní zahrady

Závěr

Z rozdílů mezi generacemi soudím, že si mladší generace zahradníků lépe uvědomuje schopnosti zahrádky (respektive rostlin a živočichů) plnit schopnost ekosystémových služeb zásobovacích z hlediska genetických zdrojů. Důvodem může být fakt, že zároveň umí lépe využívat

ekosystémové služby zásobovací celkově lépe, než starší generace. Jako další důvod se nabízí menší finanční zajištění a větší environmentální uvědomění, než je tomu u starší generace.

2.2.2 Kulturní služby – nehmotné přínosy ekosystémů

Zatímco některé kulturní služby, tedy nehmotné přínosy ekosystémů, je možné identifikovat jednoduše (např. vzdělávací službu, estetickou, emoční atd.), jiné je potřeba rozlišit. Kulturní služba **duchovní a náboženská** se velmi podobá kulturní službě **inspirační a spirituální**.

Všechny tyto pojmy se dají pojmut různě. Pro potřeby této práce využiji pojetí, které popisuje například Říčan (2007) tedy, že spiritualita je širší pojem, než pojem náboženství. Spiritualita představuje osobní a vnitřní zkušenost s transcendentem, zatímco náboženství je spojeno více s vnějšími projevy víry, které zároveň souvisí s pojetím dané instituce (např. církve).

2.2.2.1 Duchovní a náboženské

Zahradníci a zahradnice Generace X

Většina respondentů se nevyjádřila o přínosech zahrady ve smyslu duchovních nebo náboženských (čili o duchovních prožitcích, které souvisí s vnějšími ritualizovanými projevy). Jedna respondentka (X9) uvedla, že na její zahradě jsou pohřbeni dva psi její maminky, která nad hroby osázenými rostlinami truchlí. Jeden pár respondentů (X3) na zahradě pěstuje vánoční stromky, což může poukazovat na drobný duchovní přínos zahrady vzhledem k duchovní povaze slavení Vánoc a role vánočního stromečku.

Pár respondentů (X5) vnímá úrodu ztracenou kvůli škůdcům nebo nemocem jako oběť přírodě, o náboženském prožívání však nemluví.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Ani jeden ze zahradníků mladší generace se nevyjádřil o čemkoliv, co by poukazovalo na vnímání duchovního přínosu zahrady. Mluvili však o projevech, které by se daly považovat za projevy spirituality (*více viz dílčí kapitola kulturních služeb 2.2.2.4 Inspirační a spirituální*).

Historie

Podívám-li se do minulosti, která může poskytnout zajímavé postřehy, vidím, že duchovní a náboženskou službu zahrady lidem tradičně poskytovaly, a to poměrně silně. O zahradě jako o ráji, místě posledního odpočinku, se dozvíme při četbě Starého zákona Bible. V první kapitole

této práce, ve které jsem nastínila vznik zahrad v době neolitu, zmiňuji důvody neolitického člověka k přechodu z lovecko-sběračského způsobu života k zemědělskému, usedlému způsobu života. A to prostřednictvím pramenů, které dokládají, že člověk nejprve musel být na změnu připraven mentálně. Tato mentální změna pramenila právě z duchovních prožitků člověka spojených s uchopením a podmaněním přírody, které spočívalo například v domestikaci zvířat a rostlin a také tvorbě ohrad, ve kterých byla tato zvířata a rostliny udržovány a které se následně staly jedním z hlavních charakteristických rysů zahrad. Další mnoho duchovních zmínek o zahradách jsem našla v dalších pramenech, které zmiňuji v dílčích kapitolách této práce, a to zejména do 18. století: ve starověkém Egyptě v podobě vyobrazení zahrad v posmrtných hrobkách (viz 1.2.2.1. *Egyptská zahrada*), ve starověkém Řecku například prostřednictvím pěstování rostlin při slavní kultu Adonise (viz 1.2.2.3. *Řecká zahrada*) a ve středověké Evropě jako místo kontemplace mnichů (viz 1.2.3 *Zahrady středověké Evropy*). Z popisu následné historie zahrad se domnívám, že pravděpodobně došlo ke ztrátě či vytlačení duchovního rozměru prožitků v zahradě. Jedním z důvodů může být fakt, že i pomocí tvorby zahrad dával člověk najevo jistou nadřazenost nad přírodou a kladl důraz na rozum (viz 1.2.4.2. *Barokní francouzská zahrada*).

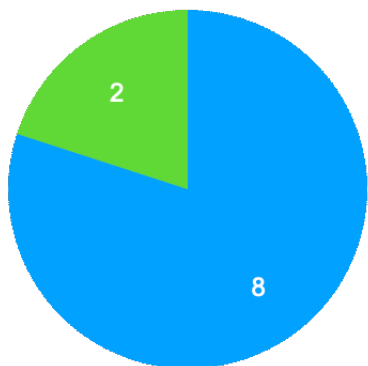
Komparace generací

Závěr

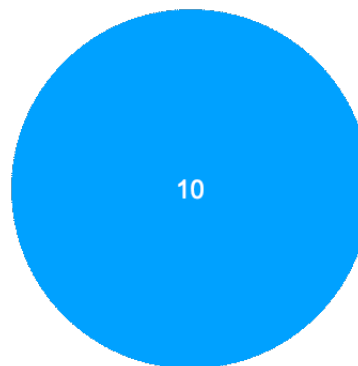
Zatímco ze starší generace X se vyjádřila jedna respondentka a pár respondentů o ojedinělých duchovních přínosech zahrady, mladá generace o duchovních prožitcích na zahradě nemluvila vůbec. Fakt, že takřka všichni respondenti obou generací (až na dvě drobné zmínky) o duchovním rozměru zahrady mlčí, poukazuje na to, že tito zahradníci duchovní obohacení (kulturní ekosystémovou službu) na zahradě nevnímají, nehledají, vědomě netvoří či ze zahrady „netěží“ nebo ho zkrátka nepotřebují. Možná je také varianta, že tito respondenti duchovní prožitky nevyhledávají vůbec, na zahradě ani jinde.

Bylo by možné polemizovat o tom, zda náboženské prožitky (vnější projevy víry) nahradila spiritualita (více osobní pojetí duchovna). To by však vyžadovalo hlubší prozkoumání problematiky, na které v této diplomové práci bohužel nezbývá prostor.

● o duchovním přínosu zahrady nemluví – X1, X2, X4, X5, X6, X7, X8, X10 ● o duchovním přínosu zahrady nemluví – Y1–10
 ● mluvím o duchovním přínosu zahrady – X3, X9

Obrázek 14 Pohled GX na duchovní přínos zahrady

Obrázek 15 Pohled GY na duchovní přínos zahrady

Nicméně odklon od náboženství ke spiritualitě mezi generacemi X a Y potvrzují právě rozdílnosti mezi zkoumanými generacemi (X a Y) popsané v kapitole 1.3.1. *Specifické generace X a Y.*

Možné také je, že se o duchovních nebo náboženských prožitcích zahradníci při rozhovorech výzkumu této práce pouze nezmínili nebo je nenapadlo, že by mě tato informace mohla zajímat. Pokud to tak je, napadá mě, že jsem mohla do otázek rozhovoru zařadit ještě další doplňkové otázky, např.: Povězte mi o prožitcích, které na zahradě cítíte? Cítíte na zahradě přítomnost nějaké vyšší moci?

2.2.2.2 Rekreační

Zahradníci a zahradnice Generace X

Všichni zahradníci starší generace prostřednictvím aktivního nebo pasivního odpočinku na zahradě **odpočívají**.

Někteří respondenti mluvili o zahradě jako prostoru, kde se **vyrovnávají se svou náročnou prací** či zaměstnáním. Respondentka X1 pracuje ve školní družině, na zahradě relaxuje hlavně při práci, tvořivá činnost jí uspokojuje. Respondent X2, který pracuje v IT odvětví, si na zahradě po práci „vyčistí hlavu“. Respondent z manželského páru X3 tvrdí, že zahrada mu „pomáhá přežít“, činnosti a celkově čas zde strávený ho uklidňuje, všechny starosti z něj takzvaně opadnou. Manželský pár respondentů X5 se po práci schází právě na zahradě, kterou spolu obejdou a promluví si o všem, co spolu potřebují sdílet. Respondentka X9 pracuje ve školce, kde je dle jejích slov velmi hlučno. Proto pro ni pobyt na zahradě po práci představuje kontrast – tam je

ticho, zpívají tam ptáci a ona toto prostředí vnímá jako ozdravné. Občas zde zahradu obstarává (pracuje), jindy jen pasivně odpočívá a stane se, že pod tíhou únavy dokonce i usne.

Někteří respondenti promlouvali o svém **vztahu k přírodě**. Respondentka X6 mluvila o tom, že kontakt s přírodou je pro ni přirozený a tíhne k němu. V přírodě, na procházkách, v lese nebo na čerstvém vzduchu tráví čas vždy, když je to možné. A právě i na zahradě cítí kontakt s přírodou – vnímá například její cykly. Toto propojení s přírodními zákonitostmi spolu s prostorem zahrady, kde cítí bezpečí, jí přináší uklidnění. Podobně vnímá prostor zahrady respondentka X7 – pohled do rozlehlé zahrady s rybníky a loukou, kde se pasou ovce, jí uklidňuje. Na rozdíl od respondentky X6, uklidnění prostřednictvím přírody však respondentka X7 necítila vždy. Dříve žila v panelovém domě a po přestěhování do současného domova, který se nachází u louky a lesa, si musela na nové prostředí, na ticho a tmu, zvykat.

O potřebě trávit čas v přírodě promlouvá také respondentka X9, která svůj vztah k přírodě shrnula takto: *„Uvažovala jsem o tom, co já bych tam (míněno na zahradě) zvládla a co mně by dělalo radost. Keře, bylinky, skalku a ovoce. A mně to bohatě stačí. Opéct si buřtu u ohně, přespat na chatě, ráno když se probudíš to miluju nejvíc! Rosa v trávě a tam zpívaj ptáci... (V tuto chvíli se jí znatelně zlomí hlas dojetím.) Já mam husinu. Mam to jako relax. Já nemít zahradu, tak brouzdám po okolí... ze mě by byla víla Amálka, já bych tančila na pasece, nebo já nevím.“*

Respondenti X5, X6 a X8 rádi na čase tráví čas s **děti, rodinou** nebo **přáteli**.

Uspokojení z tvořivé práce na zahradě vnímají respondentky X1 i X8. Zahradu jako prostředek k vykonávání koníčku jiného, než je zahradničení, využívá respondentka z manželského páru X5, která zde maluje kameny a manželský pár respondentů X5, kteří v noci na zahradě pozorují hvězdy: *„Kolikrát i v noci vyjdeme ven, vyndáme si dalekohled a koukáme na hvězdy.“*

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Prakticky všichni respondenti Generace Y mluvili o tom, že na zahradě aktivně nebo pasivně **odpočívají**. Jediná respondentka Y6 vyloženě neřekla, že na zahradě odpočívá a spíše kladla důraz na touhu zahradu budovat a užívat k produkci zeleniny, na radost, kterou ze zahrady má a na těžkosti, které jí pomohla překonat (o tom více píše v podkapitole, která se věnuje emočním ekosystémovým kulturním službám 2.2.2.6 *Emoční*).

S následky práce se na zahradě vyrovnává více respondentů mladší generace (Y3, Y4).

Respondentka X3 sdílela své pocity ohledně své práce, která je náročná jak fyzicky, tak psychicky: „*Já jak v práci sahám na skoro mrtvý lidi, tak mi to přijde fajn šahat na něco živýho.*“ A jaká je tvoje práce? *Jsem fyzioterapeut, ale mam hrozně starou klientelu. Hodně starý jsou. Pro mě je zahrada pěkná, je to něco živýho, je to úplně jiná energie.*“ Takže ty se tam dobíjíš? „*Jo určitě! Já mam i ráda pohyb venku a sportuju. Ale nemůžeš pořád sportovat a co dělat venku abych měla pocit, že jsem užitečná a že jsem něco udělala? A to je ta zahrada. Jsem venku na čerstvým vzduchu a má to nějaký efekt. Když si jdu zaběhat tak si zaběhám, ale nikomu jsem nic nezvelebila... nepřinesla jsem tím nikomu nic.*“

Respondentka Y4 vnímá pobyt na zahradě a činnosti spojené s jejím zvelebováním jako opak své sedavé práce u počítače – ráda okopává a pleje záhony a u toho na práci zcela přestane myslet.

Z těchto promluv respondentek Y3 a Y4 je znát, že jim zahrada přináší ekosystémovou službu kulturní, rekreační. Kreativní činnost a výsledky odvedené práce jim napomáhají obnovit své fyzické i mentální síly.

Jediná respondentka Y10 mluvila o propojení své práce, kterou se živí, se zahradou. Jedná se o zaměstnání ergoterapeuta. Ergoterapie je léčebná metoda, při které člověk zlepšuje své mentální i fyzické zdraví i kvalitu života pomocí práce. (Česká asociace ergoterapeutů)

Respondentka X5 mluvila o tom, že má ráda přírodu a vždy k ní měla vztah. Studovala proto střední veterinární školu. Tento obor dále neprohlubovala a studovala pedagogiku. Lásku ke zvířatům (a přírodě) si však nyní naplňuje prostřednictvím zahrady, kde chová mnoho zvířat jako domácí mazlíčky (kozy, dva poníky, kočky, papoušky, želvu, křečky, morčata, slepice a kačeny).

Většina respondentů také kladla důraz na zahradu jako prostor, ve kterém se mohou setkávat s **rodinou a přáteli** – na terase, u posezení nebo u ohně (Y1, Y2, Y3, Y4, Y5, Y10).

Historie

Právě rekreace se stala jedním z důvodů ke vzniku zahrad celé historie. Byly prostorem k odpočinku, a to především pasivnímu (1.2.2 *Zahrady starověké až 1.2.4.2 Barokní francouzská zahrada*), později však také k aktivnímu (1.2.4.3 *Anglický, krajinářský park*). Lidé vždy v zahradách trávili čas posezením, procházkami i sociálními aktivitami.

Komparace generací

Závěr

Z rozhovorů vyplývá, že rekreační ekosystémové služby kulturní zahradníci obou generací na zahradě využívají: všichni na zahradě odpočívají jak aktivně, tak pasivně.

Část zahradníků obou generací se díky zahradě vyrovnává s náročnou prací změnou činnosti i změnou prostoru, pobytem na čerstvém vzduchu ve společnosti rostlin a živočichů. Část respondentů také na zahradě uskutečňuje svůj vztah s přírodou, která je fascinuje, přitahuje a která jim poskytuje pocit jistoty. Zahradníci zde také tráví čas se svou rodinou a přáteli.

2.2.2.3 Estetické

Zahradníci a zahradnice Generace X

Většina respondentů klade důraz na estetické vzezření zahrady. Respondenti X3, X4, X7, X8, X9 vyjadřovali důležitost estetického rozměru zahrady – rádi mluvili o různých druzích rostlin, jak si je obstarávají, jak o ně pečují a vyjadřovali se o jejich kráse. „*Tak tady mám azalky, ty jsou tu původní a jsou krásný. (...) v létě to kvete, azalka je bílá, mám tu další kytičky. A už to zase vidím! Tady mám petrklíče, modřence, tulipány... no prostě všechno možný od těch jarních kytiček počínaje, až po ty podzimní, to budou ty astříčky. Tohle kvete krásně žlutě. Já to mám celý rok tady krásný. Akorát tohle odkvetlo, tady jsou pivoňky a asi sem příští rok dam nějaký letničky nebo vřesy. To ještě nevím. Ale zase by mi pak nelezly tulipány a narcisky, ty jsou tady,*“ vypráví o své zahradě, s nadšením v hlase, například respondentka X9.

Dvě respondentky (X1, X10) dbají na nejen dokonale osázenou zahradu, ale i na dokonale obstaranou zahradu (trávník, rostliny). „*Jak máte třeba soutěže o nejkrásnější trávník v Anglii, tak aby byla taková. Aby tam nebylo moc plazivého jetele, aby se nemusela plít a bylo to odolnější. Chci lepší kvalitu za dobrou cenu,*“ popisuje svůj kýžený trávník respondentka X1.

Respondent X2 uvedl, že zahrada má být vyvážená. Sám klade důraz na její užitek i estetickou stránku. Pár respondentů X5 příliš nemluvil o rostlinách, které jsou pouze na okrasu (i když květiny určené do vázy také pěstují). Páru však připadá zahrada krásná celá, tak jak je, s užitkovými záhony a ovocnými stromy. Z páru respondentů X3 klade důraz na estetickou stránku zahrady manželka, která se o tuto stránku zahrady zároveň stará. Pěstuje keře a různé druhy rostlin proto, aby se mohla dívat na motýly a podporuje na zahradě výskyt ptáků, aby mohla obdivovat jejich krásu.

Kromě rostlin se na zahradě respondentů Generace X dle jejich výpovědí minimálně vyskytují další neživé okrasné prvky (sochy) a to u respondentek X4 a X8, u respondentky X1 se jedná o umělecké a zároveň funkční prvky, např. pítka pro ptáky.

Respondentky, které na své zahradě mají vodní prvek v podobě jezírka, ho vnímají jako okrasný (X1, X3, X4, X7, X8, X9). Respondentka X1 například říká: „*Jo to chrochtám blahem. Mužskému to nic neřekne. Ale pro mě to je... já mam proto ráda ty místa, že si vždycky někam sednu a kocham se. Jo a tady je ten bělas, to má ty obrovské květy.*“

Pro respondentku X9 je například motivací pro pořízení větších nádob na dešťovou vodu touha po více okrasných rostlinách: „*A pak tady mam dva rododendrony. Já mam zahrádku proto, abych se kochala kytičkama a keřema. Ale tím, že jsem tu nikdy neměla vodu a nemam, tak jsem si až letos pořídila ty dvě tisícilitrový nádrže, abych mohla tady mít víc kytiček a dělat si zákoutí a tak. Jak bylo to horko, tak mi to všechno skoro uschlo. Sem tam jsem něco zalila a pak něco uschlo a mě je to pak líto... tak jsem si říkala, že nový kytky si kupovat nebudu, protože tu chudinky pak akorát trpí. Tak jsem si sem dala rododendrony, jeden červeno-vínovej a tady mam červenej.*“

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Z výpovědí mladší generace zahradníků se zdá, jako by estetický rozměr zahrady nebyl důležitý vůbec. Možné také je, že mu zahradníci nepřikládali takový důraz, aby o něm více mluvili. Další možností je, že zahradu vnímají krásnou takovou, jaká je, bez toho, aby bylo potřeba ji opatřovat různými okrasnými rostlinami nebo jinými prvky.

Tři respondenti mladší generace o estetických attributech zahrady nezačali mluvit vůbec (Y1, Y4, Y7) a stejně tak tři respondenti mluvili o tom, že estetický rozměr zahrady důležitý je (Y2, Y5, Y6). Jedna respondentka si na estetické stránce zahrady dává záležet (Y3) a nepěstuje nic jiného než rostliny, které jí uspokojují vizuálně. Z výpovědí dalších respondentů vyplývá, že zahrada má být vyvážená jak funkčně, tak s důrazem na její estetickou stránku (Y8) nebo že je zahrada krásná taková, jaká je, ať už na ní rostou rostliny určené k užitku nebo k vizuálnímu požitku (Y9, Y10). Na mou doplňkovou otázku, zda respondentka Y9 považuje užitkovou zahradu krásnou i bez „okrasných rostlin“, odpověděla: „*Jo. Mě fascinuje zelenina, stromy a rostliny vůbec. Na životě rostlin mě fascinuje kompletně všechno. Mně se líbí i okrasný kytky, ale zatím tomu nerozumím. Radši si vyberu rajče, než růži.*“ Respondentka Y8 zase zmínila „estetiku“ záhonů v souvislosti

s jejich úhledností, upraveností a jakousi vizuální čistotou, která spočívá v dobře naplánovaných, rovných řádcích se zeleninou a bez plevelů: „*My se snažíme, aby to bylo bez plevelů a vypadalo to vzhledně. Máme rádi ty řádky. A plejeme často a ta zem je v suchu jako beton, takže okopáváme.*“ Zároveň však poukazuje na to, že zahradu nijak násilně nepřikrášluje: „*Výzdobu na Vánoce máme, co dala půda – valchu, starou žehličku, dýně... Co dala zahrada. Nemáme světýlka, takže jsme tam měli lucerničky pověšený na stromě. Tak nějak moc nezdobíme. A když už, tak něco, co je na zahradě nebo doma, nebo co je přírodní.*“

Historie

Dlouhou historickou dobu se stavěly zahrady formální, geometricky laděné, a to od starověku do 18. století, kdy vznikl Anglický park. Od té doby převažuje neformální styl tvorby zahrad, který se nevztahuje k ústřední geometrické linii zahrady, ale spíše k malebnosti a půvabu krajiny a přírody. (viz 1.2.2 Historie zahrad) Podobně, jako tomu je u rekreační role zahrad, je to také u role estetického požitku. Zahrady vždy sloužily k obdivování rostlin a popřípadě zvířat a jejich vzhled se proměňoval podle toho, co v jaké době lidé považovali za esteticky příjemné.

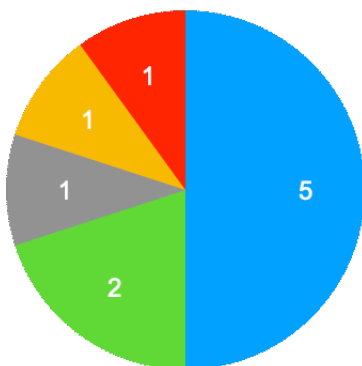
Komparace generací

Zatímco respondenti starší generace na vizuální, estetický rozměr zahrady spíše dávali důraz (rozmlouvali o kráse rostlin a jejich výběru a estetickém rozměru zahrady celkově), u mladší generace zahradníků jsem to spíše nezaznamenala (ti o estetickém rozměru na zahradě buď nemluvili, nebo ho spíše propojili se zahradou jako celkem a s rostlinami celkově – bez důrazu na určité druhy rostlin, které nesou pouze estetický přínos). Zatímco starší zahradníci se vyjadřovali o esteticky uspokojujících rostlinách, které na své zahradě pěstují s nadšením, mladší zahradníci o těchto rostlinách specificky nemluvili, anebo jim zahrada připadá krásná celkově, uživatelská, bez významných, čistě estetických prvků.

Závěr

Ekosystémovou službu kulturní, estetickou, na zahradě vyhledávají a aktivně budují zahradníci starší generace, a to prostřednictvím rostlin, které mají především estetické vlastnosti (např. jsou okrasné květem nebo listem). Tento rozměr zahrady méně vyhledává mladší generace, jejíž někteří respondenti vnímají zahradu krásnou takovou, jaká je, bez potřeby jí opatřovat esteticky významnými rostlinami.

- estetický rozměr zahrady je důležitý – X3, X4, X7, X8, X9
- na estetickém rozměru zahrady si vyložené potrpím – X1, X10
- zahrada má být vyvážená (= krása, užitek, odpočinek) – X2
- na estetickém vzezření zahrady si potrpí manželka – X3
- nepěstují okrasné rostliny, užitková zahrada nám připadá krásná – X5

Obrázek 16 Pohled GX na estetický rozměr zahrady

- estetický rozměr zahrady je důležitý – Y2, Y5, Y6
- na estetickém rozměru zahrady si vyložené potrpím – Y3
- zahrada má být vyvážená (= krása, užitek, odpočinek) – Y8
- nepěstují okrasné rostliny, užitková zahrada mi připadá krásná – Y9
- zahrada je krásná sama o sobě – Y10
- o estetice na zahradě nemluví – Y1, Y4, Y7

Obrázek 17 Pohled GY na estetický rozměr zahrady

2.2.2.4 Inspirační a spirituální

Jednoduché rozlišení náboženství a spirituality jsem pro účely této práce popsala v prvních řádcích nadřazené kapitoly kulturních služeb, který pro přehlednost znovu shrnu: projevy náboženství se dají vnímat spíše jako vnější, propojené s institucemi ustanovenými rituály, zatímco spiritualita se dá vnímat spíše jako vnitřní, osobní, niterné prožitky s tím, co nás přesahuje (transcendentem, Bohem, mystičnem apod.). (Říčan 2007)

Zahradníci a zahradnice Generace X

Vzhledem k výše zmíněnému pojetí spirituality lze mluvit o rozmluvách některých respondentů, kterými popisují své prožitky, jež by se daly považovat za projevy **spirituality**: jedna respondentka (X1) říká, že s rostlinami rozmlouvá a že jí rostliny „milují“; další respondentka (X4) říká, že z rostlin „bere energii“. Toto prohlášení by se dalo brát buď jako spirituální a inspirační ekosystémová služba, nebo jako služba rekreační. Význam se může prolínat.

Manželský pár respondentů X5 vysadil brambory. Respondenti na brambory mluvili a říkali jim, že jsou krásné a že je milují. Výslednou úrodu brambor následně zhodnotili jako vydařenou právě z tohoto důvodu. Přesto, že respondenti o tomto fenoménu mluvili z části z legrace, dali zároveň najevo, že jim na úrodě záleží a že se kvůli ní o brambory hodlají dobře starat. Slovní podpora brambor v jejich růstu může být pomyslnou třešničkou na dortu, čili projevem víry, že je s rostlinami možné komunikovat.

Další respondenty zahrada **inspiruje** k umělecké činnosti – respondentka (X7) s rodinou uspořádala na zamrzlém rybníku vystoupení Labutí jezero. Respondentka z páru (X3) bere na zahradě inspiraci k tvorbě malovaných kamenů. Respondentka X8 vytvořila keramickou skulpturu, hlavu Elfa tak, aby vypadala, že Elf vylézá z vegetace.

Dvě respondentky (X1, X3) udávají, že právě pobyt na zahradě a pozorování zahrady v nich probouzí inspiraci tvořit zde změny a budovat nové věci.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Podobně, jako o duchovním rozměru zahrady, i o spiritualitě a inspiraci ve spojení se zahradou se vyjadřuje mladší generace zahradníků méně, než starší. O tom, že by zahradníky zahrada inspirovala, nemluvil nikdo. Některé zahradnice (Y6, Y9) však daly najevo určité **projevy spirituality** se zahradou spojené.

Respondentka Y6 se zahradou a rostlinami, které pěstuje, rozmlouvá. Na rostliny mluví a věří, že tím podporuje jejich růst a prospívání. Fakt, že respondentka věří tomu, že rostliny kontakt, který navazuje, vnímají, se dá považovat za projevy spirituality nebo za projevy emočně nabytého vztahu, který rovněž souvisí s ekosystémovou službu kulturní – emoční: „*Já si i povídám s dýněma, já jsem je tak hrozně podporovala a fandila jim, že to zvládnou. A strašně jsem je chválila. Každý den jsem chodila a bosa po ránu jsem si obešla celou zahradu a všechny sem pozdravila, nebo když vypadala, že to nezvládá, tak jsem jí říkala, že to zvládne...*“ Jinými slovy

respondentka věří, že když dá zahradě péči a lásku, je to na jejím prospívání znát – nemoci a „katastrofy“ na zahradě se jí vyhýbají.

Podobný vztah s rostlinami vnímá také respondentka Y9. I ona na své rostliny mluví a tím podporuje jejich růst, každý den na zahradě rostliny nejen zalije, ale „*prohodí s nimi i pár slov*“. Dle ní je zahrada magické místo, které člověka obohacuje, pokud se rozhodne mu věnovat čas a péči: „*Já mam pocit, je to můj dojem, že to vidím. Tenhle rok jsem měla víc času a já jsem hned měla pocit, že to je na tý zahradě poznat. Chodila jsem třikrát denně zalívat, kontrolovat a prohodit pár slov...*“

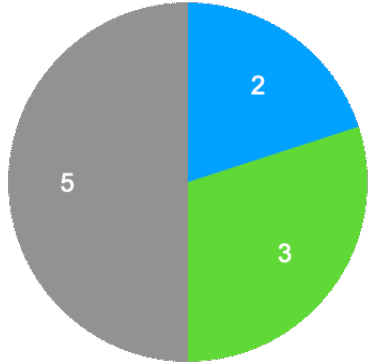
Historie

V jednotlivých obdobích historie zahrady se dá usuzovat, že lidé ze zahrady ekosystémovou službu spirituální a inspirační čerpali. Jak jsem již nastínila v kapitole 2.2.2.1 *Duchovní a náboženské* (kulturní ekosystémové služby), dalo by se polemizovat o tom, zda službu duchovní a náboženskou, kterou lidé v zahradách čerpali, nahradila služba inspirační a spirituální. Od určité doby (pravděpodobně od novověku) v historii zahrad totiž spíše nevidíme náboženské projevy. Naopak se však objevuje důraz na vystavování umění v zahradách, a to například v zahradě barokní (1.2.4.2 *Barokní francouzská zahrada*). Rostliny inspirovali k tvorbě umění malíře, kteří navštívili zahradu italskou. (1.2.4.1 *Italská renesanční zahrada*)

Komparace generací

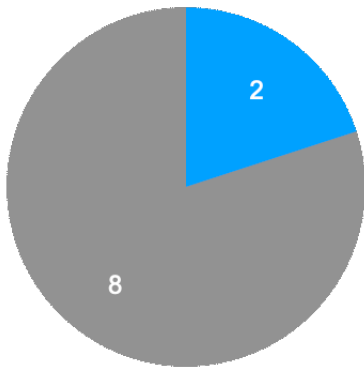
Obě generace zahradníků mluví o jistých prožitcích, které by se daly považovat za projevy spirituality a inspirace čerpané ze zahrady, pouze však ojedinele. Ani jedna generace ze zahrady ekosystémovou službu kulturní – spirituality a inspirace nečerpá, nebo o ní nemluví.

- při promlouvání o zahradě projevují spirituální prožitky – X1, X4
- zahrada mě inspiruje k tvorbě umění – X3, X7, X8
- nemluví o spiritualitě ani inspiraci na zahradě – X2, X5, X6, X9, X10

Obrázek 18 Pohled GX na spiritualitu a inspiraci spojenou se zahradou

- při promlouvání o zahradě projevují spirituální prožitky – Y6, Y9
- nemluví o spiritualitě ani inspiraci na zahradě – Y1, Y2, Y3, Y4, Y5, Y7, Y8, Y10

Obrázek 19 Pohled GY na spiritualitu a inspiraci spojenou se zahradou

Někteří respondenti obou generací věří, že mluvením na rostliny podporují jejich růst. Tato víra může v respondentech podporovat vztah k zahradě, k vegetaci, zvířatům, zahradnímu ekosystému a v důsledku i k přírodě celkově. Jinými slovy je možné, aby zahrada respondenty inspirovala tento vztah přenést i do dalších oblastí života a díky tomu získat potřebu ochraňovat životní prostředí celkově.

2.2.2.5 Vzdělávací

Zahradníci a zahradnice Generace X

Polovina respondentů se vyjadřovala o vzdělávací roli zahrady. Dva respondenti X1 a X5 (pár) mluvili o tom, že na zahradě se neustále učí jak rostliny pěstovat, a to metodou „pokus a omyl“. Respondenti X5 (pár) mluvili o tom, že si se staršími zahrádkáři ve stejné zahrádkářské lokalitě vyměňují tipy na to, jak pěstovat rostliny – starší zahrádkáři jim pomáhají s osvědčenými postupy, oni jim zase naopak podhalují roli divokých rostlin (není to jen plevel, je to například i léčivá bylina). Dvě respondentky udávaly (X6, X10), že na zahradě tráví čas s dětmi, které se zde učí běhu přírody, růstu potravin (potraviny nerostou v supermarketu), práci na zahradě, o rostlinách a živočiších. Jedna respondentka (X8) zmiňovala roli ovocných stromů na jejich zahradě – slouží jako „výzkumná stanice“ pro jejich produkční sad v Maďarsku. Díky těmto stromům manžel respondentky lépe odhadne, co se děje v jejich sadu v Maďarsku. Pokud stromy v Aši kvetou, v Maďarsku jsou už odkvetlé. Manžel na stromech zároveň může zkoušet pěstební praktiky, např. ořez nebo ošetření.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Z rozhovorů respondentů mladší generace vyplývá, že všichni vnímají vzdělávací rozměr zahrady. Polovina respondentů (Y3, Y4, Y5, Y8, Y10) dávala důraz na to, co se o přírodě a jejím koloběhu na zahradě učí jejich děti. Tři respondenti (Y1, Y2, Y6) vnímají, že vzdělávací funkci zahrada plní jak pro ně, tak pro jejich děti – respondenti své děti vedou k tomu, aby na zahradě pomáhaly nebo si samy vyzkoušely něco pěstovat, aby věděly, jak zelenina roste. Některé děti mají vlastní záhony (Y5) nebo přidělené činnosti (Y4). Dva respondenti (Y7, Y9) zmínili, že se na zahradě sami neustále něco učí.

Respondentka Y3 se podivovala nad tím, že kolem její zahrady procházejí děti, které neznají zahradní nářadí a neví, co se musí stát, aby vyrostla např. brambora.

Respondentka Y9 se mnou sdílela názor, že péče o rostlinu nebo o zahradu má tu moc v člověku probudit uvědomění důležitosti přírody: *„Pro mě je zahrada poklad, takovej zdarma, kterej si může dopřát každý. I když člověk nemá možnost si pořídit zahradu, tak si jí může udělat doma – třeba použít kelímky od jogurtu. A člověka to hodně naučí, mě to naučilo být hodně trpělivá, nepomůže říkat už aby to bylo. (...) Jinak ta příroda mě fascinuje celkově, všechno živý, že nám to může jen dát a my se máme co učit od přírody, než naopak, co my si budeme diktovat. Není to jen*

korona, ale i bouře a tak. Já vím, že to tady bylo dycky. Ale ta příroda je už maximálně naštvaná. A hrozně mě štve, že sou lidi, co si to neuvědomují.“

Pár respondentů Y2 v různých výpovědích poukazují na to, co všechno se jejich synové na zahradě učí. A to jak sami, tak nápodobou. „*Já to vidím takhle. Co dělají rodiče a jak se chovají rodiče, tak potom k tomu budou víc inklinovat děti. Já třeba štípu dříví, dva roky zpátky... Jenda, tomu byli tři a už sekal sekerkou. Kladívkem si to našťípl a došel to sekerkou. Vidí tady tři chlapy co tahají dřevo a něco dělají, tak chce taky, nechce zaostávat. O to víc k tomu inklinuje. Než si hrát s mobilem a sedět na gauči.“* Starší syn například s tatínkem chodí obstarávat včely. Oba synové, mladší i starší, jsou dle slov rodičů na zahradě a v jejím bezprostředním okolí „svobodní“. Mohou lézt po stromech a zídkách, sami se vypravit na hřiště a nebojí se zvířat. Synové také mají možnost učit se o životě zvířat, např. pozorují mravence, hlemýžďe nebo žížaly, které si ze zahrady přinesou domů a pár dní je pozorují ve sklenici. Následně se zase učí je pustit do zahrady, do jejich přirozeného prostředí. Pár respondentů Y2 také vypovídá o tom, že se na zahradě sami učí dovednostem, kromě pěstování rostlin a potravin také např. plánování.

Respondentka Y1 vnímá zahradu jako prostor, ve kterém se ona i její děti učí dovednosti pěstovat jídlo. Tuto dovednost vnímá jako esenciální do budoucna, která se jí zdá být nejistá.

Prostřednictvím vědomostí a dovedností spojených s pěstováním potravin, které se naučila právě na zahradě a prostřednictvím prostoru jako takového, respondentka získává životní jistotu. „*A i s ohledem na to, jaká je situace ve světě, na blízkém východě, to jsou problémy, který budeme muset řešit. Pro moje děti bude dobrý, když budou informace mít, jak se dá přežít v souladu s přírodou a zároveň budou moct informace předat svým dětem, pokud se nějaký rozhodnou mít.“*

Respondentka Y8 vede k ohleduplnosti k rostlinám a živočichům svou dceru: „*Máme ho (hmyzu) tam hodně, takže předpokládám, že je mu tam dobře. Květy jsou věčně obalený. (...) Malou vedeme, aby hmyz nezabijela, když vidí brouka.“*

Historie

Ve starověkém Egyptě (viz kapitola 1.2.2.1 *Egyptská zahrada*) existovaly zoologické zahrady, jejichž návštěvníci mohli nabýt lepších představ o vzezření a chování vystavených zvířat. Za dob renesance (1.2.4.1 *Italská renesanční zahrada*) zahrady sloužily jako prostor pro vystavení uměleckých či historicky významných předmětů. I zde lidé obdivovali a zkoumali exotické rostliny a živočichy. I barokní zahrady sloužily (1.2.4.2 *Barokní francouzská zahrada*) k těmto

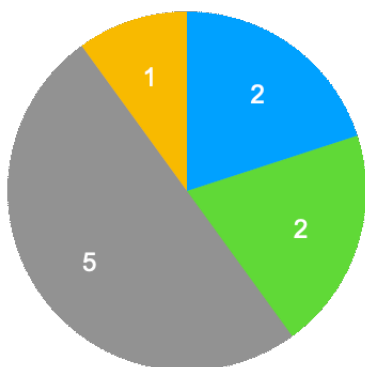
účelům a zároveň zde rozjímalí filosofové. Podrobněji popsanou roli zahrad při vzdělávání jsem při studiu historie zahrad neobjevila.

Komparace generací

Závěr

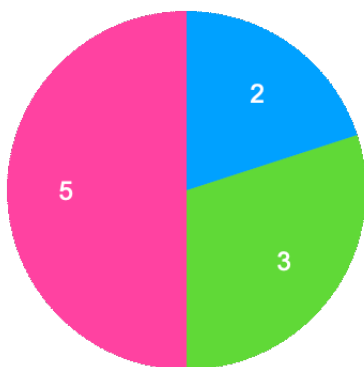
Ekosystémovou službu kulturní, vzdělávací, vnímá a aktivně využívá na své zahradě především mladší generace. Lze to přisoudit například tomu, že mladší generace nyní děti vychovává, zatímco starší generace už ve větší míře mívá děti odrostlé, a proto pro ni (starší generaci) role vzdělávání dětí na zahradě není důležitá. Nejsou to však pouze děti, které se na zahradě učí vědomostem a dovednostem spojeným s přírodou. Respondenti udávali, že pro ně samotné zahrada představuje prostor, kde se o chodu přírody vzdělávají.

- na zahradě se neustále učím o tom, jak pěstovat rostliny – X1, X5
- trávím na zahradě čas s dětmi, které se zde učí o přírodě, rostlinách a práci – X6, X10
- o vzdělávacím rozměru zahrady nemluví – X2, X3, X4, X7, X9
- manželé na zahradě pěstuje dva ovocné stromy pro „výzkumné účely“ – X8

Obrázek 20 Pohled GX na vzdělávací funkci zahrady

- na zahradě se učí – Y7, Y9
- na zahradě se učí oni i děti – Y1, Y2, Y6
- děti se na zahradě učí – Y3, Y4, Y5, Y8, Y10

Obrázek 21 Pohled GY na vzdělávací funkci zahrady

Podobně, jako při ekosystémové službě inspirační a spirituální, má i vzdělávací ekosystémová služba schopnost v zahrádkářích probudit potřebu ochraňovat životní prostředí. Zahrádkáři prostřednictvím zahrady zároveň k uvědomění chodu přírody vedou i svoje děti.

2.2.2.6 Emoční

Díky zahradě zažívají všichni respondenti libé prožitky. Obvykle se jedná o jednu ze základních emocí – **radost** a její různé projevy (mluví o lásce, touze pečovat, nadšení, zábavě, potěšení, legraci a vděku). Dále respondenti na zahradě prožívají určité pocity či další prožitky, které souvisí s budováním vztahu (např. k rostlinám nebo ke zvířatům či prostřednictvím zahrady budují vztah se svými blízkými), se zábavou, s bezpečím, uspokojením, svobodou, pocítěním hodnoty či příjemnými pocity celkově. Tyto pocity a prožitky buď respondenti prožívají samotné, nebo je následně vedou k prožitku radosti jako základní emoce. Radost je možné zažívat ve chvíli, kdy nabýváme vlastního potenciálu. Tato emoce reaguje na úspěch, dosažení cíle nebo porozumění s druhými lidmi. (Benda 2019)

Pokud respondenti prožijí určité nepříznivé události na zahradě, obvykle cítí základní emoci **smutku** či jeho projev, lítost. Díky smutku je možné se vyrovnat se ztrátou či neúspěchem. Jeden z respondentů prožívá i **hněv**, pokud se mu něco nepodaří. Hněv je emoci, která nastane ve chvíli, kdy narážíme na překážku. Ve výpovědích je také možné zaznamenat projevy **strachu**, další základní emoce, kterou tělo reaguje na projevy ohrožení. Někteří respondenti se zmiňují také o poslední základní emoci, kterou je **hnus**. (Benda 2019)

Pokud se respondentům na zahradě daří, cítí také jednu z takzvaných sociálních a sebevztahných emocí – **hrdost**. Tu respondenti prožívají ve chvíli, kdy se jim podaří překonat překážku. (Benda 2019)

Zahradníci a zahradnice Generace X

Zahradníci starší generace prožívají na zahradě především **radost** (X3, X4, X9), popřípadě další libé pocity s radostí spojené (X1, X7, X8, X9, X10), a to zejména ve spojení s růstem rostlin.

Respondenti se často vyjadřovali o tom, jaký je to příjemný pocit (radost), když vidí růst rostlinu, kterou sami zasadili. Jako řekla například respondentka X9: „*Taky, čím jsem starší, tak tam hledám klid. Mam radost, že mam kousek zeleně pro sebe.*“ A respondentka X1: „*Když vidíte, že něco zasadíte a ono to roste, tak mě to těší. A i estetická věc a nejen to, že se o to starám.*“

Respondenti také projevovali **vztah** k zahradě, rostlinám nebo živočichům a vyjadřovali **touhu pečovat**. Z páru respondentů X3 o tom mluvila respondentka: „*Ale jak jsou děti velký, tak si chci v poklidu relaxovat. A začalo mě bavit to, jak vidím, že to roste. Vlastně jsou to taky malý tvorečkové, je to péče a musím se o to starat jako o děti, ale jinak. Takže jsem přeorientovala ženský potřeby se o něco starat tady na to. Nikomu to neubližuje, přináší to radost, uklidňuje mě to.*“ Respondentka X1 projevila vztah ke zvířatům, které se na její zahradě zabydlují, například k žábě: „*Jooo máme tu Karla! Karel je tady někde schovanej (pod kameny).*“

Vztah vytvořila také respondentka X10, které se podařilo ochočit si sýkorky: „*Tak jsem ochočila tyhle ptáčky. Jedna se jmenovala Křivulka, spala a přilítla s křivým ocáskem. Pak tu byl Kevin. Jsou to sourozenci, ale tvořej pár a už mají dvoje potomky. Poznám je podle čárky na bříšku, každé ji má jinou.*“

Mnozí respondenti pociťují na zahradě pocit **bezpečí**, o kterém výslovně promluvili respondenti X1, X8, X9 a X6. Respondentka X6 řekla: „*Že máte ten svůj volnej prostor, a není to myšleno majetnický, majetkově. Spíš tím pocitem tý svobody, máte kam pustit psa, pes může volně běhat. Je to svoboda! I u ohně.*“ A možná i bezpečí? Můžete nechat děti volně běhat? „*Jo, to je asi další vrstva domova.*“

S pocitem bezpečí také přichází touha zahradu chránit, která může poukazovat na prožitky **strachu**. Respondentka X1 má okolo celého pozemku několik metrů vysoký živý plot, skrz který není na zahradu vůbec vidět. V některých částech plotu je ještě vysazená rostlina s ostny: „*A tady ty keře mají trny. Kdyby sem někdo vlezl, tak by se aspoň popíchal.*“ Pár respondentů X5 se dokonce musel na zahradě vypořádat s nevíтанou návštěvou zlodějů:

On: „*Takže to tu i hlídáme! Ted' sme vyplašili zloděje, křičeli jsme na něj z okna.*“

Ona: „*To byli takoví troubové asi... zespoda nám říkala Bětka, že se jim tam dostali do boudičky a ukradli čokoládu. Nic cennýho. Nějaký ňoumové. Pak se dostali tady ještě k někomu. A já sem si říkala, že asi přijdou, až bude tma. A nějak jsem to slyšela. Že štěkají psi. A říkám, že je to divný, že určitě jdou, měla jsem tušení.*“

On: „*Co si to na něj křičela, na toho zloděje? Co nám to tady kradete!*“

Ona: *Já ani nevím!*“ (smích)

On: „*Proč sem chodíte, co nám to tady kradete! (Smích) On se zastavil... pak jsem na něj houknul ještě já.*“

Respondenti (X2, X5, X6, X8, X9) také zažívají na zahradě **zábavu**, například z objevování.

Respondentky X6 a X8 ji propojili s pěstováním nových druhů či odrůd rostlin. X6 řekla:

„*Zkoušeli jsme i meloun vodní, ze srandy. Lilky a tak. Zábavný druhy.*“ Podobně, jako

respondentka X8: „*Loni jsem zasadila brambory, spíš ze srandy. Zasadila jsem pár brambor, pak sem je vykopl a pak jsme je uvařili a říkali si, jak jsou dobrý. Ale bylo třeba deset brambor.*“

To je propojeno také s vnímáním **překvapení či objevování**, které projevil ve spojení s radostí manželský pár respondentů X5:

On: „*Je to taková oáza prostě. Samozřejmě, je to i dřina, spousta práce. Ale ten benefit tý parády, že člověk vidí, jak to roste, že ten záhon je pěkněj! Když vytáhneš tu bedýnku s těma bramborama, který si odneseš... ještě si to nafotím.*“

Ona: „*A když vytahuješ tu mrkev ze záhona, tak nevíš, jestli bude hubená, tenká, velká, malá... vidíš jenom tu nať. Je tam tajemství a teprve pak vidíš, jak to vypadá a pak si to umeješ a sníš a to je mnohem chutnější! Máme z toho radost.*“

Respondenti také zažívají pocit **uspokojení**, a to například ve chvíli, kdy své výpěstky ochutnají, jako tomu bylo ve výše zmíněné citaci u manželského páru respondentů X5. Respondentka X8 pěstuje zeleninu proto, aby si užila její chuť. Uspokojení přináší také možnost se na zahradě realizovat, za kterou jsou rádi respondenti X2 a X4.

Ojedinele se objevují také zmínky prožívání nepříjemných pocitů, například základní emoce **hnusu** a její další projevy (respondentka X10 nerada potkává pavouky a respondentka X9 zažila zhnusení z následků zahrádky ve svém zahradním domku) či **hněvu** (respondent X2 zažívá vztek, když se mu něco nedaří).

Muž z manželského páru X3 vysazuje určité druhy stromů, aby předešel nepříjemným pocitům na podzim a v zimě: „*A habry proto, aby to bylo v zimě zelený. Na tom zůstávají listy. Na podzim, když je pořád tma, tak aby tu bylo něco zelenýho. (...) Nechci se koukat jen na klacky. To ve mě vyvolává takový divný asociace, v zimě nebo na podzim, když pořád prší.*“

Manželský pár X5 zmínil, že musí čelit negaci zahradníků, kteří s nimi sdílí prostor v zahradní oblasti. Vyjádřili se o tom následovně: „*Když jsme sem přišli, tak jsme se trochu potýkali s*

takovou negací... nejčastější slovo starších bylo, že je to „hrozný“. Plevel, bordel, ... A já jsem jim třeba řekla, že tohle je třeba zrovna léčivá bylinka! Že si to můžete použít.“ Respondenti se však snaží tuto negaci překonávat a z dalších výpovědí vyplývá, že se tato snaha vyplácí. Se staršími zahradníky se totiž navzájem inspirují (ekosystémová služba kulturní – inspirace a spiritualita) a obohacují (ekosystémová služba kulturní – vzdělávací).

Z dalších pocitů je možné zmínit vděk (X7), lítost – projev smutku (maminka respondentky X9 má na její zahradě pohřbené psy a při návštěvě zde truchlí) či pocit hodnoty (X6).

Respondentka X1 zároveň vnímá na zahradě **dojetí**, což je projev více emocí najednou – např. radosti a smutku. Tento pocit cítila ve chvíli, kdy na zahradu dorazila kachna s kachňaty: *„A pak tu mám umělou kachnu, aby mi sem nelítala kachna s kačerem, ale oni sem stejně lítají. To vám kdyžtak pak ukážu na videu. Ona sem lítala kachna s kačerem a pářili se tu. A mužskej jí říká: doufám, že nám je přivedeš ukázat. A ona skutečně nám těch svých 12 kachniček sem přivedla po svých z Mokřin (vedlejší vesnice) ukázat. (...) To bylo tak dojemný.“*

Hrdost týkající se úsilí a jeho výsledků je možné vnímat z promluv respondentů X3, X5, X10.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Většině respondentů mladší generace zahrada přináší **radost** (Y4, Y6, Y7, Y8, Y9, Y10). Pro respondentku Y4 a jejího manžela byla zahrada se sadem splněným snem (a stále by si přáli zahradu větší). Respondent Y7 rád sleduje přírodu, její proměny, pozoruje ptáky a to mu činí radost. Respondentka Y8 se vyjádřila o pocitu, který prožívá ve chvíli, kdy vidí klíčit semínko a následně růst rostlinu, když může uskladnit vypěstovanou úrodu nebo s rodinou pozoruje život na zahradě: *„Je to taková moje srdcovka. A mám radost, že mi z malého semínka něco vyrostne. A jak máme i malou (dceru), tak ta zelenina je zelenina, je to lepší než z obchodu. Letos teda ta úroda moc nebyla. Je to pěkný, když to roste, pak to sklídím, můžu si to dát nebo to schovat, třeba na Vánoce brambory a tak. (...) Máme všeho chuť a největší radost máme z datlíků, který nám chodí na krmítka. Máme krmítka tak, abychom na ně viděli z okna, takže je pozorujeme. Ted' zase pomalu dáváme semínka.“*

Nadpoloviční většina (6) mladší generace mluví také o **vztahu**, který k zahradě, rostlinám nebo zvířatům vnímají. Zároveň je možné z jejich rozmluv vyčíst také touhu vztahy prostřednictvím zahrady budovat nebo touhu díky zahradě a jejím výdobytkům pečovat o milované osoby.

Respondentka Y1 je ráda, že ona i její děti mají možnost kdykoliv vyjít na zahradu a utrhnout si

čerstvé ovoce nebo zeleninu. Respondenti z manželského páru Y2 mluvili o vztahu, který si jejich děti prostřednictvím zahrady budují se zvířaty, rostlinami a přírodou celkově. Respondentka zároveň mluvila o svém kladném vztahu ke zvířatům, který zde byl vždycky a díky zahradě ho dnes může dále prohlubovat. Respondentka Y3 řekla, že svou zahradu miluje a nemohla by bez ní žít. Respondentka Y5 díky zahradě a zvířatům, které na ní chová (poníky, kozy, kachny, morčata, křečky apod.) uskutečňuje svou náklonnost ke zvířatům a přírodě: *„Jo, táhne mě to vůbec k přírodě. Já mam ráda přírodu. Pořád jsem venku, v létě jsme pořád venku, doma téměř vůbec nejsme. Ráda se o tu zahradu starám a o zvířata, máme hodně zvířat.“* Také respondent Y7 mluvil o svém vztahu k přírodě a zahradě. Projevy vztahu vykazovala ve svých promluvách také respondentka Y9, která pociťuje soucit, dle jejích slov se všemi zvířaty a všemi rostlinami.

Jako **bezpečný prostor** vnímá zahradu polovina mladších zahradníků (Y1, Y2, Y3, Y6, Y8). Ve spojitosti s bezpečím mluvila respondentka Y1 nejen o prostoru, který jí a její rodině zahrada poskytuje, ale i zkušenostech, vědomostech a dovednostech spojených s pěstováním zeleniny (a chovem králíků) jako potravy (viz citace v kapitole ekosystémová služba kulturní 2.2.3.5 *Vzdělávací*). Dle respondentek Y6 a Y8 patří zahrada k jejich domovu. Respondentka Y3 na zahradě vnímá pocit svobody a bezpečí, dle jejích slov se doma cítí klaustrofobicky, zatímco na zahradě se cítí dobře.

Mladá generace zahradníků spojuje zahradu s **investicí** do budoucna, což poukazuje na *ekonomický rozměr ekosystémových služeb* podle *Integrovaného hodnocení ekosystémů*. Takto se k tomu například vyjádřil manželský pár respondentů Y2:

Ona: *„Byli jsme v podnájmu v bytu. Tam byla taky malá zahrádka. Takže ten náš zahradnickej potenciál začal už tam. A hledali jsme něco svýho. (...) Pořídili jsme si domeček s velkým pozemkem. Takže jsme ho chtěli využít – zelenina, ovocný stromy, rybíz, ovocný keře. Ale vlastně i květiny, protože máme včely. Tak aby měly i co opylovat.“*

On: *„Chtěli jsme zainvestovat sami do sebe.“*

Podobně o investici do zahrady mluvila také respondentka Y6, která chce svou zahradu předat jako jedlou zahradu svým dětem, viz citace 2.2.3.7 *Kulturní dědictví*. Respondentka Y1 mluví o významu vlastní zeleniny na rodinný rozpočet, zmiňuje ekonomickou výhodu: *„Tím, že cena potravin typu maso, vejce a tak jdou nahoru, tak jsme o tom uvažovali, že bychom slepice zvládli,*

že by nepotřebovaly tak velký výběh.“ Jako investici (především času a vlastního úsilí) vnímá zahradu také respondentka Y3.

Z výpovědí respondentek Y3, Y9 a Y6 vyplývá, že se na zahradě **realizují** prostřednictvím zahradničení, tvorby zahrady a vnímání výsledků této práce. Respondentka Y8 cítí **hrdost**, pokud její zahradu někdo obdivuje nebo ji pochválí.

Pobyť na zahradě je **záživný** pro respondentky Y4, Y5 a Y8. Respondentku Y4 baví „*hrabat se v hlíně*“ a respondentku Y8 baví „*pěstovat zeleninu*“.

Respondentky Y6 a Y7 pěstují zeleninu také kvůli lepší chuti, která je těší.

Respondentka Y6 mluvila o zahradě s **nadšením a vděkem**. Dle jejích slov jí zahrada pomohla v těžkých chvílích v sobě objevit sebejistotu: „*Měla jsem špatnou minulost, měla jsem špatného parťáka a měla jsem drogovou závislost. Takže já jsem si na zahradě dokázala, že něco dokážu. Sama sobě jsem pomohla. Pro mě to má i terapeutický rozměr. Jednu dobu, když jsem v tom začínala, tak jsem měla potřebu to ukázat rodině... ale pak jsem došla si k tomu, že o to nejde, já jsem to dokázala sama obě, dokázala jsem si odpustit a posunula jsem se jinam a zahrada je pro mě domov. A jestli umřu, tak umřu tady a rozpráší mě pod kapustou... a když mi není dobře, tak jdu na zahradu a podívám se, co všechno moje ruce dokázaly... Je vidět práce, je vidět cesta, ta fascinace toho, že prožijete od semínka až po smrt ty rostliny... vidíte, jak ta rostlina se probouzí, otvírá lístky, má ty první květy a plody... já mam pocit, že i vidím, že se ty rostliny radují... já to tak prostě cítím... Pro mě to má neskutečnej význam, je to bezpečí, je to můj hrad, tady je JÁ... Tak to cítím.*“ Tuto citaci je možné vidět ve spojitosti s etymologií slova zahrada, které se vyvinulo z příbuzného slova hrad (vzhledem k tomu, že hrad i zahrada souvisí s ohrazením, s uzavřeným prostorem). Zaujalo mě, že respondentka toto slovo použila ve spojitosti právě s bezpečím a sebeuvědoměním.

Také pro respondentku Y9 má zahrada význam v překonání psychicky náročných období. Zahradničit začala ve chvíli, kdy v roce 2020 na jaře vypukla pandemie spojená s onemocněním covid-19. S následky izolace v době pandemie se respondentka vyrovnávala právě na zahradě: „*Ale jak začla pandemie, tak jsem měla distanční výuku. Mamka měla přítele, kterej mi cokoliv zakazoval na zahradě dělat. Tak jsem se domluvila se sousedem a začala chodit na jeho zahradu. (...) Začala jsem dávat dohromady záhony, začínala jsem malýma krůčkama, ptala jsem se babičky jak na to. Postupně mě to začalo bavit. (...) Potřebovala jsem režim. Jsem člověk, co*

potřebuje něco dělat. A tím pádem, že jsme měli tu školu takovou... výuku jsme měli čtyři hodiny denně a nebyla skoro žádná zpětná vazba. Takže jsem si třeba zapla přednášku a pracovala na zahradě. Začala jsem cítit, že mam takový úzkosti z toho, co se všechno děje. A kdybych byla doma zavřená, tak by mi asi hráblo. Motivace byla udělat si plán na den. Mělo to výhody ve všem. Mohla jsem pomoci sousedovi, zahradě i sobě. Zároveň jsem byla na čerstvým vzduchu, něco málo jsem se naučila. Největší motivace asi byla něco dělat. A pak jsem tomu úplně propadla.“

Okrajově se u mladších zahradníků objevily také projevy **nepříjemných emocí**. Nejčastěji se jedná o smutek nebo jeho obdoby. Například respondentka Y4 promluvila o obavě, zda budou s manželem schopni zabít kohoutka, který se jim narodil a kterého si kvůli starému kohoutovi nemohou nechat. Dle respondentky je potřeba si uvědomit „cenu“ potravin, do které patří také schopnost zvíře zabít. Syn manželského páru respondentů Y2 nedávno sám od sebe maso přestal jíst. Stalo se to po tom, co viděl ve městě obchodníky zabíjet kapry určené na sváteční stůl. Od té doby se rodičů začal ptát, jaké zvíře zrovna jedí, až přestal maso jíst zcela. Respondenti udávají, že díky tomu změnili svůj jídelníček a maso nyní jedí pouze okrajově.

Respondent Y7 občas zažívá na zahradě **hněv** a jeho projevy ve chvílích, kdy se mu něco nedaří. Respondentka uvádí, že pociťuje projevy emoce **hnusu**, když spatří hada. Ke všemu živému však chová úctu, proto by žádnému organismu neublížila.

Historie

Člověk prostřednictvím zahrady a zvířatech v nich prožíval emoce pravděpodobně od vzniku zahrad. To dokazuje například zmínka o blízkém, emočně nabytém vztahu člověka se psem a kočkou z dob neolitu. (1.2.1.2 *Vznik zahrad v období neolitické revoluce*)

Komparace generací

Z výpovědí respondentů obou generací vyplývá, že zahradničení v nich vyvolává především příjemné emoce, a to zejména radost. Tuto emoci prožíváme například ve chvíli, kdy nabýváme svého potenciálu. Obě generace uspokojuje vidět růst rostliny, které vlastnoručně obhospodařují. Obě generace si se zahradou, rostlinami a živočichy budují vztah. Pečují o ně nebo jejich prostřednictvím pečují o své blízké osoby. Obě generace vnímají zahradu jako bezpečný prostor, jisté rozšíření domova.

Mezi generacemi je však zároveň vidět rozdíl. Zatímco pro starší zahrádkáře Generace X je zahradničení spíše zábava, která jim poskytuje uspokojení, pro některé mladší zahradníky zahrada představuje investici do budoucna a jsou za tento prostor vděční.

Závěr

Zdá se, že nelehká pozice Generace Y z hlediska finančního zajištění a možností pořízení vlastního domova, pravděpodobně v kombinaci s obavou o životní prostředí, vede respondenty k obavě z budoucnosti. Z této obavy plyne potřeba zajistit si bezpečí a investovat do pořízení domova se zahradou, do vlastního prostoru, který jim poskytne jistotu různého charakteru (*viz např. 2.2.1.1 Potrava*). Zahradníci investují čas a práci do budování zahrady. V důsledku této investice pociťují příjemné emoce a na zahradě se rekreují (*viz 2.2.2.2 Rekreační*). Jak je vidět v popisu jiných ekosystémových služeb (*např. 2.2.3.5 Regulace „škůdců“ nebo 2.2.4.4 Biodiverzita*), tyto zahrady představují bohatší a stabilnější ekosystémy, než zahrady starší Generace X.

2.2.2.7 Kulturního dědictví

Zahradníci a zahradnice Generace X

Pro dva respondenty je **zahrada** kulturním dědictvím po rodině (X4, X5). Pro tři respondenty (X2, X3, X9) je cit pro **zahradničení** činností, kterou jim předali rodiče nebo prarodiče a vzpomínají na dětství, kdy museli na zahradě pomáhat. A touha zahradničit se jim vrátila až v dospělosti. Pro jeden pár respondentů je zahrada i cit pro zahradničení kulturním dědictvím (X5 – jedná se o zahradu zděděnou po rodičích manžela). Ostatní respondenti se o zahradničení nebo zahradě nevyjadřují jako o něčem, co by jim kdokoliv předal.

Respondentka X1 tvrdí, že mravenci na zahradě jí nevadí, protože Ferda Mravenec je součástí naší kultury (řekla, že „Ferda Mravenec v nás je“). Respondent z manželského páru X5 tvrdí, že zemědělství má v krvi a mluví o činnostech, kterými on sám tvoří kulturní dědictví – pěstuje na své zahradě semenáčky do svého lesa, lesa svého strýce a pěstuje semenáčky, které chce následně sázet do krajiny (např. ke 100. výročí naší republiky vysadil na louku sazenici lípy).

Respondentka X8 si na zahradě vysadila rostlinu (vistáriu) z rodného Maďarska.

Respondentka X9 se vyjádřila o rostlině, kterou vnímá jako důležitou právě proto, že ji získala po blízké osobě: „*Tady jsou trvalky od babičky z Výhled. Mam na ni takovou vzpomínku, mam tu kousek babičky výhledský. To vždycky kvetlo na Výhledech na zahradě, tyhle žlutý kytičky.*“

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Dvě třetiny (7) zahradníků mladší generace mluví o **zahradě nebo zahradničení** jako o kulturním dědictví po svých rodičích nebo prarodičích (Y2, Y3, Y4, Y5, Y6, Y7, Y9). Další dva zahradníci zmiňují, že **zahrada i zahradničení** pro ně představuje kulturní dědictví po rodině (Y1, Y8). Jejich rodiče nebo prarodiče zahradničili a tuto činnost jim předali. Zbývající zahradnice (Y10) o zahradě ani zahradničení jako o jí předaném kulturním dědictví nemluví, oproti tomu mluví o touze předat zahradu i vědomosti a dovednosti svým dětem.

To důrazně zmiňuje také respondentka Y6: „*Můj cíl je nechat tu za sebou jedlou potravinovou zahradu pro děti a vnoučata, chci zasadit to, aby se tu člověk najedl. Ne, že budeme asi úplně soběstační, ono to asi úplně nejde, ale všechno se počítá.*“

Dvě respondentky (Y6, Y8) zdědily po rodině **genetické zdroje** – semena fazolí a sadbu brambor. Respondentka Y1 se stará o ovocné stromy, které sázel děda a dál pěstuje stejné odrůdy. K těmto stromům má díky jejím rodinným předchůdcům vztah. Stejně tak to vnímá také respondentka Y8, která stále kupuje odrůdy zeleniny, které jí naučila vybírat babička.

Respondenti páru Y2 nachází při výkopových pracích i běžné činnosti na zahradě pozůstatky života generací před nimi, které by však raději nenacházeli – lahvičky od léků či kosmetických přípravků, které zde dřívější majitelé zakopali. Na druhé straně zde také nacházejí opracované kameny z rozbořených domů, které používají na tvorbu zídek.

Historie

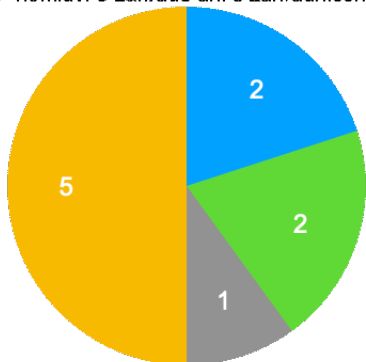
Historické zahrady jsou samy o sobě kulturním dědictvím. Schopnosti spojené se zahradničením se vždy předávaly prostřednictvím knih a příruček tak, aby z nich mohly další generace zahradníků čerpat a zahradní umění dále prohlubovat. (Hobhouse, Edwardse 2019)

Komparace generací

Závěr

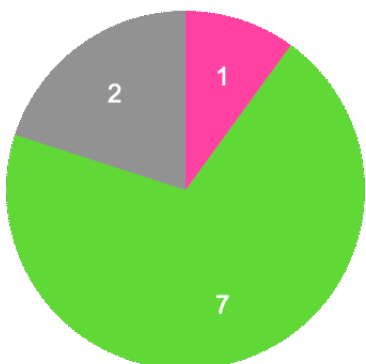
Zatímco ze starší generace zahradníků (X) zdělila zahradu nebo zahradničení polovina respondentů, u mladší generace je to většina respondentů. Respondenti mladší generace chtějí zároveň předat svou zahradu (nebo dovednosti spojené se zahradničením) svým dětem. Tato touha mladší generace předat kulturní dědictví (tedy zahradu jako hodnotu, kterou sami ctí), může být spojena s několika faktory. Jedním z nich je fakt, že jednou z hlavních charakteristik Generace Y je finanční i environmentální nejistota (viz 1.3.2 Generace X a Y – charakteristiky a rozdílnosti). V tomto směru tedy může zahrada opět plnit ekonomický rozměr ve smyslu

- zahrada je kulturním dědictvím po rodině – X4, X5
- zahradničení je kulturním dědictvím po rodině – X2, X3, X9
- zahrada i zahradničení je kulturním dědictvím po rodině – X5
- nemluví o zahradě ani o zahradničení jako o předaném kulturním dědictví – X1, X6, X7, X8, X10

Obrázek 22 Pohled GX na zahradu nebo zahradničení jako na kulturní dědictví

- zahradu i zahradničení chce jako kulturním dědictvím předat svým dětem – Y10
- zahradničení je kulturním dědictvím po rodině – Y2, Y3, Y4, Y5, Y6, Y7, Y9
- zahrada i zahradničení je kulturním dědictvím po rodině – Y1, Y8

Obrázek 23 Pohled GY na zahradu nebo zahradničení jako na kulturní dědictví

Integrovaného hodnocení ekosystémů podobně, jako to je možné vidět u ekosystémové služby kulturní, vzdělávací i emoční.

Pokračování mladší generace v zahradničení jako dovednosti nebo na zahradě jako prostoru však zároveň předpokládá, že se jedná o něco, co mělo hodnotu již pro generaci před nimi. S největší pravděpodobností se jedná o generaci zvanou Baby Boomers nebo (a) Builders (rodiče a prarodiče Generace Y). To zároveň potvrzuje teorii

2.2.2.8 Existenční hodnoty

Zahradníci a zahradnice Generace X

Žádný z respondentů Generace X se nevyjádřil o tom, že by vegetaci na zahradě podporoval čistě pro její vnitřní, existenční hodnotu. Přirozenou úctu ke všemu živému, co má vnitřní hodnotu samo o sobě bez návaznosti na služby čerpané člověkem, omezuje používání pesticidů a herbicidů, které je ve starší generaci rozšířené. Respondenti obvykle vnímají určité tvory jako nežádoucí a nebojí se přistoupit k jejich likvidaci (*viz 2.2.3.2 Choroby a 2.2.3.5 Regulace „škůdců“*). Nejblíže má projevy k vnímání vnitřní, existenční hodnoty ekosystému zahrady respondent X3, který vynakládá nemalé úsilí na tvorbu odolnějšího smíšeného lesa a respondentka X6, která by nejraději nechala zahradu divoce růst a o nežádoucích organismech mluví minimálně.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Někteří respondenti mladší generace se ve svých výpovědích přibližují vnímání existenční, vnitřní hodnoty zahradního ekosystému.

Respondentka z manželského páru Y2 se na zahradě dle svých slov „*snaží vše propojovat a vnímá, že vše je se vším propojeno*“. Toto vnímání je vidět například na rozhodnutí pořídit si včely, které opylují ovocné stromy. V péči o včely se snaží najít cestu bez použití pesticidů.

Respondentka Y6 řekla, že chce, aby se veškerý život na zahradě měl dobře. S organismy promlouvá a věří tomu, že se s nimi dá domluvit. (*více případně ekosystémová služba 2.2.2.4 Inspirační a spirituální*)

Z toho usuzuji, že svoje postavení na zahradě nevnímá jako nadřazené a cítí úctu k veškerému životu. Zároveň si je vědoma koloběhu, který organismy na zahradě tvoří: A co naopak za život podporujete na zahradě? „*Všechno. Nikoho nezabíjím. Mám ráda ptáky. Nebo jsem se bála, že mi*

myši něco sežerou, tak jsem si pořídila kočky. Ale vlastně se nic nestalo. Ale podporuju všechno, ono je to všechno propojené, snažím se mít úctu ke všemu. (...) Nejsem teda vegetarián, ale někdy bych ráda. Mam takový stavy.“ (...) A co slimáci, mravenci? „Slimáci ne, máme zahradu na jih a louku a oni se tu nemají kde schovat. Zařukám, nebudu se rouhat, moc slimáků jsem neřešila. A mravenci ano, byli všude a já jsem se jich bála, protože všichni vyšilovali... a nic se nestalo. A já jsem jim to vysvětlila. Že sem se jim sem teď nastěhovala a že je nebudu hubit a můžou tu být, ale aby neškodili úplně. Takže nic tak hrozného se nestalo, něco udělali na špenátu a na řepě... tak to bylo všechno. Setkala jsem se nově se zemní mšicí, to taky dělají mravenci. Musím říct, že moc ne. Bělásci něco trošku sežrali, ale to je koloběh.“

Respondentka Y9 promluvila o tom, že na životě rostlin jí fascinuje vše. Dle jejích slov se máme my, lidé, od přírody co učit. Dle jejích slov touží po tom, aby bylo v zahradě vše v symbióze a veškerý život zde byl spokojený. Pokud vnímá ohrožení úrody, použije vlastnoručně vyrobený přírodní postřik. Pokud se zásah nezdaří, tvrdí, že chce pravděpodobně rostlina odejít a tak to má být.

Respondentka Y10 svou zahradu tvoří s hlavním účelem, aby dle jejích slov, „*podpořila biodiverzitu*“. Dělá to prostřednictvím výsadby rostlin, keřů a výsevu louky.

Komparace generací

Závěr

Při komparaci vnímání přírody a zahradního ekosystému z pohledu jeho vnitřní, existenciální hodnoty, je možné vidět rozdíl. Někteří respondenti mladší generace jsou schopni se vnímání této hodnoty ve svých výpovědích přiblížit (těm zahrada přináší ekosystémovou službu kulturní – existenční hodnoty přírody), zatímco u starší generace tyto náznaky spíše nevidím.

2.2.3 Regulační služby – výsledky funkce ekosystémů

2.2.3.1 Regulace místního klimatu

Zahradníci a zahradnice Generace X

Z respondentů starší generace vnímají roli vegetace při regulaci místního mikroklimatu dva respondenti. Ostatní respondenti nemluví o regulaci mikroklimatu prostřednictvím zahradní vegetace nebo vodních ploch.

Respondentka X8, která dokonce rostliny na zahradu sázela s tímto účelem. Vnímá, že díky vegetaci je na zahradě méně prachu, méně hluku a člověk se v zahradě „má kde schovat“: *„Určitě, není tu takový prašno. A jezírko zase zvlhčí vzduch a ochladí. A má se člověk kam schovat. A hluk to taky pohltí. Je to lepší, když má někdo jenom trávu a nic... taková zahrada je prázdná. Takhle je plná rostlin, hmyzu, zvířat.“*

Respondent z manželského páru X3 vybírá stromy na zahradu tak, aby čistily vzduch a zadržovaly na zahradě vodu a tvořily stabilní a příjemné mikroklima. Manželský pár vnímá, že díky stromům není na zahradě tolik hluku a smogu. Jejich návštěvy si chválí místní příjemné mikroklima. *„V podstatě my si tady tvoříme takovej malej les. V lese máte dobrý klima. Máte tam hodně vlhkosti, stromy udržují stálý klima.“*

Oproti tomu respondentka X10 se rozhodla pěstovat exotické rostliny i přes to, že místní klima pro ně není vhodné. Kvůli tomu musí rostliny sázet se speciálním zřetelem na zdraví jejich kořenů a dalších částí, které jsou „mokrými mrazy“, které v našich zeměpisných šířkách panují, ohroženy.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Z výpovědí mladší generace zahradníků vyplývá, že roli vegetace v zahradě při ovlivňování mikroklimatu si uvědomují čtyři respondenti. Ostatní o tom nemluví.

Respondentka Y1 si uvědomuje roli zahrady na místní mikroklima díky létům stráveným v panelovém domě: *„Hodně jsem to pocítila, když se narodil syn. Manžel byl v práci a já jsem s tím malým miminem musela chodit s kočárkem na procházky. Ale když začal chodit a byl mu rok, tak jsme byli v paneláku v bytě, na hřišti jsem s ním nemohla, protože byly horka... a neměli jsme zahradu. Takže já jsem větší část léta, když byl první syn malej, trávil stejně tady. (u rodičů) Zázemí bylo nedocenitelný. Měl tu bazének, pískoviště, mohl se tu ukrýt před horkem. A zároveň jsme tu byli v kontaktu s přírodou. A na to konto jsme se s manželem domluvili, že se z Plzně přestěhujeme sem. Byť si někdo tluče na hlavu, proč jsme se k tomu rozhodli, protože se většinou lidi stěhujou odsud. A s těma dětma je zahrada nedocenitelná.“*

Respondentka Y4 mluvila o roli stromů v létě – dle ní poskytují stín a ráda pobývá pod jejich korunou, kde vnímá, že je oproti dalším částem zahrady chladněji. Podobně pracuje se stromy na své zahradě respondentka Y10, která na zahradě vybudovala tři odpočinková místa umístěná

podle toho, kde je zrovna stín nebo slunce (to se během dne mění a ona díky tomu může vždy sedět ve stínu nebo na slunci podle toho, co je zrovna příjemnější).

O chladnějším klimatu Ašska mluvili dva respondenti – manželský pár Y2 a respondentka Y3.

Respondentce Y3 toto klima vyhovuje. Zahrada manželského páru Y2 se nachází v lese a je nakloněná na sever. Díky tomu je zde podstatně chladněji než například v jiných částech města. Respondenti jsou si toho vědomi. Aby mohli na zahradě pěstovat zeleninu, snaží se svah lehce narovnat pomocí úpravy svahu a tvorby zídek.

Historie

Zahrady historie plnily podle popisu ekosystémovou službu regulace místního klimatu například ve slunném Egyptě prostřednictvím vodních ploch (*1.2.2.1 Egyptská zahrada*).

Komparace generací

Závěr

Při komparaci pohledu na zahradu při roli regulace místního klimatu je možné si všimnout, že přesto, že o regulaci moc respondentů nemluví, přeci jen se o tom zmiňují spíše zahradníci mladší generace. Tito respondenti (čtyři z mladší generace) si uvědomují ekosystémovou službu regulace místního klimatu své zahrady a její vegetace. To opět poukazuje na fakt, že mladší generace zahradníků (Generace Y) je více zaměřená na roli a ochranu životního prostředí, než starší Generace X.

2.2.3.2 Choroby

Všichni respondenti Generace X na své zahradě pozorují výskyt nemocí na rostlinách. Šest respondentů (X2, X3, X4, X5, X6, X8) si všímá, za jakých podmínek rostliny napadají nemoci a těmto podmínkám se snaží předcházet (např. rajčata pěstují v dobře větraném prostoru a vyhazují napadené listy do bio odpadu). Z nich čtyři (X2, X4, X5, X8) přistoupí k postřiku chemickým přípravkem, pokud prevence nepomůže. Šest respondentů nechce na zahradě používat chemické prostředky pro ošetření rostlin (X1, X3, X6, X7, X9, X10).

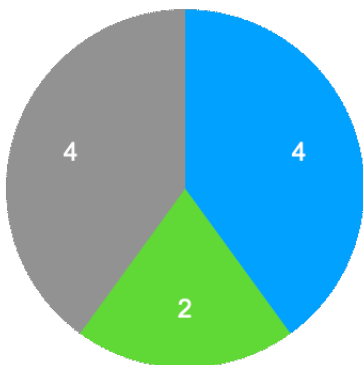
Zahradníci a zahradnice Generace Y

Většina respondentů mluví o výskytu nemocí na rostlinách na své zahradě. Šest respondentů si všímá podmínek, které výskyt nemocí způsobují a následně se snaží činit preventivní opatření

(např. zastřešení rajčat před deštěm – Y7). Pokud tato opatření nefungují, jedna respondentka Y1 učiní opatření pomocí postřiku rostliny. S použitím postřiku není zcela sžítá, je to však cesta, jak ochránit úrodu: „*Není to úplně fajn používat chemii, ale na druhou stranu když všechno hnije, tak to taky není dobrý.*“ Dvě respondentky na zahradě používají v případě napadení růží přírodní postřik z tabáku (Y3, Y6). Ostatní respondenti mladší generace (Y2, Y4, Y5, Y8, Y9, Y10) na zahradě postřiky proti chorobám rostlin nepoužívají.

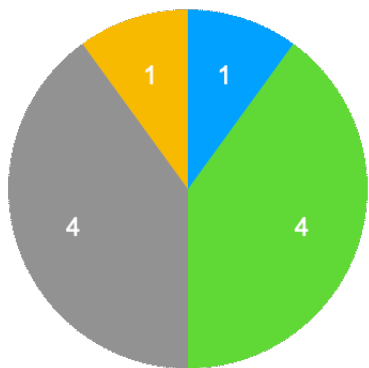
Respondentka Y6 dále mluví o využívání starých odrůd zeleniny, které jsou dle jejích zkušeností vůči chorobám (například padlí na listech) odolnější. Respondentka také mluví o tom, že ve chvíli, kdy rostlinu postihne choroba, přišel „její čas“ (čili umírá) a s tím respondentka nijak nebojuje, pouze to přijímá jako přirozený proces.

- prevence před nemocí + pokud je třeba, rostlinu ošetřím chemickým prostředkem – X2, X4, X5, X8
- prevence před nemocí + k ošetření chemickými prostředky nepřistupuji – X3, X6
- k chemickým prostředkům k ošetření rostlin nepřistupuji – X1, X7, X9, X10

Obrázek 24 Pohled GX na nemoci na zahradě a způsoby jejich ošetření

- prevence před nemocí + pokud je třeba, rostlinu ošetřím chemickým prostředkem – Y1
- prevence před nemocí + k ošetření chemickými prostředky nepřistupuji – Y4, Y6, Y7, Y9
- k chemickým prostředkům k ošetření rostlin nepřistupuje – Y2, Y5, Y8, Y10
- pokud je třeba, rostliny ošetřím vlastním přírodním postřikem – Y3

Obrázek 25 Pohled GY na nemoci na zahradě a způsoby jejich ošetření

Respondentka Y6 a Y5 zmiňují napadení koupených sazeniček.

Komparace generací

Závěr

Starší generace zahradníků mluví o použití postřiků na zahradě více, než generace mladší. Obě generace se snaží upravit podmínky rostlin tak, aby nemocem předcházely, stejně. Z výpovědí respondentů nevyplývá, že by jejich zahradní ekosystémy byly schopné regulovat přítomnost chorob. Nejblíže jsou k ekosystémové službě regulace chorob pravděpodobně výpovědi respondentky Y6, například: „*Nechci se rouhat, ale vyhýbá se mi to. A když už je padlí, tak přijde jejich čas. (...) Jak říkala moje babička – ono ti to něco dá, ale taky si to něco vezme. A když tý zemi dáte od podzimku, tomu záhonu, kde to bude, to připravíte, zazimujete ho, na jaře to znova připravíte, zemi rukama prohrábnete a zpracujete, dáte tu energii... zasejete a zalejvate a jdete tu cestu. Tak to funguje.*“

2.2.3.3 Zdroj vody, cirkulace vody a její čištění

Zahradníci a zahradnice Generace X

Dvě respondentky (X1, X7) udávají, že na jejich zahradě mají vodní prvek s tekoucí vodou. V prvním případě (X1) se jedná o uměle vytvořené jezírko s přítokem, v němž voda cirkuluje pomocí čerpadla. Jezírko čistí právě vodní okruh a další nečistoty se shromažďují v odtokové části jezírka (menší nádrž), kterou respondentka jednou za rok čistí od nashromážděných nečistot. V druhém případě (X7) se jedná o systém dvou vodních nádrží, které jsou vedeny jako rybníky, do kterých přitéká voda ze studánky a odtéká dál do nížiny a vodního toku.

Další respondenti (X3, X8, X9) mají na zahradě vybudovaný vodní prvek v podobě malého umělého jezírka s plastovým základem a jedni respondenti (X5) plánují na zahradě tento vodní prvek vybudovat. Jedna respondentka (X4) na zahradě vybuodovala drobný vodní prvek ze staré vany, ve kterém však čistí vodu pomocí přípravku s účinnou látkou chlornanem sodným (s tržním názvem Savo), pomocí kterého se upravuje voda např. v bazénech a stává se toxickou pro vodní organismy a tím činí vodu čistou.

Jedna respondentka udává (X7), že při zemětřesení se z rybníků ztrácí voda. Pokud je ztráta velká, doplní rybníky dešťovkou svedenou ze střech. Rybníky je potřeba pravidelně čistit pomocí bagru.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Z mladších zahrádkářů má na své zahradě pouze pár respondentů vodní prvek. Jedná se o jedno přírodní jezírko (Y5), dvě umělá jezírka (Y4) a neaktivní (momentálně vysychající), dříve však aktivní potok (Y7). Jedna respondentka (Y10) uvedla, že si na zahradě přeje vybudovat přírodní jezírko.

Komparace generací

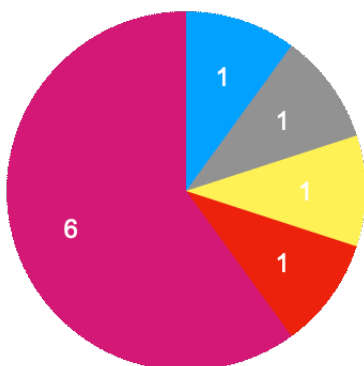
Respondenti starší generace se častěji vyjadřovali o vodním prvku, který na zahradě buď přirozeně mají (1), nebo ho vybudovali (5). Z mladší generace má na zahradě přírodní aktivní vodní prvek rovněž jedna respondentka. Další respondentka vodní prvky na zahradě vybudovala.

- vodní prvek s přirozeně tekoucí vodou – X7
- vodní prvek s umělým vodním okruhem – X1
- vodní prvek v podobě malého jezírka s plastovým základem – X3, X8, X9
- drobný vodní prvek s upravenou vodou – X4
- přejeme si vybudovat vodní prvek s plastovým základem – X5
- zahrada je bez vodního prvku – X2, X6, X10

Obrázek 26 Pohled GX na tekoucí i statické vodní prvky a jejich čištění

- vodní prvek s přirozeně tekoucí vodou (momentálně vysychá) – Y7
- vodní prvek v podobě dvou malých jezírek s plastovým základem a vodním okruhem – Y4
- na zahradě máme přírodní jezírko – Y5
- přejí si vybudovat přírodní vodní prvek – Y10
- zahrada je bez vodního prvku – Y1, Y2, Y3, Y6, Y8, Y9

Obrázek 27 Pohled GY na tekoucí i statické vodní prvky a jejich čištění

Další mladí zahradníci na zahradě tekoucí vodu buď nemají, nebo je vyschlá (Y7), nebo si přejí vodní prvek vybudovat (Y10).

Závěr

Zahrady na Ašsku zahrádkářům obou generací přinášejí ekosystémovou službu regulační – zdroj vody, její cirkulace a čištění, jen velmi okrajově. Ve dvou případech se zahradníci obou generací vyjádřili o přírodním vodním prvku s vlastním odtokem a přítokem (X7, Y5). Zbylé vodní prvky představují spíše okrasný prvek v zahradě, jejíž mikroklima zároveň zpříjemňují a tvoří biotop pro živočichy.

Někteří zahradníci aktivně využívají vodu ze studny, která se nachází na jejich zahradě. Zdroj této vody by se dal zahrnout do ekosystémové regulační služby – zdroje vody, její cirkulace a čištění, a to vzhledem k tomu, že se jedná o vodu získanou z hloubky země pod zahradou. Jedná se o tři zahradníky starší generace a pět zahradníků mladší generace. V tomto směru tuto ekosystémovou službu lépe využívají mladší zahradníci. (*viz 1.2.1.2 Voda*)

2.2.3.4 Opylování

Zahradníci a zahradnice Generace X

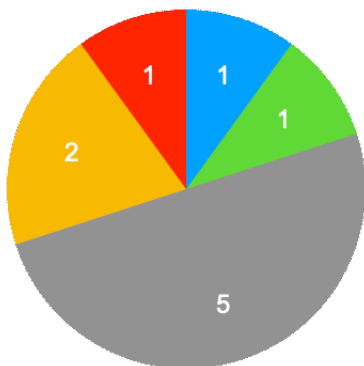
Polovina respondentů (X2, X5, X6, X8, X9) vyjádřila zájem o podporu opylovačů nebo jejich práci na zahradě. Dva respondenti (X2, X9) tvrdí, že pozorují úbytek hmyzu a včel (v porovnání s mládím). Tři respondenti (X5, X8, X9) podporují výskyt hmyzu na zahradě různými prvky (čmelín, louka). Jedna respondentka (X6) pozoruje větší úrodu jablek a švestek po tom, co soused založil včelín.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Z mladší generace zahradníků projevila zájem o opylovače nadpoloviční většina respondentů (9). Z těchto respondentů se pět respondentů aktivně věnuje podpoře opylovačů na jejich zahradě (Y4, Y5, Y7, Y8, Y9, Y10). Respondentka Y1 se vyjádřila o včelách, které dříve soused (dnes zesnulý) choval a za jejichž službu opylování zahrady byla vděčná.

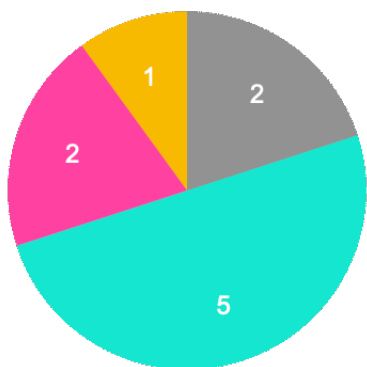
Další respondentka (Y6) a manželský pár respondentů Y2 kromě celkové podpory opylovačů ještě chová včely, a to ekologicky šetrně (hledají vlastní cestu, jak chovat včely bez použití pesticidů proti jejich parazitům). Zatímco respondentka Y6 o chovu včel moc nemluví vzhledem k tomu, že se o včely stará její manžel, respondent z manželského páru Y2 vnímá chov včel právě v souvislosti s opylováním prostoru. Jeho hlavní motivací je, aby včely opylovaly ovocné stromy a až následně aby z nich měli jako rodina užitek. Zdá se, jako by med byl až poslední motivací,

- projevují zájem o opylovače + myslím, že hmyzu ubývá – X2
- projevují zájem o opylovače + myslím, že hmyzu ubývá a proto ho podporuji – X9
- zájem o opylovače neprojeven – X1, X3, X4, X7, X10
- projevují zájem o opylovače + podporuji opylovače – X5, X8
- projevují zájem o opylovače + díky včelám od souseda mám lepší úrodu – X6

Obrázek 28 Pohled GX na život opylovačů na jejich zahradě

- zájem o opylovače neprojeven – Y3, Y8
- projevují zájem o opylovače + podporuji opylovače – Y4, Y5, Y7, Y9, Y10
- projevují zájem o opylovače + podporuji opylovače + chovám včely – Y2, Y6
- za včely, které dříve soused choval, jsem byla ráda (zlepšovaly úrodu) – Y1

Obrázek 29 Pohled GY na život opylovačů na jejich zahradě

před kterou ještě leží určitá fascinace včelami, která by se dala zařadit jak do kulturní služby emoční, tak do kulturní služby existenční hodnoty. Takto se o motivaci poříditi včely vyjadřuje manželka z manželského páru X6: „Zaprvý ho to fascinuje (míněno manžela), zadruhý to tady jde vidět... tahle třešeň velká... máme třešně a najednou ty třešně jsou úplně černý! Dole je švestka letos úplně obsypaná, je to neuvěřitelný, nikdy tam žádná švestka nebyla. Jde to hodně znát skrz tu zahradu. A je to hrozně zajímavý.“

Historie

Hmyz se stal součástí historických zahrad například ve středověku. V klášterních zahradách včely chovali mniši. (1.2.3 Zahrady středověké Evropy)

Komparace generací

Závěr

Ekosystémovou službu regulační – opylování, vnímá na své zahradě více mladší generace, která tuto službu také aktivně podporuje, a to buď vhodnými rostlinami, které na své zahradě vysévá nebo podporuje, nebo včely aktivně chová (a to dokonce se snahou je chovat ekologicky šetrně bez použití či s omezeným množstvím pesticidů proti parazitům).

2.2.3.5 Regulace „škůdců“

Zahradníci a zahradnice Generace X

Nejdiskutovanějším škůdcem na zahradě jsou **slimáci**, o kterých se vyjádřili všichni respondenti. Mezi respondenty panují různé přístupy k jejich výskytu na zahradě. Tři respondenti výskyt slimáků na zahradě zaznamenávají a slimáky nijak nehubí ani neredukují (X7, X6, X9). Jeden respondent (X8) se snaží výskytu slimáků a škodě na rostlinách předcházet prevencí – rostliny sází tak, aby na ně slimáci nemohli. Další respondent (X2) se s jejich výskytem vypořádává pomocí chovu kachen, které je žerou. Respondentka X10 překonala odpor a začala je redukovat mechanicky. Zbytky slimáků následně hodí do lesa. K jedu nepřistupuje proto, že nechce ohrozit potravní řetězec. Pár respondentů (X3) považuje slimáky za nežádoucí. Snaží se proti nim uplatnit preventivní opatření (sekat trávu). Zároveň si cení výskytu ropuchy, která slimáky žere. Pokud je však potřeba, manželka přistoupí k hubení slimáků pomocí granulí, které mají přírodě blízké složení (hubí slimáky pomocí vysoké koncentrace fosforu a železa). Manželka by ráda hubila škůdce na zahradě pomocí biologické ochrany (např. pomocí hlístic, které napadnou

vajíčka slimáků). Ta však není vždy dostupná. Respondentka X1 nežádoucí slimáky na své zahradě hubí jak mechanicky, tak pomocí jedu. Respondentka X4 uvádí, že jí slimáci na zahradě vadí, hubí je jedem, který však výskyt slimáků pouze minimálně redukuje. Páru respondentů X5 slimáci vadí, snaží se jejich výskytu předcházet sekáním trávy a následně je redukují jak mechanicky, tak jedem.

Dalším velmi diskutovaným škůdcem na zahradě jsou **mravenci**. Devět (z deseti) respondentů se vyjádřilo o jejich výskytu na zahradě. Čtyřem respondentům (X4, X5, X9, X10) výskyt mravenců vadí, snaží se je redukovat pomocí jedu a nejsou úspěšní. Mravenci se obvykle pouze přestěhují jinam. Další respondentka (X6) se vyjadřuje o mravencích s nevolí, nehubí je však. Čtyři respondenti (X1, X8, X6, X7) se o mravencích vyjadřují jako o obyvatelích jejich zahrady, kteří jim spíš nevadí. Jeden respondent (X2) se o mravencích na zahradě nevyjadřuje.

Dalším škůdcem na zahradě se ku podivu stává domácí mazlíček, **kočka**. Čtyři respondenti udávají, že loví ptáky nebo motýli (X1, X2, X4, X5). Na jedné straně škůdce, na druhé však pomoc proti škůdcům. U některých respondentů je totiž výskyt kočky na zahradě zároveň žádoucí. Podle respondenta X2 a respondentů v páru X5 jejich kočky loví myši a tím jim prokazují službu.

Na výskyt **myši** na zahradě si stěžují čtyři respondenti (X1, X5, X8, X9). Podle nich ohrožují zdraví rostlin tím, že okusují nebo dokonce přerušují kořen stromů nebo rostlin. Dvě respondentky (X8, X9) se snaží rostliny (obvykle cibuloviny) před myšmi ochraňovat pomocí košíků, do kterých cibulky sází. Jedna respondentka při velkém výskytu myši na její zahradě přistoupila k hubení pomocí jedu, který vpravila do jejich nor. (X9)

Dalším škůdcem, který se na ašských zahradách vyskytuje, jsou **mšice**. S obavami o úrodu nebo zdraví stromů se o nich vyjadřují tři respondenti, jedni respondenti jejich výskyt potvrzují, nevadí jim však. Manžel z páru respondentů X3 zjistil, že mšice stromům nevadí. Manželka vnímá, že výskyt mšic redukují berušky, a tak se je snaží na zahradě podporovat. Respondentka X8 výskyt mšic (a případně brouků) na rostlinách řeší pomocí mechanického odstranění. Pár respondentů X5 vnímají, že mšice redukují berušky, ale pokud je mšic hodně, přistoupí k postřiku. Respondent X2 výskyt mšic řeší postřikem.

Další škůdci se na zahradách vyskytují spíše u jedinců. **Třásněnky nebo svilušky** řeší při výskytu postřikem dva respondenti (X2, X3), kteří by zároveň proti škůdcům používali

ekologicky šetrnou biologickou ochranu, která však pro ně není dostupná. Výskyt škůdců je potřeba řešit okamžitě, na dodání biologické ochrany se však dlouho čeká. Respondent X2 zároveň chrání své slepice před **liškou** z přilehlého lesa pomocí elektrického plotu. Pár respondentů X5 zkouší aplikovat proti výskytu škůdců smíšené kultury, zatím však nevidí výsledky. Respondentka X7 vypráví o neobvyklém škůdci, **volavce**, která je údajně schopná během několika týdnů vylovit jejich rybník, kde chovají ryby na maso. Spolu s manželem se výskytu volavky snažila zabránit umělou atrapou volavky, která stála na břehu. Manžel dokonce zkoušel s volavkou pobíhat okolo rybníku a živou volavku tím odstrašit. Bez výsledku. Respondentka zároveň vnímá návštěvu **srnek**, které polamují rebarboru a okusují vegetaci. Jak výskyt volavky, tak srnek, však vnímá jako přirozený koloběh přírody. Respondentka X8 mluví o **holubech**, kteří jí vyzobali vysetý hrášek. Respondentka X9 se musela vypořádat s hnízdem **sršňů** v zahradní chatě a respondentka X6 vnímá na zahradě **klíšťata** jako nebezpečné a nežádoucí parazity.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Více než polovina respondentů Generace Y (Y1, Y2, Y4, Y5, Y7, Y8) se vyjadřuje o **slimácích** na jejich zahradě jako o nežádoucích tvorech. Zatímco u respondentek Y3 a Y6 se slimáci nevyskytují, respondentky Y9 a Y10 o jejich výskytu nemluví. Oproti tomu Respondent Y7 výskyt slimáků na zahradě vnímá a podniká proti nim preventivní opatření – nevytváří nebo odstraňuje prostory vhodné k jejich úkrytu a rozmnožování. Respondentce Y2 slimáci vadí a jejich výskyt redukuje mechanicky – brzo ráno je na zahradě sbírá do kýble se solí, která slimáky zahubí. Podobně situaci řeší respondentka Y8, která však slimáky pouze vyhazuje ze zahrady s tím, že je sežerou divoká prasata vzhledem k tomu, že jejich zahrada přiléhá lesu.

Respondentky Y1 a Y4 slimáky na zahradě také nechtějí, proto se snaží je redukovat mechanicky i pomocí jedu. Kombinaci opatření používá i respondentka Y5, která kvůli snížení výskytu slimáků chová kachny, které je žerou a zároveň používá chemické prostředky, kterými slimáky hubí.

Většina (7) respondentů Generace Y (Y1, Y2, Y3, Y6, Y8, Y9, Y10) se o **mravencích** jako problémovém škůdci na zahradě nevyjadřuje. Jako problematické vidí mravence tři respondenti (Y4, Y5, Y). Ti jejich výskyt řeší buď jedem, který však příliš nepomáhá (Y4, Y5) nebo jejich přemístěním do odlehlejších míst zahrady (Y7).

Polovina respondentů mladší generace (Y4, Y5, Y6, Y8, Y9) vnímá výskyt **mšic** na své zahradě a vypořádává se s ním různými způsoby: pouze respondentka Y5 řeší výskyt mšic pomocí postřiku pesticidy. Oproti tomu respondentka Y4 vyzkoušela výskyt mšic eliminovat prostřednictvím zakoupeného ekologicky šetrného postřiku, se kterým však nebyla spokojená. Vnímala, že rostliny jsou po jeho aplikaci „zalepené“. Proto k tomuto postřiku už nepřistoupila a mšice raději nechává být. Další respondentka Y9 použila při výskytu mšic ekologicky šetrný postřik domácí výroby, který vyrobila z tabáku. Respondentka Y6 se jako jediná snaží výskytu mšic předcházet, a to pomocí výsadby celeru mezi papriky, což poukazuje na využití vhodných sousedských vztahů mezi rostlinami, které jsem naznačila v kapitole *1.2.5.2.3 Rostliny*. Respondentka Y8 mšice odstraňuje mechanicky a zároveň věří, že si s mšicemi poradí prospěšný hmyz na její zahradě. Zbylí respondenti (Y1, Y2, Y3, Y7, Y10) se o výskytu mšic na své zahradě nevyjádřili.

Dvě respondentky Generace Y (Y5, Y10) vnímají jako škůdce **psy** – ti buď močí na rostliny, které následně hynou, nebo je okusují či případně vyhrabávají nové sazenice a zamezují tak jejich růstu.

Dvě respondentky (Y6, Y9) vnímají **výskyt škůdců na zahradě jako přirozenou součást**. Respondentka Y6 věří, že pokud mají semínka a rostliny potřebnou péči, se škůdci si poradí. Případný výskyt škůdců následně řeší bez postřiku. Rostlinám pomáhá pomocí výluhu z bylin (jíchy), který funguje jako posílení rostliny. Housenky sbírá a ničí. Pokud došlo ve skleníku k výskytu svilušek, rozhodla se rostliny zlikvidovat. Vypozorovala, že je lepší si sazenice vypěstovat doma, protože zakoupené sazenice jsou obvykle napadené. Respondentka Y9 pomáhá rostlinám odolávat proti škůdcům pomocí rad, které vyčte ve starých herbářích – obvykle se jedná o výluhy z bylin. Tvrdí, že raději obětuje úrodu, než by používala chemické postřiky vzhledem k tomu, že je přesvědčená o škodlivosti chemických prostředků jak pro prostředí tak pro člověka. Použití postřiků vnímá jako řešení, které je pouze “na oko” a používání chemie jí přijde nebezpečné. Také pro respondentku Y8 je použití chemických prostředků na zahradě nepřirozené. Věří, že ochranu rostlinám poskytnou částečně přirození predátoři – berušky a další hmyz.

Oproti respondentce Y5, která **housenky** hubí pesticidy, je respondentka Y4 na své zahradě vítá. Jedním z důvodů je fakt, že chová slepice, které občas vypustí z výběhu do zahrady a ty si na housenkách pochutnají. Druhým důvodem je její záliba v motýlech. Díky tomu jí housenky

nevadí a naopak se o ně zajímá – sleduje je, sleduje jejich kukly a následně se kochá různými druhy motýlů. Od housenek okousané listy růžičkové kapusty jí nijak nevadí, na kapustičkách si housenky nepochutnávají a listy stejně dostávají slepice.

Dvě respondentky (Y1, Y2) zmiňují jako škůdce na své zahradě **veverky**, které si pochutnávají na lískových oříšcích. Obě respondentky však použily výrazy: „sklízet oříšky” nebo „chodit na oříšky” z čehož usuzuji, že jim přítomnost veverek na zahradě spíše nevadí. Obě respondentky zároveň vnímají přítomnost **špačků** nebo dalších ptáků, kteří žerou jejich třešně. Tito škůdci respondentkám vadí vzhledem k tomu, že obě potvrzují, že se je snažily zaplašit, však bez výsledku.

Dvě respondentky vnímají jako problém na zahradě **myši** (Y2, Y5) s tím, že pár respondentů Y2 tento problém řeší pomocí koček, které myši hubí. Respondentka Y3 si stěžuje na výskyt **kuny**, která způsobila poruchu auta. Proti výskytu kuny pořídila rušičku. Respondent Y7 musel přistoupit k hubení **drátovců**, kteří napadli jeho pečlivě obhospodařené brambory.

K **ošetření rostlin chemickými postřiky** pravidelně přistupuje pouze respondentka Y5. Ta má zároveň na zahradě nejvíce zvířat mezi nimiž jsou také slepice, kachny a morčata. Prozatím se nestalo, že by nějaké zvíře odnesl dravec, několik jich však nad zahradou často krouží.

Zajímavě o svém rozjímání o parazitu včel promluvil manžel z páru respondentů Y2: „*Já spíš hledám východisko. Mam 9 úlů a v každým se snažím to dělat trochu jinak... (...) Není to tolik o tom medu, ale o tom, že opylujou prostor a ten med je nějaký bonus a výhra. Takže vlastně člověk je musí nějak léčit, aby neměly toho parazita. Jinak se exponenciálně ten parazit vyvíjí. A buď jim člověk musí vyřezávat starý plástve, to je časově náročný, ale nejmíň chemicky náročný pro tu včelu. Jakmile se do toho cpe nějaká chemie, tak vždycky to nějak zasáhne včelu. A pořád to tam je. (...) Buď se zaléčuje tím, že přijde kyselina mravenčí – dají se tam nacucaný proužky, který se odpařují do toho úlu. Musí to být tolik, aby to nezabilo včelu, ale kleštika. (...) Pak se ještě léčí tak, že se kapičky nakapou na proužek papíru, kterej se zavěsí do úlu a musí se to udělat tak, aby ten úl neshořel. Jakmile ty plástve nejsou plný medu, tak ta plástev chytí. A celej ten úl by shořel. Takže se s tím musí zacházet opatrně. (...) A v zimě, když tam nemaj včeličky žádnéj plod, tak přijde pár týpků s bombou a nafoukají do úlu plyn. Ten by měl zlikvidovat největší procento kleštika a nejmíň včeliček. Ale je mezi tím velmi tenká hranice. Ty včely trpěj. Mě to přijde jako kdyby ke mě domu někdo strčil hadici od auta od vejfuku a začal šlapat na plyn. Mě*

se líbí ta cesta toho, těm včelám to vyřezat a cpát do nich co nejmíň chemie. Tak jako tak v tom medu kyselina mravenčí je. Takže kyselinou mravenčí zaléčovat, ok. To беру. Ale tyhle chemky, který jsou na bázi pesticidů, tak to cpou do včel. A je to špatně. Takhle. Když mi někdo bude mýt od mala ruce, tak se naučím ty ruce mýt sám? Nenaučím. Takže když budeme tu včelu pořád čistit, ona se sama nenaučí očišťovat. Ona to uměla. Umí. Ale my jí o to připravujeme, že jí stále zaléčujeme. Nepotýká se v tu chvíli neproběhne ta evoluce a oni jsou neschopný se toho zbavit samy.“

Komparace generací

Při komparaci generací v jejich přístupu k výskytu škůdců na zahradě nejprve zreflektují jejich pohled na nejvíce diskutované škůdce – slimáky (o kterých mluvilo 18 z 20 respondentů), mšice (o kterých mluvilo 12 z 20 respondentů) a mravence (o kterých mluvilo 9 z 20 respondentů). Následně provedu komparaci generací v přístupu k dalším škůdcům, které se na zahrádkách vyskytují jen ojediněle.

Slimáci

Nejvíce diskutovaným škůdcem u zahradníků na Ašsku se u obou generací stali slimáci. Přesto, že o nich mluvili téměř všichni respondenti obou generací, dva respondenti mladší generace se o nich nevyjádřili vůbec a dva je neoznačili za problém své zahrádky (proto, že se tam nevyskytují).

Více tedy slimáky vnímají jako problematické starší zahrádkáři, kteří je také více hubí a celkově na zahradě pronásledují – zatímco z mladší generace slimáky hubí jedem pouze dva respondenti, ze starší generace je hubí respondenti čtyři.

- slimáci tu jsou, nechávám je být – X7, X6, X9
- slimáci tu jsou, dělám prevenci – X8
- slimáci mi vadí a hubím je mechanicky a jedem – X1
- slimáci mi vadí a hubím je jedem, nepomáhá to – X4
- slimáci mi vadí a hubím je mechanicky, protože nechci ohrožovat zvířata, která je žerou – X10
- slimáci nám vadí, děláme prevenci, ceníme si ropuchy, používáme prostředek s přírodě blízkým složením – X3
- slimáci mi vadí, dělám prevenci, redukuji je mechanicky i jedem – X5
- slimáci mi vadí a chovám kvůli nim kachny, které je žerou – X2

Obrázek 30 Pohled GX na výskyt a redukci slimáků v zahradě

- o výskytu slimáků na zahradě nemluvíme – Y9, Y10
- slimáci na zahradě nejsou – Y3, Y6
- slimáci tu jsou, dělám prevenci – Y7
- slimáci mi vadí, řeším je mechanicky – Y2
- slimáci mi vadí a hubím je mechanicky a jedem – Y1, Y4
- slimáci tu jsou, házím je přes plot divokým prasatům – Y8
- slimáci mi vadí a chovám kvůli nim kachny, které je žerou + používám chemii – Y5

Obrázek 31 Pohled GY na výskyt a redukci slimáků v zahradě

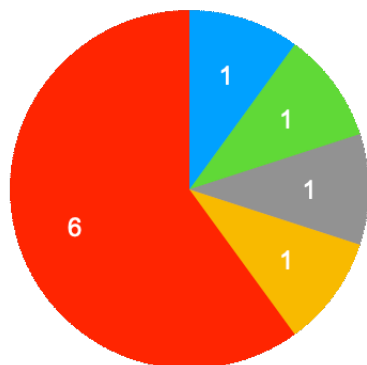
Mšice

O mšicích jako o škůdci se vyjadřují obě generace v podstatě stejně. U obou generací je na zahradě pozoruje (nebo se o nich vyjadřuje) polovina respondentů, u Generace X je to o jednoho respondenta méně.

Jedna respondentka mladší generace si je vědoma rostliny (celer), která mšice odpuzuje a tu vysazuje na svých záhonech mezi rostliny, které jsou mšicemi ohroženy. Další respondentka mladší generace si je vědoma funkce přírodního pesticidu (tabák). Více respondentů uvedlo, že si

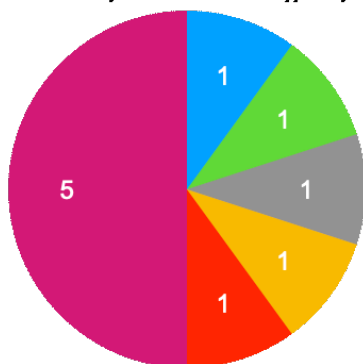
jsou vědomi vztahu mezi větším výskytem mšic a výskytem mravenců na jejich zahradě (X3, X5, X10, Y8,).

- mšice mi vadí a řeším je postřikem – X2
- vyzkoumal jsem, že mšice stromu nevadí + žerou je berušky – X3
- mšice mi vadí, redukuji je berušky a pokud je jich hodně, použiji postřik – X5
- mšice a brouky na rostlinách řeším mechanicky – X8
- o mšicích jako škůdci se nevyjadřuji – X1, X4, X6, X7, X9, X10

Obrázek 32 Pohled GX na výskyt a redukci mšic v zahradě

- mšice mi vadí, ekologicky šetrný postřik mi nevyhovoval, raději je neřeším – Y4
- mšice mi vadí a řeším je postřikem – Y5
- mšice řeším prevencí - mezi papírky vysazuji celer – Y6
- mšice řeším mechanicky a částečně je žere další hmyz – Y8
- výskyt mšic řeším postřikem z tabáku – Y9
- o mšicích jako škůdci se nevyjadřuji – Y1, Y2, Y3, Y7, Y10

Obrázek 33 Pohled GY na výskyt a redukci mšic v zahradě

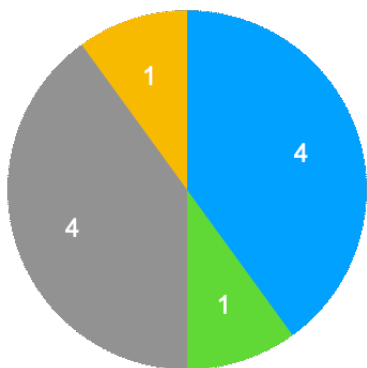
Mravenci

Jako problematické obyvatele zahrady vnímají mravence spíše zahrádkáři starší Generace X, kteří je také více hubí pesticidy (4 respondenty GX) a to i přes to, že tyto zásahy vnímají jako neúčinné.

Historie

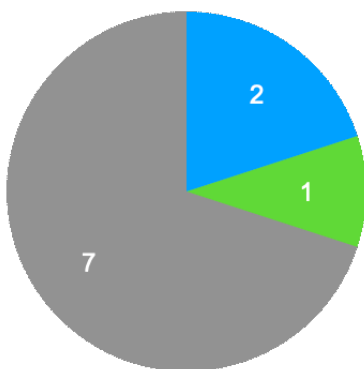
V zahradní historii popsané v kapitole 1.2.2 *Historie zahrad*, jsem nezaznamenala projevy hubení škůdců až do poloviny 20. století, kdy se rozšířilo využívání DDT, které se následně ukázalo jako toxické pro celý potravní řetězec. Tento objev sice přispěl k šíření ekologicky šetrného smýšlení, pesticidy a herbicidy ale ze zahrad nevymýtil.

- mravenci mi vadí a hubím je jedem, nepomáhá to (X4, X5, X9, X10)
- mravenci mi vadí a nehubím je (X6)
- mravenci tu jsou, spíš mi nevadí, nechávám je být (X1, X8, X6, X7)
- o mravencích se nevyjadřuji

Obrázek 34 Pohled GX na výskyt a redukci mravenců v zahradě

- mravenci mi vadí a hubím je jedem, nepomáhá to (Y4, Y5)
- mravenci mi vadí a nehubím je, přemísťuji je (Y7)
- o mravencích se nevyjadřuji (Y1, Y2, Y3, Y6, Y8, Y9, Y10)

Obrázek 35 Pohled GY na výskyt a redukci mravenců v zahradě

Komparace

Díky rozhovoru o mšicích, slimácích a dalších škůdcích je možné vidět, že několik respondentů obou generací si je **vědomo vztahů** mezi organismy v jejich zahradním ekosystému. Toto uvědomění někdy může vést k ochraně nebo podpoře ekosystému. Je tomu tak ku příkladu u respondentky Y9: „*Pokud to má umřít, tak to asi chce umřít a něco se má stát. A kdybych na to*

stříkala chemii, tak bych se necítla dobře. Snažím se najít babský rady nebo to řešit po přírodní cestě. “ Jindy uvědomění vztahů mezi organismy pomůže alespoň k rozhodnutí přistoupit k ošetření chemickým postříkem až ve chvíli, kdy je situace se škůdci vážná. Například v případě, kdy několik respondentů obou generací promluví o spojitosti mezi nižším výskytem mšic a vyšším výskytem berušek a dalšího prospěšného hmyzu (X3, X5, Y8). U některých respondentů toto uvědomění skutečně vede k ochraně nebo podpoře zahradního ekosystému (Y8), obvykle to však nestačí a respondenti i tak postřiky používají až ve chvíli, kdy podle nich hrozí zkáza rostlin (X3, X5). Podobné uvědomění prokázala ve výpovědích respondentka starší generace X10, která nechce používat granule pro hubení slimáků z obavy, že by jed mohl ublížit zvířatům přilehlého lesa. V tomto případě si je propojení vědoma a vede jí to k rozhodnutí jed neopoužít. V dalším případě si je vztahu mezi organismy vědoma rovněž, z důvodu obavy o rostliny však postřik použije. V zápětí však znovu promlouvá o podpoře užitečného hmyzu: „Jo, jediný co mi vadí, jsou mravenci. To je metla zahrad. Oni si pěstují ty svoje mšice. A co s tím? Sypu jed, ty granulky. Chemii moc na rostliny používat nechci. Myslím si, že jí máme hodně v jídle a ještě tohle. Tak spíš, když potřebuju nějaký přípravek, tak koukám, aby to byly hlíztice. Eko. Nebo na mšice dam jar, vodu. Chtěla bych vyrobit hmyzí domeček, ale ať se mi tam nestěhují pavouci... z těch mam fóbie, a i holky. Na zahradě ho obejdu, ale ať mi neleze do postele. “

Tři respondenti Generace Y přistupují ke svému zahradnímu ekosystému s vědomím vztahů mezi organismy, kterých se snaží využívat ve prospěch zahrady jako celku. Svým vhladem se přibližuje vnímání zahrady jako ekosystému také pár respondentů X3.

Respondenti z manželského páru Y2 napříč celým rozhovorem mluví o dalších souvislostech mezi organismy (i v přírodě). Rozmlouvají například o chovu včel, který se na vlastní zahradě snaží provádět přírodnější formou – bez použití pesticidů, bez dokrmování včel cukrem a podobně. Zároveň vnímají, že díky včelám mají větší úrodu a podporují jejich prospěch např. výsevem květnaté louky. Touha ochránit včely (avšak pravděpodobně nejen to) je vede také k nepoužívání pesticidů.

Podobné smýšlení je možné vidět také u respondentky Y6, která mluví o tom, že chce podporovat veškerý život a chce, aby se všechny rostliny a živočichové měli na její zahradě dobře. Události na zahradě vnímá tak, že si rostliny se škůdci a nemocemi poradí a věří v to, že její pozitivní

přístup a podpora pomocí slov činí rostliny zdravé. Rostliny zároveň ošetřuje jíchami, výluhem z tabáku a podobnými přírodními, vlastnoručně vyrobenými přípravky. Zároveň, pokud jsou rostliny napadené škůdci nebo chorobami výrazně, pak je zlikviduje ve prospěch celku.

Přesvědčení respondentky v to, že její podpora rostlin laskavým dotekem či laskavým slovem rostliny činí zdravé, je vědecky nepodložená. Avšak ona v toto propojení věří a zároveň (dle jejích slov a jejího uvážení) díky tomu prospěruje.

O vztazích na zahradě, o touze omezit veškeré zásahy, které nejsou založené na přírodním složení, mluví v průběhu celého rozhovoru také respondentka Y9. Ta nechce na zahradě používat ani vodu z kohoutku, která je opatřena chlorem a na místo toho zalévá pouze dešťovou vodou. Chemické postřiky ani umělá hnojiva by na své zahradě nepoužila nikdy, přistupuje pouze k prostředkům vlastní výroby z bylin. Používání chemických postřiků vnímá jako prostředek k rychle, ale „na oko“ vyřešenému problému. Uvědomuje si dlouhodobé dopady ošetření a vnímá širší souvislosti: *„Přijde mi, že už tak máme v půdě tolik chemie... řešili jsme s kamarády bio přípravky. A já jsem jim říkala, že bio nemůže skoro existovat, protože půda je otrávená. Lidi nad tím vůbec nepřemýšlí. Těžko se vypěstuje bio někde, kam teče kanalizace a tak... jak to mam s těma lékama, tak to mam i se zahradou. Chemii nepodporuju. Přijde mi to nebezpečný. Že to může rychle vyřešit nějaký problém, na oko, ale dlouhodobě za nějaký čas se nám to vrátí v něčem nějak nepříjemným. Když to do té půdy dam, tak to tam dlouho bude.“*

Nejeden respondent starší generace přistupuje k hubení obyvatel zahrady (domnělých škůdců) i přes to, že toto hubení vnímá jako neúčinné (hubení slimáků X4, hubení mravenců X4, X5, X9, X10).

Závěr

Škůdci na zahradách obtěžují více starší generaci, která proti nim také více používá chemické prostředky (pesticidy a herbicidy). Uvědomění propojení vztahů mezi organismy je možné zaznamenat více u Generace Y než X. U starší generace je navíc možné vidět rozhodnutí přistupovat k hubení škůdců pomocí chemických prostředků i přes to, že sami respondenti vnímají, že to výskyt škůdců nesníží.

2.2.4 Podpůrné služby

2.2.4.1 Tvorba půdy

Zahradníci a zahradnice Generace X

Z rozhovorů vyplývá, že každý respondent přistupuje k hnojení rostlin a péči o půdu jinak. Dvě třetiny respondentů Generace X (celkem sedm) se vyjádřily o **kompostování** zbytků rostlin ze zahrady (X1, X9) a ze zahrady a kuchyně (X2, X3, X5, X6, X8). Respondenti tento kompost následně používají k obohacení půdy o živiny, obvykle před pěstební sezónou nebo po ní.

Pár respondentů X5 tvrdí, že mají na zahradě „kompostářské hospodářství“. Na kompostování všech rostlinných zbytků ze zahrady i z domácnosti si zakládají. Když ještě bydleli v panelovém domě a na pozemek zahrady, kde nyní stojí jejich rodinný dům, docházeli pouze po odpoledních, aby zde trávili volný čas, nosili na místní kompost odřezky z kuchyně z panelového domu v igelitové tašce. Díky jejich úsilí se jim podaří vyprodukovat okolo 1,5m³ kompostu ročně. Využívají tři komory kompostu, které pravidelně střídají. Do jedné hromady vyhazují rostlinné zbytky, druhá odpočívá a ve třetí je hotový kompost, který zapracují do půdy.

Dalším oblíbeným způsobem, jak dodat rostlinám potřebné živiny (však bez efektu půdu obohatit, zkvalitnit, oživit), jsou u respondentů Generace X (X2, X3, X4, X5, X9, X10), **umělá, v obchodě pořízená hnojiva přímo určená pro daný typ rostlin**. Respondenti (celkem šest) zmiňují používání hnojiv pro rododendrony, růže, borůvky i zeleninu.

Tři respondenti uvedli, že by chtěli používat čerstvý kravský, koňský či jiný **hnůj, nebo hnůj již používají**. Respondent X2 prohlásil, že si nemůže objednat haldu hnoje kvůli sousedům, údajně by jim vadil smrad. Zároveň však respondent oplývá omezenými zdroji vlastního hnoje díky chovu králíků a slepic, tento hnůj pro hnojení zahrady využívá. Hnůj na zahradě použije také respondentka X10, která ho získává od souseda, který chová králíky. Respondentka X9 měla v minulosti příležitost čerstvý hnůj získat a vždy je využila a pokud by se jí příležitost naskytla, znova by hnůj neváhala na zahradě využít. Respondenti (manželské páry) X3 a X5 by v případě chovu hospodářských zvířat rozhodně na zahradě hnůj využívali, prozatím však hospodářská zvířata nechovají, a to z časových důvodů. Další dvě respondentky (X6, X8) k hnojení používají kupovaný, **zpracovaný**, sušený **hnůj** v podobě granulí, které zapracují do půdy.

Čtyři respondentky uvedly, že **mulčují půdu** mulčem kupovaným (X4), nebo na zahradě vytvořeným (X3, X6, X9).

Dvě respondentky (X3, X4) pro vysazování rostlin využívají **rašelinu**. Respondentka z manželského páru X3 si však uvědomuje, že se jedná o neobnovitelný, vzácný zdroj. Proto ji využívá v omezeném množství a zároveň její použití snaží suplovat domácí „listovkou“ (hmotou vytvořenou z rozloženého listí), která by pro rostliny měla tvořit podobné podmínky.

Respondentka X7 kompostuje organické zbytky ze zahrady, dosud jí však nenapadlo se zpracovaným kompostem (nebo hnojem od chovaných ovcí) obohacovat půdu a tím hnojit rostliny. Do nynějška kompost (vytvořený z organických zbytků ze zahrady a z kalu sesbíraného z dna rybníků) a hnůj používal manžel na vyrovnání nerovností pozemku. Respondentka využívá k hnojení rostlin droždí a ve vodě naložení kopřivy.

Dva respondenti (X2 a manželský pár X5) se vyjádřili o tom, že bez umělého hnojiva by neměli úrodu zeleniny, kterou si představují („bez umělého hnojiva by to nešlo, kompost nestačí“).

Respondenti X5 (manželský pár) tuto sezónu zkusili nově využít mykorrhizní houby ke hnojení ovocných stromů. Respondentka X8 do kompostu nasadila násadu kalifornských žížal, které podle ní rychleji zpracovávají organický odpad.

Někteří respondenti mluví o dalších činnostech spojených s péčí o půdu. Záhony okopávají, plejí a ryjí respondenti X5 („*Pak si tu dáme třeba s taťkou kafe a čaj a něco děláme, ryjeme, plejeme, sejeme, sklízíme nebo zpracováváme.*“), X6 a X8.

Jeden respondent z manželského páru X5 výslovně prohlásil, že na zahradě pěstuje stromy proto, aby na pozemku zadržovaly vodu.

Jedna respondentka (X4) udržuje vlhkost na záhonech pomocí netkané textilie (mulčování), díky které nemusí často zalévat.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Většina respondentů mladší generace (Y1, Y2, Y4, Y6, Y7, Y8, Y9) využívá k obohacení půdy a hnojení rostlin vlastní kompost vytvořený z rostlinných zbytků ze zahrady. Pouze respondentka Y3 kompost na zahradě nechce mít vůbec (podle jejích slov kompost na zahradě smrdí) a rostlinné zbytky vyhazuje do hnědé popelnice na bio odpad.

Více než polovina respondentů (Y1, Y2, Y4, Y5, Y6, Y7) na zahradě pracuje s vlastním hnojem získaným od ovcí, slepic, koz nebo králíků, který vpravují do půdy, aby ji prohnoují a připravili na další pěstební sezónu. Další respondenti hnoj na podporu růstu rostlin získávají z místních zdrojů (Y8, Y9, Y10).

Tři respondentky (Y4, Y5, Y6) v některých případech mulčují půdu rostlinnými zbytky ze zahrady a díky tomu v ní udržují vlhkost a zároveň jí hnojí. Pouze dvě respondentky (Y2, Y6) využívají k pěstování zeleniny vyvýšené záhony vytvořené podle permakulturních principů. (*více viz kapitola 1.2.3.2 Části zahradního ekosystému*)

Umělá hnojiva různého typu využívají tři respondentky (Y8, Y4, Y3). Pouze dvě respondentky (Y3, Y4) se vyjádřily o tom, že na zahradu občas koupí substrát a rašelinu (tedy využijí externích, neobnovitelných zdrojů).

Dva respondenti (Y7, Y6) vyrábí na podporu růstu rostlin bylinné jíchy.

Jedna respondentka (Y1) mluví o ojedinělém případě výroby hnojiva: *„Mam tady jeden sud se specialitou. Můj manžel je rybář a má „žížaliště“. Abych vám to přiblížila, tak si prostě chová žížaly. Takže máme box, který má proděravělý aby jim tam šel vzduch a dává tam hlínu, trávu a zbytky z kuchyně, třeba lógr. A ty žížaly se mu tam množí a on si je bere na rybaření. Letos v létě potřeboval vyčistit „žížaliště“, byl tam vyloženě surověj humus. Oni to pročistily, co jim tam dával. Takže jsme na plachtu vykopli „žížaliště“, žížaly jsme daly zvlášť aby jim mohl založit nový podklad. A ten humus jsme dali do sudu, protože jsem se někde dočetla, že je to údajně hodně výživný. Dokonce se to prodává jako voda ze žížal. Všude se to prodává.“* V podstatě se jedná o domácí vermikompostér, který však nevytvořili s cílem zpracování rostlinných zbytků, ale z důvodu produkce žížal a následně kreativně využili jako hnojivo.

Více než polovina mladší generace zahradníků půdu pleje, okopává a ryje (Y2, Y4, Y5, Y6, Y8, Y9).

Y6: *„Já vždycky říkám, že na zahradě se musí makat, musí se pracovat, to člověk neokecá. Na jaře je potřeba tomu dát čas i práci. Například na jaře protrhat plevel, ale pak už to třeba není tolik potřeba. Díky tomu, že jsem nechala později v záhoně česneku plevel, mi nezplesnivěl, protože odčerpal přebytečnou vlhkost.“*

Dvě zahradnice mladší generace se vyjádřili o tom, že pěstovanou zeleninu na záhonech rok co rok obměňují. (Y8, Y4)

Respondentka Y6 uvedla, že na zahradě pracuje se smíšenými kulturami rostlin na podporu zadržování vody v půdě. K tomuto účelu vysévá lichořeřišnici okolo kmenů mladých ovocných stromů.

Komparace generací

Obě generace hojně využívají kompost a hnůj k obohacení půdy o hnojivo.

Množství respondentů mladší generace (a jeden respondent starší generace) k obohacení půdy využívá hnůj získaný z chovu vlastních hospodářských zvířat. Tato zvířata daní respondenti obvykle krmí rostlinnými zbytky ze zahrady a zároveň odřezky z kuchyně. Díky tomu obohatí žrádlo hospodářských zvířat o čerstvou potravu, která jim chutná. Tito respondenti získávají užitek z vlastního chovu zvířat (vejce, maso či usnadnění práce se sekáním trávy), následně používají hnůj svých zvířat k hnojení záhonu a tím uzavírají cyklus koloběhu živin na své zahradě a podporují funkci a stabilitu zahradního ekosystému.

V případě kompostu se jedná o podobný cyklus, ve kterém však chybí role hospodářských zvířat a tím pádem se jedná pouze o zjednodušený cyklus. Vlastního kompostu na zahradě využívají obě generace stejně, a to nadpoloviční většina všech zahradníků (14). Díky tomuto jednoduchému cyklu založeném na zkompostované vegetaci, která vyrostla na zahradě a slouží zahradníkům k různým účelům (jako potrava nebo jako okrasa), a která následně opět poskytne podporu růstu vegetace, se okruh koloběhu živin uzavírá. Živiny uchované v těle rostlin se prostřednictvím kompostu a organismů, které v něm žijí, dostávají zpátky do půdy, kterou živí. Organická hmota zároveň poskytuje půdě retenční vlastnost pro zadržování vody. To zúrodňuje a oživuje půdu a podporuje další růst vegetace.

Půdu mulčují obě generace obdobně, a to méně než polovina respondentů (starší generace čtyři, mladší generace tři). Umělá hnojiva používá při svém hospodaření na zahradě více starší (7) než mladší generace (3). Půdu více okopává, pleje a ryje mladší generace – to bude pravděpodobně dáno tím, že více pěstuje potraviny (viz 2.2.1.1 *Potrava*), které obvykle vysévá do holé půdy.

Závěr

Účinná podpora tvorby půdy (čili ekosystémové služby podpůrné) pomocí organického materiálu (kompostu, hnoje), zřeknutí se nežádoucích praktik při obhospodařování záhonů, zřeknutí se pesticidů a herbicidů, mulčování půdy a vhodné osevní postupy (jak jsem o ní psala v podkapitole *1.2.5.2.1 Půda*) představuje podporu a stabilitu nejen půdního života, a tedy i podporu tvorby půdy, ale i podporu stability celého zahradního ekosystému.

Více než starší generace si je tohoto vědoma generace mladší, která více využívá vlastního hnoje i kompostu a méně používá umělá hnojiva. Pár respondentek zároveň využívá permakulturní tvorby záhonů, které jsem popsala v kapitole *1.2.5.2.1 Půda*. Mladší generace z půdy více získává, protože více pěstuje potraviny (viz *2.2.1.1 Potrava*) a méně degraduje půdní život, protože méně využívá pesticidy a herbicidy (viz *2.2.3.2 Choroby* a *2.2.3.5 Regulace „škůdců“*).

2.2.4.2 Primární produkce

Zahradníci a zahradnice Generace X

Všichni respondenti starší generace se vyjádřili o růstu vegetace na jejich zahradě.

Někteří respondenti (tři) zmiňují nesoulad s představami svých rodinných příslušníků („spoluzahradníků“) ohledně míry sekání trávy. U manželského páru respondentů X5 se jedná o tatínka, který se spolu s nimi stará o zahradu okolo domu, ve kterém rodina společně bydlí. Respondentům se podařilo s tatínkem mluvit o tom, proč je dobré sekat trávu méně často (vegetace trávníku v sobě zadržuje vlhkost a díky tomu je trávník méně náchylný na suché období roku – viz *1.2.5.2 Části zahradního ekosystému a péče o něj*). Dokonce se s tatínkem domluvili na tvorbě travnatých „koláčů“ okolo stromů, kde trávu sekají ještě méně, aby zde tráva udržovala vlhkost u kořenů ovocných stromů. Na druhou stranu tatínek namítá, že ve vyšší trávě se více množí slimáci, s tím respondenti souhlasí. U respondentek X6 a X7 se jedná o nesoulad co se sekání trávy týče s manžely. Respondentky by upřednostňovaly sekat trávu méně často, aby podpořily život hmyzu, zatímco jejich manželé trvají na pravidelném sekání trávy.

Respondent X2 udává, že trávu seká podle toho, o jakou část zahrady se jedná – u domu udržuje trávu kratší, další části zahrady nechává více zarůst a seká je např. třikrát do roka. Respondenti z páru X3 museli tento rok pokácet mnoho stromů kvůli požadavku souseda – dřevo ze stromů

následně zpracovali a rozdávali a přitom vysadili novou řadu stromů v požadované vzdálenosti od plotu. Zároveň manželský pár respondentů X3 aktivně pěstuje množství semenáčků, které dále využívá k budování smíšených lesů.

Respondenti z páru X5 se učí, jak prořezávat stromy. Respondentka X10 mluví o potřebě udržovat vegetaci (hlavně stromy) v dobré kondici tak, aby neohrožovala majetek. Dále mluví o nesouladu se sousedy o tom, jak vysokou vegetaci na svém pozemku udržují, a to především proto, že následně vegetace (tůje, stromy) zastiňují jejich obytné prostory.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Všichni zahradníci mladší generace se vyjádřili o růstu vegetace na jejich zahradě.

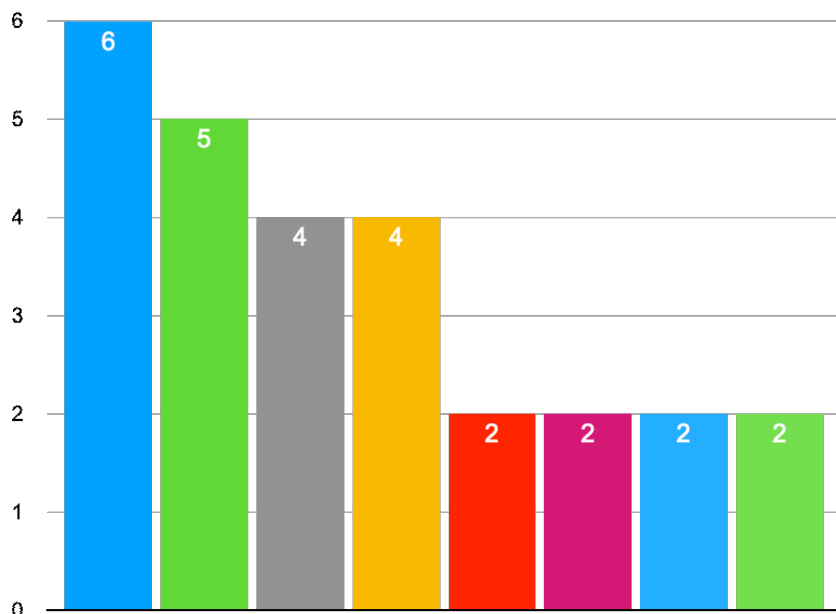
Někteří respondenti se vyjadřují o růstu vegetace detailněji – respondentka X1 například seká trávu podle toho, jak rychle roste a podle sekcí zahrady (tam, kde se chodí každý den, sekají častěji než v sadu a odlehlejších částech zahrady; stejně tak k sekání trávy přistupuje respondentka X9; respondentka X3 letos pozorovala neobvyklý skok v růstu vegetace, která rostla zdánlivě více, než roky před dříve).

Komparace generací

Závěr

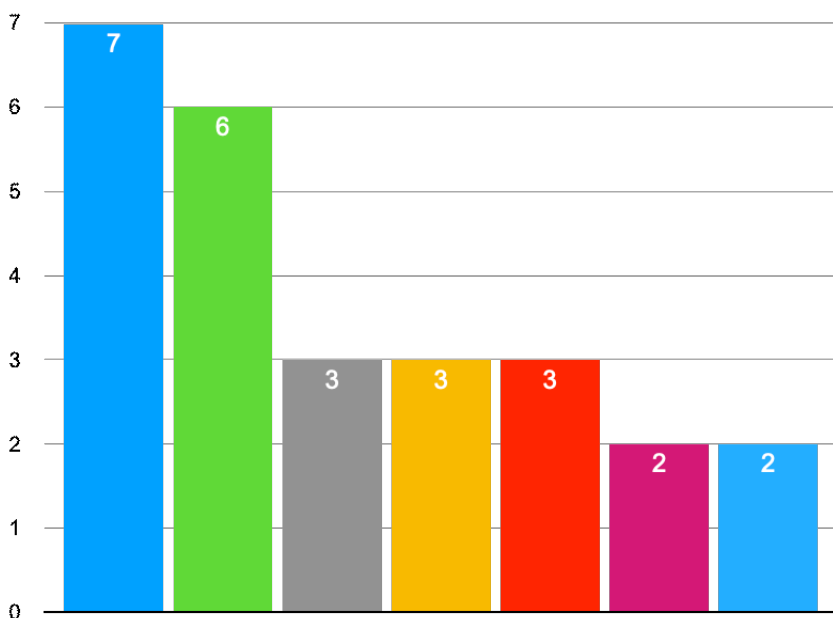
Co se týče primární produkce, není znát v pohledu generací významný rozdíl. Všechny zahrádky poskytují ekosystémovou službu podpůrnou, primární produkce.

- hnojí umělým hnojivem určeným pro konkrétní účely – X2, X3, X4, X5, X9, X10
- používá k hnojení vlastní kompost ze zahrady i kuchyně – X2, X3, X5, X6, X8
- mulčuje půdu – X3, X4, X6, X9
- rád by používal/a čerstvý hnůj – X2, X3, X5, X9
- používá rašelínu – X3, X4
- používá na hnojení nezpracovaný kravský, slepičí nebo králíčí hnůj – X2, X10
- používá k hnojení kupovaný, zpracovaný hnůj – X8, X6
- používá k hnojení vlastní kompost ze zahrady – X1, X9

Obrázek 36 Pohled GX na hnojení rostlin

- používá k hnojení vlastní kompost – Y1, Y2, Y4, Y6, Y7, Y8, Y9
- používá na hnojení vlastní nezpracovaný kravský, slepičí, kozi nebo králíčí hnůj – Y1, Y2, Y4, Y5, Y6, Y7
- používá na hnojení nezpracovaný kravský, slepičí, kozi nebo králíčí hnůj – Y8, Y9, Y10
- hnojí umělým hnojivem určeným pro konkrétní účely – Y8, Y4, Y3
- občas mulčuje půdu – Y4, Y5, Y6
- zeleninu pěstuje ve vyvýšených záhonech – Y2, Y6
- používá rašelínu nebo koupený substrát – Y3, Y4

Obrázek 37 Pohled GY na hnojení rostlin

2.2.4.3 Potravní řetězec

Zahradníci a zahradnice Generace X

O **projevech funkčního potravního řetězce** mluví čtyři respondenti z deseti (X1, X2, X5, X7, X9). Respondentka X1 mluví o výskytu kuny, což značí zároveň výskyt malých savců a ptáků, kteří se zde žíví hmyzem a vegetací; respondent X2 mluví o potravním řetězci spojeném s chovem slepic – slepice spasou vegetaci a hmyz a poskytnou respondentovi vejčička, výkaly slepic následně slouží jako podpora růstu vegetace a tím i výskytu hmyzu a destruentů; respondenti X5 mluví o výskytu dravce, kuny a lasičky na jejich zahradě (což poukazuje na výskyt drobných hlodavců a ptáků, kteří se zde musí zákonitě žít hmyzem a vegetací). Respondentka X7 mluví o následujícím potravním řetězci: na zahradě roste tráva, kterou spásají ovce, ty také dostávají zároveň rostlinné zbytky z kuchyně, ovce následně respondentce slouží jako potrava a jejich trus jako podpora tvorby půdy, která slouží jako základ pro růst vegetace; dále respondentka a její rodina na zahradě využívá rybníky pro růst ryb, které slouží jako potrava nejen jim, ale i volavce. Respondentka X9 obstarává zahradu u lesa, kde se vyskytují dravci, kteří tu pravděpodobně loví myši (na výskyt myši respondentka upozorňuje tím, že je vnímá jako škůdce).

Další respondenti mluví o **omezeném potravním řetězci**, např. X8 žížaly v kompostu žere krtek, jeřabinu a slunečnice ozobávají ptáci, lísku sklízí veverka, na levanduli sbírají pyl včely, ... U několika respondentů (*viz níže v následující podkapitole 2.2.4.4. Biodiverzita*) se vyskytují obojživelníci, kteří poukazují na výskyt dostatečného množství hmyzu.

Respondentka X10 mluví o tom, že si **uvědomuje zákonitosti potravního řetězce** – nechce hubit slimáky pomocí jedu, protože by je následně mohly sežrat savci a tím si ublížit. Zároveň tato respondentka poukazuje na možný výskyt funkčního potravního řetězce na její zahradě. Tento je podpořen tím, že zahrada je v bezprostřední blízkosti lesa, a tak se zde vyskytuje liška, kanci, zajáci a srny. Zároveň respondentka přítomnost lišky podporuje vědomým krmením.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Také mladší generace se vyjadřuje o **projevech funkčního potravního řetězce**. Vzhledem k tomu, že čtyři respondenti mladé generace chovají hospodářská zvířata (*viz 2.2.1.1 Potrava*), bývá na jejich zahradě funkční potravní řetězec. Jedná se například o chov **slepice** (Y4, Y6), které se částečně žíví na zahradě vegetací a hmyzem (a pravděpodobně i zakoupeným krmivem),

poskytují zahradníkům vejce a zároveň i hnojivo, kterým zahradníci hnojí záhony, aby podpořili růst vegetace. Respondentka Y1 pěstuje louku pro hmyz a zároveň z ní suší seno pro **králíky**, které následně slouží jako jídlo pro rodinu. Králíčí trus také slouží jako hnojivo pro růst rostlin k užitku.

Částečný potravní řetězec je také vidět v případě chovu **včel** u respondentky Y6 a manželského páru respondentů Y2. Včely opylují vegetaci a zajistí větší úrodu pro člověka a zároveň podporují výskyt dalších konzumentů, např. ptáků.

Ptáci poukazují na výskyt hmyzu a dravci na výskyt hlodavců a obojživelníků, kterých je v zahrádkách mladších zahrádkářů hodně.

O podpoře jednotlivých druhů živočichů viz níže v následující podkapitole 2.2.4.4. *Biodiverzita*.

O vyjádřeních zřeknutí se látek, které živočichy ohrožují viz 2.2.3.5 *Regulace „škůdců“*.

Komparace generací

Respondenti mladší generace mluví o funkčním potravním řetězci více. Respondenti mladší generace si jsou často ve výpovědích vědomi potravního řetězce a z toho důvodu podporují vegetaci a vytváří vhodné podmínky pro výskyt určitých druhů zvířat (např. hmyz, ptáci, obojživelníci) a zároveň se vyhýbají používání látek, které tyto živočichy ohrožují (obvykle pesticidy a herbicidy). To poukazuje na komplexní vnímání zahrady jako propojeného systému.

2.2.4.4 Biodiverzita

Hojným druhem živočichů na ašských zahrádkách jsou **ptáci**: o jejich výskytu se vyjadřují všichni respondenti starší generace; respondentky X1, X4 a respondenti z páru X5 pozorují, že je loví jejich kočky, ptáčky na své zahradě však podporují. Respondent X2 dokrmuje ptáky pouze v zimě, bydlí u lesa, a tak z jeho pohledu není potřeba jim poskytovat budky. Respondentka z manželského páru X3 si přeje podpořit co největší výskyt ptáků na její zahradě pomocí krmítka a vhodných podmínek, bohužel se zde prozatím nevyskytují hojně, což si vysvětluje například i výskytem dominantnějších druhů, jako je např. straka. Pár respondentů X5 chtějí, aby na jejich zahradě žili ptáci a krmí je skoro celý rok (jen ve vrcholném létě nikoliv), dávají jim pítka a pozorují sýkorky, modřinky, kosy, hýly, rehky, zvonky, sojky, špačky, straky, hrdličky a hřivnáče. Respondentka X6 podporuje život ptáků především v zimě, pod krovem jí hnízdila ptačí rodina. Respondentka X7 na zahradě pozoruje drobné ptáky, straky, dravce a volavku.

Respondentka X8 podporuje výskyt ptáků výsadbou vhodných stromů (např. jeřabiny), výskytem vody (jezíčko) i dokrmováním a to především v zimě. Respondentka X9 pozoruje spoustu ptáků: kukačky, sojky, straky, kánata a poštolky (zahrada se vyskytuje v bezprostřední blízkosti lesa, proto ptáky nepodporuje pomocí budek). Respondentka X10 podporuje výskyt ptáků po celý rok, dokrmuje je – všimla si, že pokud mají dostatek potravy, vyvedou mláďata dvakrát; respondentka si ochočila dvě sýkorky tak, že jí lítají na ruku pro zrní a ona je rozezná. Dále pozoruje sýkorky, strakapoudy, sojky a straky.

Výskyt bohatšího života u **vodního biotopu**, který na zahradě vytvořili, pozoruje pět respondentů: respondentka z manželského páru X3 mluví o jezírku jako místě, kde se vyskytují vážky. Respondentka X7 mluví o vodním biotopu jejich rybníků, kde se vyskytují kachny, které zde vyvedly mladé, hmyz a obojživelníci; dále zde roste vrba, na které hnízdí ptáci. Respondentka X8 mluví o vodním biotopu, který přilákal vážky, žáby, vodoměrky a další hmyz; v jezírku se také mohou napít ptáci, veverka a další živočichové. Respondentka X9 pozoruje, jak se v jezírku rozmnožují žáby a spousta hmyzu.

O hojném nebo žádoucím výskytu hmyzu na své zahradě se vyjadřuje osm respondentů: respondent X2 mluví o motýlech, čmelácích, mouchách s tím, že hmyzu ubylo (oproti mládí). Hmyzí domeček nepotřebuje, žije u lesa a na zahradě má dřevník, kde je pro hmyz místa dost. Respondentka z manželského páru X3 se výskyt hmyzu snaží podporovat růstem louky a dalšími rostlinami, které záměrně vybírá tak, aby výskyt hmyzu podpořila. X6 respondentka pozoruje na zahradě mouchy, žížaly a další „klasický“ hmyz, sršně a vosy, vídá čmeláky a hodně včel, na levanduli pozoruje motýly a „vícenožky“ ve starém dřevě. Ráda by, aby u nich byla louka – o to se s manželem prou, on louku nechce a rád by sekal co nejvíce. Hmyzí domečky nemají, protože mají dřevník, kde může hmyz bydlet. Ráda by měla zahradu více jako divočinu, ale bohužel se neshodne s manželem a ona sama na jinou než dosavadní správu zahrady, nemá čas. Respondentka X8 rostliny na zahradě vysazuje s vědomím toho, aby poskytovaly útočiště nebo potravu pro živočichy – pozoruje vážky, včely a další hmyz. Pod sochou Elfa žijí mravenci. Respondentka X9 pozoruje dle jejích slov spoustu motýlů, brouků, slunéček sedmitečných. Respondentka X4 si všímá motýlů, včel a mravenců. Respondenti z manželského páru X5 pozorují motýly, jejichž výskyt a vývoj sledují na kopřivách. Respondentka X7 pozoruje hmyz bez bližší specifikace.

Další zvířata se na zahradách vyskytují spíše u jednotlivců: X2 vidá ježka a zmiji; X5 ještěrky, ježky, krtka a žábu; X6 pozoruje krtka, zajíce a lišky z okolních polí; X7 vidá srnky; X9 si je vědoma srnek, zajíců a slepýše; X10 vidá srnky, kuny, divoká prasata (z přilehlého lesa) a ropuchy.

Respondent z manželského páru X3 **aktivně buduje smíšené lesy**, zvyšuje vědomě jich druhovou diverzitu a účelně podporuje stabilitu místního lesního ekosystému.

Zahradníci a zahradnice Generace Y

Pouze respondentka Y3 sdělila, že na své zahradě moc živočichů nepozoruje, a to pravděpodobně vzhledem k tomu, že se její zahrada nachází uprostřed města a je obklopena množstvím chodníků, silnic a především parkovišť a budov. Přesto však na zahradě najde ploštice, žížaly a především holuby a sojky.

Ostatní respondenti mluví o životě na jejich zahradě.

Všichni respondenti mladší generace na zahradě pozorují různé druhy ptáků. Bližší druhy specifikovala respondentka Y1, která vidá například špačky, straky a kosy; respondentka Y3 pozoruje nevíтанé holuby a sojky; respondenti Y5 a Y7 zmiňují dravce (např. luňáka), respondentka Y5 promlouvá o kachnách, které se rozmnožily na jejich jezírku a respondentka Y8 má největší radost z datlů („*Máme všehochuť a největší radost máme z datlíků, který nám chodí na krmítka. Máme krmítka tak, abychom na ně viděli z okna, takže je pozorujeme. Ted' zase pomalu dáváme semínka. Chodí na ně i veverka. A straky.*“)

Dalším nejpočetnějším druhem živočišné říše na zahradě respondentů mladší generace je hmyz, o kterém mluví rovněž všichni respondenti. Čtyři respondenti – respondentka Y1 a manželský pár respondentů Y2, respondentky Y6 a Y10 na zahradě nechávají růst nebo vysévají louku na podporu hmyzu. Dále většina respondentů mluví o výskytu včel (Y1, Y2, Y4, Y5, Y6, Y7, Y8), polovina respondentů se rozovídala o motýlech a housenkách (Y1, Y5, Y6, Y8, Y9), další tři respondenti zmínili čmeláky (Y1, Y4, Y6). Ojediněle respondenti mluvili o dalším hmyzu, zmínili žížaly a hlemýždě (Y2, Y3), vosy a brouky (Y4), berušky (Y4, Y8) a ploštice (Y3, Y4) a mravence. Někteřím respondentům mravenci vadí a považují je za škůdce (5), jiným nikoliv (4) (viz 2.2.3.5 *Regulace škůdců*). O velkém množství hmyzu na své zahradě mluví čtyři respondenti (Y4, Y6, Y7, Y8).

Y8: „*Máme tam hmyzí domek. Máme tam takový zarostlý místa, těch je dost. A co se týče sekání, máme velkou zahradu, tak jí nesekáme pravidelně a je to tam zarostlý. Takže hmyz se má kam schovat.*“

Kromě růstu louky respondenti výskyt hmyzu na své zahradě dále podporují pomocí hmyzích hotelů (Y8, Y9, Y10). O částech zahrady jako o prostoru pro život a vývoj hmyzu (dřevník, kamenná zídka), také mluví respondentka Y4.

Zájem o hmyz projevuje respondentka Y4, která si zároveň pořídila určovací kartičky, aby se o hmyzu dozvěděla více.

Další zajímavou oblastí, kde na zahradě dostává slovo biodiverzita, jsou **vodní biotopy** a živočichové na ně navázaní. Vodní plochu na své zahradě mají respondentky Y4 a Y5, náznak potoka také respondent Y7. Všichni tito respondenti pozorují na své zahradě ropuchy a další žáby, čolky a další obojživelníky.

Kromě respondentů s vodní plochou vidá na své zahradě obojživelníky také respondentka Y1, která jejich výskyt vnímá ve spojitosti s potokem pod svahem, na kterém jejich zahrada je. Potok je vzdálený několik set metrů. Dále o obojživelnících a vážkách mluví manželský pár respondentů Y2, kteří obecně promlouvají o chladnějším a vlhčím prostoru jejich zahrady (ve srovnání se zbytkem města) pod jejíž svahem je zároveň v lese tůňka vzdálená několik desítek metrů.

Na zahradách mladších respondentů se také vyskytují **savci a další druhy živočichů**. Další respondentky a manželský pár respondentů také mluví o veverkách (Y2, Y4, Y8), zajících a liškách (Y2, Y8), prasatech (Y8), srnkách (Y2, Y7), myších, hraboších a krtečích (Y2, Y5), netopýrech (Y1, Y6) a jezcích (Y4, Y6, Y8). Respondentka Y8 mluví o „ježčí rodině“, která čítala pět mláďat a která se usídlila na jejich zahradě pod psí boudou.

S důrazem na podporu diverzity buduje svou zahradu respondentka Y10. Zahrada je začátek a zároveň součást nově začínajícího projektu, motýlí stezky, která má jak podpořit výskyt hmyzu a dalších živočichů, tak poskytnout osvětu místním návštěvníkům pomocí osvětových desek.

Komparace generací

Z výpovědí respondentů se zdá, že obě generace na své zahradě pozorují obdobný výskyt živočichů. Více respondentů mladší generace mluví o hmyzu, více respondentů starší generace

rozmlouvá o vodním biotopu, na které se vážou specifické druhy zvířat. Více mladých respondentů se však snaží vědomě život hmyzu podporovat pomocí tvorby louky, hmyzích domků nebo vhodných stanovišť. Z mladší generace se také více respondentů shoduje na výskytu dalších druhů zvířat – např. savců.

Závěr

Z výpovědí respondentů je znát větší důraz na obzervaci a podporu biodiverzity na zahradách mladší generace, a to především co se hmyzu týče. Vodní biotopy tvoří na zahradě více respondentů starší generace. To může být dáno tím, že se jedná o lépe zajištěnou generaci (tvorba jezírka je spojena nejen s dostatkem prostoru, ale i nutností vynaložení finančních prostředků nebo dalších zdrojů, které mladá generace může vynakládat na jiné priority, např. péči o děti).

Z rozhovorů vyplývá, že rekreační ekosystémové služby kulturní zahradníci obou generací na zahradě využívají: všichni na zahradě odpočívají jak aktivně, tak pasivně.

Část zahradníků obou generací se díky zahradě vyrovnává s náročnou prací změnou činnosti i změnou prostoru, pobytem na čerstvém vzduchu ve společnosti rostlin a živočichů. Část respondentů také na zahradě uskutečňuje svůj vztah s přírodou, která je fascinuje, přitahuje a která jim poskytuje pocit jistoty. Zahradníci zde také tráví čas se svou rodinou a přáteli.

3 Diskuze

Prostřednictvím výzkumu této diplomové práce jsem dospěla k závěru, že mladší generace, Generace Y zahrádkářů na Ašsku více využívá většinu ekosystémových služeb, které zahrada jako ekosystém může poskytovat. Mladší respondenti ekosystémové služby na zahradě zároveň podporují prostřednictvím hospodaření, které je více ekologicky šetrné, než hospodaření starší generace.

Zatímco starší zahrádkáři Generace X zahradničí zejména kvůli rekreaci, naplnění emocemi a estetickému požitku, mladí zahradníci na zahradě hledají bezpečí díky prostoru i zajištění zdravými potravinami. Při svém počínání na zahradě vnímají roli přírodních zdrojů (například vody) i funkci potravního řetězce, který aktivně podporují. Někteří mladší respondenti přímo zmiňovali inspiraci permakulturním designem, jiní ho aplikují pravděpodobně intuitivně.

Charakteristika, že mladší generace umí vykonávat několik projektů najednou a je schopná v multitaskingu by mohlo poukazovat na to, že jsou na zahradě schopni lépe věci propojovat. (McCrindle, 2009) Podle permakulturního designu vidí pro jeden prvek více využití a jeden účel zajišťují prostřednictvím více prvků. (Hemenway, 2019) Důvodem, proč starší generace tolik nepropojuje může být fakt, že vyrůstala v době, kdyby byla důležitá jiná témata – například genderové problémy. (McCrindle, 2009)

Tyto výsledky korespondují s dosavadními zjištěními popsány v odborné literatuře. Zatímco starší generace je již finančně zajištěná a na zahradě tedy hledá spíše naplnění potřeb a obnovu schopností prostřednictvím kulturních ekosystémových služeb, mladá generace o finanční jistoty teprve usiluje. (McCrindle, 2009) S tím je spojený také fakt, že pro mě bylo v průběhu výzkumu náročnější objevit zahrádkáře mladší generace, zatímco zahrádkářů starší generace jsem objevila dostatek. Domnívám se, že to bylo zapříčiněno tím, že méně Ašáků mladší generace vlastní zahradu. To mohou částečně podpořit také další zjištění z výzkumu – čili výpovědi, ve kterých se zahrádkáři mladší generace zmínili, že zahrada pro ně představuje kulturní dědictví. Tito zahrádkáři, kteří měli to štěstí a zahradu získali od svých předků, zahradničit mohou. Zároveň vidí zahradu jako hodnotu, do které investují (různé prostředky) a kterou chtějí přenechat svým dětem.

Z těchto zjištění vnímám potenciál zahrad (zejména u mladší generace) posloužit při zajištění potravinové bezpečnosti. Ta je sama o sobě samostatným konceptem. Můžeme ji však vnímat také v souvislosti s cíli Miléniového hodnocení ekosystémů, mezi které patřilo zajistit bezpečnost osob. (Ekosystémy a kvalita našeho života 2003)

Jednou z motivací, proč zahradníci (obou generací) zahradničí, jsou ekosystémové kulturní služby emoční. Dalo by se říci, že většina zahradníků svou zahradu miluje. Oběma generacím přináší radost. Rozdíl je vidět v tom, že tyto emoce v mladší generaci vyvolávají potřebu zahradní ekosystém takřka se všemi jeho součástmi (a to mnohdy zdánlivě nechtěnými) ochraňovat a podporovat. To mi přijde jako zajímavý vhled, který může poukazovat například na přítomnost environmentálního žalu u mladší generace (což opět potvrzuje dosavadní teorii). (Howe, Strauss 2000)

Jako jeden z hlavních přínosů této práce vnímám obohacení dosavadních zjištění, které jsou o rozdílnostech dvou generací (X a Y) v literatuře popsáné. Tato práce přináší komparaci pohledů dvou generací na zahradničení a služby, které může zahrada poskytovat. Díky tomu jsou vidět také motivace, které zahrádkáře k zahradničení vedou.

V porovnání s teorií se mi naopak nepotvrdilo, že by byla mladší generace více zaměřená na výsledek (úroda), než na proces (pěstování). (McCrindle, 2009) Respondenti vyjadřovali spíše opak. Zatímco mladší generace dbá na celkový proces pěstování – více vybírá sazeničky, které pěstuje s minimálním použitím pesticidů, lépe se stará o půdu, starší generace spíše tvrdí, že „bez hnojiva a pesticidů“ to nejde. Z toho se zdá, jako by na výsledek byla zaměřená spíše starší generace. To by mohl potvrdit také fakt, že je jedním z hlavních cílů zahradničení starší generace její estetická stránka.

Výpovědi potvrzují také to, že je mladší generace spíše spirituální, než náboženská a méně náboženská, než starší generace. (McCrindle, 2009) Signifikantní projevy ekosystémové služby kulturní, náboženské jsem však neobjevila ani v promluvách starší generace.

Zajímavé je také zjištění, že vzdělávací ekosystémovou službu na zahradě vnímá především mladší generace, což opět potvrzuje její charakteristiky – tato generace vnímá jako módu být chytrý. (Howe, Strauss 2000)

Vzhledem k povaze tohoto výzkumu, který se týkal omezeného množství respondentů konkrétní lokality, však není možné tyto závěry zobecňovat. Je však možné se jimi inspirovat. Osobně

vidím jako stejně přínosnou (ne-li hodnotnější) šíři sesbíraných dat o pohledu generací na zahrady jako osobní prostor, rozšíření domova, který může lidem poskytovat ekosystémové služby v lokálním měřítku. Samozřejmě jsem přinesla pohled pouze na to, jaké ekosystémové služby přináší zahrady omezenému množství zahradníků na Ašsku. Tato zjištění a rozhovory, které byly velmi zajímavé a ve kterých se mi zahradníci nezdráhali otevřít a pomoci mi pochopit jejich osobní pohled na zahradničení, mohou sloužit dalším výzkumníkům jako inspirace.

Dle mého by bylo zajímavé výzkumnou otázku v dalších výzkumech rozšířit na větší skupinu respondentů. Pokud by bylo naplněno dostatečné množství a šíře dat, bylo by možné o zjištění obohatit dosavadní teorii. Přinést zjištění, jakým způsobem a za účelem plnění jakých ekosystémových služeb zahradníci dvě nejpočetnější generace současnosti i blízké budoucnosti. Na tato zjištění by bylo možné zaměřit například osvětové programy. Což je ostatně možné i s díky tomuto výzkumu, pouze na lokální úrovni Ašska.

To, že mají zahrady schopnost plnit ekosystémové služby také potvrzuje prozkoumaná historie zahrad.

Jako limit tohoto výzkumného designu vidím dosud nejednoznačně stanovené počátky a konce jednotlivých generací. Jak jsem popsala v teoretické části, různí autoři používají různé rozmezí. V případě opakování podobného výzkumu či jeho rozšíření bych tedy stanovila data narození generací, na kterých se většina autorů shoduje. To by znamenalo vyloučit z výzkumu respondenty, kteří se narodili v hraničních letech. Zároveň by bylo možné soustředit se na generace přímo našeho prostředí a porovnat např. Husákovy a Havlovy děti.

4 Závěr

Tato práce se zabývala pohledem zahrádkářů dvou generací na Ašsku na ekosystémové služby, které jim poskytuje jejich zahrada. V teoretické části jsem popsala rámec ekosystémových služeb a jejich dvojí hodnocení. Dále jsem se věnovala zahradě, jejím podobám a vývoji v historii a schopnosti se stát funkčním ekosystémem například prostřednictvím permakulturního designu. Rozebrala jsem také způsoby, kterými může zahradník stabilitu a funkci zahradního ekosystému podpořit nebo naopak narušit. Aby bylo možné v souvislosti s ekosystémovými službami zahrádek porovnat odpovědi dvou generací zahrádkářů, představila jsem rozdílnosti Generací X a Y. Dodala jsem také stručný popis lokality, ve které zahrádkáři působí.

Jaké ekosystémové služby zahradníci zmíněných generací na zahradě získávají jsem se dozvěděla prostřednictvím kvalitativní metody výzkumu – polo-strukturovaných rozhovorů. Získané rozhovory jsem následně pomocí rámcové analýzy roztřídila. V empirické části práce jsem v souvislosti s teorií interpretovala odpovědi. Pohled zahrádkářů na každou ekosystémovou službu jsem interpretovala zvlášť a zjištění následně porovnávala mezi generacemi.

Díky tomu jsem mohla dojít k závěru, že oběma generacím zahradníků na Ašsku zahrady poskytují ekosystémové služby kulturní, rekreační. Na zahradě zotavují jak své mentální, tak fyzické schopnosti. Zahrady oběma generacím zároveň přináší mnoho podnětů, které v nich vyvolávají emoce – zejména emoci radosti a tím poskytují ekosystémovou službu kulturní, emoční. Všechny zahrádky jsou porostlé vegetací, je na nich tedy splněna ekosystémová služba podpůrná, primární produkce.

Dále jsem došla ke zjištěním, že starší Generace X zahradníků na Ašsku na zahradě dle rozhovorů zahrádkářů více využívá ekosystémové služby kulturní, estetické, která se zároveň stává jednou z hlavních motivací zahradničit (spolu s rekreační ekosystémovou službou kulturní).

Díky odpovědím respondentů mladší Generace Y jsem zjistila, že na Ašsku více využívají ekosystémových služeb zásobování – potravinami, vodou, biochemikáliemi (domácí lékárna) genetickými zdroji (semínky, sazeničkami a mláďaty hospodářských zvířat). Více také využívají ekosystémové služby kulturní – inspirační a spirituální, vzdělávací, kulturního dědictví i existenční hodnoty. Je si více vědoma schopnosti zahrady plnit ekosystémovou službu regulace místního klimatu, chorob i „škůdců“, podporuje život hmyzu a opylovačů. V neposlední řadě si je

mladší generace také vědoma ekosystémových služeb podpůrných, jejichž funkci na své zahradě respondenti oproti starší generaci více podporují – tvorbu půdy, potravní řetězec i biodiverzitu.

Respondenti ani jedné skupiny spíše nevyužívají ekosystémové služby zásobování dřevem či vláknem, přes potenciál některých zahrad tuto službu poskytovat. Spíše také nevyužívají ekosystémovou službu kulturní spojenou s duchovním a náboženstvím. Zahradníci také spíše nevyužívají ekosystémovou službu regulační spojenou s vodou, její cirkulací a čištěním.

Ze zjištění, které jsem podrobně popsala u každé ekosystémové služby v empirické části, zde uvedu nejzajímavější závěry.

Dle sdělení respondentů je zřejmé, že mladší generace na zahradě lépe propojuje využití jednotlivých služeb. Pro více zahradníků mladší generace (než pro starší) představuje hlavní motivaci zahradničit pěstování potravin, které však uskutečňují způsoby, které zahradní ekosystém celkově podporují – více chovají včely, podporují hmyz a biodiverzitu celkově, chovají hospodářská zvířata a hnojí způsoby, které celkově podporují zdraví půdy. Jedna ekosystémová služba tak navazuje na druhou: pečlivě shromážděná dešťová voda a zdravě spravovaná půda dává život rostlinám, které opyluje podporovaný hmyz. Zbytky ze zeleniny a vegetace celkově tvoří kompost nebo potravu pro hospodářská zvířata, jejichž trus následně slouží jako hnojivo pro půdu. Respondenti mladší generace dávají důraz na pěstování potravin bez použití chemických postřiků a umělých hnojiv právě vzhledem k tomu, že vnímají zahradu jako propojený systém. To také dokládá fakt, že se mladší generace o zahradě a na zahradě více dozvídá a učí než generace starší.

Dalším zajímavým zjištěním bylo to, že na zahradě mladší zahradníci na Ašsku hledají bezpečí a rozšíření domova. Do zahrady, kterou spolu se zahradničením vnímají jako kulturní hodnotu a která pro ně představuje jistotu budoucnosti, investují čas i úsilí. Dovednosti zde nabyté a hodnotu zde vybudovanou chtějí předat svým dětem. To koresponduje s teoretickým popisem generace.

Obě generace prostřednictvím zahrady budují vztahy (s lidmi i přírodou) a pečují o své blízké osoby, včetně sebe samých. Pro obě generace je zahrada významným prostorem, kde regenerují své mentální i fyzické síly po práci. Mladší generace však více využívá léčivých či preventivních účinků rostlin i činnosti a pobytu na zahradě. Zahrada se ukázala být terapeutickou nejméně pro

dvě mladší respondentky, které explicitně vyjádřily, že jim pomohla překonat psychosociální krizi.

Dalším zajímavým zjištěním byla širší projevů emoční ekosystémové kulturní služby. Obě generace na zahradě zažívají široké množství emocí, a to především emoce příjemné, spojené s radostí.

V neposlední řadě vidím jako zajímavé zjištění, že mladší generace ve spojení se zahradou vykazuje projevy spirituality. Respondenti se zmiňovali o specifickém kontaktu s rostlinami, na které v duchu nebo nahlas mluví a věří, že tento kontakt rostliny vnímají. Respondenti věří, že vřelým, laskavým slovem mohou rostliny podporovat v jejich růstu a překonání chorob a napadení „škůdci“. Tyto projevy se zároveň dají vnímat jako projevy emočního vztahu a zároveň korespondují s inklinací generace k ochraně životního prostředí popsané v teorii.

5 Literatura

1. American Horticultural Therapy Association Definitions and Positions. *American Horticultural Therapy Association* [online]. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20130908221648/http://www.ahta.org/sites/default/files/DefinitionsandPositions.pdf>
2. ANNAN, Kofi A. *We the peoples: the role of the United Nations in the 21st century*. New York: United Nations Department of Public Information, 2000. ISBN 92-1-100844-1.
3. BENDA, Jan. *Všímavost a soucit se sebou: proměna emocí v psychoterapii*. Praha: Portál, 2019. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1524-0.
4. BEJTKOVSKÝ, Jiří. *The Employees of Baby Boomers Generation, Generation X, Generation Y and Generation Z in Selected Czech Corporations as Conceivers of Development and Competitiveness in their Corporation*. *Journal of Competitiveness*, 8 (4), 2016.
5. BENEŠ, Jaromír. *Počátky zemědělství ve Starém světě: pohled paleoekologie a environmentální archeologie*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018. ISBN 978-80-7394-697-5.
6. BITTNER, Michal. *Úvod do udržitelného rozvoje: souvislosti environmentálního pilíře*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro výzkum toxických látek v prostředí, 2013. 248 s. Recetox. ISBN 978-80-210-6622-9.
7. BRANIŠ, Martin et al. *Výkladový slovník vybraných termínů z oblasti ochrany životního prostředí a ekologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 46 s. ISBN 80-7184-758-5.
8. BRANIŠ, Martin. *Základy ekologie a ochrany životního prostředí: učebnice pro střední školy*. 2., přeprac. vyd. Praha: Informatorium, 1999. ISBN 80-86073-52-1.
9. BRUCHTER, Milan. *Zakládáme a udržujeme ekozahradu*. Praha: Grada, 2012. Česká zahrada. ISBN 978-80-247-4280-9.
10. Česká asociace ergoterapeutů. [online] [cit. 2.1.2022] Dostupné z: <http://ergoterapie.cz>

11. ČSU [Český statistický úřad]. *Počet obyvatel ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností k 1. 1. 2021*. www.czso.cz [online]. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>
12. ČSU [Český statistický úřad]. „Husákovy“ versus „Havlovy“ děti. www.czso.cz [online]. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>
13. ČSU [Český statistický úřad]. *Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785–2012, absolutní údaje*. www.czso.cz [online]. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/pocet-zive-narozenyh-v-ceske-republice>
14. ČSU [Český statistický úřad]. *Věkové složení obyvatelstva*. www.czso.cz [online]. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz/index.html?lang=cz>
15. DIVÍŠEK, Jan. CULEK, Martin. Alfa, Beta a Gama diverzita. *Biogeografie, Multimediální výuková příručka, 2. vydání*, [online]. Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita. [cit. 2.1.2022] Dostupné z: http://ergoterapie.czhttps://is.muni.cz/do/rect/el/estud/prif/ps13/biogeogr_2/web/pages/index_book_7-1.html
16. DOSTÁLEK, Petr. *Pěstujeme si vlastní semínka*. 2. vyd. České Budějovice: Gengel, 2010. ISBN 978-80-969754-5-7.
17. *Ekosystémy a kvalita lidského života: rámec pro hodnocení : zpráva pracovní skupiny pro koncepční rámec Ekosystémového hodnocení milénia : český překlad Souhrnu publikace*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2003. ISBN 80-7212-266-5.
18. GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.
19. HÁK, Tomáš, ed. a RYNDA, Ivan, ed. *Lidé a ekosystémy: sborník přednášek*. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, 2001. 108 s. ISBN 80-902635-6-9.
20. HEMENWAY, Toby. *Zahrada Gaii: domácí příručka permakultury*. Přeložil Pavla KOSINOVÁ. Praha: DharmaGaia, 2019. ISBN 978-80-7436-098-5. s. 20–21
21. HENDL, Jan. 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982- 9.
22. HOBHOUSE, Penelope a Ambra EDWARDS. *The story of gardening / Penelope Hobhouse with Ambra Edwards*. 2019. ISBN 9781616899196.

23. HOWE, Neil. STRAUSS, William. *Millennials Rising: The Next Great Generation*. [e-book] 2000. Dostupné na www.amazon.com [cit. 2.1.2022].
24. HUDOVÁ, Eliška. Historie zahradní terapie. *Výběrový kurz Úvod do zahradní terapie*, 23.3.2018. [online]. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: https://is.jabok.cz/el/JA10/leto2018/S534/um/Historie_zahradni_terapie_-_kopie.pdf
25. JØRGENSEN, Per Magnus, ed., MOE, Dagfinn, ed. a DICKSON, James H., ed. *Garden history: garden plants, species, forms and varieties from Pompeii to 1800: symposium held at the European University Centre for Cultural Heritage, Ravello, June, 1991*. Rixensart: PACT Belgium, [1994]. 199 s. PACT, 42.
26. KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-033-9.
27. KNAPÍK, Jiří a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv. Šťastné zítřky; sv. 5. ISBN 978-80-200-2019-2.
28. KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2. str. 218
29. KURKOVÁ NOŽIČKOVÁ, Martina. *Zahradnictví a zahrádkaření: obrázková statistika z našich polí, sadů, vinic, parků a zahrad*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2019. Obrázková statistika. ISBN 978-80-88270-13-3.
30. LEWIS-WILLIAMS, J. David a David W. PEARCE. *Uvnitř neolitické mysli: vědomí, vesmír a říše bohů*. Praha: Academia, 2008. Galileo. ISBN 978-80-200-1644-7.
31. LIPKA. *Cesta zdraví vede zahradou. Prostor pro zahradní terapii. Zahrady Lipky*. [online]. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: https://www.lipka.cz/soubory/lipka_zahradni_terapie_brozurka_web--f4917.pdf
32. MARSHALL, Gordon, ed. *The concise Oxford dictionary of sociology*. 1st publ. Oxford: Oxford University Press, 1994. 8, 571 s. ISBN 0-19-285237-X.
33. MIČOLA, Petr a ŠIMEČKOVÁ, Jana. *Zahrady a jejich příběhy*. [Brno]: Svaz zakládání a údržby zeleně, z.s., 2017. 148 stran. ISBN 978-80-270-2917-4.
34. MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Druhé, rozšířené a upravené vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. 511 stran. ISBN 978-80-246-2999-5.
35. *Naučný slovník zemědělský*. Praha: SZN, 1993. ISBN 80-209-0239-2.

36. NEŠPOR, Zdeněk. *Generace. Sociologická encyklopedie online*. [online]. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Generace>
37. ONIONS, C. T. *The Oxford dictionary of English etymology*. Oxford: Clarendon Press, 1979. ISBN 0-19-861112-9.
38. OTRUBA, Ivar. *Zahradní architektura: tvorba zahrad a parků*. 1. vyd. Šlapanice: ERA, 2002. 357 s. ISBN 80-86517-13-6.
39. PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.
40. Projekt vl:aštovka má zelenou. *Čtvrtletník městské radnice* [online]. Aš Oficiální web města, 7.7.2021. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: https://www.muas.cz/assets/File.ashx?id_org=52&id_dokumenty=240369
41. REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3.
42. RYNDA, Ivan. 2021. *Sociální ekologie 1*. [prezentace] Praha: Sociální a kulturní ekologie, FHS, UK.
43. (Rush 1812, podle Kimber, Richardson 2006). *Medical inquiries and observations upon diseases of the mind*. Philadelphia: Kimber & Richardson. Retrieved October 22, 2006 from <http://deila.dickinson.edu/theirrownwords/title/0034.htm>
44. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.
45. SUCHOMEL, Josef a kol. *Ekologie lesních ekosystémů*. Mendelova univerzita v Brně, Lesnická a dřevařská fakulta. [online] [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: https://akela.mendelu.cz/~xcepl/inobio/skripta/Skripta_Ekologie_lesnich_ekosystemu.pdf
46. TEYSSOT, Georges, ed. a MOSSER, Monique, ed. *The history of Garden design: the Western tradition from the Renaissance to the present day: with 652 illustrations, 129 in colour, and 51 specially drawn plans*. 1st publ. London: Thames and Hudson, 1991. 543 s. ISBN 0-500-01511-2.
47. TURNER, Tom. *Garden history: philosophy and design, 2000 BC--2000 AD*. New York: Spon Press, 2005. ISBN 0-415-31748-7.
48. VLAŠÍNOVÁ, Helena. *Zdravá zahrada*. 3. doplněné vydání. Brno: Ekologický institut Veronica, 2014. ISBN 978-80-87308-29-5.

49. VERNER, Miroslav, Ladislav BAREŠ a Břetislav VACHALA. *Encyklopedie starověkého Egypta*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-306-0.
50. VRBATA. *Historie města*. Aš. Oficiální web města. [online] [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: <https://www.muas.cz/historie-mesta/d-225721>
51. *Zahradnický slovník naučný*. Ilustroval Helena ATANASOVÁ. Praha: Ústav zemědělských a potravinářských informací, 2001. ISBN 80-7271-075-3

6 Přílohy

1. *Informovaný souhlas pro rozhovor pro rozhovor*
2. *Seznam otázek pro rozhovory*
3. *Ukázka rozhovoru*
4. *Rámcová analýza – část*
5. *Projekt diplomové práce*

7 Externí přílohy

1. *Rozhovory se zahrádkáři Generace X a Y na Ašsku na téma ekosystémových služeb.*
2. *Rámcová analýza rozhovorů se zahrádkáři Generace X a Y na Ašsku na téma ekosystémových služeb.*

Příloha č. 1 Informovaný souhlas pro rozhovor pro rozhovor

Informovaný souhlas pro rozhovor

Vážená paní, vážený pane,

studuji na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. V současné době uskutečňuji výzkum pro svou diplomovou práci s názvem:

Zahrádkaření X a Y v Aši: motivace zahradníků, způsoby zahradničení a schopnosti zahrádek plnit ekosystémové služby

Hlavním cílem výzkumu je:

Porovnání způsobů zahradničení a motivaci k zahradničení dvou po sobě jdoucích generací zahrádkářů v Aši a následné zasazení do souvislosti s ekosystémovými službami.

V této souvislosti se na Vás obracím s prosbou o rozhovor. Předpokládám, že Vaše názory a zkušenosti přispějí k řešení problémů, kterých se výzkum týká. Na Vaše doplňující otázky, související výzkumem Vám před provedením rozhovoru ráda odpovím.

Předpokládaná délka rozhovoru: 60 minut

Rozhovor není zatížen žádným rizikem. Pokud by Vám však některá otázka byla nepříjemná, nemusíte na ni odpovídat. Máte také právo, kdykoliv rozhovor přerušit a i bez uvedení důvodů v něm nepokračovat.

Ujišťuji Vás, že rozhovor je důvěrný. Rozhovor bude nahráván, aby Vaše informace, která v něm zazní, mohly být odborně zpracovány. Vaše identita bude známa jen členům výzkumného týmu, kteří s nimi budou pracovat v souladu se zákonem o ochraně dat (každý rozhovor bude zpracován pod unikátním kódem). Výsledky celého výzkumu budou použity výhradně pro vědecké účely a případně publikovány v odborném tisku, a pouze v anonymní podobě.

Aby bylo možné kvalifikovaně zpracovat všechny informace, které mi sdělíte, prosím, abyste k takovému zpracování udělil udělila svůj dobrovolný souhlas.

Podpis autorky diplomové práce

Podpis respondentky/respondenta

Datum:

Příloha č. 2 Seznam otázek pro rozhovory

CO CHCI ZJISTIT	JAK SE NA TO ZEPTÁM
motivace zahradničit (1–4 ekosystémové služby obecně)	Povězte mi, jak jste se k zahradničení dostal/a? Kde jste bral/a inspiraci při tvorbě zahrady? Co je pro vás při tvorbě zahrady a změnách, které zde děláte, důležité?
1 a–e (zásobovací služby – potrava, voda, dřevo, vlákna, biochemikálie, genetické zdroje) 2 f–m (kulturní služby – duchovní a náboženské, rekreace, estetické, inspirační a spirituální, vzdělávání, emoční, kulturní dědictví, existenční hodnota)	Proč zahradničíte? Co vám zahradničení přináší? Jak na zahradě trávíte čas?
1 a, c–e (zásobovací služby – potrava, dřevo, vlákna, biochemikálie, genetické zdroje) 2 h, l, m (kulturní služby – estetické, kulturní dědictví, existenční hodnota) 3 n, o, q (regulační služby – regulace místního klimatu, regulace chorob, opylování) 4 t, u, v (podpůrné služby – primární produkce, potravní řetězec, biodiverzita)	Jaké rostliny na své zahradě pěstujete? Chováte na své zahradě hospodářská zvířata, popřípadě včely? Povězte mi něco o nich.

<p>2 h-1 (kulturní služby – estetické, inspirační a spirituální, vzdělávací, emoční, kulturní dědictví)</p> <p>3 q, r (regulační služby – opylování, regulace „škůdců“)</p> <p>4 u, v (podpůrné služby – potravní řetězec, biodiverzita)</p>	<p>Jak vybíráte nové rostliny na Vaši zahradu?</p> <p>Povězte mi něco o hmyzu, ptácích a dalších obyvatelích vaší zahrady.</p>
<p>1 e (zásobovací služby – genetické zdroje)</p> <p>2 l (kulturní služby – kulturní dědictví)</p> <p>4 v (podpůrné služby – biodiverzita)</p>	<p>Jak si obstaráváte semínka a sazeničky?</p> <p>Podle čeho semínka a sazeničky vybíráte?</p>
<p>4 u, v (podpůrné služby – potravní řetězec, biodiverzita)</p> <p>3 n-r + 4 s-v (regulační + podpůrné služby celkově)</p>	<p>Jaké další „neživé“ prvky jsou pro vás v zahradě důležité? (např. budky pro ptáky, pítka pro živočichy, „hadníky“, zídky,...)</p>
<p>3 o, r (regulační služby – regulace chorob, regulace „škůdců“)</p> <p>4 v (podpůrné služby – biodiverzita)</p>	<p>Upřednostňujete spíše jednodruhové záhony či společenství rostlin?</p>
<p>1 b (zásobovací služby – voda)</p> <p>3 n, p, (regulační služby – regulace místního klimatu; zdroj vody, cirkulace a její znečištění)</p>	<p>Povězte mi něco o vodě, kterou na zahradě využíváte.</p> <p>Jak jí získáváte, jak využíváte?</p>
<p>3 o, r (regulační služby – regulace chorob, regulace „škůdců“)</p> <p>4 u, v (potravní řetězec, biodiverzita)</p> <p>3 p (zdroj vody, cirkulace vody a její</p>	<p>Povězte mi něco o škůdcích a nemocech na vaší zahradě.</p>

čištění)	
3 p (regulační služby – zdroj vody, cirkulace vody a její čištění) 4 s, t, v (podpůrné služby – tvorba půdy, primární produkce, biodiverzita)	Jakým způsobem pracujete s plevelem? (herbicidy, pletí, mulčování, smíšené kultury, ...)
3 s ? (regulační služby – tvorba půdy, regulace eroze) 4 s (podpůrné služby – tvorba půdy)	Jak hnojíte? (např. zelené hnojení, kompost, hnůj, ...) Jaké práce na záhoně vykonáváte? (např. rytí, mulčování, ...) Vidím kompost – povězte mi něco o něm. Nevidím kompost – jak pracujete s bio odpadem?
3 n (regulační služby – regulace místního klimatu) 4 v (podpůrné služby – biodiverzita)	Jak často sekáte trávu? Sekáte trávu na celém pozemku?
1 a (zásobovací služby – potrava)	Jak vypadá Vaše sklizeň v podobě ovoce, zeleniny a řezaných květin? Jaké další statky Vám poskytují hospodářská zvířata?
1 a, c–e (zásobovací služby – potrava, dřevo, vlákna, biochemikálie, genetické zdroje)	Jak rostliny/sklizeň zpracováváte? K čemu je používáte?

<p>3 n (regulační služby – regulace místního klimatu)</p>	<p>Pozorujete na své zahradě ranní rosu?</p> <p>Ochrana při pobytu na zahradě pomocí stromů a dalších přírodních bariér – slunce, vítr, déšť.</p> <p>Retenční prvky – jezírko, mokřad.</p>
<p>doplňující socio-demografické informace</p>	<p>V jakém roce jste se narodil/a?</p> <p>Jaké máte vzdělání? (všechny)</p> <p>Jaká je vaše profese?</p>

3. Ukázka rozhovoru

Respondentka Y1

Vy jste mi povídala o tom, že máte nahoře na pozemku domeček, máte dvě části zahrady. Nahoře je spíš posezení u domu a dole spíš taková užitková zahrada.

Dá se říct, že ano.

Co se týče pěstování. Máme ovocné stromy, dvě švestky, jabloně podzimní a zimní, třešeň starou 40 let, kterou vysazoval děda. Stále plodí, ikdyž bojujeme se špačky a letos s počasím, kvůli kterému jsme moc úrodu neměli. Ale tady v té spodní části jsme vysadili ještě další mladou třešeň a taky máme mladou švestku. Snažíme se tu zahradu obměňovat, protože většinu stromů sázel můj děda, takže jsou staré 40 let a ten věk je na něch stromech poměrně znát. A některý už přestaly plodit. Takže za poražený starý strom vysazujeme stejný, ale nový. Máme to rádi. Moje děti milují vyběhnout si do zahrady a natrhat si ovoce.

Co bych ještě zmínila, tak v té horní části máme ještě jednu malou jabluňku a rybízové keře a angrešty. Co se spodu týče. Tak tady máme foliák. Máme tam zasazený rajčata, chilli papričky a klasické papriky. Zůstala mi tam bazalka. Mám i bylinkovou, menší zahrádku, kde si pěstuju bylinky na vaření. A když jsem si je vysela s tím, že si je přesunu z foliáku ven, tak se mi pár semínek zatoulalo. Venkovní bazalka mi sešla, ale ve foliáku mám takovýhle (ukazuje asi metr od země) bazalky, který se mi v životě nepovedlo vypěstovat. Ty jsem tam nechala. Můžeme se tam rozhodně potom podívat.

Záhon je teď z větší části sklizenej. Měli jsme tam brambory, česnek a cibuli. Tady můžete vidět cibuli, aby doschla a nezplesnivěla a pak jí přesuneme do domu. Tady můžete vidět brambory s červenou slupkou a klasický bílý.

Manžel pravidelně pěstuje česnek. Pěstujeme to tak, že různě záhony obměňujeme, nikdy nedáváme brambory několik let zasebou do stejné části záhonu. Teď tam ještě můžete vidět rajčata, kedlubny giganty, fazole, mrkev, cukety, jahody tradičně. Takže takový ty běžný plodiny, co se pěstujou klasicky.

Výhoda je, že máme králíky, takže kompostujeme a do toho přidáváme králíčí hnůj. A vždycky na zimu do toho zaryjeme králíčí hnůj, aby přes zimu si to lehlo a záhon se vyživil.

Tady v kýblech máme keříkový cukety. A protože jsme limitovaný prostorem, tak tady ještě v kýbli máme drobný fazolky.

Támhle vzadu jsou dvě cukety, jak je ta klouzačka tak tam je rybíz a bylinková zahrádka. Tady jsou ty stromy, které postupně obměňujeme. Ty jabloně jsou starý, sázel je děda, ale pořád se drží a plodí tak je necháváme.

I tu starou třešeň trochu prořezáváme a tady je nová třešeň, kterou jsme sázeli před 2 lety.

A tady mám bylinkovou zahrádku, ikdyž letos to bylo takový marný.

Kvůli dešti a málo slunce?

Hlavně kvůli zimě. Bojovali jsme s plísněma a stím, že plody hnily. Tady máme hokaido, nevím, jestli se ještě dají do kupy, protože neměly čas dojet.

Tady máme klasický bylinky - šalvěj, mátu, koriandr, tymián, rozmarýn, petrželka, pažitka a vzadu libeček, kterej napadla rez. Ten jsme museli postříkat.

Hodně bojujeme s tím, že vedle v zahradě umřel souseď a nikdo se o to nestará a stromy jsou napadený a přenáší se to na naše stromy. A my se svoje stromy snažíme ošetřovat, ale je to marnej boj, protože vedle to nedělají.

Tady máme ty králíky, od kterých zužitkujeme hnůj na pohnojení záhonu.

Stromů máte hodně. Takže vám vaše ovoce stačí?

Když se to podaří, tak jo. Loni nám jablka spálil mráz, ale předloni se nám podařila taková úroda, že jsme si je vlastně i moštovali. Měli jsme je celou zimu, vystačili jsme se zásobama a ještě jsme měli jablečný mošt.

Letos ještě uvidíme, není jich úplně moc.

A jak jste se vůbec k zahradničení dostala?

No, my jsme na to s manželem zvyklí od dětství. Je z Plzně a s rodinou pravidelně jezdil na chatu na víkendy a o prázdninách. A tím, že bydleli v paneláku, tak si tam jezdili odpočinout a pěstovat u zahradničení. Manžel to měl zakořeněný. A u nás, co si pamatuju, tak vždycky někdo zahradničil. Naši to převzali od rodičů a manžel taky. Tak nám to přišlo samozřejmý. A tím, že máme malý děti tak mě se líbí to, že ty děti dostanou to, co si sami vypěstujeme. Hodně jsem to

řešila, když byly kluci malý mimina a musela jsem jim dávat první příkrmy. Tak jsem jim nechěla dávat skleničky z obchodu nebo jim vařit z čerstvý zeleniny z bchoďáku, protože nevím, jestli to není postříkaný pesticidama. Takže jsme se postupně dostali k tomu, že jsme si to začali pěstovat sami.

Někdy je to boj, někdy se ta úroda podaří a někdy ne. Záleží, jak to odvetě a jaký je počasí. Letos je to takový divný. Třeba rajčata jsme loni touhle dobou sklázeli, ale letos, jak je zima, tak tu máme zelený chudáčky a doufáme, že aspoň něco dojde.

Asi to tady v Aši není jednoduchý, vím, že je to tu výše postavený, je tu méně slunečních dní...

Jak kdy, poslední dva roky je to takový zvláštní. Ale předchozí roky to bylo dobrý. Loni byly mrazíky, takže něco spálil mráz, ale pak se to dohnalo. Ale letos, jak není žádný velký teplo, tak zem nemá čas vyschnout a opravdu jsme řešili různý plísně a hnilobu.

Vy už jste na to párkrát narazila - jak na napadení od sousedů, tak na plísně. Jak s tím bojujete, jak se o to staráte, co používáte?

Bud' si najdeme nějaký postřiky, co nám doporučí v zahradnictví tady kousek, tam je zkušená paní jak na běžný řezané květiny, tak na ovocný stromy. Takže většinu těch stromků i sazenic, co máme, kupujeme od ní. A ta nám i poradí, když jí popíšeme problém, nějaký postřik. Nebo jsme nějaký plísně míchali na internetu recept s jarovou vodou a s octem podle návodu, co jsme vyčetli. A podle toho, co nám zabírá, tak si to zapamatujeme a používáme. Není to úplně fajn používat chemii, ale na druhou stranu když všechno hnije, tak to taky není dobrý.

Takže k tomu přistupujete ve chvíli, kdy by byla ohrožená úroda?

Určitě, je to tak.

A kromě sazeniček od paní používáte semínka?

Ty si kupujeme v obchodě a nebo z paprik a rajčat si necháváme semínka z vlastní úrody.

Takže to víte, že to jsou ty nehybridní odrůdy, ze kterých můžete použít semínka.

Ano.

Takže se o to trochu zajímáte, zajímají vás odrůdy?

Takhle. Ty odrůdy řešíme u rajčat a paprik a speciálně u pálivých, které miluje manžel. Takže to řešíme, jestli jsou to pálivé papriky, habanero, jestli to jsou kozí rohy nebo ty kulatý papričky. Ten si to hodně řeší. Co se týká dalších odrůd tak u mrkve kupuju semínka raný mrkve v obchodě, hrášek chci sladkej a u rajčátek řešíme, jestli jsou to cherry rajčata, keříček, masitý, s dužinou... podle toho, na co zrovna aktuálně máme chuť.

A zároveň se tedy zajímáte o to, aby nebyly hybridní? Protože F1 se nedají pěstovat dál?

O to se úplně nezajímáme, to přiznávám. Většinou kupujeme to, co se nám zrovna zdá a můžeme zužitkovat.

Takže vám ty semínka fungují každý rok? Protože semínka, která jsou označená F1, tak když se pěstují dál, tak ono nebude mít ty vlastnosti, co měl ten předek. Takže by vám to třeba nevyrostlo. Takže to musíte mít rajčata podle starého šlechtění.

Rajčata jsme letos koupili sazeničky. Ale papriky pěstujeme už 3-4 rok. Takže to už jsou osvědčený semínka, kvalitní, pořád nám jdou. Takže si z aktuální sklizně vezmeme semínka.

Tak se pojďme podívat do toho foliáku.

Tady máme okurku salátovku, ta má ještě trochu okurek. Ale až sklídíme tyhle poslední, tak už to vytrháme.

Tady jsou ty papriky, povětšinou chilli. Tady jsou i klasický, ty by měly ještě zčervenat.

A tady je ta moje náhodně vypěstovaná bazalka.

Ta je úžasná. Jak zpracováváte všechny ty plodiny?

Z bazalky dělám pesto. Pojď sem!

To je koťátko, žejo? Je krásnej!

Jo, 4 měsíce mu jsou. Tak přemýšlím, čím začnu. Cibule se dá uložit, tu ukládáme do sklepa, kde máme potravinovou místnost, kde je poměrně stabilní teplota. Tu zpracováváme v průběhu celého roku, dokud nám nedojdou a stejně brambory. Ty nám obvykle vydrží až do jara.

Rajčata jíme hned, ještě s náma žijou rodiče, takže doma máme 6 lidí včetně dětí. Zároveň máme příbuzenstvo. Takže když je nějaká úroda, tak to dáváme i příbuzným. A papriky a rajčata se konzumují hned a stejně salátový okurky.

Co se týká třeba bylinek, tak ty si kolikrát zamrazuju. Z chili papriček si manžel vaří různé omáčky třeba ze zázvorem. A i drobný fazolky a chili papričky zavařujeme. Snažíme se to konzumovat aktuálně čerstvý, nebo pokud je to plodina, kterou lze uskladnit, tak to uskladníme a konzumujeme v průběhu roku.

Když jsme měli velkou úrodu jablek, tak jsme si je uložili ve sklípku, něco jsme zmoštovali - máme ruční lis.

Když máme hodně třešní a jahod a podobně, tak děláme klasick džemy, z rybízu šťávy. Když jsme měli nadúrodu, tak jsem dělala domácí pečený čaj a ten milují děti. V zimě si dát pečený čaj je super.

A ještě, když máte králíčky, tak z těch máte maso. A ještě máte další hospodářská zvířata?

Ne, přemýšleli jsme nad slepičkama, možná na ně přijde řada příští rok. Tím, že cena potravin typu maso, vejce a tak jdou nahoru, tak jsme o tom uvažovali, že bychom slepice zvládli, že by nepotřebovaly tak velký výběh. Ale zatím jsme se k tomu neodhodlali. Přeci jen, je to další zvíře, o které se musíme starat. Takže musíme zvážit, abychom pokryli tu péči. Ale když zvládneme ty králíky, tak asi ano. Kdysi jsme slepice měli, i krůty. Takže u nás se i ty hospodářská zvířata chovala.

Od králíků máte tedy hnojivo a ještě používáte kompost? To asi taky každý rok je potřeba přehodit a příští rok už to můžete použít?

Přesně tak, my to většinou přehodíme dvakrát do roka, mícháme tam ten hnůj a posekanou trávu ze zahrady, kterou nevyužijeme na pokrytí půdy u brambor. Takže to prohazujeme, aby se vytvořil kompost.

Posekanou trávu dáváme na brambory a udržuje jim vlhkost.

A kromě těchto hnojiv používáte hnojiva?

Ne, není to potřeba.

Zeptám se, jakou máte vodu?

Tady máme velkou nádrž a na chatce máme okapy svedené do nádrže, tahle mám 1000 litrů. A potom máme ještě jeden okap a ten je svedený do 3 sudů. A pak ještě u domu máme z domu svedený okap do další 1000 litrový nádržel.

A stačí to?

Letos a loni to stačilo, letos je spíš nadbytek. Předloni jsme museli použít i vodu z řadu, protože nepršelo. Ale loni a letos to stačilo. Snažíme se jí používat co nevíc, protože je to i ekonomičtější. A když máme takovýchle objekty, který mají střechu, tak by byla hloupost to nevyužít.

Ona je i pro rostliny lepší.

Věřím tomu, v Aši je tvrdá voda a někdy je i cítit chlórem.

Mam tady jeden sud se specialitou. Můj manžel je rybář a má žížaliště. Abych vám to přiblížila, tak si prostě chová žížaly. Takže máme box, který má proděravělý aby jim tam šel vzduch a dává tam hlínu, trávu a zbytky z kuchyně, třeba lógr. A ty žížaly se mu tam množí a on si je bere na rybaření. Letos v létě potřeboval vyčistit žížaliště, byl tam vyloženě surovej humus. Oni to pročistily, co jim tam dával. Takže jsme na plachtu vykopli žížaliště, žížaly jsme daly zvlášť aby jim mohl založit nový podklad. A ten humus jsme dali do sudu, protože jsem se někde dočetla, že je to údajně hodně výživný. Dokonce se to prodává jako voda ze žížal. Všude se to prodává.

Říká se tomu žížalí čaj.

Takže my to máme svoje. Život s rybářem přináší zajímavý momenty, třeba že otevřete ledničku a máte tam krabičku s larvama, s rousnicema a tak. Ale to nevadí, já jsem v tom tolerantní. A žížalí humus sme využili jako další přírodní hnojivo. A osvědčil se.

Máte docela velký trávník, jak často sekáte?

Asi jednu za 10 dní a i podle času. Záleží i na tom, jak prší a jak je teplo, na to taky trávník reaguje. My netrváme na tom, aby byl trávník na setinku. Další věc je to, že tím, že chováme králíky, tak si kosíme trávu na seno. Takže horní relaxační část sekáme častěji, tam se hodně pohybují děti, takže i aby se tam nemnožily klíšťata. Oni se údajně líp množej ve vyšší trávě.

A dole spodní část necháváme narůst a posekáme jí na vlastní seno. Vedle máme seník, kde jí sušíme. Letos to vyšlo asi na třetí červencový týden.

Část trávy tedy zkompostujete a část máte na seno pro králíky. Ještě by mě zajímalo, jaký pozorujete další obyvatele zahrady?

Hmyz klasicky. Náš soused měl včely, což bylo celkem fajn, než zemřel. Kousek od naší králíkárně. To bylo fajn, protože jak tam máme skalku a ty byliny, tak ty včely je chodily

opylovat a i naše ovocný stromy. Ale i teď je tu včel poměrně dost, nevím, jestli je má v okolí někdo jiný.

Jeden rok jsme měli u třešně čmeláčí hnízdo v díře v zemi.

A jinak klasicky motýli a všechno možný, třeba levandule byla obsypaná čmelákama, včelama a motýlami.

Co se týče opeřenců tak máme kosi, ty jsou všude, hodně nad náma létají straky, protože na bříze u azylového domu mají hnízdo. A s čím zápasíte každý rok, jsou špačci, kvůli třešni.

Plašíte je nějak?

Měli jsme tam atrapu ptáka, ale rychle si zvykají. Pokud ta věc je vyloženě nenapadá, tak ji začínají ignorovat.

Jeden rok to bylo poměrně děsivý. Náhoře se začervenal rybíz. A já jsem koukala na zahradu a my jsme tam měli strašnou spoustu strak! Který tam různě lítaly a ohlodávaly rybíz, to bylo jak z hororu Ptáci.

Straky jsou otravný, jak mají ten hlučnej zvuk.

Je jich tu dost, asi poslední 3-4 roky.

A dál na lísce byly veverka. Chodily nám na oříšky. Jsou tu běžně ježky. Pod chatou dříve často hnízdily kuny. Běžně tu jsou netopýři a ropuchy.

A vy máte vodní plochu?

Ne, ale jim se líbí v záhonech. Třeba růžičková kapusta, mělu jsme 2 hustý kařičky a pod nima byl chládek. Tak tam se uhnízdila. Každý rok jednu aspoň najdeme okolo záhonů. Ale to může být tím, že tady je u Tyršáku potůček. A pravidelně okolo března tam je velká invaze žab. A nebo se zavrtají do hlíny a přezimují, to nevím.

A máte nějaký domečky a krmítka?

Přes léto ne, ale na zimu místo houpačky dáme krmítko pro ptáky. Pravidelně jim tam sypeme zrní a pak ještě věčíme koule na vyzobání.

A budku pro ptáčky máte, nebo pro ježky?

Ne, ale plánujeme, že bychom v rámci nějakých rodinných aktivit udělali hmyzí hotel. To je moc pěkný.

Děti tím, že vyrůstají v tomhle prostředí, to mají moc rády. Jsou spokojený, že můžou vyběhnout na zahradu a trhat si rybíz, angrešt, brát si jablka. A nebo mají i rádi čerstvou mrkev, umyjou si ji ve vodovodu a jedí to. Moje děti jsou hodně zeleninový, nikdy jsem neměla problém, že by neměly rády zeleninu.

A baví je i pomáhat na zahradě, baví je si něco vysejt nebo i pomáhají sklízet brambory. Nebo brambory naopak zahrabávat, když je sázíme.

Takže se i o útlýho věku učí i nějakýmu koloběhu roku. A vy jste se tedy učila od dědečka, jestli to dobře chápu?

Od rodičů, dědu si nepamatuju. Ale od rodičů, který pěstovali, takže toho jsem účastnila na zahradě jako dítě. Část jsem se naučila od nich. Samozřejmě dovednosti jsem si rozvíjela s postupem času sama, ale rodiče dávají základ ve všem v každý generaci primárně rodiče a prarodiče.

Takže vy jste tu vyrůstala?

Ano.

Chtěla jsem se ještě zeptat na plevel, máte tu nějaký?

Máme. Říkáme tomu žabinec. Má to takový drobný lístky. Pak klasicky pampelišky, který se nám dostávají tam, kam nemají.

Větší zlo jsou pro nás slimáci, to je nepřetržitý boj.

Co s nima?

Ikdyž to není úplně hummání, tak používáme posypové granule, který je rozpustí. Nebo je posbíráme a přerážneme, naházeme do popelnice.

Snad jsou invazní druh.

Jsou, původní slimák je černý. Původem jsou snad z Pyrenejského ostrova. Stejně jako hlemýžď zahradní, tak ten je původní, a ty s těma pruhama jsou pásovka a taky jsou invazní. Že se to snad dostalo s importovanou zeleninou. A ty jsou taky přemnožený. S těma úplně nebojujeme, ale

když je najdu, tak je taky dam do popelnice. Hlemýždě když najdu, tak toho si nechám na zahradě, je původní. A když najdu nějaký invazní druh, tak proti tomu bojuju. Jednak vyhubili ty původní druhy a hodně se množí a zároveň jsou schopný sežrat přes noc celej záhon. Takže je potřeba proti tomu něco dělat.

A napadají vás ještě nějaký, jestli jsem dobře pochopila, tak se zajímáte trochu o ekologii?

Tak intenzivně o ekologii se nezajímám, ale něco se snažím si načíst, když mě to zaujme, tak po tom pátrám dál.

A kromě informací od rodičů, jak se vzděláváte ohledně zahrady, co a jak pěstovat a dělat, kde berete inspiraci?

Velkej základ mam od rodičů. A teď je spousta rad na internetu, všichni jsme zasaženi technologiema. A pokud si nejsem něčím jistá, tak se ptám té naší oblíbený květinářky a zahradnice. Ona to zahradnictví má, co si pamatuju 20, 30 let.

Ještě se chci zeptat, co s bylinkama, jak je používáte?

Na vaření nebo na čaje. Protože tam mam vlastně šalvěj, tymián, rozmarýn, oregáno. Když se podaří, tak mívám i domácí majoránku a libeček. To jsou všechno takový ty bylinky, co používáte při běžném vaření. Byť nejsme zastánci nějaký extrémně zdravý výživy, tak máme plně funkční plně bylinkovou zahrádku, tak rádi vaříme z čerstvých surovin. To jídlo chutná jinak, než když si koupíte od Vitany pytlíček sušený majoránky.

A co se týká bylinek typu meduňka, tak z té si vařím čaj a taky jí ráda dávám do vody nebo minerálky, protože vodu příjemně citronově osvěží.

Dole mám řepík, ten je velice desinfekční bylinka. Takže když byli kluci nemocný a měli různý opruzeniny a vyrážky, tak odvar z řepíku jsem využívala na domácí léčení. Takže využívám bylinky i na domácí léčení.

A šalvěj je taky desinfekční a protizánětlivá, takže z ní si taky děláme čaj, když máme angínu. Na desinfekce, dutinu ústní, problémy se zubama. Pomocí kloktání. Mojí mamce hodně zabrala, když měla angínu. Antibiotika, který na to dostala, to je sajrajt. A zničily jí mikroflóru v ústech. Tak se jí tam objevila plíseň nebo něco a šalvěj jí hodně pomohla, tělo se vrátilo do původního stavu. A šalvěj je výborná samozřejmě i na vaření, třeba k masu. Hovězí maso se šalvějí. Ale má

i léčivé účinky, takže využíváme ty bylinky i na léčení. Doma si vlastně pěstuju i rýmovník, to je taková klasika. Z rýmovníku mám ráda čaj, ten si vylouhuju a dětem z něj dělám sirup.

A kromě práce na zahradě, jak trávíte na zahradě čas?

Relaxací. Nahoře máme pergolu, děti tam mají trampolínu a další svoje koutky, kde si můžou hrát. My sedáváme pod pergolou, čteme si tam na odpočinkovém lehátku. Nebo se tam scházíme s rodinou.

A kdybyste měla shrnout, co je pro vás na zahradě důležité, když jí tvoříte, obstaráváte, co je důležitý aby tu bylo?

Relaxační zóna, zázemí pro děti, ale i užitková zóna. Jak máme právě rádi to, že si vypěstujeme ty věci sami. A druhá věc je ta. Teď to bude znít, jako že jsem šouplá a že vidím nějaký černý vize... ale myslím si, že je to důležitý i pro ty naše děti. Doba, ve který žijeme, je neuspořádaná a je takový chaotická. Nikdo neví, co bude a nebude. A já si myslím, že znalosti, jak příroda funguje, jak něco vypěstovat a jak to sklízet, jsou vlastnosti, ikdyž se to teď nezdá, protože žijeme v době technologií, ale myslím si, že i může nastat doba, kdy znalosti budou hodně důležitý. Osobně si myslím, že to, jak žijeme teď, není pro další generace udržitelný a že ten vývoj se musí v jednu chvíli zastavit a je otázka, jakým směrem nebo způsobem se to zastaví. Jako západní svět si žijeme enormně pohodlně...

Trochu nad poměry?

Nad poměry. A i s ohledem na to, jaká je i situace ve světě, na blízkém východě, to jsou problémy, který budeme muset řešit. Pro moje děti bude dobrý, když budou informace mít, jak se dá přežít v souladu s přírodou a zároveň budou moct informace předat svým dětem, pokud se nějaký rozhodnou mít.

Takže si té zahrady vážíte, by se dalo říct.

Určitě. Já jsem tu byla do nějakých 20 let, chodila jsem tady na gympl. Pak jsem šla na vysokou do Plzně, tam jsem se seznámila s manželem. A do nějakých 27-28 jsme s manželem žili v Plzni. Doby vysokoškolskýho studia jsem bydlela na koleji a jezdila jsem domů na víkendy. To asi znáte. Ale pak, když už ta známost s manželem začala být vážná, vzali jsme se a pořídili jsme si prvního syna, tak jsme spolu žili v paneláku v Plzni. A ta zahrada byla nedocenitelná. V tu chvíli jsem pochopila, že život v paneláku mi nevyhovuje. A ani by mi nevyhovovalo mít nějakou

chalupu, kam bych jezdila na víkendy. Hodně jsem to pocítila, když se narodil syn. Manžel byl v práci a já s tím malým miminem jsem musela chodit s kočárkem na procházky. Ale když začal chodit a byl mu rok, tak jsme byli v paneláku v bytě, na hřišti jsem s ním nemohla, protože byly horka... a neměli jsme zahradu. Takže já jsem větší část léta, když byl první syn malej, trávila stejně tady. Zázemí bylo nedocenitelný. Měl tu bazének, pískoviště, mohl se tu ukrýt před horkem. A zároveň jsme tu byli v kontaktu s přírodou. A na to konto jsme se s manželem domluvili, že se z Plzně přestěhujeme sem. Byť si někdo tluče na hlavu, proč jsme se k tomu odhodlali, protože se většinou lidi stěhují odsud. A s těma dětma je zahrada nedocenitelná.

Takže vám vlastně to zahradničení přináší jak potraviny, tak nějakou formu léčiva a pak vlastně pro vás zahrada znamená bezpečí - co se týče dětí, máte jim předat do budoucna do doby, o které nevíme, jaká bude?

Určitě. A ještě to bezpečí je dvojitý. Protože teď, když jsou malý... v okolí jsou hřiště, ale nejsou takový, jako když jsem já byla dítě. Ty děti se tam v podstatě nescházejí. Část pubertálních dětí, co se tam schází, nevytváří prostředí pro malý děti. Takže zahrada poskytuje zábavu i bezpečí pro ty menší děti, než se otrkají ve vnějším světě.

A že taky vědí, jak roste rostlina, ze semínka...

Že je potřeba se o to starat. Správně odhadnout kdy to sklídit.

Že je potřeba voda, slunce, včely...

Přesně tak, ten koloběh přírody se jim tu zobrazí v plné síle.

Zahradu mám i jako odreagování, když přijdu z práce unavená, tak se tu uklidním.

Takže vy pracujete hodně s lidma, když jste personalista?

Hodně moc a ne vždy je to snadné.

Já si myslím. Takže trávíte každý den na zahradě?

Práci asi každý den ne, ale od jara do podzimu jsme na zahradě denně. Pokud je počasí takovýhle (děšť) tak ne, ale každý den musíme zajít za králíkama. Ale jinak na zahradě trávíme velkou část roku i životů. Na jaře, když se udělá první teplejší počasí na konci března a dubna se věnujeme záhonům. Musí se zrejpat. Případně ošetřujeme stromy a potom relaxujeme. Takže když je hezký

počasí tak si sedneme na zahradu na kafe nebo grilujeme. Přes léto na zahradě trávíme velkou část dne a vracíme se až se setměním.

A v zimě, když je sníh, tak na zahradu chodíme taky. Děláme tu dětem bobovou dráhu, tím, že máme zahradu z kopce tak tu máme upravenej terén. Děti nahoře nasednou na boby nebo saně a prdeláky a z horní části zahrady sjedou až domu ke kompostu, mají tam trasu. Nebo jim tam stavíme uglů. Takže i v zimě na tý zahradě jsme. Zahrada je využívána intenzivně.

Je vtipný to sledovat. V našem okolí jsou starší ročníky. A v zimě, když napadne sníh, tak ty lidi na ty zahrady nechodí. Takže zahrady jsou načechraný nedotknutým sněhem jako z pohádky. A naše zahrada je zvalchovaná, protože se tam koulujeme a tak. Takže naše zahrada vypadá neupraveně oproti těm pohádkovým zahradám.

Ještě mě napadlo k dětem. Zajímají se o zahradu a pomoc sami?

Ano, mladší syn to i vyžaduje. Jako první sejeme ředkvičky a dáváme je do foliáku. Tak syn trval na tom, že na svym kousku záhonku si vyseje ředkvičky, který si pak sklídí. A když jdeme set mrkev a brabory tak jdou s námi a vyžadují tu aktivní činnost.

Letos se nám urodilo poměrně dost rybízu, takže jsem dělala domácí rybízovou šťávu, tak semnou trhali 3 litry rybízu. A ani neremcali, trhali intenzivně, viděli tu vidinu tý šťávy.

A králíčky máte i přes zimu?

Na zimu se vybíjejí tak, že necháváme tři samice a dva samce. A protože přes zimu je život nemá smysl, tak si necháváme chovný kusy. Chov pak obměňujeme, se známýma si některý kusy obměňujeme. Na zimu je necháváme vybít a pak je obměňujeme tak, abychom z nich měli to maso.

A v boudě zvládnou přežít zimu?

Jo, nestrádají, a každý den je kontrolujeme. Oni se přechlupí a na zimu jsou připravený.

Pokud porazíme strom, tak ho nařežeme na dřevo a využijeme na táboráky nebo udíme vlastní maso.

4. Rámcová analýza – část

		Generace X				
TA	ZS potrava	GX10 (1973)	GX09 (1969)	GX08 (1969)	GX7 (1970)	GX6 (1977)
		<ul style="list-style-type: none"> - jahody - občas ředkvičky, občas hrášek, občas brambory (v malém v květináči) - švestky a broskve, pár jablák a meruňek - hrzmové víno a kiwi - fíky - máta, italské mági, petrželka, pažitka, lileček a rozmarýn 	<ul style="list-style-type: none"> - sem tam se na zahrádě vyskytne užtkový strom - zahrádní ovoce je takzvané „na chuť“ - bylinky - jablona, třešň, švestky - maliny, ostružiny, drobné jahody - rybíz, angrešt 	<ul style="list-style-type: none"> - ovocné stromy (třešň) - ze začátku vyhověla na zahrádě malé poličko, kam sešla mrkev, ředkvičky a další zeleninou zeleninu pro děti - pokazdě vyzkouší pěstovat něco nového - zeleninu pěstuje proto, že chce vyjit v létě na zahrádu a mít čerstvé ingredience – pro radost z chuti, ne kvůli výnosu - zeleniny není dost na to, aby byla soběstačná - chce zkoušet nové odrůdy a zajímavosti - cukety, patyžon - mrkev, ředkvičky - rybíz, ostružiny, maliny - hrášek - bylinky - zajímavé, koriandr, lileček, ale i česneková pažitka, tymián, šalvěj, majoránka, mexická citrónová tráva, bobkový list, estragon - plané kiwi - jahody - kadetánek, květsák - mango (na ten je zvyklá z domova v Maďarsku) - fazole a fazolky - záleží, if na užtkovosti rostlin na zahrádě - zároveň však chce i estetiku (někdy to spojí - užtkové fazole jsou popínané a vypadají zároveň pěkně) 	<ul style="list-style-type: none"> - rajčata - kozi rohy - papriky - bylinky - rybi maso - ovcí maso - možná vysadí brambory - v obchodě nejsou dobry - když více krmili ryby, byly by větší - nechtějí je spíš přirozene krmí a dokrmují jen trochu, protože jinek nejsou tak chutné - rozmarýn, petržel, tymián, oregano - neurni se o ovocné stromy starat a nechce zavazovat, ale liblo by se jí mít jeden strom „pro vnučata“, až výrostou a přijdou na návštěvu 	<ul style="list-style-type: none"> - dvě jabloně - švestku - blumnu - špenátik - hruska - rybíz - maliny - jahody - víno - kanadský borůvky - rajčata - okurky - chilli papričky - zkoušeli lilky, melouny - přes léto jsou na zeleninu soběstační - chtěla šlepiče, mražek hečce - jablka -> most pro syna, která mluje jablčky most, nestací to bohužel (60 l)

1A	ZS potravina	GV05 Jana P. (1998)	GV04 (1992)	GV03 (1985)	GV02 (1983, 1997)	GV01 (1994)	
Generace Y							
		<p>přála si sklenk, držela pěstovat rajčata a okurky, dýně, vlnu, jabloně, hruska, švestka, kanadské borůvky, maliny, ostružiny, angreš, jahody</p> <p>- ze začátku chtěla pěstovat i vlastní mkev a ředkvičky, od toho opusťla - nemají tolik místa na to, aby pěstovala vše - není takový výnos, ředšji si to koupí</p> <p>- šlepiče sráší vejčka, ale měla - máta, petržel, štok, oregano, levančule</p> <p>- zavazeny hrnskový kompot, jablka moštují - jinek vše čerstvě nebo ještě vychloubušky</p> <p>- když je dobrá sezóna, s čerstvou zeleninou si v létě vystačí a dýně mají na zimu</p>	<p>- od vlastního vydlení se stává o začátku od začátku na skleník se zeleninou</p> <p>- čice má svoje vlastní výpěstky - švestky, jablka, jahody, borůvky, vlna</p> <p>- zeleninu je pro ně důležité („já jsem radši, když si to utrhu u ně na zahrádě, než když si koupím v obchodě zeleninu. Moc jí nekupujeme, snažíme se, co zrovna je jíst a vracet se ke kořenům, jak se říká.“)</p> <p>- dala pěti stromům v sadu na zahrádě + zasadili nové stromy - obrovský skleník, spousta zahrnutí se zeleninou</p> <p>- vlastní vejčička</p> <p>- bazalka, vlastní pesto</p> <p>- zeleninu hlavně zpracovávají za čerstva</p> <p>- některou i uchovají na zimu - mrkev, řepu, kedlubny giganty (ne sklápě v kýchlech nebo v psáku), cukety a zeří - růžkovou kapustu nechává na zahrone a celou zimu jí používá</p> <p>- zavazuje paprky, roby</p> <p>- rajčata většinou za čerstva</p> <p>- zeleninu prakticky nekupují - jen cibuli, brambory, trochu celeru kupuje, kvěťák a brokolici kupuje - více zeleniny ze zahrny, než z obchodu</p> <p>- dale mají vlastní jablka, jahody, blumy, švestky</p> <p>- pokud je hodně jablek, mají i krizaly - při sběru se pozná, která jsou na uskladnění, ty jsou do bedniček do sklepa</p> <p>- oběata povídala a nakládala švestky ve vlastní štěvě</p> <p>- také zpracované ovoce má i jako dárek pro rodnu</p> <p>- moc ovoce nekupuje, vyjimečně jen trochu, sráží se lokální (frezece dovoz)</p> <p>- šlepičky si pořídili v době pandemie - stejné nikam nemůžu, tak si pořídil šlepičky (V šlepiček, 2 kuraťa, 1 koiťou)</p> <p>- dříve od 3-7 vajec, občas rozdělají rodině, jinek to zptacují (4 členů rodina, podně peče, v sobotu si dělají michana vejčička jako rituál)</p> <p>- mají vlastní čtyřry kurkik, který se sám otvírá a zavírá, šlepičky si zalezou samy, je potřeba jim dávat denně vodu, krmivo a vybět vejce</p>		<p>- vzhladem k tomu, že se zahrada nachází přímo uprostřed města v blízkosti náměstí, velkého parkoviska, supermarketu, vesle posty atd., nechce mít na zahrádě nic užitého</p> <p>- zdá se používat i bylinky, které si sem vsadila do čaje</p> <p>- snaží se pěstovat rakytník, ale bohužel se pravděpodobně jedná o divá samce nebo samice, a tak nepodí rakytníky se musí vzdy pěstovat samice a samce vedle sebe)</p> <p>- nepěstuje žádné potraviny</p>	<p>- chtěl by zahrada chtěl od začátku využít na pěstování ovoce, zeleniny</p> <p>- co se týče zeleniny, tvrdí, že nejraději by chtěl pěstovat vše - pěstují okurky, cukety, dýně, brambory, cibule, česnek, divoká rajčata, nřláký saší, hrášek, jahody, řesně, švestky, ovoce ze zahradních keří</p> <p>- zelenina přes léto vystačí</p> <p>- přitls nezavazují - vše se zpracuje čerstvě</p> <p>- nasadí bylinky na zimu, aby nebyla potřeba kupovat si brambory, cibuli, česnek...</p> <p>- zasadili ořech na okny</p> <p>- od začátku chtěl také včely na opylování a také pro med (pěstují včely namířenzvě, takže medu je méně, než při klasickém včelstěni), porídili si je až minulý rok (kvůli vysoké počáteční investici)</p> <p>- na mēko by kozy zatím nechýly - kvůli životnímu stylu (přáče, děti), možná na stáji</p> <p>- chtěl by šlepiče na vejce, ale jsou u lesa, lišky, dravci jako škodlíci, musí nřlák vyřezat kurník s vyběhem</p> <p>- potravu poskytuje i přílehlý les - borůvky, houby, maliny, ostružiny - minulý rok (5 včelstev) neměli záclny med, letos 40 Kg medu (9 včelstev)</p> <p>- potraviny pro děti</p>	<p>- najdlížežijšími prukem zahrady je úžlák (dřvák je doplněnek)</p> <p>- chut zahrádníci hodně posilto - narození potomků - její moštvice je vypěstovat zeleninu a ovoce o kterém ví, co je zač a co svým dětem dávat</p> <p>- nechlela kupovat skleničky s detskou vřiznou, raději jí vyrobí z vlastní úrody</p> <p>- ovoce stromy, švestky, jabloně, podzimní jzmmi</p> <p>- rbyzy, angrešty</p> <p>- bylínková zahrádka - šalvěj, máta, korandř, byřlín, rozmaryn, petrželka, pažitka a vzadu lbeček - skleník s rajčaty, okurkami, chilli papričkami a bazalkou</p> <p>- zahrny se zeleninou - brambory, česnek, cibule, cukety, jahody, řazole, kedlubny giganty</p> <p>- chová králíky na maso</p> <p>- když je velká úroda, pošle si se jablka i zmoštovat</p> <p>- rajčata, řesně odrůdy - chery, masný, kařfůkový, s duřinou</p> <p>- manžei pěstuje chilli papričky - habanero, kozí roby, kulaťe</p> <p>- z velké úrody bazalky vyřadí domácí pesto</p> <p>- bylinky obecně mrazí nebo suší a používá v kuchyni</p> <p>- z chilli papriček manžei vaří čzně omáčky</p> <p>- úrodu jablek, brambor, cibule a česneku mají uskladněnou na zimu z přebytku ovoce na ovocných stromcích (rybz, angreš) vyřadí ovocné štěvy a dřevny nebo pečený čaj</p> <p>- využívje nad řim pořítit šlepiče kvůli většim cenám porceni, masu, vajec rost - bylo by dobře mít svoje)</p>

		Generace V				
1A	ZS potravina	GY10 (1961)	GY09 (1994)	GY08 (1997)	GY07 (1980)	GY06 (1990)
		<ul style="list-style-type: none"> - zelenina ve sklenku - zatím trochu vypěstovat pro sebe - byla by to kladně prioritní, ale nemá na to zatím dost síly kvůli tomu, že má další projekty - ovoce s trojím, sklenk, zaji - možná úrodu žerou - kontraproduktivní činnosti - slepicky - vajlička, na maso ne - zeleninu a ovoce pěstuje - prozatím spíš okrajové 	<ul style="list-style-type: none"> - na zahradě zatím pěstuje převážně potraviny - vlastní zelenina byla jednou z hlavních motivací, proč začít - rajčata různé druhy - okurky - bylinky kuchyňské - užítková zvířata na produkci mléka, vajec i masa by si přála do budoucna - vystudovala VOŠ gastronomickou a ráda by si jednoho dne otevřela na Asiatu bistro s lokálními produkty - vlastní potraviny, jedna z hlavních motivací 	<ul style="list-style-type: none"> - na zahradě pěstuje zeleninu ve dvou políčkách - zelenina stáří - petržel, mrkev, rajčata, okurky, papriky, brambory, cukety, různé druhy vepř, saláty, ředkvičky, hrášek, kedlubny - zelenina na vyzkoušení - každý rok nějaká, např. květák - dále pěstuje ovoce - třešně, jablono i pravou švestku, blumy, špenát, ostružiny, maliny - zeleninu i ovoce pěstuje tak, aby bylo na přímou potřebu v létě, ale i zásoba na zimu - zeleninu zpracovává formou zavazování a mrazení - domáci zelenina je pro ni důležitá, kvůli zdraví a chuti - bylinky - máta, meduňka, levandule, petrželka, bazalka, oregano, pažitka - tvrdí, že zahrada se během života přizpůsobuje etapám - pokládá je to trochu jiné - domáci zelenina je pro ni důležitá 	<ul style="list-style-type: none"> - se zahradičením začal proto, aby si mohl vypěstovat bio zeleninu, která lokálně uzraje (není dovážena z daleka) - nějakou dobu choval na zahradě na maso nejen ovoce, ale i prasata, kuřata, husy, kachny a dále na mléko, kozy a na vejce slepice (to momentálně není) - plánuje dál chovat ovce i na maso a přinést také kozy - plánuje vyšlechtit vlastní plemeno koz na maso, chovat křepečky na maso a králíky - chce také chovat včely - zajímá ho vymeňování obchod - pěstuje pár druhů zeleniny (papriky, rajčata, cukety, kapustu, brambory, kedlubny) - mrňabeky - se zahradičením začal proto, aby si mohl vypěstovat vlastní zeleninu 	<ul style="list-style-type: none"> - chce pěstovat potraviny - touha pěstovat zeleninu začala převážně ve chvíli, kdy se jí narodil syn a začala s příkrmů - motivací bylo poskytnout mu kvalitní jídlo s vitamíny (říká, že to vinnalé jako když se staví dům - je potřeba postavit kvalitní základy) - měšiček, lichořelšnice, fazole, pnu se tu hrášek, ruzičkové kapusty, pórků, - dýně, cuketa, patyzozy - rajčata (různé druhy) - okurky (různé druhy) - mrkev, černou ředkev, petržel - obilie ozimní (klasická, šesnek (180 hlav šesneku)) - plánuje ještě keře, angrešty, rýbíz, maliny, dužňoploody šípky, kukuřice - plánuje vysadit sad - vyzadu mramě vošy - slepice na vajlička - má 4 mlučovničky, aronii, ostružinu, moravská jeřabina - jahody - rebarbora - lileček, kopr a další bylinky - kukuřice - liska - chce mrunku do vyšších poloh - hodná úrody zavazuje nebo suší (ovoce i zeleninu) nebo uskladňuje (ovoce i zeleninu, jablka, cukety, dýně, ...) nebo mrazí (kořenovou zeleninu) - ředkvičkové lusky (plody ředkvičky) - sušené bylinky - lípa a bezový květ - nakládá houby - vlastní med - díky tomu, že pěstuje zeleninu, od května nakupovala skoro nic (je září) - motivací také je cena potravin, - nosující cena - z 80% mozná víc jsou soběstačný - co se zeleniny týče - chce ještě příští rok zvýšit výnos, proto bude potřebovat i více prostoru na skladování (např. další mrazák) - jednoho dne si chce koupit krávu, ze které chce mít mléko a sýr (a krávu bude venčit) - primárně chce pěstovat potraviny

	GX2 (1968)	GX5 (1979)	GX4 (1966)	GX3 (1967)	GX3 (1965)	GX2 1966	GX1 1970
1A ZS potravina	<ul style="list-style-type: none"> - prakticky ve vsech zelezine jsou sobesetrni (krajci obcas exotické ovoce) - je to jiná chuť, než z obchodu - brambory má II I na sadbu - cibule, mrkev, petržel, pastýřák, celer, česnek, řepa - rajčata, papriky, okurky - rajčata postupně dozrávali i na podzim doma v bedně a někdy vydrží i do Vánoc (pokud jsou zdravé) - kečupy, mražené nůzka - kukurice beravla, pokud více, také do mrazáku - zeť, kapusta na vaření a na zkrášlení do sklenic nebo do mrazáku - zkrášl také další zeleninu - rakytník, ybíz, angrešt, borůvky - karadské, rakytník, aronie, černý ybíz - fazole, hrášek - lesní jahody, jahody klasické - jablon, třešň, švestka, hrušň, bluna - saláty, fenykl, čekanka, rukola, špenát - ředkvičky, kedlubny - topinambury - lichotřesnice - newadlio by jim pliknout další puň - zahrady a mít toho více - kostival, třezaika, peytrník, kofarndr (na semínka), řapátka, ředová, městček, levanadule, kopř, koprny, šalvěj, heřmánek - cukety, dýně, hokkaido, patyizon - neřask - hroznové víno - akóčka - bez - vinnaji, že kvalita potravin je jiná na zahrádě 	<ul style="list-style-type: none"> - na zahrádě má minimum užitekových oslin co do počtu, do do odberu - máta - medulka - matěrdodška - medvědí česnek - pěstovala cukety, ale letos jak se starala o maminiku tak by to neudělala před slinák - libeček okousali slináci - mality - borůvky - ostružiny - rakytník - aronie 	<ul style="list-style-type: none"> - brambory - česnek - cibule - hrášek - špenát - karadské borůvky, klasické české borůvky - brusinky - muchovnik, taková indiánská borůvka - angrešt - máta, ostružiny, špenlík - stromy, co poskytnou užitek = uspokojení: švestka, ořech, 3 jabloni, třešň - skřípek na uskladnění vlasních brambor - rajčátka v květináči, cukety a dylinky - ještě černej jabáb - psí víno - aronie - rakytník - dylinky - smil, tomu se říká talské magl, bobkový list, bazalka, pažlička a několik druh máty, - křen - brusinky „na svíčkovou“ 	<ul style="list-style-type: none"> - Ikdž tu nejsou podmínky jako máš v KV, tak pěstuje: - jahody, maliny, ostružiny, pár stromů, jabloně, hrušň, něco nové zasadili - zelenina typu rajčata, okurky - na zahrádě je pro něj důležité užitekovoť - ovoce, zelenina, slepice - zeleninu mají hlavně ve sklenku - papriky, rajčata, okurky - ředkvičky - mák když pěstoval, tak by měl strach, že ho někdo přeskne - ringle, ostružiny, švestky - marmeláda - vejlička od slepic - Co zahrada plnáš? - úrodu 	<ul style="list-style-type: none"> - Dřive: - mrkev, česnek, ovoce stromky, jahody... pro děti - Později zase: - znou mrkvičky atd. - Myri: - muchovnik - dyliny - pažlička - hrášek - různé druhy šalvěje, izraelská šalvěj - dopromysl - tymián - meduňky - okurky - rajčata - mužský chtěl papriku, ale ono to k sobě moc nejde 		

5. Projekt diplomové práce

**Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova
obor sociální a kulturní ekologie**

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

FORMULÁŘ PRO ZMĚNU TÉMATU DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno studující/ho: Bc. Magdalena Hronová, Dis.

UKČO: 82500177

Obor: Sociální a kulturní ekologie

Rok imatrikulace na oboru: 2016

Název původní práce: Spotřební společnost po sametové revoluci: co reálného podnikáme proto, abychom konzumovali méně?

Vedoucí původní práce: PhDr. Ivan Rynda

Důvod změny:

Vzhledem k tomu, že byla v roce 2020 a 2021 z důvodu celosvětové pandemie covid-19 uzavřena na podstatnou část období Národní knihovna ČR, nebylo možné nasbírat dostatek dat pro praktickou část diplomové práce.

Zároveň jsem se přestěhovala z Prahy do Aše, odkud pro mě není možné dojíždět do Národní knihovny ČR tak často, abych mohla nasbírat data potřebná pro výzkum.

Pracovní název současné práce: Zahrádkaření generací X a Y v Aši: motivace zahradníků, způsoby zahrádkaření a schopnost zahrádek plnit funkci ekosystémových služeb

Pracovní anglický název současné práce: Gardening of generations X and Y in Aš: motivation of gardeners, methods of gardening and the ability of gardens to fulfill the function of ecosystem services

Klíčová slova česky: zahrádkaření, zahrady, zahrádkaření, generace X, generace Y, ekosystémové služby, motivace zahrádkařit, způsoby zahrádkaření, druhy zahrad, typy zahrad

Klíčová slova anglicky: gardening, gardens, gardening, generation X, generation Y, ecosystem services, motivation to do gardening, ways of gardening, types of gardens, types of gardens

Vedoucí současné práce: PhDr. Ivan Rynda

Krátká anotace práce (téma, výzkumný problém, metoda; max. 10–15 řádků):

Tato diplomová práce si klade za cíl sledovat tři předměty zkoumání: a) motivaci zahradníků různých generací v Aši k zahrádkaření; b) způsoby, kterými zahradníci různých generací v

Aši zahradníci a c) charakteristika těchto zahrad podle předem stanovených faktorů. Následně dojde k porovnání motivace k zahradničení a způsobům zahradničení jedné a druhé generace. Díky charakteristice zahrad bude zároveň možné zjistit, zda jsou tyto zahrady schopné na ašsku přispívat k plnění funkcí ekosystémových služeb.

studující:

vedoucí práce:

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti:

Kontaktní email: magdalena.hronova@seznam.cz

Datum: 1.5.2021

8 Seznam obrázků

Obrázek 4 Ekosystémové služby v souvislosti s prvky kvality lidského života a blahobytem (Ekosystémy a kvalita života, s. 14) s. 20

Obrázek 5 Rozdíl mezi zralými a nezralými ekosystémy (Hemenway 2019 podle W. H. Drury a I. C. T. Nisbet) S. 57

Obrázek 6 Generace 20. století v souvislosti s porodností na Českém území. S. 63

Obrázek 7 Pohled GX na užitkový přínos zahrady z pohledu potravy s.79

Obrázek 5 Pohled GY na užitkový přínos zahrady z pohledu potravy s.79

Obrázek 6 Pohled GX na primární zdroj vody pro zalévání zahrady s. 82

Obrázek 7 Pohled GY na primární zdroj vody pro zalévání zahrady s. 82

Obrázek 8 Pohled GX na důležitost zdroje dřeva na zahradě s. 84

Obrázek 9 Pohled GY na důležitost zdroje dřeva na zahradě s. 84

Obrázek 10 Pohled GX na zdroj bylin a rostlin z jejich zahrady k prevenci a léčení chorob s. 86

Obrázek 11 Pohled GY na zdroj bylin a rostlin z jejich zahrady k prevenci a léčení chorob s. 86

Obrázek 12 Pohled GX na genetický zdroj rostlin či živočichů z vlastní zahrady s. 88

Obrázek 13 Pohled GY na genetický zdroj rostlin či živočichů z vlastní zahrady s. 88

Obrázek 14 Pohled GX na duchovní přínos zahrady s. 91

Obrázek 15 Pohled GY na duchovní přínos zahrady s. 91

Obrázek 16 Pohled GX na estetický rozměr zahrady s. 97

Obrázek 17 Pohled GY na estetický rozměr zahrady s. 97

Obrázek 18 Pohled GX na spiritualitu a inspiraci spojenou se zahradou s. 100

Obrázek 19 Pohled GY na spiritualitu a inspiraci spojenou se zahradou s. 100

Obrázek 20 Pohled GX na vzdělávací funkci zahrady s. 103

Obrázek 21 Pohled GY na vzdělávací funkci zahrady s. 103

Obrázek 22 Pohled GX na zahradu nebo zahradničení jako na kulturní dědictví s. 113

Obrázek 23 Pohled GY na zahradu nebo zahradničení jako na kulturní dědictví s. 113

Obrázek 24 Pohled GX na nemoci na zahradě a způsoby jejich ošetření s. 118

Obrázek 25 Pohled GY na nemoci na zahradě a způsoby jejich ošetření s. 118

Obrázek 26 Pohled GX na tekoucí i statické vodní prvky a jejich čištění s. 120

Obrázek 27 Pohled GY na tekoucí i statické vodní prvky a jejich čištění s. 120

Obrázek 28 Pohled GX na život opylovačů na jejich zahradě s. 122

Obrázek 29 Pohled GY na život opylovačů na jejich zahradě s. 122

Obrázek 30 Pohled GX na výskyt a redukci slimáků v zahradě s. 129

Obrázek 31 Pohled GY na výskyt a redukci slimáků v zahradě s. 129

Obrázek 32 Pohled GX na výskyt a redukci mšic v zahradě s. 132

Obrázek 33 Pohled GY na výskyt a redukci mšic v zahradě s. 132

Obrázek 34 Pohled GX na výskyt a redukci mravenců v zahradě s. 133

Obrázek 35 Pohled GY na výskyt a redukci mravenců v zahradě s. 133

Obrázek 36 Pohled GX na hnojení rostlin s. 142

Obrázek 37 Pohled GY na hnojení rostlin s. 142